هدایة الطالبین

شرح

صوفی الله یار

ثبات العاجزین

مؤلف: سید حبیب الله بن سید یحییٰ خان

(الفرغانی ثم الکابلی)

۱۳۹۹ هـ.ش

کتاب بېلگیلری

کتاب آتی: هدایة الطالبین شرح ثبات العاجزین

یازووچی: سید حبیب الله بن سید یحیی خان

تایپ و دیزاین: ابن اللطیف محمد حنیف لطفی

تېکشیریب نشرگه تیارله‌گن: ابن اللطیف محمد حنیف لطفی

مقوا دیزاینی: رفیع ادیب امینی و ابن اللطیف محمد حنیف لطفی

چاپ ییلی: میزان آیی، ۱۳۹۹ هجری شمسی

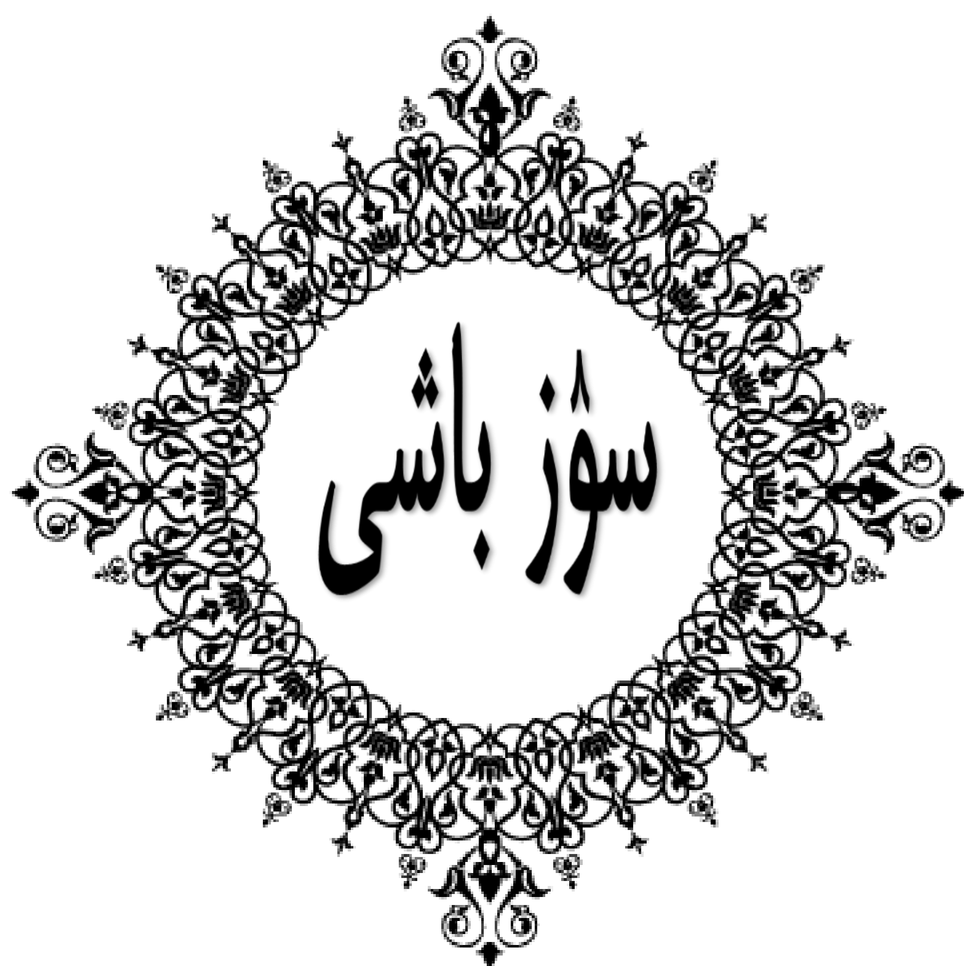
تیراژ: ۵۰۰ جلد

اوشبو اثر حاجی صاحب قاری عبدالرحیم اندخویی مالي یاردمی بیلن چاپ بۉلدی.

بسم الله الرحمن الرحیم

مطلبلر فهرستی

عنوانلر...شماره

سۆز باشی

سۉز باشی

یره‌تگن تنگری تعالی‌گه سان‌سیز حمد-ثنالر بۉلسین و بشریت‌نینگ سۉنگی یۉللاوچیسی محمدصلی الله علیه وسلم حضرتلریگه و آل و یارلریگه چېکسیز درود-صلواتلر بۉلسین.

سۉزنی اساسي موضوعگه آلیب بارسم؛ مېن حاضرگی اۉقیب تورگن **«هداية الطالبين شرح ثبات العاجزين»** (بیرینچی مرته عبدالله نمنگانی‌نینگ اۉغلی قاری عبدالملک اهتمامی بیلن پاکستان‌نینگ لاهور شهریده چاپ بۉلگن.) کتابینگیزنی و **«رسالة عزيزة»**نی چینه‌کم اۉن ییل آلدین خواجه سیدمیر کلال مدرسه‌سیده اۉقیب یورگن چاغلریمده کۉرگن اېدیم؛ ایکّله کتاب هم استاذیمیز مولوی غلام سخی عثمانی‌دن اېدی. مېن، ایکّیسینی هم او یېریدن — بو یېریدن اۉقیب کۉرگن اېدیم، منتها تۉلیق اۉقیگنیم یۉق اېدی.

سل‌کم بیر آی آلدین استاذیمیز مولانا شراب الدین کریمی‌گه حرمتلی حاجی صاحب قاری عبدالرحیم اندخویی تیلفون آرقه‌لی قۉلینگیزده‌گی «هداية الطالبين شرح ثبات العاجزين»نی - چاپ قیله‌من، حنیف‌گه ایتینگ چاپگه حاضرلب بېرسین، دېگن اېکنلر؛ مېن اوشنده اندخویده اېدیم. مزار شریف‌گه کېلیب حاجی صاحب‌نی یاووقدن کۉردیم، حاجی صاحب اثرنینگ اۉزلریده بیر ورینتی و مولوی صاحب غلام‌سخی‌ده ینه بیر ورینتی بارلیگینی ایتدیلر. مېن هم «یخشی ایشگه استخاره کېره‌ک اېمس» مقوله‌سی بیلن چاپگه حاضرلش اوچون شَیلندیم و استاذیمیز عثمانی جنابلریده‌گی چاپینی هم تیلَتدیم و ایشگه باشله‌دیم.

اثرنینگ ایچکی موضوعلری

اوشبو اثرده، سیز اهل السنة و الجماعة عقیده‌سینی، اینیقسه، ماتریدیة تمانینی یخشی توشونیب آله‌سیز. عقیده‌سی تۆغری و درست بۆلمه‌گن انسان‌نینگ مسلمانلیگیده ناتۆغریلیگی و حتی نامسلمانلیگی بیلینیب قاله‌دی. بناء، عقائد علمینی اۆرگنیش برچه نرسه‌دن مهم، ضرور و کېره‌کلی‌دیر.

اثرده عقائد علمیدن باشقه، ادبي، اخلاقي و اجتماعي نهایت کېره‌کلی و منفعتلی فکتلر و حکایه‌لر کېلتیریلگن. هر بیری آلتیندن هم قیتملی و آسیغلی‌دیر.

اثر سۆنگیده، نظم رشته‌سیگه تارتیلگن بیر تقریظی بۆلگن، یازووچیسی سید طٰهٰ دیر، چونکه تقریظ سۆنگیده

قیـــل دعـــای نـاتـــوان طه الهی مـستجـاب   حضرتینگدین اوزگا ملجأ بیزگه یوقدور بالیقین

دېب اداغیگه یېتکزه‌دی. سید طٰهٰ ابسه شارح‌نینگ ایناغه‌سی بۆلگن، «بو عاجزنینگ قیسقچه شرح حالی» عنوانیده ایکّی مرته شونگه اشاره بېره‌دی.

مېن ابسه اۆشه تقریظنی اثرنینگ باشیگه کېلتیریب اۆلتیرغیزدیم. سید طٰهٰ انچه عالم، پیشیق انسان و نظم طبعی هم کۆپ یخشی ابکن.

صوفی الله یارنینگ هر بیر اثرلری عالي، اوشبو اثرلری هم اۆشه شاه اثرلریدن‌دیر. او کیشی‌نینگ تیللری و اسلوبلری جوده ساده؛ اینیقسه، عقیده‌وي، فقهي، علمي، اخلاقي، اجتماعي و چیرایلی بدیعي تیللری بۆلگن.

اوشبو اثرده، صوفی الله یار، تلمیح صنعتی و جناس صنعتی‌نینگ هر بیر توریدن جوده کېنگ قۆللنگنلر؛ گاهیده ابسکی تورکي سۆزلرنی ایشلتگنلر؛ تیللری اسلوبی ساده بۆلیب، عموم خلق تیلیگه یاووق‌دیر، اینیقسه، قره‌تقیچ «نینگ» قۆشیمچه‌سینی بیران یېرده رعایه قیلسه‌لر، کۆپ یېرلرده نظرده توتمه‌یدیلر.

شعر و نظم هر قنچه ساده بۆلمه‌سین، ینه‌ده قیینلیگی بار–ده، «ثبات العاجزین»ده هم تلمیح و جناسلری و بعضاً فلکلوریک سۆزلری معنی دېرزه‌سینی جوده قتّیق یاپگن.

حرمتلی سید حبیب الله خان (شارح) هم جوده سیر معلوماتلی کیشی اېکنلر، کتابنی اۆقیسنگیز بو سۆزیمگه سیز هم قۆشیله‌سیز. بو کیشی، «ثبات العاجزین»نینگ بیر قطار قۆلیازمه‌سینی تاپیب، تېکشیریب و اولرنینگ یوزیدن شرح اېتگن. هر بیر مصرعینی آیت، حدیث، فقه، سۆزلیک و باشقه–باشقه مستند قیناقلردن کېلتیریب، ایضاح بېرگنلر.

اثرنینگ ینگی چاپی اوچون اېتگن ایشلریم

حاضرگی زمانده، اثرلرده قۆللنیلگن قیناقلر انیق و بېللی بۆلسه، کتاب‌نینگ مستندلیگی و اعتمادلیگینی جوده آشیره‌دی. سید حبیب الله خان (شارح) آیه‌لرنینگ نیچینچی‌لیگینی و قیسی سوره‌دنلیگینی ایتمه‌گن، حدیث کتاب‌لرنینگ بیر قطارینی ایسله‌گن، اما قیسی باب یا حدیث شماره‌سینی ایتمه‌گن حتی بعضاً قیسی کتابدنلیگینی هم ایسلمه‌گن.

مېن هم، اثرده کېلگن موضوعلرنی انیق و مستند قیلیش اوچون اوریندیم و حاجی صاحب قاری عبدالرحیم جنابلری‌نینگ هم شو تۆغریده جوده تأکیدلری بار اېدی.

مېن، آیتلرنینگ قیسی سوره و قیسی آیة‌لیگینی و حدیثلرنینگ قیسی کتابدن و نیچینچی شماره‌ده‌لیگینی هر بیرینی اۆز سۆنگیده کۆرستیب بېردیم. ترجمه بۆلیب کېلگن حدیثلرنی هم عربچه‌سینی تاپیب، کتاب و شماره‌سی بیلن پاورقیده کېلتیردیم.

بیر قطار کتابلردن آلینگن متن و شعرلرنی هم کتاب صحیفه‌سی و شاعر سوانحی بیلن بېت اياغیده کۆرستدیم. قافیه علمی و شعرگه عاید بۆلگن بیر یېریده شارح‌گه قرشی اۆز توشونچمنی هم بېت سۆنگیده یازدیم. شارح، بیر قدسي حدیثنی – من تاپمه‌دیم، هر کیم تاپسه، شو یېرگه اۆرنشتیرسین – دېگنلرینی هم تاپیب پاورقیده یازیب قۆیدیم.

آچیقراق ایتگنده، صفحه اياغیده‌گی ایشلنگن نرسه‌لرنینگ بریسی مېنگه عاید، بیر–ایکّیسی شارحگه تیگیشیلی بۆلگنینی سۆنگیده «شارح» دېب انیقله‌دیم.

اثرنی، حاضرگی اۉزبېک عربچه الفباسیگه ماسلشتیرمسدن، اۉشه اېسکی عربچه الفباسی حالیده قۉیدیم، حاجی صاحب‌نینگ نظرلری هم شو اېدی.

مېنینگ رأییم هم قسماً شونگه کېتدی؛ نېگه که، اگر معاصر الفباگه کیریتیلسه، اثرنینگ بدیعي چیرایلیگی و گۉزه‌للیکلری کۉپ بۉلمسه هم بیراز یۉقالیشی یوزده-یوز انیق‌دیر. شونگه بناء، اثرنینگ الفباسینی یېترلیچه ناظم و شارح‌نینگ قۉلیازمه‌سی حالیگه قۉیدیم.

سۉز سۉنگیده

اوشبو اثرنی تیارلش جریانیده، بیلیم یورتیده سیناولریم بار اېدی؛ مسافرتلیک قیینچیلیکلری هم باشگه چیققن اېدی؛ حیات‌نینگ ایسّیق-ساووقی و پست-بلندلیگی هم مېنی انچه قیینب تورگن اېدی. بیر آی ایچیده کېچه‌لر یاتمه‌ی، آدینه کونلری راحتلیک نفس تارتمه‌ی، کتابنی شو حالگه کیریتدیم.

قیته کۉریب چیقیش اوچون مېنگه یاردم بېرگن دۉستلریم رفیع ادیب امینی و محمد سرور ذوالحیا، اینیقسه، هم اتاقیم ادیب جنابلریدن جوده منتدارلیگیمنی بیلدیریب، قوونچیمنی اظهار اېته‌من. حاجی صاحب قاری عبدالرحیم اندخویی جنابلریگه تنگریم اۉزی اجرِ بی‌بدیل بېرسین، او کیشی مادي و معنوي یاردمچی بۉلگنلر.

ینه‌ده، **«الانسان مشتق من النسیان»** دېگنلر. شونگه بناء، هر بیر کمچیلیک و ینگلیشلیک مطالعه جریانیده چیقیب قالسه، مهربان کۉزلیگی بیلن قره‌ب و اصلاح قلمی بیلن توزه‌تیب، کمینه‌نی آلقیش و دعانگیزدن چېتده قۉیمنگ!

ابن اللطیف محمدحنیف لطفی

تاریخ: ۱۳۹۹-۷-۱۳ هجري شمسي، مزار شریف

کتاب‌نینگ ایسکی چاپیدن اۉرنک بېتلر

بسم الله الرحمن الرحیم

ص، ثنا للخالق عنبر او افلاک یراتدی قطرهٔ دین گوهر پاک

ص، سموت اوییغی توتدی معلق جهانه حکمینی کورساتدی مطلق

ص، قیلیب عنبرا ملاءبن ذمهٔ حوت بنی آدم گه اندین قسم ایتار قوت

باہتمام

قاری عبدالملک ولد عبداللہ منگانی

متوسط

تاج محمد پراچہ

پراچہ ایڈورٹائیزنگ ۱۷ بی شاہ عالم مارکیٹ۔ لاہور۔ پاکستان

طبع رسید

بسلسلہ طباعت کتاب ہذا

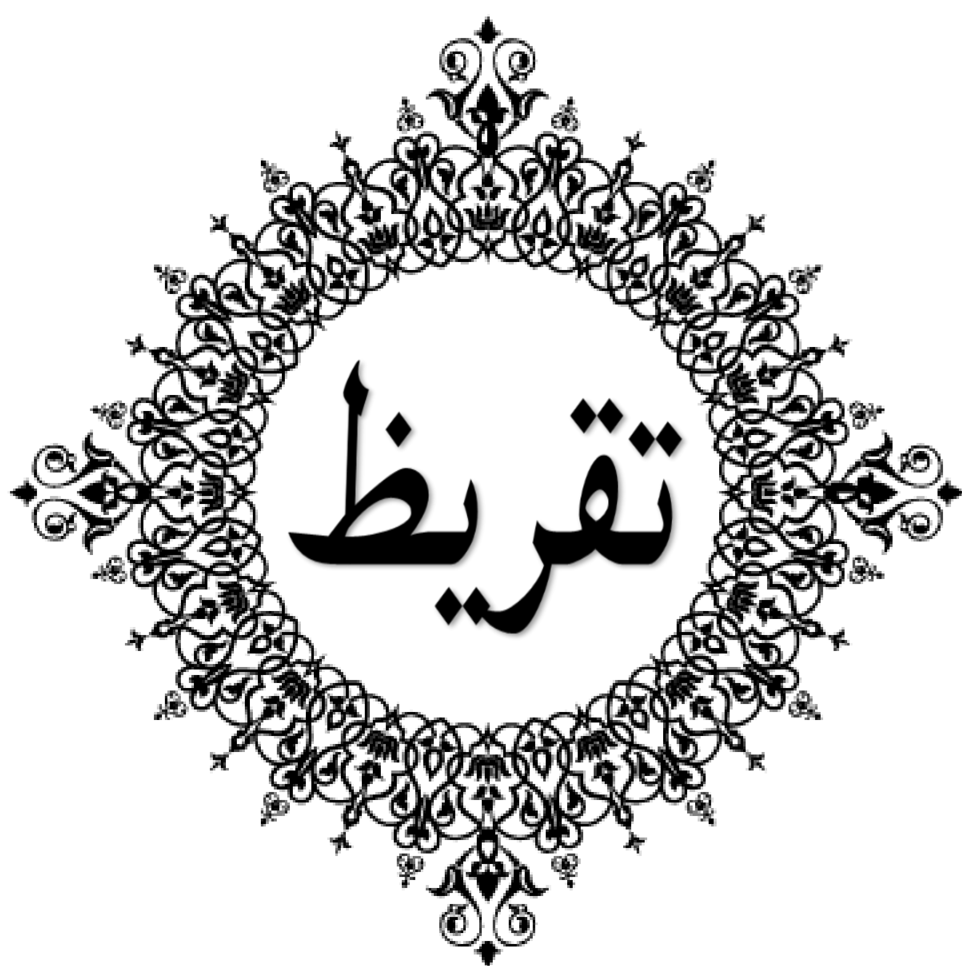
ذیل اصحاب معاونت کردند

حفیظ الرحمن

و

ثاقب پراچہ

آسٹریلیا بلڈنگ۔ لاہور، پاکستان

تقريظ

تقريظ

الحمدلله الذی جعلنا من اهل الایمان و من امة سید ولد عدنان و من اهل السنة و الجماعة فی العقیدة و توحید الرحمن و من محبی اولیاء ذوی العرفان، و الصلوة و السلام الاتمان الاکملان علی سیدنا محمد المبعوث الی کافة الخلق من الانس و الجان و علی آله و صحبه و من تبعهم باحسان.

اما بعد: قد رفع الی اخی الفاضل اللبیب الحسیب النسیب السید حبیب الله شرحه للمنظومة المسماة ب«ثبات العاجزین» و شرفنی بمطالعته و التمس منی ان اکتب له تقریظا بلغتنا الترکیة فاجبته الی ملتمسه بالقبول و الی امتثال امره بالمثول و شرعت فیه مستعینا بحول الله و قوته متوسلا الیه بحبیبه و آله و عترته و اخترت النظم فانه اقرب الی فهم ذوی العقول و احلی عند الکملة الفحول و سمیته الفلک المشحون بالدر المکنون و النظم الموزون فی تقریظ هدایة الطالبین من العاجز المحزون.

نظم

صوفی الله یار تألیفی ثبات العاجـــزیـــن   کورساتیب دور تُرک قومیغه هدایـــت شارعـین

تولغازیب دُر و گهرلار بیرله منظوم ایلامیــــش   ترکی تیلده اهل سنت اعتقاد و مشــربیـــن

طالب عرفان مرید حق اولان یـــاران‌لاره   بیلدیریب علم تصوف ایتدی حل کوب مشکلین

بیز کبی عاصی‌لاره پند و نصیحت کوب ایتیـب   رهنمالیک ایلامیش جایی بوسون خلد بریـــــن

گرچه ترکی تیلده یازمیش لیک انده بار ایـــرور   بیلسه بولماس کوب عبارات دقیق و هم قییـــن

بیر یریم قرن اورتادین تخمین اوتوبدور بیلسـگیز   بایلامابدور هیچ‌کیشی شرح ایتکالی محکم بیلین

بول اولوغ خدمتنی ترک ایتمیش افاضل جمله‌سی   کوب تأسف بیرله غیرت قیلدی توردی اورنیدین

سید فاضل محقق قومیمیزنی باشلیـــغـی اوتکان ایرلاردین نشانه یــــادگار متقـــین

حضرت ایشان یحیی‌خان توره فرزنـــدلاری جنت فرغانه جایی بیل حبیب الله آتیـــــن

بایلادی محکم بیلینی قومیگه خدمت اوچون مستفید اولسون دیبان پیر و جوان اوغلانلاریـــن

ایلادی شرح لطیف و واضح و مشکل کـشا کوب قیین مغلق توگونلی جاینی ییچدی بیربیرین

ایتدی تحقیقات و تنبیهات و حق آیـت‌لاری فخر عالم سوزلاری بیرلان مزین سوزلاریـــــن

عالم اول چون لازم اولگانده بیریب تفصیل خوب سهولی جایلارنی اصلاح ایتدی قویمای هیچ بیرین

قیل عطا فضلینگ بیلان یارب توگانماس اجرلار خدمت دینی ایتیب دور قومیگه چین قلبی‌دیـــن

علم و عرفان و کمالاتین فزون ایلاب انـی اهل تقوی قُل‌لارینگدین ایلا رب العالمـیـن

عزت و اقبال دارین و سعادت قیل نصیـب ماسوی‌دین قیل سوی یارب اوزونگا قیل یقیـــن

ایستادیم پیر خرددین تاریخین چیقسه دیـــدی سکّیزی کم ایکّی یوز «شرح ثبات العاجزین»

تذییل و تکمیل

مژده سیزلارگه عزیزلار کوب شرفلی قومی میــن بول گوزه‌ل شرحی‌که نامی دور نجاة الطالبین

آلینگیز ساخلانگ اویونگیزده اوقونگ ایلانگ عمل جان و دل بیرلان بولگای سیز سعادتگه قرین

اوقوتینگیز قیز، اوغول، کتّه، کیچیک‌گه سعی ایلان بیلدیرینگ معنی‌سینی حق‌دین کورونگ فضل مبین

قومیمیزنی یاش اولوغ پیشوالاری محترم اغنیالاریگه پندلی خطاب و بول عزیز برادرلاریمیزگه برادرانه نصیحت و عتاب

ای اولوغ یاش قومیمیز سرکرده‌سی و کتّه‌سی عزت ایلاب سیزنی حق ایتمیش غنی‌لار جمعیدین

یاد ایتینگ اوتکان زمانلارنی وطن بلواسیـــی فتنه‌لیک کونلار قرانغو تونلارینگیز کیچمیشین

اول قولاغ حق‌سیز بولوب هَیدلگانینگیز، حبسینگیز بار و یوغدین اجراشیب قالگانلارینگیز فرصتین

کوب دعا و التجا تنگری‌گه ایلاب ییغلاشیب
توبه ایلاب حق‌غه بیرگان عهد و پیمان ساعتین

قوتقازیب دشمن قولیدین مستجاب ایلاب دعا
یولنی آچدی هجرت ایتدینگیز او غم‌لیک کلبه‌دین

حق کلامیده مهاجر قُل‌لاریگه ایلاگان
کینگ‌چیلیک امن و فراغت بایلیکنی وعده‌سین

حضرت حق قیلدی ایفا وعده‌سینی یوزده یوز
عهدینگیزنی ایتدینگیزمی سیز بجا یوزدین بیرین

فکر ایتینگ عبرت کوزی بیرلان کورونگ اهل وطن
خویش و قومینگیز عزیزلارنی بو کونگی حالتین

شکر نعمت‌نی بجا ایلانگ بیریبدور حق سیزه
نعمت عظمای دینی دنیوینی سان‌سیزین

خویش و قوم و عاجزینگیزگه زکوة فرضنی
سیز ادا ایلاب خوش ایلانگ بول غریب‌لارنی دلین

بول اولوغ نعمت‌لارین شکرینی حق فرض ای‌ژلادی
شکرینی هر دم بجا ایلانگ کورورسیز راحتین

اغنیا و معتبرگه رستور انده بیرمانگیز
توی فرعونی یمان دیب‌دور شفیع المذنبین

کم‌بغل عاجزلارینگیزنی قوشوب اویده بیرینگ
توی شرعی اوستینگیزگه یاغدورور حق رحمتین

حضرت حق اوز کلامیده دیمیش کیم ساقلانگیز
اوزینگیز باله چاقانگیزنی سقرنی اوتیدین

اوز خاتون، قیز و اوغول‌لارگه شریعت حکمینی
اورگاتیشنی فرض ایتیبدور سیزگه رب العالمین

بیلدرینگ علم طهارت هم نماز و روزه‌نی
غسل و حیض و هم نفاس احکام‌لارینی بیربیرین

قیز، اوغول‌لار عادت ایتسونلار نماز و روزه‌گه
ساقلانگیز اوز عزتینگیز هم اولارنی حرمتین

قول، ایاغ، کوکرک، بویون یاپماقلاریدور فرض حق
کیماسون نازک کییم کورساتماسون هم زینتین

تانگلا حق آلدیغه بارگانده سورارنی فکر ایتینگ
قیلمیش و ایتمیش‌لارینگیز بلکه ذرّه-ذرّه دین

توبه ایلاب، حقگه یانیب، حق رضاسین ایستابان
جمع ایتینگیز کیم مسافرسیز سفرنی توشه‌سین

غفلت ایتمانگ حقنی یاد ایلانگ همیشه تون و کژون
بنده‌لیک‌گه بیلنی باغلانگ کیتماغینگیز دور یقین

حیات گلستانینی گل رعناسی، یاشلیک دورانینی تخت‌نشین پادشاه‌سی، کوزلاریمیزنی آق و قراسی، محترم یاشلاریمیزنی پند و نصیحت‌لاری، بول ناتوان‌نی اینگ بویوک مدعاسی.

نور دیده دل سروری یاش جوانلار جمله‌نگیز — ایشیتینگ بول خیر خواهینگیز نصیحت‌لی سوزین

اویغانینگ وقت اوتماسون فرصت غنیمت تیزکرینگ — حق یولیگه یخشی ایلانگ مصطفی‌نی پیروین

بابه‌لاردیک سعی و کوشش غیرت و همت ایتیب — علم دین‌گه شاد ایتینگیز سیز الارنی روح‌لارین

حلقی فاسد، بی‌دیانت، بی‌عقیده، بی‌ادب — بی‌تمیز نادان جوانلار ترک ایلانگ صحبتین

فاضل و دانا عزیزلاردین اوزاقماسدین بولونگ — صحبت شیرین‌لاریدین مستفید و خوشه‌چین

مجلس علمی توزینگیز هر زمان اوتکازمایین — بی‌افاده استفاده توپلانیشنی ساعتین

کوب غنیمت‌دور بو یاشلیک دورینی قدرین بیلیب — لهو و لعب و مست‌لیک قیلمانگ چیکارسیز حسرتین

کمبغل عاجزلارینگیزگه سخاوت لطف ایتیب — دل‌لارین شاد ایلانگیز بیرگای سیزه حق جنتین

اتحاد و اتفاق و بَینینگیزده ائتلاف — یاش، اولوغ‌لار یخشی ایلانگ احترام و عزتین

دینینگیز، قومیتینگیز، اوز تیلینگیز فخرینگیز — عزت و قومی بقادور، ایستمانگیز اولماغین

قومیمیزنی فخری شیرلار شیری فاضل میر علی — تُرکی‌گه بیرمیش ترقی هم آشورمیش رفعتین

خمسه دیوان نوایی موندین اوزگا کوب اثر — قالدوروب کیتمیش اوقونگلار هم بیلینگلار قیمتین

حق یولی پیغمبرین پیرولیگی مسکین‌لاره — خیر و احسان عدل ایله قومینی قیلمش خدمین

بول کیشی‌دیک فاضل و دانا دواهی لار بسی — خدمت ایتمیش حق بولارگه دایم ایتسون رحمتین

حق پرست و حق پسند و راستگوی و راستکار — ساده پوش و بی‌تکلف اقتصادی زمره‌دین

مُد پرست، تقلید پسند و فیشنی بولمانگ قاچینگ — یاوه‌گو یالغانچی آلدامچی چقیمچی جمعیدین

ایچکیلیک، چرس و قمارگه مبتلالاردین حذر — ایلانگیز هم مار افعیٰ قاره دارو زهریدین

خاتمه فی المناجات و الدعوات و الصلوات و التسلیمات سید السادات

اهل غفلت اهل عصیان اهل فسق و هم فجور — بیز ایـــــرورمیـــز یا الهی توبه اعـطا ایلاگین

نفس و شیطان و هوی بیرلان هوسنی ایلگیده — بیز اسیردورمیز بیزی قوتقاز بولارنـی ایلگیدین

بیر بیلیش و خوب تنیش هم بنده‌لیک قیلماق اوچون — خلق ایتیب‌سن بیز قیلورمیز نفسیمیزنی قُل‌لیگین

حق‌پرست‌لیکنی، خداجولیگنی تشلاب آرقه‌گه — ایلادینگ دنیا پرست‌لیک کیچه کوندوز تینماییـن

حل و حرمت فرقین ایتمای حرص بیرلان جمع ایتیب — صرف عیاشی قیلورمیز بیز زکاتیــــن بیرماییـن

هجرت ایتکانمیز وطندین حق رضاسی دین اوچون — دیب یورورمیز حضرتینگ‌دین بیر کمـی شرم ایتمایـین

خودپرست، خودخواه و نادان بیز ایرورمیز، خودپسند — اوز ارا بـــــی‌اتفاق و بـــــی‌محبت، اهل کین

دل قرا هم روسیا قُل‌میز یمانلاردیـن یـمـــان — بول یمانلارگه نصیب ایت یخشی‌لارنی صحبتین

کیتکزیب جهل و فساد و فسق و قومی اختلاف — تنبلی عیاشلیک وصفین کـــوتارگین اورتـادین

علم و حلم و خلق و آداب و داد و اتـفــــاق — شیر صفت بابالاریمیز غـیـــرت و همـت‌لارین

یاشلاریمیز دل‌لارین معمور ایتیب یادینگ بیله — ایچلاریده یاندوروب توحیـــــد و ایمان مشعلین

بیر لوای علم و عرفان قول‌لاریـــگه لطف ایله — دهری، بی‌دین فتنه‌سیدین سن بولارنی ساقلاگین

جنت دنیا وطنده برچه قالگان خـــویش و قوم — چیقایالمس کوب قَـــوی دشمن ایاغین آستیدین

ترک و تاتار، اوزبک و قفقاز، داغستان ایلی — ترکمن، تاجیک و قـــپچاق و قزاق و قـرغزین

فخر عالم آل و اصحابی طفیـــلی برچه‌سین — اوستیگه یاغدور الهی فضل و احسان یامغورین

اول حدیث آسمانینی بدری بخاری کیم ایرور — جامعی خیر الکتـــب اول‌ذات امیر المؤمنیـــن

ترمذی جامع‌لاری بیرلان شـــمـــائل حرمتی — دارمی خیر السنــــن جامع‌لاری آثاریـــــدین

صاحب مبسوط و قاضیخان، هدایه صـاحبی — اول بدیع صــــــاحبی‌دور پیشوای اهل دیـــن

جمله اوتمیش دین‌گه خدمت ایلامیش ارباب فضل — اهل تقوی، اهل عرفان، اولیاء و صالحین

بار ایرورلار بَینیمیزده بیر نیچه اهل قلم — اهل علم و فضل، تقوی، اهل فتوی مرشدین

اهل قرآن عندلیب حق مجرد بعضی‌سی — بعضی‌سی برج شرف‌نی اختری تابان دین

مکه و طیبه حبیبینگ روضه‌سی طائف‌ده هم — فضلینگ ایله جاگزین ایتدینگ بولارنی بعضی‌سین

ملک افغانده سکونت ایلامیش بعضی‌لاری — شُغلُهم دَرسٌ وَّ اِرشَادٌ و نُصح الجَاهِلِین

عزتیمیز، آبرویمیز، باش اوزره تاجیمیز — رهنمای قوم ایرورلار کورساتورلار حق یولین

قوم اُچون آب بقا شمس هُدیٰ‌دور هر بیری — چشمه‌سین خشک ایتمه محروم ایلمه آفتاب‌دین

باش اگر کیتسه تنیگه زنده‌لیک امکان یوق — تنلارینی سن جدا قیلمه الهی باشیدین

بی‌خرد، نادان ایرورمیز، بی‌بصیرت، کور و کر — بیز ایماس‌میز زرشناس و قدردان و فضل بین

کوب خجل‌دورمیز الهی حضرتینگدین عذرخواه — بول عزیزلار حقینی قیلمای ادا یوزدین بیرین

فضلینگ ایله هر بیرین عمرین اوزون، جاهین فزون — نعمتین افزون ایتیب قیل سرنگون اعدالارین

بول عزیزلارنی حضورینگه چیقرسنگ هر بیرین — اورنیگه یوقدور ایچیمیزده الهی جانشین

کونیمیزگه نور توفیقینگ ایله بیرگیل ضیأ — اوقوتایلیک کوزلاریمیز نورلاریگه علم دین

قرن ثانی‌دین مسلسل هیچ اوزولمای تا بو دم — بیزگه یِتمیش‌دور بو علمی سلسله اربابیدین

فضلینگ ایله ساقله یارب بول مبارک سلسله — تا قیامت بر دوام اوزمای بو طلا زنجیرین

اول قتیبه فاتح فرغانه یارب حرمتی — صوفی قشلاق اندجان قربیده واقع مرقدین

غازی‌لار بیرلان مجاهدلار، شهیدلار حرمتی — نصرت دینینگ اوچون غزو ایلادی، توکتی قانین

بیرق کفر سرنگون و بیرق دینینگ بلند — ایله یارب کفر ایلی محزون و شادان اهل دین

اول مقدس مملکت‌دین خارج ایلاب دشمنین — اهل ایمان قُل‌لارینگنی ایله یارب جاگزین

مدرسه، مکتب، مســاجد، خانقاه اهل دیــن آچیلیب معـــمور بولسون اهلی بیرلان قیته‌دین

قدرتینگ آلدیده آسان مشکل ایرمس ایلاسنگ سرنگون دشمن‌لارینگنی دوستلارینگ مسندنشین

مستقل آزاد اولوب بارسک وطن تعلیم اوچون خویش و قوم، ایرک-خاتون نادان‌لارگـه علم دین

کوزلاریمیز نوری یاشـــلار، دل‌لاریمیز قوتی اول وطن گلزارینی دورلار گلـــــی بی‌خاردین

بیلمس ایرمیش‌لار الهی اعتقادات علمیـنــی بی‌خبر شرع نبی احـــــــکامی و اسـراریدین

اورگاتیب توحید و تفسیر و حدیث و فـقـه‌دین اوقوتوب حقین ادا ایتسک بولرگه حق ســوزین

بول ایرور یارب دلیمیز آرزوســــی مطـلبی خواه‌لسنگ آسان بیرورسن قُل‌لارینگنی مـطلبین

صَـــــــلِّ یاربّ وَ سَـلّم، ثُمَّ بَارِک دَائِـماً اول حبیبینگ مصطفی‌گه ایردی ختم المرســلین

آل و اصحاب حبیبینگ و بولار پیــرولاری داخل ایله بول جماعه ایچره بیز عاصــــی‌لارین

سرور عالم طفیلی آل و اصحـــاب بونـلاره پیرو اولگان اهل تقوی، اولـیـــــــأ عارفین

قیل دعای ناتوان طه الهی مســتـجــــاب حضرتینگدین اوزگا ملجأ بیزگه یوقــدور بالیقین

بیز غریبلارگه کیتارده تحفه حســن خاتمة ایله وَاحشِرنا جمیـــــعاً فِی عداد الصــالحین

مقدمة

مقدمه

حمد بیحد و ثنای بی عدد اول ذات واجب الوجودگه کیم ذات و صفاتیده تنها دور و عظمت و کبریا و بی‌نیازلیکده یکتا و شائبهٔ حدوث و رائحهٔ نواقص و عیوب‌دین مبرا دور، بی‌شبه و بی‌مثل و بی‌نظیر و بی‌همتا، خالقی‌دورکیم ییر و کوکنی کمال اتقان و نهایت احکام بیرله یراتیب آسماننی ثوابت و سیارات بیرلان بیزاتیب انی کمال قدرتی بیرله بی‌ستون توختاتدی و تاغلار بیرله ییرنی ثابت ایتیب هر طرفدین چشمه و انهارلارنی جاری قیلیب انواع گل و ریحان و تورلوک اشجار و اثمار بیرله زینت بیریب عظمت و اولوغ‌لیغینی کورساتدی و انساننی احسن تقویم‌ده یراتیب عقل و فکر و نطق و بیان بیرله سایر حیوانات‌دین ممتاز ایتیب، **إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً** [۱۱- البقرة] فحویٰسیچه باشیغه تاج خلافت کیدوردی و **عَلَّمَ بِالْقَلَمِ** [٤ - علق] ارشادیچه لوای خط و کتابت‌نی انی باشیده اهتزازگه کیلتریب صاحب قلم قیلیب **عَلَّمَ الإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ** [٥ - علق] مضمونی‌چه انی همه علوم و فنون‌ده دنیاده علم قیلدی و **إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا** [۳ - الانسان] منطوقیچه پیغمبرلار واسطه‌لاری بیرله یخشی یولگه ترغیب و یمان یولدین ترهیب ایتیب الارنی حکم قبضتین بیرله ایکی‌گه بولوب راه راستده یورگان شکرگذارلارگه جنات النعیم و ایگری یولگه بارگان ناسپاس‌لارگه درکات الجحیم‌نی وعده ایتدی.

و صلوٰة و سلام اول سید انام و مسک ختام هادی سبل و مقتدای رسل جناب حضرت محمد مصطفی علیه الصلوٰة والسلام‌گه بولسون‌که اول ذات سببی ایله هادیهٔ غوایت گمراه‌لاری و تیه ضلالت سرگردان‌لارینی الله جل شانه جادهٔ شریعت و شاه راه طریقت و حقیقت‌گه یول‌لادی؛ و آل و اصحاب‌لاریگه اولسون که شریعت آسمانیده نجوم و بدعت ارباب‌لاریغه رجوم و احادیث نبویه سلسله‌سی‌نینگ سر حلقه‌سی و طریقت باشلوغ‌لارینی سرکرده‌سی دورلار؛ و تابعین عظام و مجتهدیدن کرام و محدثین فخام و علما و مرشدین ذوی الاحترام‌گه اولسون

که شریعت احکامی‌نینگ انتظامی و طریقت سلسله‌سی نینگ دوامی و احادیث نبویه نینگ کذاب‌لاردین ساقلانیشی و معتقدات صحیحهٔ اهل سنت و جماعت نی بدعت اهلی نینگ ید تحریف و تصحیفی‌دین اوزاغ قالیشی، همه بالذّات اللّه اراده‌سی و حفظی بیرله بولسه‌ده لیکن عالم اسبابده اول ذات لارنینگ کوشش و زحمت لاریگه مرهون دور و عالم اسلام عموماً تاقیامت الار احسان لاریگه ممنون دور، صلّی اللّه علیه و آله و صحبه و من تبعهم و رضی عنهم و ارضاهم و احشرنا فی زمرتهم و متعنا بعلومهم آمین.

سبب تالیف

اما بعد، فقیر ذوالتقصیر گمنام‌لیک زاویه سیگه مقیم و گنهکارلار ارباییگه ندیم، بطالت اهلی نینگ سرکرده سی و سفاهت جمعیتی نی سررشته سی، اکثر عمرینی هویٰ و هوس بیرله اوتکارگان و عنفوان شباب و ایام جوانی نی غنیمت بیلماگان، دنیا حیاتیگه مغرور و آخرت یادیدین دور مهاجرلیک آتینی بولغاگان، عمامه باشیغه برعبث چولغاگان، اگرچه علم و عمل دین عاری دور، بی علم لیکغه اقراری انی عاری درو، سیدلیک نسبتیغه نالایق و غفلت ساعاتی ایامیگه فائق **حبیب الله بن سیدیحیی خان بن سید فیضی خان بن سید الوغ خان النمنگانی الفرغانی الحنفی النقشبندی هداه الله الی الصراط المستقیم و غفر ذنوبه و ستر عیوبه بفضله العمیم و کرمه الجسیم** ایتورکیم **«ثبات العاجزین»** جناب صوفی الله یار تالیف لاریدین بولوب عقاید اهل سنت و جماعت نی یخشی صورتده نظم سلکیگه تارتیب و نصایح متصوفانه زیوری بیرلان ارباب ذوق و اصحاب شوق قولاق لارینی مزین ایتگان دورلار، لیکن مع الاسف باوجود احتیاج شدید ترکستان علمالاریدین هیچکیم انی حل مغلقاتی اوچون شرح یازگان لیک لاری بیزگه معلوم بولمادی، اما خدا خیر بیرسون تاتار علمالاریدین تاج الدین نام کیشی رسالهٔ **«عزیزه»** اسمیده بیر شرح یازیب دور، چون اول کیشی ترکی چیغاتایی لغت لاریگه و انی اصطلاحات مخصوصه لاریگه نابَلَد و اوزاق توشگان لیگی اوچون اکثر الفاظ و جملات شرحیده سهو و خطاگه کیتمیش دور، چنانچه بیز بو شرحیمیزده اول جای لارگه غالباً اشاره ایتدوک، شارح دیساک مقصد رسالهٔ عزیزه صاحبی دور لیکن موندین مقصدیمیز اول کیشینی عیبینی آچماق ایمسدور، بلکه اوقوچی لارنی آگاه لانتروش دور و هم شارح رحمةالله علیه شرحیده اکثر قصه و حکایت بی اساس و خرافات لارنی یازگاندور، بیرآز علم‌دین بهره‌سی بار مطالعه قیلگان کیشی بیلور. چنانچه اوز تاتار علمالاریدین بیر کیشی شارح نی ترجمه حالیده بو شرحیگه اشاره ایتیب و بو کتاب توغریسیده بیرگان بهاسی عیناً کیلتورولور.

بعضاً سیاحت ایامیده افاضل قندوز بیرلان بعضی مجالس لارده شول رساله «ثبات العاجزین»نی اوقوب اورتاده مطالعه ایتگانده همه نسخه لارده سهو و غلط و تحریف و تبدیل بارلیگی ظاهر اولوردی. و هم بعضی

الفاظ مترادفه و متجانسه توجیهی و بعضی ابیات لارنینگ تأویلی‌ده مباحثه‌لار واقع بولور ایردی، شونینگ اوچون بو بندهٔ عاصی دلیگه اوتدی‌که اگر بعضی قلمی نسخه‌لار تاپیلسه الارنی بیر-بیریگه مقابله ایتیب بیر نسخهٔ صحیحه قولگه کیلسه یخشی بولور ایردی. الله بو مأمولنی یوزه‌گه چیقیشی‌گه یاری بیریب نیچه نسخه قلمی قولگه کیلیب نسخه‌لارنی بیر-بیریگه تقاسلاب بیر نسخهٔ صحیحه قولگه کیلدی.

تصحیح اوچون قولگه کیلتورولگان نسخه‌لار شولاردین عبارت دور:

۱. بیر نسخهٔ قلمی خوشخط کامل جناب سید احمد خان بن سید محب الله خان کاسانی‌دین، بو نسخه کوب صحیح نسخه بولوب آخریده غزلیات و رباعیات و قطعات و مثنوی مصنف مکمل بارلیغی باشقه نسخه‌لاردین مونی امتیاز بیرور.
۲. ینه بیر نسخهٔ قلمی ناقص جناب مولوی محمد علی کوشانی‌دین قولگه کیلدی.
۳. ینه بیر نسخهٔ چاپ تاشکند قولگه کیلدی، موندین هم استفاده ایتیلدی.
٤. ینه بیر نسخه کابل‌ده جناب داملا جمال آخونددین قولگه کیلدی، لیکن کوب سیرغلط ایردی.
۵. رساله عزیزه چاپ قزان حاجی عبدالخلیل افندی‌دین قولگه کیلیب، اول نسخه‌دین هم تصحیح و باشقه خصوصده استفاده ایتیلدی.

بو نسخه‌لارنی تیکشیریب تصحیح و تنسیخ و مقابله‌ده فرزند ارجمندیم سیدسیف الله و محترم قاری سیدهارون بن سیدعبدالاحد خان کاسانی کوب حصه آلدیلار، جزاهماالله خیرا الجزاء.

و هم بعضی احباب‌لار اشارتاً و عبارتاً بنده‌گه بیر شرح یازیش خصوصیده التماس ایتور ایردی‌لار، خصوصاً برادر جانی قاری سید عبدالاحد خان کاسانی کوب‌راق امر و الحاح ایتور ایردیلار. اگرچه بو عاجزده بو بابده لیاقت و علم کافی بولمسه‌ده، بولارنی سوزلارینی ییرگه قویماسدین به‌قدر استطاعت بشری بیر شرح موجز یازیشگه عزم ایتیب، اوّلاً ملا تاج الدین آخوند تاتارنی شرحینی کاملا مطالعه ایتدیم و انی سهو و غلط ایتکان جای‌لاریغه علامه قویدوم، سونگره اول شرحنی سوادیغه شروع ایتیب بیر نیچه آی مدتیده اتمامیگه موفق اولدوم.

بیز شول ایشلارگه مشغول ایکانلیگیمیزده بعضی حاجی‌لار قول لاریدین شام شریف‌ده موسیٰ افندی اهتمام و مصرف‌لاری بیرلان چاپ بولگان بیر نسخه «ثبات العاجزین» مشهور به صوفی الله یار – نور دیده‌دیک بیزگه ییتوشدی و کوزلار منور بولدی و خداوند موسی افندی‌گه خیر بیرسون دیب کتابنی مطالعه‌سیگه دقت نظری و انتقاد بصری بیرلان باشلادوک، پُر طمطراق مقدمه‌سی و بعضی مغلق ابیات‌لارنی شرحی و ایضاحی و

ناظم‌نی شرح حال‌لاری و باشقه تحقیق و تدقیق‌لارنی کوروب بیر طرفدین سرور حاصل اولسه‌ده، بیر طرفدین بعضی سوزلارینی حقیقت گه مقرون ایکانلیگیده و کتاب تصحیح و تدقیقی‌ده شک و تردید پیدا بولدی. شو اوچون رساله نی قولیمیزده گی نسخه لارگه مقابله ایتیشگه باشلاب بیر آز تعمق و تدقیق دین سونگره خوب واضح بولدی که بو نسخه نی تصحیح و تدقیقی‌ده سهل انگارلیک و دست اندازلیک لار بولوب و انگا تحریف و تبدیل و تغییر قولی کیریب و تعصب مذهبی اثریده بعضی ابیات لارده حذف و مسخ لار واقع بولگاندور و هم بیر قانچه ابیات لار هر جایدین قصداً چیقاریب تشلانگاندور، و شرح حال مصنف ده هم بعضی بی اساس سوزلار یازیلگاندور.

چنانچه بو مقدمه‌نی آخریده بو نرسه‌لارگه روشن‌لیک تشلاب و حقیقت‌نی محترم اوقوچی‌لارگه آچیب تشلاماک کیراک.

شرح حال ناظم و شارح رحمهمااللّه نی بعضی کتابلاردین تتبع اثریده تاپیب بو مقدمه آخریده درج ایتدیم، و بو شرحده باندازۀ قدرت بشری الفاظ متن‌نی بیر-بیریگه ربط بیرماق و بعضی الفاظ مغلقه و متجانسه‌لارنی حل ایتماق‌گه اوروندوم. متن‌ده‌گی مسایل‌لار ادّله‌سینی حتی‌الامکان قرآن کریم و احادیث نبوی‌دین اوز مقامیده کیلتوروش‌گه کوشش ایتدیم و بعضی سوزلاریگه دلیلی سست و واهی بولسه انی ضعفینی و احادیث موضوعه‌نی موضوع‌لیگینی آچیق بیان ایتدیم و کیلتورگان احادیث‌لارنی راوی‌لاریگه نسبت بیردیم و انگا «**هداية الطالبين شرح ثبات العاجزين**» نام قویدوم، ابیاتی جمله [١٦٦٣] دور.

ترجمۀ حال ناظم رحمه الله: صوفی الله یار کتّه قورغانی وفاتش در کوه وخشوار که در مضافات دِه نَو حصار واقع است، در سال یکهزار و یکصد و سی و شش [١١٣٦] اتفاق افتاده است. از «**مسلک المتقین**» که تالیف کردۀ او است:

ســـــــامعا بر مپیچ پای سخن	**یعنی تصحیح کن خطای سخن**
ذی بصـــــــارت نیم زعمیانم	**ناقصی‌های خـــــویش میدانم**
به جمیع عیوب اقـــــــرارم	**لیک بر گفت نظم ناچـــــارم**
چونکه من ز اهل استفاده نیم	**خواجه و میر و شیخ زاده نیم**

اوّلیهـــــــای من اگر پرسی | زود از من گـــریزی و ترســی

خدمت شاه عصـــر میکردم | نان ز قوم و زهر مــی خوردم

یعنی نانی که از طمع پیداست | گویم از این زیاده نیز رواست

در نشستن تعصب آئیــن بود | غم بالا و فکــــــر پائین بود

وقت خوردن طعام می‌شد زهر | یعنی او فوق ماست درین شهر

به رخ هر یکی شـــده خندان | گفته می‌شد خوش آمد چندان

ناگهان از عنایت بـــــــاری | کرد سلطان بخت من یـــاری

تاکه گشتم محب درویشـــان | یافتم صحبت خوش ایشـــان

در مجموعهٔ عبدالمطلب خواجه فهمی مذکور است که صوفی الله یار پسر اللّه قلی و برادر فرهاد بی اتالیق است. در آوان حکومت ابوالفیض خان در کتّه قورغان و سمرقند به مرتبهٔ امارت و حکومت رسیده است بر وجهی‌که در شعر سابق اشاره است، بعداز آن از خدمت و سپاهی‌گری استعفا کرده، راه علم و درویشی را اختیار نموده است، در اواخر عمر به دِه نَو حصار هجرت کرد، در آنجا مدفون است، الآن در کتّه قورغان گذری و قطعهٔ بنام صوفی اللّه یار موسوم است. انتهی.

[نمونهٔ ادبیات تاجک، تالیف صدرالدین عینی، صفحه ۱٦۹، شماره ۷۲، چاپ مسکو]

ناظم‌نی شرح حال‌لاری‌گه بعضی اثرلاری بیرلان استدلال: بیر مخمس‌لارینی آخریده بو ابیات لار مذکور دور، اندین مهاجرت لارینی سببی و قیسی ییرگه هجرت لاری معلوم اولور. **مخمس:**

«الخصوص خویش و تبار و قوم دین ایریلماغیم | اختیار غربت و مسکین و مهجــــــور اولماغیم

بیر سینیغ دلنی تاپیبـــان انگا مسرور اولماغیم | یاد ایتیب عصیان‌لاریمنی چوخ رنجور اولماغیم

قوم شطاح صـحبتی کونگلومنی بیمار ایلادی

قوم قپچـــــاق و ختا قیلدی سمرقندنی خراب | آلمادیلار حــق سوزین و یورماییین راه صواب

امر و نهی حق اوقوب قیلدیم الارغه چون خطاب دیدیلار ای صوفی قیلمه بیزگا بو تورلوک عتاب

عاقبت اول ایل سوزی کونگلومنی افگار ایلادی

بو سبب‌دین اختیار صـــــوب غربت ایلادیم اول گروه دین دور اولوبان ترک صحبت ایلادیم

بیلیبان اوز عیبیـــمی نفسیم مذمت ایلادیم وخشواره جای ایتیب ترکیـب عزلت ایلادیم

بیر نیچه مسکین غریب‌نی اوزینه یار ایلادی

مخبر صادق سوزین محکم توتوب قیلدی وطن گوشـــهٔ صوب حصاره بول غریب پر محن

ایشیتیب حکــم شهید و رتبهٔ مظلوم اولان شاید اللّه یاره یـــار اولغای خدای ذوالمنن

بو جهت‌دین مسکن مألوف وخشوار ایلادی»

مؤلف مسلک المتقین نی عینی کیلتورگان ابیات‌لارنی ایتاگی‌ده دیبورلار. نظم:

«یعنی آن مـرشـد بلا اشباه پیرو حـضـرت حبیــــب الله

نام پاک مـبارکـــــش نوروز پای تا سر تمـــام درد و سوز

وصف ایشـــان اگر بیان سازیم نیـــست ممکن بیان آن سازیم

جـــــذب آن متّقی فرو بگرفت رگ-برگ رفت ومو-بمو بگرفت

بی توقف بپایش افـتــــــادم دست بیعت بدستشـــان دادم

زان محل چشم و دل باو بستم اندک از حال خویش دانـــستم

یعنی زین پیشتر خـــری بودم بلکه از خـــر فـــروتـــری بودم

با وجود چنین زبـونــــی من گشت جازم بـرهـنـــمونی من

دل سنگیـــنم آن خدای شناس کرد حــــک با توجه الماس

تا کند پـاک زنگ «لا» از او بدهد زین به نـقـــش «اِلّا هُو»

آن توجه به سنگ اگر ســـازد سنگ خاره بخویش بگـــدازد

آن مساکین نواز سلـطـان مرد **حیف جان کندنی که بر من کرد**

کندن جانـــشـــان ندانستم **قیمت کانشان ندانســـــتم**

گرچه بی رنگ مانده ام بی بو **دارم امیـد از عـنـــایـــت او**

گر نباشد عنـــــایت پیران **پای تا فرق من بود عصـــیان»**

و هم پیرلاری‌نی متّبع سنت و هادم بدعت ایکان‌لیک‌لاری و اول ملاقات لاریده عقیده درست قیلماقغه بویورگان لارینی و هم مسلک المتقین نی اول ذات امرلاری بیرلان سلک تحریرگه کیلتورگان لارینی قوییده‌گی ابیات لارده ذکر ایتیب دورلار. شعر:

شکر لِلّه که پیـــــشـــوای ما **پیر و مولای رهـنـــمـــای ما**

دایما پیرو رســــــول خداست **هادم جهل و بدعتست و هواست**

هست سنت جمیـع ضابطه اش **باعث قرب اوســـت رابطـه اش**

از اصول و فروع و قال و حال **از جمیع علوم مـــــالا مـــال**

مرشد و ارشد بلا اشـبـــــاه **اصلح الصـالحین حبیب اللـّه**

گر بجسمم زبان شود هر مو **تا بروز جـــــزا بگویـــد زو**

نتوان ســـاختن بوصف ادا **من کجا وصف آن جناب کــجا**

اینقدر بس که محیی سنن است **در شریعت چراغ انجمن اســت**

من که باشـــم ز اوزبکان قبح **بشگفاند جنان من چـون صبــح**

مردمانی که فاضلنـــــد فکیف **هر که زین ذات غافلند چه‌حیـف**

او به این بنده پند داد نخست **اوّلا اعتقاد ســـــاز درســـت**

کـــس نداند عقیدهٔ او چیست **او مسلمان به هیچ مذهب نیســت»**

و آخریده ایتور:

«از عقیده دگر ز فقه ضــرور گوی نظمی شود به آنها نــور

به عنایات آن مسیح نفـــس ساختم با رسوخ علم هـــوس

ساختم اندک از اصول و فروع تا بقدر مجال خویش شــروع

قریه‌ی نظـــم را نهادم گام مسلک المتقین نهـــادم نــام»

ینه مقدمه‌نی آخریده دیرلار:

«شکر ایـــزد ز فرقۀ ظلما کرد بـیـــرون بکرد از فقرا

لطف خود را براش شامل کرد همرۀ کامـــل و مکمل کرد

داد مارا طریـــــق مرضیه یعنی مسلــوک نقشــبندیه»

و هم پیرلاری وفاتیگه ایتگان تاریخ لاری قرار ذیل دور:

«شکر بیحد به حـضـرت حق باد رهنمایی به ما غریـبـــــان داد

رهنمایی که مـقـتـــــدای ماست صفـــــــت او بشرح ناید راست

ظاهراً فاصل فصول فصـــــــل باطناً واصـــــــــل مقام وصل

محیی سنّت رســــــــول اللّه ســــــــــرور عارفان حبیب اللّه

عمل و علم و حلم و جود و سجود این همه در جـبـــلّـــت او بود

بود در بـحــــــر معرفت غواص عـــارف حق بزرگ خاص الخاص

بار اوّل بـــاو که پـیـوسـتـــی روی مـــیـــــداد حالت مستی

چون گرفتی دو دسـت آن شاکر دل خوابیده می شــــود ذاکــر

ابتدایش چنین بود ای کــــــس انتـهـــایش خدای داند و بــس

آخر این آفتــــــاب عالمتاب کرد بر روی مــشـک‌بوی نقــاب

به عنـایـــات حق از آن بنده — صد هزاران قلـــوب شد زنده

در ظهور و بطون و قال و حال — رحمتی بود از خـــــدای تعال

زین سبب نقـل آن درست نهاد — رحمتی بود غرق رحـــمت باد

پیر تاریخ از کمـال جـــــود — [رحمت کردگار حی[۱۱۱۱هجری]] فرمود

و هم ایکّی استادلارینی تعریف‌لاریده دیب دورلار:

«ای برادر ترا نبـــــاشد ظن — از کجا داند این بنـــای سخن

گرچه این بنده است عام و خام — هر دو استـــادماست مرد تمام

بحر علم و کرانه‌ی وقتـــــد — در فقیـهـــــی یگانه‌ی وقتند

خواجه مومن که اعلم خاص است — در بحـــار علوم غواص است

آنکه نـــامش محمد غزلیست — شفقت او بما خفی و جـلی‌ست

یا الهی تـــــو لطف کن حالی — هر دو را چـــون جنید و غزالی»

شول صدر الدین عینی دین نقل ایتیلگان و اوزلارینی مخمس‌لاری و مسلک المتقین دین کیلتورولگان ابیات‌لارگه کوره و هم مرادالعارفین مقدمه‌سیدین معلوم اولور که مولف‌نی آتلاری اللّه یار و آته‌لارینی نامی اللّه قلی و برادرلارینی اسمی فرهادبی اتالیق و اوغول‌لارینی آتی صادق محمد و قوم لاری اوزبک و توغولگان ییرلاری کتّه قورغان دور، خاندان امارت و حکومتدین بولوب اوائلده ابوالفیض خان حکومتی آوانیده کتّه قورغان و سمرقندده امارت و حکومت ایتیب سونگره جذبهٔ الهی غلبه قیلیب حکومت و نوکرلیکدین استعفاء ایتیب شیخ نوروز ملقب به حبیب اللّه گه مرید اولوب و طریقهٔ نقشبندیه‌گه کیرگان‌لاری و اول ذات‌دین بالآخره مرشد اولوب تا آخر عمرگچه مریدلارنی ارشاد و هدایتگه مشغول اولوب و قپچاق و ختای قومینی سمرقندنی استیلا ایتیب و خرابلیک‌لار قیلگان‌لاریده، الارگه نصیحت ایتسه‌لار قولاقغه آلمای، بیزگه کوب نصیحت قیلمه دیب ظلم و استبدادگه مشغول اولگان‌لاریدین آزرده خاطر اولوب دل‌لاری سینیب هجرت و ترک وطن ایتیب حصار ولایتیده دِه نَو ایالتیگه تابع وخشوار مضافاتی و قبادیان قشلاقیگه کوچوب کیلیب اول ییرده تعلیم و تصنیف گه مشغول اولوب سنه ۱۱۳٦ هجری ده اوشل وخشوارنی قبادیانی‌ده وفات ایتیب و او ییرده مدفون و قبرلاری زیارتگاه

خاص و عام‌لیکگی معلوم اولور، و هم مشرب نمنگانی دیوانیده قبادیان‌گه باریب ناظم رحمه الله بیلان کوروشگانی ذکریدین هر ایکّی‌لاری معاصر ایکان‌لاری معلوم اولور و ناظم رحمه الله نی مراد العارفین ده یازگان‌لاریغه کوره مولفات‌لاری بالترتیب شولاردین عبارت دور:

«مسلک المتقین»، «ثبات العاجزین»، «مخزن المطیعین» و «مراد العارفین».

اما موسیٰ افندی سراج العاجزین و نجات الطالبین آتی-له باشقه ایکّی اثرلارینی بارلیگینی ذکر ایتیب‌دور.

اما شارح‌نی ناظم رحمه الله قومیت لاری خصوصیده «سمرقند ایلیده منگ‌لان دیگان اوی بار ایدی انگا تیمور یار آتلی اصلی و نسلی نوغای بیر کیشی بار ایدی» دیب قیلگان قصه‌سی بی اساس معلوم اولور، چونکه ناظم رحمه الله کتّه قورغاندین اولوب آته‌لارینی آتی اللّه قلی‌دور، نه تیموریار، اصلاً اوزبک دورلار، نه نوغای.

همده شارحنی شیخ حبیب اللّه خصوصیده «بخارا اهلی همه طاعت و عبادتگه سست اولوب و بدعتگه آغشته بولگانلاریده «حبیب اللّه آتلی بیر یاش اوغول اولوب بیر کون تفکرگه باریب ای تنگریم بو بنده‌نگ گه علم بیرسنگ بولارگه امر معروف ایتسه نه اولور دیب ییغلاب حضرت بهاؤالدین رحمة الله علیه قبرلاریگه باریب اللّه گه یالبارغانده اویقو غلبه قیلیب حضرت بهاؤالدین نی توشیده کوروب اول ذات «سین سمرقندگه بار! انده منی بیر مریدیم باردور اول کیشی‌دین تعلیم آلیب سونگره بخاراگه کیلیب خلایق‌نی راه راست‌غه باشلاغیل دیگان‌لاریده» اول ذات امرلارینی برجا قیلیب سونگره بخاراگه قایتیب کیلیب ملالار بیرله مناظره ایتیب الارگه قرآن‌ده سورۀ یوسف‌نی تاپمای من دیگانیده، عالم لار قرآن کریم نی آقتاریب سورۀ یوسف نی تاپماگان لاری» و ینه بیر مجلس ده قدوقغه بیر تاوق توشوب اولگان‌لیگینی و اول حرام سو بیرله پیشیرگان طعامنی پلیدلیگینی» به طریق کرامت اثبات ایتگانی، و هم ناظم رحمه الله نی اول کیشیگه مرید اولوش‌لاری مقدمه‌سیده کیلتورگان قصه‌سی؛ و امینه و حلیمه آتلی ناظمنی ایکّی قیزی بار» دیگانی؛ چون بیر روایت صحیحه‌گه متکی ایماس و شارح هم بیر آدم ثقه و معتمد ایماس‌لیگی سببی‌دین بو حکایه‌لارنی افسانۀ بی اساس دیب سنالسه بولور.

ناظم‌نی شیخ و استاذه‌لاری: پیر طریقت‌لاری شیخ نوروز شیخ حبیب اللّه بیرله مشهوردورلار، ناظم نی یوقاریده‌گی یازولاریگه کوره بیر عالم عامل و مرشد کامل اولوب کوب کیشی لارنی توغری یولگه یول‌لاب ناظمنی: «[رحمت کردگار حی] فرمود» مصرع لاریگه کوره سنه ۱۱۱۱هجری ده وفات ایتمیش لار، اما تاریخ تولدلاری بیزنی نظریمیزدین اوتمادی.

بعضی اهل خبره‌لارنی و قندوز موی سفیدلارینی خبرلاریگه کوره بول ذات‌نی قبرلاری قندوزده اولوب و زیارتگاه خاص و عام ایکان‌لیگی مشهوردور.

اما استادلاری علوم دینیه‌ده خواجه مومن اعلم و محمدغزالی دورلار. شرح حال لاری قولومیزگا توشگان یوق.

ناظم رحمه الله و اساتذه و پیرلاری همه حنفی المذهب ماتریدی العقیدة و نقشبندی المسلک ایردیلار.

شارح‌نی ترجمهٔ حالی: الشیخ تاج الدین یالچی قل الملمی آخذالعلم عن بعض علماء بلاده، ثم رحل الی طرف داغستان و استفاد فیها عن بعض علمائها ثم رجع الی وطنه و صار اماماً بقریة ملم التابعة لقصبة منزلة و له شرح ثبات العاجزین المسمی بالرسالة العزیزة و تفسیر القرآن الکریم من سورة الفتح الی آخره بالترکیة کلاهما مطبوعان، و شرحه المذکور مملوء بالحکایات الواهیة و الخرافات الداهیة و قیل ان له شرح القصیدة القافیة و تعلیم الصلوٰة و شروط الصلوة ایضاً و کان یحب السیاحة و یمشی فی اکثر الاوقات علی رجلیه و سمعت بعض الناس یقول انه کان یصاحب الشیخ عبدالرحیم الاونزایمانی فی اسفاره فی تلک البلاد و توفی فی قریة ایمانلی باشی التابعة لقصبة منزله سنة ١٢٥٤ هج رحمه الله تعالی. انتهی [تلفیق الاخبار و تلقیح الآثار فی وقائع قزان و بلغار و ملوک التاتار، تالیف م، م رمزی، جلد ثانی، صفحه ٤٣٦]

ترجمه: شیخ تاج الدین یالچی قُل ملمی اوغلی اوز شهری علمالاریدین اخذ علم ایتیب سونگره داغستان طرفیگه رحلت و بعضی علمالاردین استفاده قیلیب سونگره وطنی گه قایتیب منزله قصبه سیگه تابع ملم قریه سیگه امام اولمیش، و انی ثبات العاجزین گه شرحی رساله عزیزه اسمیده و سورهٔ فتح دین آخریگچه تفسیر قرآن ترکی تیلیده یازگان اثری بولوب هر ایکّیسی طبع اولگان دور، ذکر ایتیلگان شرحی سست حکایات‌لار و کتّه خرافات‌لار بیرله توله دور، شرح قصیدهٔ قافیه و تعلیم الصلوٰة و شروط الصلوٰة هم انگا نسبت بیریلگاندور، سیاحت‌نی یخشی کوروب اکثر اوقات ایاغی بیرله یورور ایردی، شیخ عبدالرحیم اوتزایمانی‌نینگ او شهرلارده سفریده مصاحبت ایتکانی بعض آدم‌لاردین مسموع دور، منزله قصبه‌سیگه تابع ایمانلی باشی قریه‌سیده سنه ١٢٥٤ هجری ده وفات ایتمیش دور. انتهی

بو عاجزنی قیسقچه شرح حالی: حبیب اللّه بن سید یحییٰ خان فرغانه‌نی نمنگان شهریدین بولوب بیتّی یاشیمده مکتب‌گه باریب ملارستم داملا حضورلاریده خط و حساب و سواد کتاب لارینی اوقوب توقوز یاشیمده قاری عبدالغفور داملا قاریخانه‌لاریگه شامل اولوب و اون ایکّی یاشیمده قرآن کریم‌نی حفظ ایتیب سونگره بعضی علوم متداوله‌لارنی مذکور قاری داملا و جناب سید ثابت خان توره و سید افضل خان توره و برادریم سید طٰهٰ خان آلدیلاریده اوقوب، بالشویک‌لار استیلاسیدین عرصهٔ حیات مسلمانلارگه تنگ اولوب اون بیتّی یاشیمده برادریم سید طٰهٰ خان بیرلان اوش شهریگه باریب بیر ییل استقامت‌دین سونگره تاجکستان گه کیلیب کوکتاش دیگان موضعده بیر ییل توروب بعضی اهل خیرلارنی مددی بیرلان افغانستان سرحدی‌ده واقع سرای کمرگه کیلیب اوچ ییل زراعت ایشیغه مصروف اولوب کوب زحمت و مشقت لاردین سونگره بالآخره حمل برجی نی اوائلیده سنه ۱۳۱۳ شمسی ده افغانستان عزیزگه هجرت ایتیب راساً دارالسلطنهٔ کابل‌گه کیلیب اوتوز بیش سنه‌دین بیری پادشاه غریب پرور عدالت گستر المتوکل علی اللّه محمدظاهر شاه سایهٔ هما پایه‌سیده عمر کیچورماقده‌میز و تجارتگه مشغول بولساک‌ده بعض اساتذه‌لار مثل جناب سیدمبشر خان طرازی و داده‌خان مخدوم داملا و مولوی محمد قاسم جرمی و باشقه ذاتلار حضورلاریده بعضی کتابلارنی اوقوب اکثر کتاب‌لارنی مطالعه ایتیب حتیٰ الامکان اولادلارنی تربیه‌سیگه کوشش ایتیب و قوم‌لاریمیزنی بعضی کمچیلیک‌لارینی بیلدیریب تورماقده‌میز.

سنه ۱۳٤۲ ده حج‌گه بارگانیمده او ییرده‌گی بعض اساتذه‌لاردین علوم دینیه اجازه و سندینی آلماقغه اللّه موفق ایتدی.

موسی افندی‌نینگ طبع ایتگان ثبات العاجزینی و انگا یازگان مقدمه‌سیگه بیر نظر:

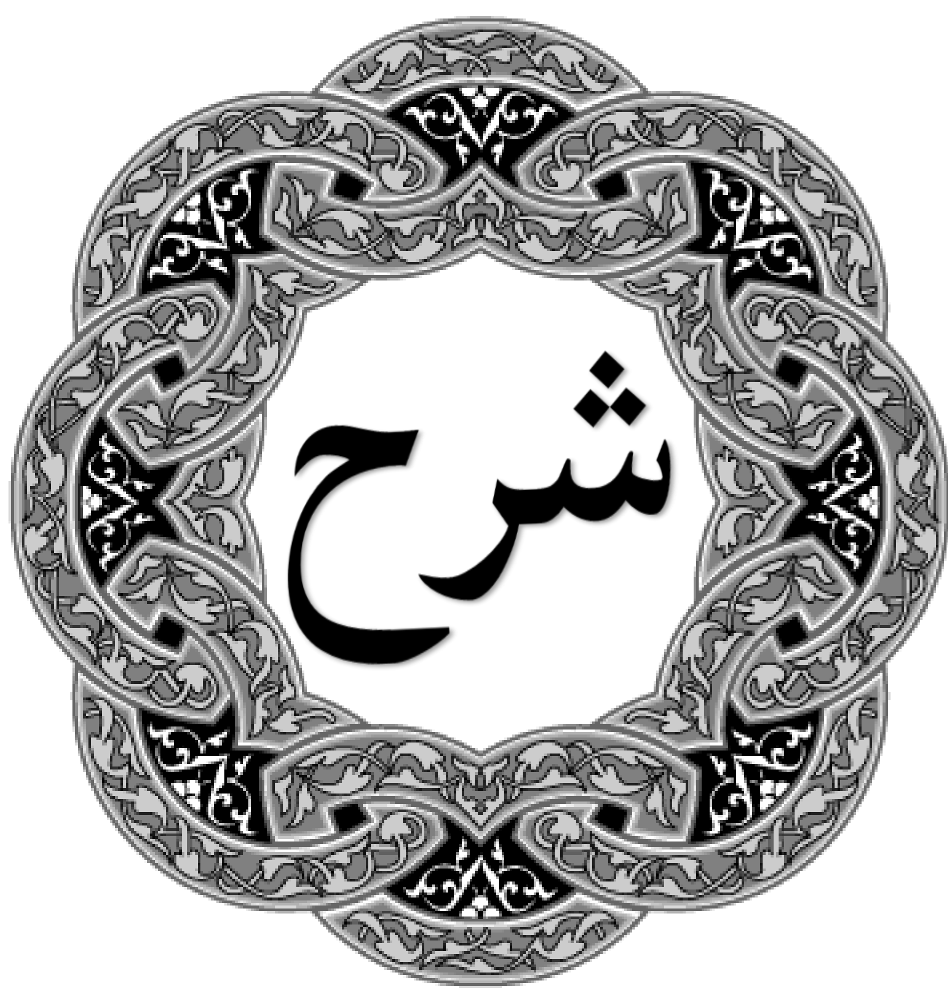
تتبع اثریده معلوم اولدی‌که تعصب مذهبی آستیده و بعضاً نسخه‌لارنی ناقص‌لیک سببی‌دین کتابنی نیچه جائیدین اوتوزدین زیاده ابیات‌لار چیقاریلگان و بیر قانچه ابیات‌لارنی بعضی مصرع و کلمات‌لاریگه تغییر و تحریف قولی کیرگانلیگی معلوم اولور و هم صحیح نسخه‌لار قولده بولماگان‌لیگی اوچون کوب یرده سهو و غلط وقوعگه کیلگانی کورونادور. جناب افندی اعتذار عنوانی آستیده بو طبع ایتیلگان کتابده بعضی تحریف و تغییر وقوعیگه اعتراف ضمنیده اول تغییر و تحریف بعضی مجبوریت و مشکلات سببی‌دین ظهورگا چیقمیش دیب اعتذار ایتیب دور، لیکن افندی‌نی بو اعتذاری فضلا و ادبا و روشنفکرلاریمیز آلدیلاریده مقبول اولماسه کیراک، چونکه طبع کتبده کمال امانت و نهایت دقت لازم دور. بیز اولارنی تالیفیگه تحریف و تغییر قولینی کیرگوزماق عین خیانت سنالسه کیراک، و هم مقدمه‌ده شارحگه تقلیداً ناظم رحمه اللّه‌نی آته لارینی تیموریار دیب جزم ایتیب و اللّه قلی

ایکانینی ایکینچی درجه‌ده کیلتورگانی سهو دور. چونکه ناظم رحمه الله مرادالعارفین مقدمه‌سیده؛ و صدرالدین عینی ادبیات تاجکده آته‌لارینی «اللّه قلی» دیگان‌لاری سند قاطع دور، و هم مؤلف ولادت‌لارینی سنه ۱۱۳۳ هجری وفاتلارینی سنه ۱۲۲۳ دیگانی عین خطادور، چونکه تاریخ ولادت‌لاری معلوم ایماس و وفاتلاری عینی یازیشیگه کوره سنه ۱۱۳٦ دور؛ و هم ناظم نی چهره‌لارینی اوزون بوی‌لیک قوی کوزلیک جیرن سقال‌لیک دیماغی؛ و هم بیت الله یولیده ارض روم و بلغارستان‌دین اوتوب اسکندریه‌گه باریب او ییرده وفات ایتیب و انده دفن اولیش‌لار دیگانی بی‌سند و بی‌اساس اولوب رجماً بالغیب کورونور. چونکه عینی‌نی یازگانیگه و حصار اهلی‌نی شهادت‌لاریگه کوره ناظم رحمه الله قبرلاری وخشوار ایالتی‌ده قبادیان علاقه‌سیده واقع ایکانلیگی معروف و مشهور دور.

محترم اوقوچی‌لاردین رجا: بو شرحیمیزده واقع اولان سهو و خطالارنی اغماض کوزی بیرله قاراب و صفح ایتاگی بیرله یاپیب و دعای خیر بیرله یادلاش‌لاریدین امیدیمیز باردور.

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا. وصلی اللّه علی سیدنا محمد وآله وصحبه اجمعین.

شرح

حمد

ثَنَا لِلخَالِـقِ غَـبـرَا وَ اَفـلَاک　　　یراتدی قطرۀدین گوهر پاک

شرح: جمله ثنا و همه ستایش خاص اول ذات واجب الوجودگه اولسون که ییر و کوک‌لارنی اوز قدرت کامله‌سی بیرلان یراتیب و بیر قطره آب منی دین بنی آدمنی‌که «گوهر پاک» ایرور، یراتدی و وجودگه کیلتوردی.

سـماوات اویـینی تـوتـدی معلّق　　　جهانه حکمینی کورساتدی مطلق

شرح: آسمان اوی‌لارینی هواده بی‌ستون معلق توختاتیب جهان اهلیغه حکمی و قدرت مطلقه‌سی و عظمتینی کورساتدی. **اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا** [۲ : الرعد] آیتی دلیل دور.

قیلیب غـبـرا مدارین ذمۀ حوت　　　بنی آدم‌گه اندین قسم ایتار قوت

شرح: ییرنی مدار و توروشینی بلیغ اوستیده قیلیب بنی آدمگه انده‌گی نباتات و ثمرات و حیوانات‌دین رزق و روزی نصیب ایتار. روح المعانی صاحبی سورۀ (ن) تفسیریده دیرکه، بعضی‌لاردین روایت دورکه (ن) ییرنی انی اوستیگه قویولگان بیر بلیغ‌که انی آتی **یَهمُوت** دور. بو خصوصده ضیاء مقدسی مختاره‌ده و حاکم و باشقه‌لار بیر حدیث ابن عباس رضی الله عنهما دین روایت ایتیب دورلار که الله تعالی (ن)نی یراتدی، سونگره ییرنی انی اوستیغه یاییدی و قویدی. پس بلیغ قمیرلاب اضطراب ایتدی، پس ییر هم قمیرلادی و حرکتگه کیلدی، پس تاغلار بیرلان محکم و استوار ایتیلدی، سونگره ابن عباس رضی الله عنهما (**ن والقلم**)نی اوقودیلار و بو تفسیر مجاهد رحمه الله‌دین هم روایت دور، سونگره صاحب بحردین نقل ایتیب دیر

كه، شايد «ن» لفظينی حروف هجادين بير حرف آتی ايكانيدين باشقه تمام احتمالات‌لار صحتكه ييتمگان دور، و بو سوزنی علامه الوسی هم تاييد ايتيب دور. اهل كشف لاردين سيدی عبدالعزيز دباغ حضرتلاريدين ابريزده ييرنی شمال اوستيده معلق ايكانينی نقل ايتيب دور. بو سوز بو كونگی اكتشافات اثريده معلوم بولگن ييرنی معلق‌ليگيغه موافق دور، و اللهنی كمال قدرتيغه دلالت قيلور.

پديد ايتدی جــهان ايــــچــــره فواصل قيلور هر فصل تورلوک نشأ حاصل

شرح: يعنی الله يير يوزيده دريالار، تاغلار و كول‌لار واسطه‌سی بيرله فاصله‌لار و جداليک‌لارنی وجودگه كيلتوروب، اقليم‌لار، قاره‌لار، جزائرلار و خصوصيات جداگانه‌گه ايگه اولكه‌لارنی يراتدی و هر اقليم و قاره‌نی انسان و حيوان و اثمار و نباتات‌لارينی اوز اقليميگه موافق خلق ايتيب تورلوک نشأة و حيات و تجدد حصوليغه سبب قيلدی. فواصل فاصله‌نی جمعی دور (اگرچه لغت مساعدت ايتماسه‌ده) فواصل‌دين فصول اربعه: ياز، كوز، قيش، بهارنی اراده ايتيلسه اللّه اوز قدرت كامله‌سی بيرلان معتدل اولكه‌لارده فصول اربعه‌نی ظهورگه چيقاريب و هر فصل‌نی تورلوک حيات و تجدد و رقم-رقم نشأة حصوليغه سبب قيليب قدرت كامله‌سينی كورساتدی ديب توجيه ايتسه بولور.

عجب صنع و عجب احكام و تقدير قيلور بير قرص‌دين عالم كوزين سير

شرح: مصنوعات و مخلوقات الٰهيه‌نی تعجب آور احكام و اتقانی و اندازه و مقدار معين‌ده هر بيرلاری اوز وظائف‌لاريده بولماقلاری تفكر ايتكان كيشی‌نی كمال قدرت الهی‌گه تسليم ايتماق‌گه ناچار قيلور، چنانچه بير قرص نان كبی كوزگا كورونگان قوياش ضياسی سببی-له عالمده‌گی تمام مخلوقات‌گه رزق بيريب عالم اهلی كوزلارينی توق قيليب كسب و كار و امور حياتيه ادامه‌سيگه قادر قيلور.

اراده قــــيـلــــســــه اول حیِّ توانا قيلور بير لحظه‌ده بيلــمــســنــی دانا

صفی تفراغين ايتگاج جان ايله جسم نچوک كـيـــم ايلادی دانای هر اسم

شرح: خدای حی قادر و توانا خواه‌لاسه بير لحظه‌ده بيلمس (جاهل) كيشينی بيلاديگان (عالم) قيلور و علم لَدُنّی عطا ايتور، چنانچه حضرت آدم صفی الله تفراغ‌لاری لايينی قدرت كامله‌سی بيرله صورت معينه‌لاريده مصور قيليب جان بيريب تيركوزگاندين سونگره اول ذاتگه تمام اَسمأنی بيلديريب علم لَدُنّی بيرله مشرف ايلادی، **وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاءَ كُلَّهَا** [البقرة : ٣١] تفسيری مطالعه ايتيلسون.

خلاص ایتسه بیراونی رب الافلاک قالور تاغ آستیده اندین چیقار پاک

شرح: آسمانلارنی پروردگاری (اللّه) بیراونی کلفت و مشقت‌دین قوتقاریش‌نی اراده ایتکان بولسه اول کیشی تاغ آستیده قالسه‌ده، اندین ساغ و سلامت چیقار، چنانچه صحیح البخاری‌ده روایت ایتیلگان اصحاب غار قصه‌لاری مونگا دلالت قیلور، و یا محنت و غم تاغی مراد دور، چنانچه حضرت نوح قوملاری تبلیغیده کوب مشقت چیکیب آخر اللّه خلاص ایتدی، اصحاب غار قصه‌لاری شول‌دور:

«اوچ کیشی سفرده رفیق اولوب بیر جایده یمغورده قالیب بیر غارگه پناه آلگان‌لاریده تاغدین بیر تاش توشوب غار آغزینی توسگانده بیر-بیرلاری‌گه دیدیلارکه خدا اوچون یخشی قیلگان عمل‌لارینگ‌نی وسیله قیلینگ‌لار شاید الله کشایش بیرسه.

الاردین بیرلاری ایدی: خدایا منی آته و آنم و یاش باله‌لاریم بار ایردی، مال و مواشی‌لاریم‌نی اوت‌لاتیب کیلیب آته آنم‌گه الار سوتیدین ساغیب ایچیریب سونگره باله‌لاریمگه بیرور ایردیم، بیر کون کیچ کیلدیم، الار اوخلاگان ایکان‌لار، سوت‌نی ساغیب الارنی باشلاریده کوتاریب اویغاتمای تانگ آتدوردوم، و باله‌لاریم آچلیک‌دین اباغ آستیده اینگراشیب تورار ایردیلار، اگر شول ایشنی رضانگنی ایستاب قیلگان بولسام آزگینه تیشوک آچغیل آسمان‌نی کورایلوک، دیگانده؛ تاش قمرلاب بیر آز آچیلدی.

ایکینچی‌سی دیدی: خدایا عمکیم‌نی قیزینی یخشی کورار ایردیم، اندین کام دل سوراسام یوز طلا آلیب کیلسانگ بولور دیدی، یوز طلانی کوشش قیلیب تاپیب انگا بیتیب اباغی اراسیغه اولتورگانده خدادین قورق بی‌نکاح یقین بولمه دیگانده اوستیدین توردوم، شو ایشنی سنی رضانگ اوچون قیلگان بولسام کشایش بیر دیگانده تاش سیلجیب بیر آز آچیلدی، لیکن آدم سیغماس ایردی.

اوچونچی‌سی ایدی: خدایا بیر مردکارنی بیر اندازه شالی‌گا اجاره قیلیب او کیشی ایشنی توگاتیب حقیم‌نی بیر دیگانده بیرسام آلمسدین کیتدی، من شالینی ایکیب پولیدین مال و چوپان آلدیم، بیر قنچه‌دین سونگره اول کیشی کیلیب خدادین قورق منی حقیمنی بیر دیگانده اول مال و چوپان سنی‌کی دور آلیب کیت دیگانیمده منی مسخره قیلمه دیدی، من مسخره قیلمای‌من اوشل مال و راعی سنی‌کی دور. اول کیشی آلیب کیتدی، اگر

بول ایشنی سنی رضانگ اوچون قیلگان بولسم قالگان تاشنی آچغیل دیدی، تاش بالکل آچیلیب خلاص بولوشدی[1].» [بخاری - باب الخوف من الله عز و جل]

نچوک کیم توتدی طوفان دشت و تاغی ولیکن بولـــمـــــــادی هول نوح ایاغی

شرح: قنداغ کیم طوفان سویی دشت و صحرا و تاغ و توز همه‌نی توتتی، لیکن حضرت نوح علیه السلام و مَن تَبِع‌لارینی حتی ایاغ‌لاری هول بولمادی و کیمه‌گه توشوب سلامت قالدیلار، قصه‌لاری مشهور دور. [هول] لفظی ترکی [تَر – فارسی] معناسیده دور، شارح چق سویی دیگانی سهو دور.

خلیل اللّه اوچون یانــــــدوردیلار نار قدم قویمای اوشل اوت بولدی گلزار

شرح: نمرود علیه اللعنة‌نی امری بیرلان نیچه کون همه رعیّتی اوتون ییغیب کتّه اوت یاندوردیلار و حضرت ابراهیم علیه السلام‌نی منجنیق بیرلان اوتگه آتدیلار، امر الهی بیرلان اول کیشی اوتگه قدم قویمای و ایاغ باسمای توروب اول اوت گلزار اولدی، قصه‌لاری مشهوردور.

غضب ییل عادی‌لارنی قیلدی نابود ایدی اول ییل نــســیـــــم تابع هود

شرح: قتیق شمال‌که غضب الهی‌دین بیر نمونه ایدی، قوم عادنی اوشنچه قوت و جسامتی بیرله هلاک و نابود ایتتی، اما قدرت الهی‌نی کورونگ که اول شمال هود علیه السلام پیرولاریگه [مسلمان‌لارگه] باد نسیم‌دیک یاقیم‌لیک و بی‌ضرر ایردی [ییل] لفظی ترکی [شمال – فارسی] معناسیده دور، قصه‌لاری مشهور دور.

---

[1] حدثنا يعقوب بن إبراهيم ، حدثنا أبو عاصم ، أخبرنا ابن جريج قال : أخبرني موسى بن عقبة عن نافع ، عن ابن عمر ، رضي الله عنهما ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : خرج ثلاثة يمشون فأصابهم المطر فدخلوا في غار في جبل فانحطت عليهم صخرة قال فقال بعضهم لبعض ادعوا الله بأفضل عمل عملتموه فقال أحدهم اللهم إني كان لي أبوان شيخان كبيران فكنت أخرج فأرعى ثم أجيء فأحلب فأجيء بالحلاب فآتي به أبوي فيشربان ثم أسقي الصبية وأهلي وامرأتي فاحتبست ليلة فجئت فإذا هما نائمان قال : فكرهت أن أوقظهما والصبية يتضاغون عند رجلي فلم يزل ذلك دأبي ودأبهما حتى طلع الفجر اللهم إن كنت تعلم أني فعلت ذلك ابتغاء وجهك فافرج عنا فرجة نرى منها السماء قال ففرج عنهم وقال الآخر اللهم إن كنت تعلم أني كنت أحب امرأة من بنات عمي كأشد ما يحب الرجل النساء فقالت لا تنال ذلك منها حتى تعطيها مئة دينار فسعيت فيها حتى جمعتها فلما قعدت بين رجليها قالت اتق الله ، ولا تفض الخاتم إلا بحقه فقمت وتركتها فإن كنت تعلم أني فعلت ذلك ابتغاء وجهك فافرج عنا فرجة قال ففرج عنهم الثلثين وقال الآخر اللهم إن كنت تعلم أني استأجرت أجيرا بفرق من ذرة فأعطيته وأبى ذاك أن يأخذ فعمدت إلى ذلك الفرق فزرعته حتى اشتريت منه بقرا وراعيها ثم جاء فقال يا عبد الله أعطني حقي فقلت انطلق إلى تلك البقر وراعيها فإنها لك فقال أتستهزئ بي قال فقلت ما أستهزئ بك ولكنها لك اللهم إن كنت تعلم أني فعلت ذلك ابتغاء وجهك فافرج عنا فكشف عنهم. [حديث ٢٢١٥ : البخاری]

بلیغ قــارنیده بیر صاحب کرامت   چله اولتوردی و چیقدی سلامت

شرح: بیر صاحب کرامت [مکرم و معزز بیر کیشی] یعنی حضرت یونس علیه السلام دریاگه کیمه‌دین تاشلانیب بلیغ یوتوب انی قارنیده چله اولتوروب (قرق کیچه و کوندوز توروب) سلامت چیقدیلار، [چلّه] لفظی اوّلی‌نینگ کسریله لام‌نینگ تشدیدیله دور. اصلی چهله اولوب درویش‌لار و ریاضت‌کش‌لار بیر گوشه‌ده قرق کیچه و کوندوز عبادت اوچون اولتوروش‌لارینی ایتی‌لور. ناظم رحمه الله ضرورت اوچون [لام]نی مخفف ایتیب دورلار.

اگر امر ایــتــســه کیمنی فارق الفرق   کیلور بیر لحظه‌ده غرب اوستیدین شرق

نچوک کیم دوستینی سلطان کَونَیــن   یــیتــوردی ســاعــتــیده قاب قَوسَــین

شرح: اگر تانگ آتدورگوچی (کیچه قارانغولیگیدین صبح یاروغینی اَیِرغوچی) ذات هر کیمنی امر ایتسه کوز قِیَه‌سی بیرله قراگونچه وقتده کون باتیشدین کون چیقیشگه کیلور، چنانچه پادشاه دارین اللّه جلّ شأنه حبیبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم‌نی اندک مدتده قاب قوسین یعنی نهایت قرب منزلتیگه یتکوردی [قاب] مقدار [قوس] کمان [یای] معناسیده اولوب نهایت قرب دین کنایه دور. شارح (سلطان کونین)دین رسول الله نی مراد آلمیش، بو توجیه سهو دور، زیراکه (دوستینی) مفعول مقدم (سلطان کونین) معناً فاعل (ییتوردی) فعل دور. بیت باشقه ترکیب‌نی کوتارمس (دوستینی)دین مراد رسول اللّه صلی الله علیه وسلم دور.

اگر هر کیمگه بــیــرســه عزّ و امــداد   کیلور خدمــتــگا جنّ و آدمــیــــــزاد

سلیمان کیم ایگوردی انس وجن‌دین   انینگ فرمــانی ایردی بیر نگین‌دین

غــرض قدرت نمــــالیغ ایلادی فاش   وگــرنه قدری ایردی بــیر دِرَم تاش

شرح: اگر هر کیمگه اللّه تعالی عزت و یاری بیرسه انینگ خدمتیگه اَجِنه و دیو و آدمیزادلار کیلورلار، چنانچه حضرت سلیمان علیه السلام آلدیغه انس و جن و دیو و پری و پرنده و درنده‌لارنی توپلادی و ییغدی، اول کیشی‌نینگ فرمانی و حکمینی مذکور نمرسه‌لار اوستیغه یوروشی و الارنی اطاعتی اللّه تقدیری و بیر اوزوک کوزی سببی‌دین ایردی‌که (انگا اسم اعظم یازیلگان ایردی [نگین] اوزوک کوزینی ایتیلور) و بو ذاتگه همه‌نی بیر نگین سببی بیرله مسخّر و مطیع و فرمان بردار ایتماغدین غرض اللّه جلّت عظمته اوز قدرت و عظمتینی همه‌گه آچوق کورساتیشی ایردی، بولماسه اول نگین بیر تنگه مقداریچه و وزنیچه تاش ایردی [دِرَم] درهم مخففی تنگه معناسیده دور.

کلیم ایلگیداگی قوتلوغ عصائی گهی کوپروک ایدی گه اژدهائی

غرض قدرت نمالیغ ایردی ای دوست وگرنه ایردی بیر قد چوپ بی‌پوست

شرح: حضرت موسی کلیم اللّه قول لاریده‌گی مبارک عصا و تیاغ‌لاری بعضی وقت سودین اوتوشده کوپروک بولور ایردی و گاها اژدها [کتّه بیلان] صورتیده دشمن مقابلیده عرض اندام قیلور ایردی بولاردین مقصود و غرض اللّه‌نی قدرت و عظمتینی بنده‌لاریغه کورساتیشی ایردی، ورنه اول عصا آدم بوییچه بی‌پوست یغاچ ایردی، قصه‌لاری مشهوردور.

اگر امر ایلاسه کونین بر پای بولور بیر پسته‌نی پوچاغینه جای

دیدیلار حضرت روح الامین‌نی قنات یازسه توتار روی زمین‌نی

انینگ‌دیک جبرئیل سدره پرواز محمد یِنگیده ایتور ایدی راز

شرح: اللّه تعالی قدرتی شو قدر اولوغ دور که اگر بیورسه و امر ایلاسه ایکی دنیا توروشیچه ایچیده‌گی تمام موجودات بیرلان بیر پسته‌نی پوچاغی کبی کیچیک نمرسه‌نی ایچیگا جای بولور، چنانچه حضرت روح الامین‌نی اولوغ‌لیک‌لاریده روایت ایتیب دورلار که قنات‌لارینی یازسه‌لار بیر یوزینی توتار و بیرکیتار، شونداغ اولوغ سدرةالمنتهٰی‌گه بیر لحظه‌ده اوچوب بارادیگان جبرئیل حضرت محمد علیه السلام یِنگ‌لارینی ایچیده راز وحی ایتور ایردی، ینگ‌نی کیچیک‌لیغی همه‌گه معلوم‌دور. [ینگیده] لفظی شاید وحی‌نی سِرّی بولماقیدین کنایه دور.

تنبیه: وحی اقسامینی محققلار سکیز خیل دیب دورلار، اما بولار اراسیده ینگ و یا قوینی‌لاریگه کیریب وحی یتکورولگانی مذکور ایماس دور، شاید قول ضعیف دور. [ینگ] یانینگ کسری-له کُم و آستین معنی‌سیده دور. [کونین] کون‌نی تثنیه‌سی دور، دنیا و آخرت معنی‌سیده دور. چنانچه فرهنگ عمیدده کونین دنیا و آخرت دیب دور.

اگر قیلسه بیراونی حق‌لیغین فاش شهادت بیرگوسی گهواره‌ده یاش

شرح: اگر حق تعالی بیراونی حق انی جانبی‌ده ایکان‌لیگی‌نی ظهورینی خواه‌لاسه انی حق‌لیگیغه بیشیک‌ده‌گی یاش باله گواه‌لیک بیرور، چنانچه حضرت یوسف و حضرت مریم[علیهماالسلام] برائت‌لاری اوچون یاش باله شاهدلیک بیرگانی تفسیر سورهٔ یوسف و تفسیر سورهٔ مریم مطالعه ایتیلسه بیلینور.

عزیز ایتســـه قَیو قُلنی اوشل شاه   اگر چاه آستیغه توشسه تاپار جاه

شرح: (شاهنشاه) اللّه جلّ شأنه قیسی قُلنی عزیز و مکرّم ایتسه هیچ کیم انی خوار ایتیب بیلمس، اگر قدوق آستیغه توشسه‌ده جاه و منزلت تاپار، چنانچه حضرت یوسف[علیه السلام]نی برادرلاری قدوقغه تاشلاشدی، لیکن اللّه قدوقدین چیقاریب عزیز مصر ایلادی. قصه‌لاری مشهوردور.

سلیمان خذمتـــیـــــده قیلدی پرواز   حسابین بیلماگان شاهین و شهباز

ولی بیر مشت‌پر هُدهُد ایدی پَیک   دیدی سلطانیغه آری و لــبّـــیــک

شرح: حضرت سلیمان [علیه السلام] خدمت‌لاریده بی‌حساب لاچین، قرچیغای و بورگوت و باشقه قوشلار پرواز ایتیب اوچوب سایه سالیب تورار ایردی، لیکن ایلچی‌لیک تاجی بیر مشت پر پوپشک قوشی باشیغه قویولدی اول زیرک قوش سلطانی سلیمان علیه السلام جواب‌لاریگه آری و لبیک [قبول ایته‌من امرینگ‌گه اطاعت قیله‌من] دیدی.

بو ایکّی بیت‌دین شو بیلینور که عنایت الهی جثه‌نی کتّه‌لیگی و کوچ‌نینگ کوب‌لیگیگه باقمایدور، شول سبب‌لی بو قدر قوت‌لیک اولوغ قوشلار اراسیدین بیر عاجز هدهد قوشی بو تاج افتخار ایله مشرف بولدی، شارح‌نینگ سیمرغ قصه‌سی بی‌اساس دور. [پیک] ایلچی معنی‌سیده دور.

مدد قیلـــســـه خدای عالم آرای   حبیب ایتسه اشارت اَیریلور آی

شرح: عالم‌نی زیب و زینت بیریب یساگان خدای یاری قیلسه و حبیبی محمد علیه الصلوة والسلام اشارت ایتسه آی ایکّی‌گه بولونوب ایریلور. ناظم [رحمه الله] بو بیتده انشقاق القمر معجزه‌سیگه اشارت ایتیب دورلار. آینی بولونیشی، **اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ**[القمر : ١] آیتی بیرله ثابت دور و هم امام بخاری و مسلم حدیث‌لاری انس [رضی الله عنه] دین «هر آئینه اهل مکه رسول الله‌دین معجزه کورساتماق ایستادیلار، پس الارگه آینی ایکّی بولک قیلیب کورساتتی‌لار، تاکه حرا تاغینی انی اورتاسیده کوردیلار[١]».

[١] عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ مَرَّتَيْنِ. **[حدیث ٤٨٦٧ : بخاری]**، **[٧٢٥٤ : مسلم]**.

انشقاق القمر خصوصیده کوب حدیثلار وارد بولگاندور، صحیح شولکه حدیث انشاق متواتر دور، چنانچه علامه ابن کثیر و علامه الوسی تفسیرلاریده تحقیق ایتکاندورلار، مکهٔ مکرّمهده هجرتدین بیش ییل ایلگاری وقوعگه کیلگاندور و رسول اللّهنی اولوغ معجزهلاریدین دور.

کلیمین چهرهسین قیلمس اوچون زرد   چیقاردی لحظهده نیل آسـتـیدین گرد

شرح: اللّه جلّ شأنه کلیمی موسی [علیه السلام] یوزلارینی قوملارینی آلدیده سریغ و منفعل و خجالت قیلمسلیگی اوچون بیر لحظهده نیل دریاسینی آستیدین قوروتوب گرد و چنگ چیقاردی و قابل عبور ایتتی، بنی اسرائیل سلامت اوتوب فرعونیلار دریا ایچیده همهلاری غرق اولدیلار، چنانچه قصهلاری قرآن کریمده کوب جایده مذکوردور. (چهرهٔ زرد)لیک احتیاج و خجالتدین کنایه دور.

تنبیه: بو دریانی قیسی دریا ایکانلیگیده اختلاف باردور، بعضیلار نیل دریاسی و بعضیلار بحر قلزم دیب دورلار.

کیشینینگ روزیسین گر قیلمسه کم   ییتار هر یـیــرده محنت قیلمسه هم

ییباردی مریمه روزی مـلــــکدین   مـسـیــحه مائده توشدی فلکدین

شرح: اللّه تعالی کیشینی رزق و روزیسینی ازلده کم قیلماگان بولسه مقرر روزی هر ییرده محنت و مشقت تارتمسه هم انگا ییتار، چنانچه حضرت بیبی مریمگه فرشته واسطهسی بیرله رزق ییباردی. **كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِندَهَا رِزْقاً** [۳۷ : آل عمران] آیهسی بو سوزگه دلیل دور.

ترجمه: هر وقت که زکریا [علیه السلام] مریم حجرهسیگه کیرسهلار آلدیده ییدیگان نمرسه تاپار ایردیلار «یاز میوهسینی قیشده و قیش میوهسینی یازده» زکریا [علیه السلام] سنگه بو نمرسه قایردن بولدی و کیم بیردی دیگانلاریده، بو اللّه طرفیدین دور البتّه اللّه خواهلاگان کیشیسیگه بیحساب رزق بیرور دیب جواب بیرور ایردی، و هم حضرت مسیح عیسی [علیه السلام] گه توزالگان سفره آسماندین توشدی، چنانچه قصهلاری اواخر سورهٔ مائدهده مفصل کیلگاندور، خلاصهٔ کلام شولکه حضرت عیسی [علیه السلام]نی اتباعلاری اللّه بیزگه آسماندین توزالگان [مائده] خوان توشورماقگه یراسه بیز اندین ییب دللاریمیز آرام آلسه و سنی راست ایتگانینگنی هم بیلیب انگا گواه بولساک دیگانلاریده اول جناب دعالاری اثریدین آسماندین مائده توشوب الار کوزلاری بیرله کوروب ییب باز هم خیانت ایتیب ذخیره قیلیب میمون و تونغوز صورتیده مسخ بولدیلار. توشگان نمرسه نان و گوشت و بعضی روایتده بلیغ

و کوک اوت و سرکه و توز و نان و زیتون و خرما و یاغ و پنیر و گوشت قاق دییلگان دور، بولار اللّه‌نی قدرت کامله‌سیغه دلالت قیلور.

نچوک کیم حضرت صالح اوچون فاش　　باله‌لیغ تـیـــوه توغدی حکمیدین تاش

شرح: اللّه جلّت عظمته قدرت کامله‌سی‌دین حضرت صالح علیه السلام‌نی قوم‌لاری سوراشیگه بناءً اول ذاتکه معجزه طریقیده امرلاری بیرلان تاش یاریلیب ایچیدین حامله (ایکّی قات) بیر تیوه چیقیب فوراً توغدی، شونداغ اولوغ معجزه‌نی کوروب توروب بیر آز کیشی‌دین باشقه‌لاری ایمان کیلتورمادی و آخر الامر هلاک بولدی، قصه‌لاری تفسیرلارده مذکوردور.

ازلده هر کـیــشیــنــی ایلاسه سعد　　خلیل اوغلی‌دیک ایتسه صادق الوعد

اگر ذبح ایتســه‌لار قیتارمغای قاش　　کورونمس باش انی آلدیده بیر مــاش

شرح: اللّه جلّ شانه ازلده هر کیمنی نیک‌بخت ایلاگان بولسه و ابراهیم خلیل اللّه اوغول‌لاری اسمٰعیل علیهماالسلام دیک وعده‌سینی راست ایتگان بولسه، اگر اول کیشی‌نی (ذبحینی) سویوشینی ایستاسه‌لارده قاش قایتارمغای و خلاف وعده ایتماگای، عزیز باشی انی آلدیده بیر ماش‌چه کورونماغای. شارح ماش توجیهیده سهو ایتکاندور. حضرت اسماعیل علیه السلام‌نی قصه‌لاری قرآن کریم‌ده مذکور دور: **وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا** [٥٤ : مريم] و آية: **فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ** [١٠٢ : الصافات] بو سوزلارگه دلیل دور.

کیمه بیرســه جهالت خمریدین جام　　بهشت آلدیغه کیلسه باسماغای کام

یتار رحمت ســوئی کوک کَوکَـبینه　　یــتوشمس قطرهٔ گمره لــبـیــــنــه

کورونگ بو طالب ایله بو لــهب‌نی　　اولوغ دریا لبــیــده خشک لب‌نــــی

شرح: خداوند متعال کیمسه‌گه جهالت و نادانلیک شرابیدین بیر پیاله بیرگان بولسه جنت اوز ایاغی بیرله آلدیغه کیلسه و انگا کیریشگه بیر قدم یول قالسه قدم باسمغای و انگا کیرمغای، رحمت سوئی شونچه بلندلیگی بیرله آسمان یولدوزلاری و یا خود (اگر بالفرض انده گیاه بولسه) گیاه‌لاریغه یتار، اما ضلالت‌نی کوروب بیلیب اختیار

ایتگان کیشی لبیغه بیر تامچی هم یتوشمس، چنانچه رسول الله عمکی‌لاری بولمیش ابوطالب و ابولهب‌نی کورونگ‌که ایشیکی آستیدین اوتگان اولوغ دریا لبیده لب‌لاری قوروق قالدی و بحر مواج نبوت‌دین بی‌بهره قالیب ایمان کیلتورمادی‌لار. کوکب: یولدوز و گیاه معنی‌سیده‌دور.

اگرچه اوت بیله سوده بــولـــور فرق　　چیقاردی ســـــو مکانیدین نچوک برق

اگر چندی‌که شمع اوتدین بولور جمع　　قرا سودین قیلور کوز نوری‌دیک شمع

قایو بیر قــدرتین قیلماق کیراک یاد　　ایرور قاصر عــقـــولِ آدمـــیــــــزاد

شرح: اگرچه اوت بیله سو اراسیده [ایکّی‌سینی بیر-بیریغه ضدلیگی جهتیدین] بویوک فرق باردور، لیکن اللّه قدرت کامله‌سینی کورماق کیراک‌که، قنداق سو اورنیدین [بولوتدین] برق و چقماق اوتینی چیقاریب ضدان‌نی جمع قیلدی و شونگه اوخشش گرچه شمع یاروغلیگی و نوری و باشقه چراغ‌لارنی روشن‌لیگی عادةً (قوۀ ناریه) اوت ایله جمع بولوشی بیرله بولسه‌ده اللّه قدرتیگه باقینگ که ظلمت بیریدین یاروغلیک و نورانی‌لیک‌نی ظهورغه کیلتورور، چنانچه کوز نینیگی [مردمک]ده موجود قرا سودین کوزگه نور بیرور و انی شمع کبی یاریتور، ناظم رحمه الله **«مسلک المتقین»**ده شول بیت‌نی معنی‌سینی بو خیلده ادا ایتیب دورلار:

«شمع را گرچه کرد ز آتش جمع　　گه بـــــازد ز قطره آبی شمع»

الله تعالی‌نی قیسی بیر قدرتینی یاد قیلماق کیراک، قدرتی دلائل‌لاری ایتگان بیرله توگامس و انسان‌نی عقلی کُنه قدرت خداوندی‌گه ییتیش‌دین قیسقه‌دور.

نعت رسول الله

درود بـــی‌عــــــدد هــــادی دین‌غه　　رسول رحمۀ للــعــالــمـــیـــــــن‌غه

خدانینگ دوســتـــی مختارالقُریشی　　مدام امت اوچون تلخ ایردی عیشی

شرح: سان‌سیز و سناق‌سیز درود و صلوات اول رهبر دین مبین اسلام **محمد** علیه السلام‌گه که رسول خدا و عالم اهلیغه رحمت ایردیلار، **وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلاَّ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ** [١٠٧: الانبیاء] آیتی دلیل دور؛ و اول ذات خدانینگ

دوستی و حبیبی و قریش قبیله‌سینی برگزیده و تنلانگانی ایردیلار همیشه امت‌لاری اوچون (عیش و حیات) تیریکلیک‌لاری اَچّیغ [تلخ] ایردی.

امام مسلم و ترمذی واثلة بن الاسقع رضی الله عنه دین روایت ایتیب دورلار، رسول اللّه صلی الله علیه وسلم ایتدیلار: اللّه تعالی ابراهیم علیه السلام اولادلاریدین اسماعیل علیه السلامنی برگزیده ایتدی، اسمعیل اولادیدین بنی کنانه‌نی تنلادی، بنی کنانه‌دین قریش‌نی اصطفا ایتدی، قریش‌دین بنی هاشم‌نی مختار ایتدی و بنی هاشم‌دین منی برگزیده قیلدی[1].

ینه بیر حدیث صحیح‌ده «من سید و سردار اولاد آدم من»[2] دیگانلاری وارد دور.

ایمس موجود انینگ‌دیک گوهر پاک دلیل اول‌دور که کیــیدی تاج لولاک

شرح: اول ذات دیک گوهر پاک اوّل‌دین آخرغچه وجودگه کیلمگاندور و کیلمس و هیچ بیر پیغمبرنی مرتبه‌سی بو کیشینی مقام و منزلت‌لاریگه یقین‌لاگان ایمس، بو سوزنی دلیلی شول‌که اول ذات تاج **«لولاک لما خلقت الافلاک»**نی کییدیلار و بو صفت بیرله متصف بولدیلار: اگر سنی وجودینگ بولمسه ایردی، هر آئینه آسمان‌لارنی یراتمس ایردیم.

لیکن بو حدیث‌نی ملاعلی قاری **«تذکرة الموضوعات»**ده حدیث موضوع دیب دور؛ اما ملا علی قاری و عبدالباقی زرقانی **«شرح مواهب»**ده شول معنی‌ده بعضی اثرلارنی ورودینی ذکر ایتیب‌دورلار. دیلمی حضرت ابن عباس رضی الله عنه دین مرفوعاً روایت ایتیب‌دور: رسول اللّه دیدیلار، «جبرئیل حضوریمغه کیلدی، پس ایدی، ای محمد سن بولماسنگ جنت یراتیلمس ایردی و سن بولماسنگ دوزخ هم یراتیلمس ایردی. حاکم مستدرک‌ده روایت ایتیب حدیث صحیح دیب دور، لیکن امام ذهبی حدیث‌ده علت بار دیب دور، ابن عمر رضی الله عنه دین مرفوعاً البتّه هر آئینه آدم علیه السلام محمد علیه السلام آتلارینی عرش‌گه یازیلگان کوردی و بتحقیق اللّه جلّ شانُه آدم علیه السلام گه اَیدی: «محمد بولمسه ایردی سنی خلق قیلمس ایردیم» و ابن عساکر روایتیده «سن بولمسنگ (رسول اللّه گه خطاب) دنیانی یراتمس ایردیم» کیلیب دور.

---

[1] عَنْ أَبِی عَمَّارٍ شَدَّادٍ أَنَّهُ سَمِعَ وَاثِلَةَ بْنَ الأَسْقَعِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِی هَاشِمٍ وَاصْطَفَانِی مِنْ بَنِی هَاشِمٍ. **[٦٠٧٧ : مسلم]**، **[٣٦٠٥ : ترمذی]**.

[2] قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ». **[٦٠٧٩ : مسلم]**

اوشل شاهنشهی کیم شمع‌دین دور انینگ پروانه‌ســی روح الامین دور

شرح: رسول الله حضرت‌لاری پادشاه و اولوغ مرتبه‌لیک‌لارنی شاهنشاهی و دین مبین اسلام‌نینگ شمع و چراغ تابانی دورلار و اول شمع مبارکنی وحی الهی کیلتورماقده **۲۳** ییل پروانه [کفلک] دیک اطراف‌لاریده ایلانگوچی حضرت روح الامین جبرئیل علیه السلام دورلار.

دیدی معبود انینگ آتی محمد مقاماتیغه هرگز یتمادی حد

شرح: معبودیمیز اللّه اول ذات آت‌لارینی محمد دیب قرآن کریم‌ده یاد قیلدی: **مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ** [۲۹ : فتح] و بیر قنچه باشقه آیت‌لارده تعریف و توصیف‌لارینی بیان ایتدی، اول ذات همیشه مقامات عالیه‌لارگه ترقی و تعالی‌ده بولوب ترقیات‌لارینی حدودی یوق بلکه علی الدوام دور، و هیچ کیم اول جناب مقامات‌لاری حدودیگه یتوشمگاندور.

توشورمای ییر یوزیگه سایه‌سینی یتوردی عــرش اویی‌گه پایه‌سینی

شرح: اللّه جلّ شانه رسول اللهنی [کیچه‌نی بیر آزگینه مدتیده] سایه‌لارینی ییرگه توشورمای یعنی کوندوزی‌گه و سایه توشار وقتگه قالدورمای مرتبه و منزلت‌لارینی عرش اوییگه بلکه اندین بلندراغ‌گه یتکوردی؛ و یا رسول الله وجودلاری کاملاً نور اولگان جهتیدین الله سایه‌لارینی ییرگه توشورمای پایه و منزلت‌لارینی عرش اوییغه یتکوردی، پایه مرتبه معنی‌سیده دور. حکیم ترمذی ذکوان دین روایت ایتدیلار «رسول اللهنی آفتاب‌ده و آی‌دین کیچه‌ده سایه‌لاری یوق ایردی» ابن سبع اَیدی: «رسول الله نورلار، آفتاب‌ده و آیدین‌ده یورسالار کولانکه‌لاری معلوم بولمس ایردی، بو سوزگه رسول الله دعالاریده «**اَللّٰهُمَّ اجعَلنِی نُورَاً**» دیگان‌لاری دلیل دور؛ و هم ابن المبارک و ابن الجوزی ابن عباس رضی الله عنه دین روایت ایتیب دورلار «رسول اللهنی کولانکه‌لاری یوق ایردی، هرگز آفتابده تورمادیلار مگر ضیاء‌لاری ضیاء آفتابگه غلبه قیلور ایردی و چراغ بیرلان تورمادی‌لاری مگر یاروق‌لاری چراغ یاروغیگه غلبه قیلور ایردی» بو حدیث‌لارنی عبدالباقی زرقانی **«شرح المواهب»**ده ذکر ایتگان دور.

قدم باسقان منازل ایردی پر عطر سحاب الأَبیض ایردی باشیغه چتر

شرح: رسول الله قدم باسیب اوتگان جای‌لار همه‌سی معطر و خوشبو ایردی و آق بولوت باشلایغه بعضی اوقات سایه سالور ایردی. امام دارمی و بیهقی و ابو نعیم جابر بن عبدالله رضی الله عنهما دین روایت ایتدیلار: «رسول الله‌ده

کوب خصائل حمیده‌لار بار ایردی، هیچ یولدین اوتمس ایردی‌لار مگر سونگره اول یولدین اوتگان کیشی تیرلاری و رائحه‌لاری خوشبوئیدین اول ذات‌نی شول یولدین یورگان‌لارینی بیلور ایردی و هیچ تاش آلدیدین اوتمس ایردی‌لار مگر سجده قیلور ایردی و رسول اللّه‌نی بَول و قان‌لارینی بعضی اصحاب‌لار ایچگان‌لاری روایت‌لارده کیلگان دور.

رسول اللّه‌نی تیرلاری و حتی فضلات‌لاری خوشبوی‌لیگیده کوب حدیث‌لار مروی‌دور؛ امام قسطلانی «مواهب اللدنیة»ده ذکر ایتگان‌دور. رسول الله تیرلاریدین بعضی صحابی‌لار جمع‌لاب عطر اورنیغه استعمال ایتگان‌لاری و انی باشقه معمولی عطرلاردین خوشبولیگینی زیاده‌لیگی کوب حدیث‌لارده مذکوردور. اما بولوت‌نی سایه سالگانی بیهقی و ابو نعیم روایت‌لاریده بحیریٰ راهب رسول الله شام‌گه تجارت اوچون کیلگان وقتلاریده صومعه‌سیدین توروب بولوت خاص رسول اللّه‌گه سایه سالیب کیلماغینی قافله ایچینده کورگانی و ابن عساکر و ابونعیم روایتلاریده خواهر رضاعی‌لاری شمّاء حلیمه‌نی قیزی چاشت وقتیده بولوت سایه سالیب [یورسه‌لار یوروب، توختاسالار توختاب] تورگانینی کورگانی مذکور دور. شیخ عبدالحق «مدارج النبوة»ده ایتگانلاریگه کوره بولوتنی سایه سالیشی بعضی اوقات‌ده وقوعگه کیلمیش‌دور، دایمی ایمس دور.

جمال نعمتی مطلوب کَونَین　　　کمالیده میسّر قاب قَوسَین

شرح: رسول اللّه‌نینگ نعمت جمالیه‌لاری دنیا و آخرت اهلینی مطلوبی‌دور، و مرتبهٔ کمالیه‌ده اول ذاتگه **قَابَ قَوسَینِ اَو اَدنیٰ** [النجم : ۹] (کمال قرب) میسر و حاصل دور.

شرافت موندین اوتمس سنّت و فرض　　　یوروسه تا خروج دابة الارض

شرح: شرف و رفعت موندین اوتمس و یوقاری بولمس‌که فرض و سنت (احکام دین اسلام) دابة الارض چیقغونچه [قیامتغچه] یوروسه و نافذ بولسه.

تنبیه: بعضی احادیث‌گه قراگانده دابةالارض‌نی چیقیشی قیامتدین ایلگاری دور، مکّه قربیده‌گی صفا تاغی یاریلیب بیر حیوانی چیقور که آدم‌لار بیرلان سوزلاشور و ایتور که حالا قیامت یقین دور، صادق ایمانلیک کیشی‌لارنی قیامتگه مخفی منکر کیشی‌لاردین جدا قیلور، بعضی روایتلاردین معلوم بولور که آخر وقتده آفتاب مغرب‌دین چیقغاندین سونگره بو واقعه ظهورگه کیلور. چون قیامت تمام نظام موجودهٔ عالمنی در هم و برهم بولوشینی آتیدور، لهٰذا شونداغ بیر خارق عادت بطریق مقدمةالجیش و نشانهٔ نزدیک ظهورگه کیلماغی جای

تعجب ایمسدور. شاید دابةالارض ذریعەسی بیرله شول معجزەنی کورساتیش‌دین مقصود بو دورکه پیغمبرلار تیلیدین قیامت و اندین سونگره بولادیگان ایش‌لارنی قبول قیلمس ایردینگلار بو کون اول نیمرسەنی بیر حیوان تیلیدین مجبور قبول قیلورسیزلار لیکن بو قبول قیلیشنی هیچ فائدەسی یوقدور تنها مکذّبین‌نی تحمیق و تجهیلی مقصوددور، زیراکه قبول وقتی اوتگان دور بعضی مفسرلار دابةالارض خصوصیده هر خیل هول و قورووق (بی‌اساس) سوزلارنی یازگاندورلار، اما روایات معتبرەدین شو یوقاریدەگی سوز بیلینور، آیة: **وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لا يُوقِنُونَ** [۸۲ : النمل] تفسیریده شیخ الهند ترجمه و تفسیرلاریدین ملخصاً آلیندی. [ج ۲، صفحه ۱۱۲۸، چاپ کابل]

همه دین‌دین بولوبدور دینی بالا گواهی حضرت واجب تــعــــالی

شرح: اسلام دینی باشقه همه ادیان‌لاردین یوقاری و بلند بولوبدور، چونکه هر خصوصده مکمل و هر آن و هر زمانگه مطابق، تمام اخلاق پسندیدەگه حاوی بیر دین دور، بو سوز شاهدی کلام حق‌تعالی دور، آیة: **اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا** [۳ : المائدة]، **إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّهِ الإِسْلاَمُ** [۱۹ : آل عمران]، **وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ** [۸۵ : آل عمران]، **كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ** [۱۱۰ : آل عمران] بو سوزگه دلیل دور. چون آیت نصی بیرلان امت محمدی خیر امم‌لیگی ثابت بولدی، پس دین‌لاری خیر ادیان‌لیگی مقرر دور.

انینگ اوصافیــــی یوق انتهاسی نغو یتمس دیسه وصفین خداسی

خدانینگ رحمتی بولسون دمادم انینگ اولادیغه اصحابــیغــه هم

شرح: رسول اللەنی اوصاف‌لارینی انتهاسی یوقدور، اَیغان بیرله هیچ توگامایدور و بیر ذاتی‌که انی تعریف و توصیفینی اللّه قرآن‌ده اوزی دیگان بولسه بندەلارنی وصفی هیچ جایگه یتمس. (نغو لظفی بو ییرده مدح و وصف معنی‌سیدەدور). رحمت خداوندی هر لحظه و هر نفس اول ذات‌نینگ اولاد و اصحاب‌لاریغه بولسون‌که حملة شریعت و انجم طریقت دورلار.

سبب تألیف کتاب

یازیلدی فارسی تیل بیرله مکتوب	عقـیـدات فـــروع قرب محبوب
انی کیم کوردیلار تــرکی یاران‌لار	دیدیلار گر دعا قیلـســه ایران‌لار
بیتیلسه ترکی تیل بیــرله عقیده	کونگول‌لار بولسه اندیــن آرمیده
تملّق قیلدیلار چون بیر نیچه یار	قلم تارتای خــدا بولسون مددگار
ولیکن ایلایین ســوزلارنی اجمال	منگا یوقدور مفصّل قیلغالی حال
منِ بیچاره چونکه عامی دور من	گرفـــتــار ملامت دامی دور من
ایرورمن بنده‌لارنی ســر نــگونی	تــولای یــار و برادرلار زبــونــی
اگر چندی‌که بولسم مغزی یوق پوست	اشارت قیلدیلار چون بیر نیچه دوست
الارنینگ سوزلارین بوزمای منِ زار	ســواد ایتدیم نیچه منظومه ناچار
عقیده ســوزلارینی قیلدیم اثبات	انگا قویدوم «ثبات العاجزین» آت
اوزوم دیک خسته‌لار بولغایمو دیب شاد	نصایح دین هم اندک ایلادیم یاد
نصیحت تینگلامس دل سخت محجوب	کوکارمس تاشغه یامغور یاغسه هم کوب

شرح: فارسی تیل بیرله بیر کتاب «مسلک المتقین» یازیلیب ایریدی و انده علم عقائد و علم فقه فروع‌لاریدین (که قرب محبوب‌گه سبب دور) بحث ایتیلگان ایردی، وقتیکه انی ترکی تیل یارانلار کورگاج ایدیلار: «اگر ایرانلار و مرد خدالار دعا قیلسه‌لار و مدد ایتسه‌لار» عقائدده ترکی تیل بیرله بیر کتاب یازیلسه و کونگول‌لار انی مضمونی‌دین آگاه بولوب آرام آلسه و اطمینان قلب حاصل بولسه قنداغ بولور ایکان؟ چون بیر نیچه یار و احباب‌لار بو خصوصده ایلانیب التماس ایتدی‌لار، لهذا قلم تارتای و یازماقگه شروع قیلای، اللّه اوزی یار و مددگار اولسون لیکن من سوزنی قیسقه روشده اجمالاً بیان ایتای، چونکه مفصل ایتیب سوزنی چوزماقگه منده حال یوقدور، چونکه منِ بیچاره عامی دورمن و ملامت توزاغیگه گرفتار دورمن و بنده‌لارنی اویاتلیک باشی قوییی‌سی و کوب یار و دوستلار ایچیده خوار و زبونی دورمن، اگرچه بی‌مغز قورروق پوست [ظاهر یخشی باطن

يمان] بولسم‌ده بیر نیچه یار و دوستلار امر و اشارت قیلدیلار، منِ عاجز الارنی سوزلارینی بوزمای ناچار بیر نیچه بیت ایتدیم و یازدیم عقائدگه متعلق سوزلارنی اول منظومه‌ده اثبات ایتیب انگا **«ثبات العاجزین»** آت قویدوم. اوزومگه اوخشش خسته‌دل و دل‌شکسته‌لار شاد و خرم اولغایمو دیب نصیحتگه متعلق سوزلاردین هم بیر آز یاد ایلادیم و ذکر ایتدیم، لیکن نصیحت‌نی سخت دل و غفلت حجابیگه اورالگان کیشی تینگلامس و قولاق سالمس، چنانچه تاش اوستیگه هر قانچه یمغور کوب یاغسه هم کوکارمس و گیاه اونمس، **وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ** [البقرة : ٢٦٩] بو سوزگه اشارت دور.

معرفت اللّه بیانیده

نیدور قُل‌لوق انی مشتاقی بولماق اوزی‌دین فانی حق‌قه باقی بولماق

شرح: ناظم رحمه الله قُل‌لوق نه دور [و قُل دیگان قنداغ کیشی دور؟] دیب سوال ایتیب، اوزلاری جوابده [انی] یعنی اللّه‌نی مشتاقی بولماق، اوز هستی و وجودی‌دین فانی بولوب، حق‌تعالی یادی و ذکری بیرله باقی بولماق دیب دورلار.

بنده خدانی یادلاسه اللّه هم انی یادلار، **فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ** [البقرة : ١٥٢] آیتی دلیل دور. و یادلماق سبب محبت بولور، و بعضاً اللّه طرفیدین بیر جذب و تارتیش وقوع‌گه کیلیب انی اثریده بنده‌دین محبت و اشتیاق ظهورگه کیلور، آیة: **يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ** [المائدة : ٥٤] بو سوزگه دلیل دور. فنا و بقا خصوصیده تصوف کتاب‌لاریده شرح و بسط بیریلگان دور. ناظم رحمه الله «مرادالعارفین»ده خوب توضیح بیرله بیان ایتگان‌دورلار، مراجعه ایتیلسون!

تانیماق تــنـــــگرینی تانماق هوادین کـــیـــن تورماق فـــعـــال نارَوادین

بویون سونماق ایگیلماق قُل دیمیشده قضاغه راضی بولــمـــاق برچه ایشده

امید ایتماق اوشــل قدرت‌لی شه‌دین یاناردین خوف ایتیب یانماق گنه‌دیــن

یقین بیلماق جمـــــاعت اعتقادین کیین سالماق مخالف اجـــتــهـــادیـــن

شرح: و هم قُل‌لوق الله جلّ شانه‌نی وحدانیت بیرله تانیماق و هویٰ و هوس‌دین تانماق و انکار ایتماق و ناروا ایشلاردین کیین توروب اوزینی ساقلاماق و جمیع اوامر و نواهی‌غه بویون سونماق و ایگیلماق و همه ایشلارده قضاغه راضی بولماق و اول پادشاه قادر فضلی دین امید ایتماق و دوزخ اوتیده یانماقدین قورقوب گناه‌دین یانماق و قَیتماق، و اهل السنت و الجماعت اعتقادینی یقین بیلیب محکم اوشلاماق، مخالف‌نی اجتهادینی کیین‌گه سالیب آرقه‌گه تشلاماق و اندین یوز اوگورماق دور.

تنبیه: مذاهب اربعه (که هر تورتی حق‌دور) اعتقادده امام ابوالحسن اشعری‌گه متّبع دورلار ویا امام ابو منصور ماتریدی سمرقندی‌گه پیرو دورلار، بو ایکاولارینی یول‌لاری اصولده متفق اما بعضی فروعاتده اختلاف‌لاری بار دور. بعضی محققلار بو اختلاف جزئی‌نی اختلاف لفظی‌گه آلیب باریب دورلار، حنفی‌لار ماتریدی العقیدة دورلار. بولارگه خلاف شیعه و معتزله و وهابیه و باشقه مذاهب‌لار راه‌راست‌دین اداشگان کیشی‌لارنی یولی دور.

عقیده بیلـــمــاگان شیطانه ایل‌دور اگر مینگ ییل عمل دیب قیلسه ییل دور

شرح: عقیدۀ حقه‌نی بیلیب انگا اعتقاد ایتماگان کیشی شیطانگه ایل و تابع و پیرو دور قیسی یولگه باشلاسه کورکورانه اطاعت ایتور اگر مینگ ییل عمل دیب و طاعت بیلیب عبادت قیلسه ییل و باد کبی دور. **وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاء مَّنثُورًا** [الفرقان : ٢٣] آیتی مونگا دلالت قیلور. ییل: سال و سنه معنی‌سیده دور. ییل: یای مماله بیرله باد و شمال معنی‌سیده دور. ایل: اهل و تابع معنی‌سیده‌دور.

اویالمه مـعـــــرفت‌نی اورگانوردین تنور جاییـنگ بولور قالسنگ تنوردین

اویالمـــــسدور طلب امرینی آلغان قالور یخشـــی اوی آلغاندین اویالغـــان

شرح: معرفت اللّه‌گه سبب علم عقائدنی اورگانماقدین اویالماغیل و حیا قیلماغیل اگر علم عقائد اوقومای اللّه‌نی تانیماقدین قالسنگ سنی بارادورگان جاییـنگ تنور یعنی دوزخ بولور. تنور: لفظی اوّلگی‌سی نان پیشورادیگان معروف نمرسه دور، بو ییرده دوزخنی اراده ایتیلیب دور. ایکّینچی‌سی تانیماقدین مأخوذ اولوب معرفت معنی‌سیده دور. شارع طرفیدین کیلگان طلب علم امرینی محکم اوشلاگان و انی قبول ایتگان کیشی فرض بولگان علوم ضروریه‌نی اوقوب بیلماقدین اویالمس و حیا ایتماس. علم اوقوب یخشی فکر و اوی آلغان کیشی مرتبه‌سیدین اویالیب علم اوقوماگان کیشی کیین و آرقه‌ده قالور و یا علم اوقوب عمل قیلیب جنت‌نی اوی و

قصرلاریدین جای آلغان کیشی منزلتیدین اویالیب علم اوقوماگان کیشی پس قالور. اوی آلغان: لفظی اوّلگی‌سی فکر آلغان و یا خانه و قصر آلغان معنی‌سیده دور. ایکینچی‌سی «اویالغان» حیا قیلگان و اویاتگان معنی‌سیده دور، بو لفظلرده جناس کامل بار دور. طلب علم خصوصیده کوب حدیث‌لار کیلگان دور، چنانچه عقیلی و ابن عدی و بیهقی و ابن عبدالبر انس رضی الله عنه‌دین روایت ایتیب دور: **أُطلبوا العلم ولو بالصین فانّ طلب العلم فریضة علی کلّ مسلمٍ**؛ یعنی، علم طلبیده بولونگلار گرچه چین کبی اوزاغ ییرده بولسه، پس به تحقیق طلب علم ایتماق هر مسلمانگه فرض دور و ابن عدیّ و بیهقی انس رضی الله عنه‌دین طبرانی اوسطده و خطیب حسین بن علی رضی الله عنه‌دین و طبرانی و بیهقی ابی سعید رضی الله عنه‌دین روایت ایتیب دورلار: **طلب العلم فریضةٌ علی کلّ مسلم**؛ یعنی، علم طلب قیلماق هر مسلمانگه فرض‌دور.

توحید باری تعالی

خداوندی که بیر دور بی‌شک و ریب روا ایرمــس انــگا اورتــاغ ایله عیب

شرح: اللّه جلّ شانه خدای یگانه و واحد لاشریک له دور، اول ذاتگه اورتاغ، خاتون و عیب و نقصان نسبتی روا ایرمس‌دور، **وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَم يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ** [الاسراء : ١١١] آیتی و **أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُن لَّهُ صَاحِبَةٌ** [الانعام : ١١] بو سوزگه دلیل دور.

انینگ فرمانیدین هیچ‌کیم قوتولمس توانا دور هــمــیــشـــه اوزگا بولمس

شرح: اللّه تعالی شونداغ اولوغ ذات‌دورکه ییر و کوکده‌گی همه مخلوقات‌لار انی فرمانی و حکمی آستیده بولوب انی بویروغیدین هیچ بیری قوتولوب بیلماس، اول ذات همیشه قدرت و عظمت بیرله متصف بولوب ضعف و عجز انگا طاری بولمس.

ایرور اول برچه عالمنی خداسی انینگ یوق ابــتــداسی انتهاسی

شرح: اللّه تعالی تمام عالمنی یراتگان و یوقدین بار قیلگان پروردگاری دور، انینگ ابتداسی و انتهاسی یوقدور قدیم ازلی دور، هر نمرسه که ابتدا و انتهاسی بولسه حادث و مخلوق دور، اللّه تعالی شوائب حدوث‌دین منزه دور.

ایرور حاضر همیشه، یوق مکانی انگا قیلغان ایمس سبقت زمانی

شرح: اللّه جلّ شانه همیشه هر ییرده حاضردور و مکانی یوقدور و زمان هم انگا سبقت قیلمگان و اوتمگان دور، چونکه زمان و مکان خداوندنی مخلوقلاری دور، و جسم و جان‌لیک مخلوق مکانغه محتاج و زمان اندین اوتور، لیکن اللّه جسم و جاندین منزه دور، لهذا مکانغه محتاج ایمس‌دور و زمان هم اندین اوتمس، وهم اللّه نی حضوری معنوی دور، چونکه جسم و جاندین منزه دور، آیة: : **وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ** [٤ : الحديد] و آیة: **وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ** [١٦ : ق] اشاره دور.

کونگول‌گه کیچسه کوزگه توشسه هر شی ایـــرور انـدیـــن مــنــزه حالق حی

شرح: هر نمرسه که کونگول گه کیچسه و کوزگه توشسه و خیالدین اوتسه، اللّه پاک خالقیمیز او نمرسه‌لارگه اوخشاماقدین منزه و مبرّیٰ دور، و اللّه‌نی بیر شی‌گه تشبیهی دلگه خطور ایتسه فوراً انی، **لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ** [١١ : الشورى] مضمونیچه رد ایتیب قیتارماق لازم دور، و اکابرلاردین منقول دور: **کلّ ماخطر ببالک فاللّٰه تعالی بخلاف ذالک**، یعنی هر نمرسه که کونگولگه خطور ایتسه و خیالدین اوتسه اول نمرسه‌لارگه تیسکاری و مخالف دور و هرگز انگا اوخشامس.

اوزی بی‌شبه دور هم بی نمونه روا ایرمس انگا چون و چگونه

شرح: اللّه اوزی بی‌شبهه دور یعنی اول ذات هیچ نمرسه‌گه و هیچ نمرسه انگا ذاتیده و صفاتیده اوخشامس **لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ** [١١ : الشورى] آیتی دلیلی دور و هم بی نمونه و بی‌نظیر و بی‌عدیل و بی‌مثیل دور، و چون و چگونه (یعنی انی ذاتی و صفاتی و افعالی‌ده نیمه‌گه انداغ و نیمه‌گه مونداغ دیب اعتراض ایتماق) روا ایرمس‌دور. **لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ** [٢٣ : الانبياء] آیتی واضح دلیل‌دور.

او دور حاکم‌که حکمین اوزگا ایتمس انینگ ذاتیغه هیچ‌کیم عقلی ییتمس

فرشـــتـــه‌لار، نبی‌لار ییــتـــمادی‌لار بویون سوندی‌لار و فکــر ایتــمادیلار

ولی فکر ایت خدانی قــدرتــیـغـــه عجایب ایــشـــلاریـغـه صنعتی‌غه

شرح: اللّه تعالی شونداغ حاکم‌دور که حکمینی اوزگا ایتمس و قضاسینی بوزماس، **لاَ مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ** [٤١ : الرعد] **وَلَا رَادَّ لِقَضَآئِهِ** آیةً **لاَ تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ** [٦٤ : يونس]، **مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ** [٢٩ : ق] بو سوزگه دلیل‌دور

و انینگ ذاتیغه هیچ کیمنی حتی فرشته‌لار و پیغمبرلارنی عقللاری یتمادی انینگ امریغه بویون سونوب اطاعت ایتدیلار و مخلوقات و مصنوعات‌لاری‌گه تفکر ایتیب ذاتیغه هیچ فکر ایتمادی‌لار لیکن ای مومن اللّه‌نینگ قدرتیغه و عجایب ایشلاریغه و غرائب صنعتی‌غه فکر ایتغیل و اندین وحدانیت و خداوندیغه استدلال ایتگیل.

تنبیه: قرآن کریم‌نی کوب آیت‌لاریده آسمان و ییرده‌گی الله تعالی مخلوقات‌لاری‌گه تفکر نظری بیرلان قراماقغه هدایت ایتیلیب و فکر ایتیب اویلاب اندین عبرت آلگان ذات‌لارنی ستایش ایتیلگاندور، چنانچه آیة: **إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُوْلِي الأَلْبَابِ** [١٩٠] **الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىَ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذا بَاطِلاً** [١٩١ : البقرة]، **إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ** [٣ : الرعد]، **إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ** [٤ : الرعد] شونگه اشاره دور، و هم احادیثده مخلوقات و مصنوعات الهی‌گه تفکر و تدبر ایتماقگه امر و ذات الله‌گه تفکردین نهی وارد دور، چنانچه ابوالشیخ ابن عباس رضی الله عنه دین روایت ایتیب دور: **تفکروا فی کل شیء ولا تفکروا فی ذات الله تعالی فان بین السماء السابعة الی کرسیه سبعة آلاف نور وهو فوق ذالک؛ تفکروا فی الخلق ولا تفکروا فی الخالق فانکم لاتقدرون قدره.** و ابو ذر رضی الله عنه دین روایت ایتیب دور: **تفکروا فی خلق الله ولا تفکروا فی الله فتهلکوا** : وابوالشیخ و طبرانی اوسطده و ابن عدی و بیهقی ابن عمر رضی الله عنه دین روایت ایتیب دورلار: **تَفَكَّرُوا فِي آلاءِ اللَّهِ، وَلا تَتَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ** [حدیث ٦٨٣ : طبرانی]، [حدیث ٦٣١٩ : المعجم الاوسط] و ابو نعیم حلیه‌ده ابن عباس رضی الله عنهما دین: **تَفَكَّرُوا فِي آلاءِ اللَّهِ، وَلا تَتَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ** – بو حدیث‌لارنی اسنادینی امام سخاوی همه‌سی ضعیف دیب لیکن همه‌سی بیر جایگه ییغیلسه، بیر-بیریدین کسبِ قوّت ایتور دیب دورلار.

واجب تعالی‌نی صفات ثبوتیه‌سی بیانیده

ثبوتی دور انینگ سکّیز صفاتی　　صفت ذاتی ایمس نه غیر ذاتی

حیات و علم و قدرت هم بصر، سمع　　اراده و کلام، تکوین دور ای شمع

شرح: اللّه تعالی‌نینگ صفات ثبوتیه‌سی (ماتریدیه‌لارنی نزدیده) سکّیز دور و صفاتی نه عین ذاتی و نه غیر ذاتی دور و صفات‌لاری شولاردین عبارت‌دور: حیات، علم، قدرت، بصر، سمع، اراده، کلام و تکوین.

حیات اول‌کیم تیریک دور اوزگا بولمس　　اولار هر ذی نفس هرگز اول اولمس

اوزی‌نینگ ذاتیدین حی دور اوشل شه	ولیکن جســــم ایله جان‌دین منزه
کیراکمسدور خداغه هیــچ قایو شَی	غنی دور برچه عالم‌دین اوشــل حــی
ایماس هیچ ایــشگه محتاج حق‌تعالی	یوبارماغیل کونگولــنـــی شیب و بــالا
اگر مونده یــبــــارورسن کونگول‌نی	سالور شیطان کونگولغه اوزگه یولنـــی

شرح: حیات معنی‌سی شول‌کیم اللّه تعالی تیریک دور اوزگا بولمایدور یعنی اولوم انگا طاری بولمایدور و هر نفس‌لیک نمرسه و جان‌لیک مخلوق اولور اما اول ذات هرگز اولمس و انینگ تیریک‌لیگی اوز ذاتیدین دور، جسم و جان‌دین منزه‌دور و اللّه تعالی‌گه هیچ نمرسه کیراک ایماس و اول حیّ توانا برچه عالمدین غنی و بی‌نیاز و هیچ شی‌گه محتاج ایمسدور. آیة: **اللَّهُ الصَّمَدُ** [٢ : الاخلاص]، **وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنتُمُ الْفُقَرَاء** [٣٨ : محمد] بو سوزگه دلیل دور. بو سوزلارنی محکم اوشلاب کونگولنی قویی و یوقاریغه یوبارماغیل و متردد بولماغیل. اگر شک و تردید بیرله دلنی انده-مونده یوباریب بی‌ثبات بولسنگ، شیطان موقعدین استفاده قیلیب دلغه باشقه (ایگری) یول‌لارنی سالیب سنی آزغورور.

صــفــاتــی‌نینگ بــیــری دور علم یارا	ایــــرور دانـــای غــیــب و آشـــکارا
خلائق‌دین کــیــچیک دور یا اولوغ دور	بولوبدور هر نه ایش یا بــولــغولوغ دور
توروشدور یا یوروشدور خیر و شردین	نه کیم تیکسه انگا نــفـــع و ضرردین
کونگولگه کیچســه قیسی حال پیشه	ایمس پوشیده علمی‌دین هــمــیــشه

شرح: الله تعالی‌نینگ صفاتیدین بیری علم دور (بیلماق‌نی ایتیلور) بی‌کوک و آچوق نمرسه‌لارنی بیلغوچی دور، آیة: **إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ** [١٨ : الحجرات]، **أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ** [٩٧ : المائدة]، **وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ** [٥٩ : الانعام] بو سوزگه دلیل دور، الله مخلوق‌لاریدین کیچیک دور یا اولوغ دور و هر ایشی‌که ایلگاری بولوبدور ویا کیلاسی‌ده بولغولوغ‌دور و الارنی توروشی و یوروشی‌که یخشی‌لیکدین بولسون ویا یمان‌لیکدین و هرنه کیم منفعت و مضرّت دین انگا تیکسه و یتوشسه و کونگول‌گه قیسی حال و قایو پیشه کیچسه و توشسه، شولار مجموعی و همه‌سی همیشه الله علمیدین مخفی ایمس‌دور.

بیلور هر کیمده بولسه معرفت‌دین	**بیری قدرت ایرور سکّیز صفت‌دین**
نفس‌لیک یا نفس‌سیز بود و نابود	**نه کیم ایکّی جهانده بولسه موجود**
ضرر دور نفع دور یا خیر و شر دور	**یقین بیلگیل قضا بیرله قدَر دور**
خلایق‌نی جمیع فعل و قولی	**ایمس بیر ذرّه بی‌تقدیر مولی**
اراده ایلاگاچ خلّاق عالم	**هر ایشنی بول دیدی بولدی اوشل‌دم**
نه ایتسه ایرکی بار و قدرتی بار	**قولی بیرله یراتدی دیمه زینهار**
تیلینگنی ساقلا مونداغ قَول بددین	**منزّه دور خداوندیم جسددین**
کلام حقده کیم ید ایلادی یاد	**انینگ بیر وصفی دور ای آدمیزاد**
ائمّه بیلدی قرآن معنی‌سین توز	**کونگولنی قویماغیل‌سن هر قایو یوز**

شرح: هر کیمنی علم و معرفت‌دین بهره‌سی بولسه، سکّیز صفاتدین بیری قدرت ایکانینی بیلور، دنیاده‌گی تیریک نمرسه‌لار و بیجان [جمادات]لار و بولگان و بولماگان و ایکّی جهانده هر نه موجود بولسه ضرر یا نفع، خیر یا شرّ، یقین بیلغیل‌که بو ایشلار همه‌سی قضا و قدردین دور، خلایق‌نی همه ایشی و سوزی بیر ذرّه‌سی هم مولیٰ‌میز اللّه تقدیریدین تشقری ایمسدور. عالمنی یراتگوچی پروردگاری اراده ایلاب هر ایشنی بول دیسه اوشل آن و لحظه‌ده بولور. آیة: **إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ** [۸۲ : يس] بو سوزگه دلیل دور. الله تعالی فعّال مایشاء دور، مخلوقاتی اوستیگه نیمه حکم و تقدیر ایتسه ایرکی و اختیاری بار و قدرت ایگاسی دور، هیچ کیم‌نینگ انی حکمی و تقدیری مقابیلیده چون و چرا و لا و نعم دیماقگه حقی یوقدور. **وَاللَّهُ يَحْكُمُ لاَ مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ** [۴۱ : الرعد]، **اَللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاء** [۴۰ : آل عمران]، **إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ** [۱ : المائدة] بو سوزگه دلیل‌دور، لیکن مخلوقاتنی قولی بیرله یراتدی دیمه‌گیل و تیلینگ‌نی مونداغ یمان سوزدین ساقلاگیل، زیراکه اللّه جلّ شانه پروردگاریمیز جسد و جسم‌دین منزه و پاک‌دور، الله اوز کلامیده بعضی آیت‌لارده [یَد] لفظینی یاد ایتگان بولسه اول اللّه‌نینگ بیر وصفی دور، مثلاً، **بِيَدِكَ الْخَيْرُ** [۲٦ : آل عمران]، **يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ** [۱۰ : الفتح]، **بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ** [۸۸ : المؤمنون] و شولارگه اوخشش آیتلارده کیلگان ید لفظی‌نی سلف صفات خداوندی‌دین دیب (بی‌تجسیم و بی‌تشبیه) **يَداً يليق بذاته،** یعنی اوز ذاتیگه لایق و سزاوار ید دیب دورلار، اما علمای خلق یدنی

قدرتگه تفسیر و تاویل ایتیب‌دورلار، سلف‌نی سوزلارینی اسلم و خلف سوزلارینی احکم دییلیب دور، سلف الصالحین پیشوالاریمیز قرآن معنی‌سینی درست و صحیح بیلگان دورلار، الارگه اتباع ایتیب دلنی هر طرف‌گه یوبارماغیل.

بصر هم سمع انینگ وصفی بلاشک — بصر معنی‌سی کورماک، سمع ایشیتمک

نه کیم موجود ایرور دنیا و دین‌ده — فلک‌دین یوقاری، زیر زمین‌ده

ایشیتمک کورماکی بی‌شبهه و ریب — ایرور بیردیک همیشه ظاهر و غیب

ایشیتمک کورماکی دور قدرتی‌دن — قولاق کوزدین ایمس دور بیلگیل ای تن

قولاق کوز بنده‌گه حاجت ایرور بس — خدا هیچ قایسی‌نینگ محتاجی ایرمس

شرح: بصر و سمع اللّه‌نینگ ایکّی صفتی دور، بصر معنی‌سی کورمک، و سمع معنی‌سی ایشیتمک‌دور، هر نیمه کیم دین و دنیاده و آسماندین یوقاری و یا ییر آستیده موجود بولسه اول نمرسه‌لارنی الله تعالی ایشیتماک و کورمکی [بی‌شک و شبهه] همه بیر دیک ایرور، یوزه‌ده‌گی [ظاهر] و ایچده‌گی [پنهان]، کتّه و کیچیک، اوزاق و یقین همه‌سی الله کوروشی و ایشیتیشی آلدیده بیر دیک دور، انی ایشیتکی و کورمکی اوز قدرتی دین دور، مخلوقلارگه اوخشش قولاق و کوز بیرله ایمسدور، زیراکه قولاق و کوزگه بنده‌لارنی احتیاجی باردور و بس، الله‌نی هیچ قیسی‌سیگه احتیاجی یوقدور و اول ذات جسم و جسددین منزه‌دور.

تیریلسنگ آخرتده ای خریدار — خدایم کورساتور دوستلارگه دیدار

ولی کورماکنی بی‌چون و چنان بیل — جهت‌سیز هم مثل‌سیز، بی‌مکان بیل

اوشل کیم بیلدورور بی‌شک‌لیگینی — بیلور اول یخشی کورساتمک‌لیگینی

شرح: ای خریدار دیدار! قیامت کونی تیریلیب جنتگه کیرسنگ، البتّه کورورسن‌که اللّه تعالی (اهل جنت) دوستلاریغه و دیدار و جمالینی کورساتور، لیکن بو کورماقنی بی‌چون و چنان و بی‌جهت و بی‌مثل و بی‌مکان بیلماق کیراک‌دور، اول ذات‌کیم بی‌شک و شبهه خدالیغینی بیلدوروب‌دور البتّه جمالینی کورساتماقنی هم یخشی بیلور.

رؤيت خصوصیده کوب احادیثلار وارد بولگان‌دور اهل السنت و الجماعت اعتقادلاری شول‌که آخرتده الله تعالی بنده‌لاریگه اوز دیدارینی کورساتور بو سوزده معتزله خلاف ایتیب‌دور، آیة: **وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ** [۲۲] **إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ** [۲۳ : القيامة] بو کورماقگه دلیل‌دور.

بیلور هر آدمی‌نینگ بولسه ایسی	**کلام ایرمیش صفاتی‌نینگ بیریسی**
کلامی حادث ایرمس‌دور قدیم بیل	**انی ایتگان سوزی بی‌کام و بی‌تیل**
خلایق سوزلایالمس کام و تیل‌سیز	**خدا محتاج ایماس هیچ ایشگا هرگز**
بیتیلسه یا اوقولسه آلسه ایل یاد	**بولار حادث ایرور ای آدمیزاد**
خدایم‌نینگ کلامین یخشی بیل باز	**سوزی‌نینگ ذاتیده یوق حرف و آواز**
نه‌کیم مخلوقیده بار ایرسه ای شه	**خداوندیم ایرور اندین منزّه**

شرح: هر کیم‌نی ایسی و عقلی و فکری بولسه (کلام) خدانینگ سکّیز صفاتیدین بیری ایکانین بیلور و الله کلامینی قدیم دیب بیلماق کیراک‌دور انی سوزی حادث ایرمسدور و هم ایغان سوزی بی‌کام و بی‌تیل و بی‌صوت بی‌حرف‌دور، الله‌نی سوزی سیره بو نمرسه‌لارگه محتاج ایرمسدور. اما خلایق بی‌کام و بی‌تیل و بی‌صوت و بی‌حرف سوزلایالمس‌لار.

کلام الله‌نی بیتیلسه یا اوقولسه ویا بیر کیشی یاد آلسه بو ایشلار حادث‌دور. الله کلامی‌نینگ ذاتیده حرف و آواز یوق‌لیغینی یخشی بیلماق کیراک، هر بیر نمرسه‌که مخلوقلار سوزیده بولسه الله کلامی اول نمرسه‌لاردین منزه‌دور، لهذا کلامی بی‌حرف و بی‌صوت و بی‌تیل و بی‌کام دور. آیة: **وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا** [۱٦٤ : النساء]، **وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ** [۱٤۳ : الاعراف]، **مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ اللَّهُ** [۲٥۳ : البقرة] کلام‌نینگ صفت الهی‌لیکیغه واضح دلیل‌دور.

صفاتی‌نینگ بیریسی دور اراده	**مونی بیلگان کیشی یتگای مراده**
قَدَلسه بیر تیکان یا توشسه بیر قیل	**اراده‌سیز ایمس هیچ ایش یقین بیل**
اگر موری قویار ییر اوستینه پای	**وگر بیر ذرّه‌چه قم بولسه بی‌جای**

بولاردین یا کـیـچیک دور یا زیاده ایمس‌دور هیچ نـمـرسـه بی‌اراده

شرح: الله تعالی صفاتیدین بیری اراده‌دور. بعضی‌لار مَشِیَّت‌نی هم بو معنی‌گه اطلاق ایتیب‌دورلار. بولارنی معنی‌سینی بیلگان کیشی مرادیغه یتور، بیر کیشی‌نینگ ایاغیغه تیکان قدلسه و بیر مخلوق بدنی‌دین بیر قیل [موی] اوزولوب ییرگه توشسه و یا بیر قوموسقه [مورچه] ییر اوستیگه ایاغ قویسه و یا بیر ذره قم [ریگ] اورنیدین بیجا بولسه و یا بو ذکر ایتیلگان‌لاردین کیچیک و یا کتّه بیر ایش وقوعگه کیلسه هیچ بیری بی‌اراده و بی‌مشیت الهی ایمسدور.

صفاتینی بیری تکـوین دیمیش‌لار خدادین خـلق روزی برچه ایشلار

یراتتی کیم نیچوک سیزنی و بیزنی ینه خلق ایتتی بیزنی، فعلیمیزنی

اگر چندی‌که قویمس ایرکی‌میزگا بیریب‌دور اختـیـار جزئی بیزگـا

مناسب ایـش ایرور یا نامناسب انی قیلماقغه بنده بولدی کاسب

اوشـانـچه اختیار جزئی‌دین باز تاپار بنده جزا کوب قیلسه یا آز

شرح: الله نی صفاتیدین بیری تکوین دیب دورلار. تکوین معنی‌سی [عالم و اجزای عالمنی وجودگه کیلار وقتیده پیدا قیلماقنی ایتیلور] الله طرفیدین خلق ایتماق و رزق بیرماق و شونگه اوخشش همه ایشلاری که تکوین‌گه متعلق بولسه مثل احیا و اماتت [تیرگوزماق و اولدورماق] و انبات و تصویر [اوندورماق و صورت تارتماق] شولارنی تکوین دییلور. تکوین رزقگه تعلق تاپسه تزریق و خلقگه تعلق تاپسه تخلیق و حیاتگه تعلق تاپسه احیاء و موتگه تعلق تاپسه اماتت دییلور.

تنبیه: چنانچه یوقاریده اشاره ایتدوک، تکوین‌نی سکّیز صفت‌دین بیری دیب سناماق ماتریدیه مذهب‌لاری‌دور، اشاعره‌لار تکوین‌نی صفات ثبوتیه‌دین سنامای انی ییتّی صفتگه حصر ایتیب‌دورلار.اول ذاتلار تخلیق و ترزیق و احیاء و اماتت کبی شیءلارنی اراده و قدرت آستیگه داخل ایتیب‌دورلار.

الله تعالی سیز و بیزنی یراتکان دیک همه افعال و اعمالیمیزنی خلق ایتکادور، آیة: **وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ** [٩٦ : الصافات]، **اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ** [٦٢ – الزمر] بو سوزگه دلیل‌دور. اگرچه الله تعالی بنده‌سیغه نه بالکل اختیار بیریب ایرکی‌غه قویوب‌دور و نه بالکل انی اختیارینی سلب ایتیب جماد کبی بی‌اختیار ایتیب‌دور، بلکه بیر

اختیار جزئی بیریب تمام افعال و اعمالیده انی کاسب ایتیب مناسب یا نامناسب یخشی-یمان ایشلارنی قیلماقده اوشل اختیار جزئی دین ایش آلیب و اول سبب‌لی یخشی ایشلاریگه پاداش و یمان اعمالیگه سزا کورور.

نه کیم رزقی‌که بولسه شیب و بالا   یراتیب‌دور انی واجب تعالی

حرامیدین ولی منع ایتتی بیزنی   بیریبدور اختیار جزئی‌میزنی

خدا راضی ایمس عصیانیمیزغه   رضاسی دور انی احسانیمیزغه

کیشی راضی دیسه عصیان قیلورغه   ائمه حکمی‌دور کافر بولورغه

شرح: آسمان و زمین، یوقاری و پستده هرنه رزقی‌که الله تعالی انی یراتیب‌دور، حلال و حرام همه‌سی الله طرفیدین بیریلگان رزق‌دور، لیکن حرام‌نی ییماقدین و استعمال ایتماقدین بیز (بنده)لارینی منع ایتدی، زیراکه بیزلارگه اختیار جزئی بیرگان‌دور، و هم الله تعالی بیزنی عصیان و گناهیمیزغه راضی ایمس‌دور و یخشی قیلگان ایشلاریمیزگه راضی‌دور. هر کیم الله بنده‌لارینی قیلگان عصیان‌لاریغه راضی دیسه (پیشوالاریمیز حکم‌لاریغه کوره) اول کیشی کافر بولور.

تنبیه: بنده‌لاردین صادر بولغان یخشی ایشلار بو دنیاده مدح و ستایشگه سبب و آخرتده ثواب جزیل و دخول جنتگه باعث دور، یخشی اعمال‌لار الله تعالی تقدیری و قضاسی و رضا و محبتی و امری بیرلان قرین‌دور، اما افعال قبیحه‌لار [که دنیاده مذمت عاجل‌گه سبب و آخرتده عقاب آجل‌گه باعث ایرور] همه‌سی الله‌نی تقدیری و قضا و اراده‌سی بیرله بولسه‌ده لیکن خدای متعال‌نی رضا و محبتی و امری بیرله ایمس‌دور. آیة: **وَلَا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ** [الزمر : ۷]، **إِنَّ اللَّهَ لاَ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاء** [الاعراف : ۲۸] بو سوزلارگه واضح دلیل‌دور.

خدا ظلم ایتمادی هیچ بنده‌لارغه   ولی توز یولنی کورساتدی الارغه

اوشل خلقی‌که توز یولدین آزارلار[۱]   الار اوز جانلاریغه ظلم ایتارلار

عذاب ایتسه بو عالم یا او عالم   ایرور اول عدل ای فرزند آدم

[۱] ینه بیر نسخه‌ده «آزارلار» اورنیگه «تایارلار» کیلگن.

نفس‌سیز خلق ایرور یا ذی نفس‌دور — انینگ اوز مــلکی‌دور هیچ ظلم ایمس‌دور

اگر عفو ایلاسه اوز فــضــلی‌دور اول — بو دور صدقینگ و اخلاصینگ بو دور یول

بیتار بیز عامی‌لارغه مونچه بیلساک — توتوب محکم بویون سونساک ایگیلساک

جماعت اهل ســنـــت توزگان ایرلار — دیدیلار طرفه نــازک دور بو بیــرلار

اولوغ یولنی قویوب اولگونچه ای یار — قدم قویمه تــایار بیرلارگه زینــهار

شرح: الله تعالی بنده‌لاریغه هیچ ظلم ایتمادی و ایتماس، چونکه پیغمبرلار واسطه‌لاری بیرلان الارگه توغری و یخشی یولنی کورساتیب هدایت ایتدی، لیکن الار اوز جانلاریغه ظلم ایتیب توغری یولنی قویوب ایگری یولغه بارسه‌لار ینه نیمه عذرلاری قالور، آیة: **وَلا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا** [٤٩ : الكهف]، **إِنَّ اللَّهَ لاَ يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ** [٤٠ : النساء]، **وَمَا رَبُّكَ بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيدِ** [٤٦ : فصلت] اللهنی ظالم ایمس‌لیگیغه و آیة: **وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ** [١٠ : البلد]، **إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا** [٣ : الانسان] یول کورساتگان‌لیگیغه دلیل‌دور (بالفرض) الله تعالی دنیاده و یا آخرتده جانلیک و یا جان‌سیز مخلوقین عذاب ایتسه انی اللهنی عدلی دیب بیلورمیز چونکه تمام مخلوقات اللهنینگ مملوکی و بنده‌سی و مخلوقی‌دور و اوز ملکیده تصرف ایتماق ظلم سنالمایدور اگر بنده‌سینی همه گناه‌لارینی عفو ایلاسه اوز فضلی‌دور اگر آزگینه گناه اوچون عذاب ایتسه اول عدلی‌دور، صدق و اخلاص‌نینگ توغری یولی شول‌دور، لیکن الله تعالی‌نی بیر اسمی عدل‌دور هیچ وقت اوز یراتگان مخلوقیگه ذرّه‌چه ظلم ایتمس و قیلگان اعمال‌لاریگه قراب معامله قیلور،آیة: **فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ** [٧] **وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ** [٨ : الزلزلة] بیز کبی عامی‌لارگه مونچه‌لیک بیلساک و خبردار اولساک کفایه قیلور، و انی محکم توتوب بویون سونوب اطاعت ایتیب ایگیلساک و انگا عمل قیلساک یخشی بولور سلف صالحین و علمای کرام اهل السنت مسئله قضا و قَدَرنی کوب نازک دیب دورلار.

ای برادر، اولگونچه اهل سنت‌نی بیوک شاهراه‌لارینی قویوب تاییلادیگان و آزه‌دیگان بیرلارگا زینهار قدم قویمه. امام احمد و ابو داوود و ابن ماجه و ابن دیلمی‌دین روایت ایتیب دورلار، اول کیشی دیدی‌که، اُبَی بن کعب آلدیلاریغه باردیم و اول کیشی‌غه عرض ایتدیم‌که، قَدَر خصوصیده دلیم‌گه چیزی تشویش توشگان، بیر حدیث نقل قیلینگ شاید الله جلّ شانه انی دلیم‌دین کیتگورسه! اول ذات ایدیلار: اگر الله آسمان و زمین اهلینی عذاب ایتسه بو عذاب ایتماقده الارگه ظالم ایمسدور، و اگر رحمت قیلسه انی رحمتی عمل‌لاریدین یخشی‌راق

دور، اُحُد تاغیچه مالینگنی خدا یولیده صرف ایتسنگ اما [قضا و قدر]گه ایمان کیلتورماسنگ قبول درگاه الهی بولماس و هم مونی بیلماغینگ گیراک‌که هر نیمه‌که سنگه یتماغی مقدر بولسه هرگز خطا بولوب بیتمای قالماس و او نمرسه‌که خطا بولوب سنگا بیتمس‌لیگی مقدر بولسه هرگز سنگا بیتمس، اگر موندین باشقه عقیده‌ده اولسنگ دوزخ‌گه کیرورسن. سونگره عبدالله بن مسعود رضی الله عنه آلدیلاریگه، بعد حذیفه بن الیمان حضورلاریغه باردیم همه‌لاری ابی بن کعب سوزلاریگه موافق سوزلادیلار، پس زید بن ثابت آلدیلاریغه کیلدیم [اول کیشی هم] رسول الله دین انگا اوخشش حدیث روایت قیلدیلار[1].

تذییل: بو خصوصده قیسقه‌چه سوز شول‌که بندۀ عاجزگه لازم شول‌که، اوامر الهی‌نی بجا ایتیب و نواهی‌لاریدین تارتینیب باوجود اطاعت همه وقت خوف و رجاده بولوب الله فضلیگه تکیه قیلیب قیلگان طاعت و عبادت‌لاریگه سویانمای یوروشی کیراک اوزیدین اوتکان ناسپاسلیک‌لار سببی‌دین بعضی مصائب‌لار ییتسه صبر ایتیب اوزینی اندین زیاده‌راق بلالارگه مناسب کوروب شکایت تیلینی آچمسلیگی کیراک، زیراکه بنده‌نی خیرینی (اوزیدن کوره) الله بیلور و انده نیمه حکمت‌لار بارلیگی هم اوزیگه معلوم‌دور، احتمال‌که کیچیک مصیبت‌لار بیرلان بیوک بلالارنی دفع قیلسه و یا رفع درجاتگه سبب ایلاسه. لهذا بنده قضا و قدر الهی آستیده بویون سونوب شایبۀ اعتراض‌دین اوزاغ بولماغی کیراک، اولوغلاریمیزدین منقول‌دور **[نُومِنُ بِالقَدَرِ وَلَانَحتَجُّ بِهِ]** یعنی قضا و قدرگه ایمان کیلتوررمیز و انینگ بیرله احتجاج قیلمس‌میز [و گناه قیلیب تقدیرگه حواله ایتمس‌میز].

تنبیه: کابلده‌گی مهاجرلارنی اکثری و اطرافده‌گی‌لارنی بعضی‌سی آیة: **وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ** [الشوری : ۲۷]گه مصداق بولوب قالماقده‌دورلار، خداوند تعالی مهاجرلارگه قیلگان وعده‌سی الارنی شامل حال‌لاری بولوب صاحب جای و مال و اهل عیال بولگانده اوّلگی حال‌لارینی ایسلاریدین چیقاریب اوامر الهی‌دین بویون تابلاب نواهی‌لارنی ارتکاب ایتیب کبر و غرورگه گرفتار اولوب وطنده قالگان، برادرلاری یادلاریدین بالکل چیقیب عیش و نوش‌گه مشغول‌دورلار، فرض بولگان زکوٰةلارینی فقیر و بینوا برادرلاریگه (اکثرلاری) بیرمای بانک ذریعه‌سی بیرله کوب‌لاری سودگه آغشته بولوب خدا و رسول بیرله محاربه ایتماقده‌لار. اکثر

---

[1] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِى سِنَانٍ عَنْ وَهْبِ بْنِ خَالِدٍ الْحِمْصِيِّ عَنِ ابْنِ الدَّيْلَمِيِّ قَالَ أَتَيْتُ أُبَىَّ بْنَ كَعْبٍ فَقُلْتُ لَهُ وَقَعَ فِى نَفْسِى شَىْءٌ مِنَ الْقَدَرِ فَحَدِّثْنِى بِشَىْءٍ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُذْهِبَهُ مِنْ قَلْبِى. فَقَالَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ عَذَّبَ أَهْلَ سَمَوَاتِهِ وَأَهْلَ أَرْضِهِ عَذَّبَهُمْ وَهُوَ غَيْرُ ظَالِمٍ لَهُمْ وَلَوْ رَحِمَهُمْ كَانَتْ رَحْمَتُهُ خَيْرًا لَهُمْ مِنْ أَعْمَالِهِمْ وَلَوْ أَنْفَقْتَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فِى سَبِيلِ اللَّهِ مَا قَبِلَهُ اللَّهُ مِنْكَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ وَتَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ وَأَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ وَلَوْ مُتَّ عَلَى غَيْرِ هَذَا لَدَخَلْتَ النَّارَ. قَالَ ثُمَّ أَتَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ – قَالَ – ثُمَّ أَتَيْتُ حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ – قَالَ – ثُمَّ أَتَيْتُ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ فَحَدَّثَنِى عَنِ النَّبِىِّ –صلى الله عليه وسلم– مِثْلَ ذَلِكَ. **[حديث ۴۷۰۱ : سنن ابی داوود]**

توی‌لارده شراب و قمار و باشقه فسق و فجور آچوق ارتکاب ایتیلماقده و یاشی اولوغ ریش سفیدلاریمیز طرفلاریدین بو ایش‌لاردین ممانعت او یاقده تورسون، مونداغ فسادلارگه مساعدت کورساتیلماقده، اولاد تربیه‌سیده هم بالکل آرقه‌ده قالگان‌میز.

باله‌لار اکثر بد اخلاق و بی‌علم و دینی جهت‌دین بی‌پروا بولوب اوسماقده‌لار، خداوند عاقبتیمیزنی خیر قیلسون و وطنده‌گی کیلگان بلالار بو ییرده هم باشیمیزگه کیلماسون، آمین!

خدادین هر نه کیلدی راست بیلدینگ　　تیلینگ بیرله یـنـــــه اقرار قیلدینگ

مسلمانلیغ یــولــیـــــده بول دور ایمان　　مونی بیلمس کیشی تـانـگلا پشیمان

شرح: الله تعالی طرفیدین (پیغمبرلار واسطه‌سی بیرلان) هر حکمی‌که کیلگان انی راست دیب دل بیرله تصدیق ایتیب و تیلینگ بیرله کلمهٔ طیبه **لَآاِلٰهَ اِلَّااللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللّٰه**نی ایتیب، اقرار قیلسنگ، مسلمان‌لیک یولیده ایمان دیب شونی ایتیلور، **اَلاِیمَانُ اِقرَارٌ بّاللِّسَانِ وَ تَصدِیقٌ بِالقَلبِ**[1]. اما مونی بیلماگان و ایمان کیلتورمگان کیشی تانگلا قیامت کونی پشیمان بولور، ولی فائده قیلمس.

یقین بیلغـیــل‌که ایمان بولمغای کم　　ایرور بــیــر دیک زیاده بولمغای هم

بو سوز دور اهل سنت‌نینگ طریقی　　جدل ایـتــتــی بو سوزده هر فریقی

بولور اما عــمــــــل زائـد و نقصان　　تاپار یخشی عــمــل‌دین اجر انسان

شرح: مونی یقین بیلماق کیراک‌که ایمان کم و زیاده بولمغای، بلکه بیر دیک بولغای، بو سوز اهل سنت و جماعت‌دین ماتریدیه‌لارنی عقیده‌لاری‌دور، بولار عمل‌نی ایمان‌دین جدا دیب بیلورلار.بو سوزده بعضی فرقه‌لار مجادله و مباحثه ایتگان‌دورلار، چنانچه اشعریه‌لار عمل‌نی ایمان کامل‌دین جزء بیلیب، ایمان کم و زیاده بولغای دیرلار، بو اختلاف‌لارنی مطولات‌لارده مطالعه ایتیلسه بولور (ایمان زیاده و کم بولمسه‌ده) عملگه زیاده و نقصان طاری بولور، انسان یخشی عملدین اجر و پاداشِ نیک تاپار.

عمل ایلانگ ولیکن اَیـمــــه‌غـای سیز　　عمل‌دین داخل جنت بــولــــور مــیـــز

---

[1] صفحه ۲۷۶ : شرح العقائد – چاپ : مکتبه المدینه.

انینگ امرین دل و جانینگ بیلان آل — عمل قیل هم اوزینی فضلیگه سال

بهشت ایتسه نصیب اوز فضلیدین بیل — عملگه اِتّکا قیلمای عمل قیل

غرض اول کیم عملگه بولمه مغرور — عمل قیلغیل عملگه بنده مأمور

عمل قیلماقدین اهل استفاده — دیدیلار نور ایمان دور زیاده

وگرنه بولمس ایمان زائد و کم — عقیده بولدور ای فرزند آدم!

شرح: عمل صالح قیلینگ، لیکن عمل سببیدین جنتگه کیرورمیز دیب ایتماغای سیز، الله تعالی اوامرینی دل و جان بیرله قبول ایتیب آلغیل و عمل قیلیب توروب انگا تکیه قیلیب سویانمای اللهنی فضلیغه سالغیل، آخرتده جنت نصیب ایتسه اللهنی اوز فضلیدین بیلگیل و عملینگ‌دین کورماغیل، عملگه اتکا قیلمای (سویانمای) عمل قیل. بو سوزدین غرض شول‌که قیلگان عملینگ‌گه مغرور بولمه، اما عملگه دوام ایت، چونکه بنده الله طرفیدین عملگه مأمور دور تاکه تنده جان بار هیچ‌کیم تکلیف‌دین قوتولمس، اهل استفاده یعنی عالم‌لار عمل قیلماقدین نور ایمان زیاده بولور دیب‌دورلار ورنه ایمان اوزی کم و زیاده بولماغای، عقیدهٔ ماتریدیه شول‌دور.

تنبیه: قرآن کریم‌نی اکثر جای‌لاریده عمل صالح‌گه ترغیب و یمان عملدین ترهیب کیلگان‌دور، و احادیث نبویه ده هم عملگه ترغیب وارد دور، چنانچه امام بخاری، مسلم و امام احمد حضرت عائشه رضی الله عنها دین روایت ایتیب‌دورلار: «سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا فَإِنَّهُ لَنْ يُدْخِلَ الْجَنَّةَ أَحَدًا عَمَلُهُ». قَالُوا وَلاَ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ «وَلاَ أَنَا إِلاَّ أَنْ يَتَغَمَّدَنِىَ اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ». [حدیث ٦٤٦٧ : بخاری]، [٧٣٠٠ : مسلم]، [٨٢٣٣ : مسند احمد].

ترجمه: عمل قیلماقده اورته روشنی اختیار قیلینگ‌لار [وطاعتگه مواظبت بیرلان] اللهگه تقرب حاصل قیلینگ‌لار و سیزلارگه بشارت بولسون ثواب جزیل بیرلان، و بیلینگ‌لار هر بیرلارینگنی هرگز عملی جنتگه کیرگوزماگای، حتی منی هم (عملیم جنتگه کیرگوزماگای) مگر اینکه الله مغفرت و رحمتی بیرلان اوراسه و شاملِ حالیم بولسه.

عمل‌نینگ نفعی هم ایمان بیلان دور — قچان یلغوز عمل قیلگان بیلان دور

نعوذ باللّه ایمان‌سیز کیشی‌نی — قبول ایتمس خدایم هیچ ایشینی

اگرچه یخشی‌لار اعمالین ایتسه — تصدق پیر یوزینی مالین ایتسه

ریاضت بیرله بولسه ایــرته و کیچ　　اوشل کیم صدقی یوقدور قیلگانی هیچ

بولور دوزخ انینگ آخـــــر مکانی　　قوتولمس هرگز اندین جسم و جانی

اگر ایمان عطا قیلسه کــیــشی‌گه　　بیرور اُجره انی خوب قیلمیشی‌گــه

اگر چــنــدی کــبائر قیلسه بی‌حد　　تموغده قالــمــس ایمان‌لی مـــؤبّد

شرح: عمل صالح‌نی فائده بیریشی ایمان بیرله همراه‌لیگی بیرلان دور، قچان یلغوز (بدون ایمان) عمل قیلماق بیرلان دور. (ایمان‌سیزلیکدین خداگه پناه ایلته‌میز) ایمان‌سیز کیشی‌نی الله هیچ بیر قیلگان ایشینی قبول ایتمس اگرچه اول کیشی یخشی‌لارنی اعمالینی قیلیب بیر یوزینی مالینی صدقه ایتیب ایرته و کیچ همه اوقاتینی ریاضت بیرله اوتکارسه، چونکه انی تصدیق و ایمانی یوق‌دور، تمام قیلغان عملی هیچ‌دور، آخر جایی دوزخ‌دور، جسم و جانی اندین هرگز قوتولمس، آیة: **وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاء مَّنثُورًا** [۲۳ : الفرقان] واضح دلیل‌دور، و آیة: **فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُواْ فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ** [۱۰٦] **خَالِدِينَ فِيهَا** [۱۰۷ : هود] دوزخ‌ده همیشه قالیشیگه دلیل‌دور. اگر الله بیر کیشیگه ایمان عطا قیلسه، انی یخشی عمل‌لاریگه اجر و ثواب بیرور، اول کیشی اگرچه بی‌حساب گناه کبیره قیلسه‌ده دوزخ‌ده ابدی قالمس یا الله فضلی بیرله یا شفاعت رسول الله بیرله و یا گناهی باریچه کویوب آخر جنتگه کیرور. آیة: **إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء** [٤٨ : ١١٦ : النساء] بو سوزگه دلیل‌دور.

مناجات

الهی عاصــی‌میز بیچاره دور میز　　هـــوای نفس ایله آواره دور میز

قوناق‌میز بیر کیچه دنیای هیچه　　نه ایشلار کیــچه‌دور بیزدین بو کیچه

بو تونده توت بوتون ایمانیمیزنی　　صبا قوتقار توتوندین جانیمیزنی

شرح: الهی گنهکار و بیچاره‌میز و خواهشات نفس [اماره بالسوء]نی کیتیدین آواره و سرگردان‌میز، دنیای هیچ و بی‌بقاگه بیر کیچه‌گینه قوناق‌میز [بیر کیچه یاتیب و قونوب اوتوب کیته‌میز] آیا بیزدین بو کیچه‌ده نیمه ایشلار کیچه‌دور و اوتادور و قنداغ عمل‌لار ظهورگه کیلادور؟ بو تونده [کیچه‌ده] ایمانیمیزنی بوتون توتغیل و ایرته

(قيامت کونی) توتون عذابیدین جانیمیزنی قوتقارغیل! آیة: **يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاء بِدُخَانٍ مُّبِينٍ** [١٠] **يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ** [١١ : الدخان] (بیر قول‌گه کوره) بو توتون قیامتده واقع بولور. (قوناق) لفظی مسافر بیر جای‌گه توشوب کیچه‌سی انده قونوب اوتوب کیتگانینی ایتیلور. اصطلاحده [بیر کیچه بو ییرده قوناق‌میز] یعنی بیر کیچه یاتیب کیتورمیز دیگان‌لاریدور؛ اصلا پرنده شاخگه قوندی دیگان لغتدین آلینگان و مهمان‌نی هم قوناق دیب دورلار. کیچه لفظی‌نینگ اوّلگی و اوچونچیسی تون و شب معنی‌سیده بولوب ایکّینچی‌سی کیچماقدین مأخوذ اولوب اوتادور معنی‌سیده‌دور. (تون‌ده) لفظی کیچه‌ده و بوتون درست و صحیح و توتون (دود) و دُخان معنی‌سیده‌دور.

کونگول صندوقینه بیــــر بی‌بها دُر — اوزونگ راست ایلادیـنـگ ای کاشف الضر

اوشل دُر قـصـدیـنه شیطانِ بدبخت — توشوب دور کوب هوا خواهی بیلان سخت

اگر بولسنگ منینگ حـالیمغه حامی — توزار گل‌دیک عدولارنی تـمـــامی

اگر سن ساقلاسنگ رحمت یولیدین — عدولیک قیلسه نی‌کیلگای قولیدین

شرح: ای کاشف الضر (پروردگاریم) دل صندوقیگه بیر بهاسی یوق (کوب قدر و قیمت‌لیک) گوهر (ایمان)نی اوزونگ برابر قیلدینگ، بدبخت شیطان کوب اتباع و هواخواه‌لاری بیرلان اول گوهر ایمان قصدیغه قتیغ توشوبدور، اگر منینگ حالیمغه حامی و مددگار بولسنگ دشمن‌لار همه‌سی کُل‌دیک توزوب هر طرفگه تِرقِراب کیتار، اگر سن بیزلارنی رحمت یولیدین و شفقت بابیدین ساقلاسنگ اول ملعون‌لار دشمن‌لیک قیلغان بیلان قول‌لاریدین نیمه کیلغای. آیة: **إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ** [٤٢ : الحجر] بو سوزگه اشارت دور. کُل لفظی خاکستر و رماد معنی‌سیده‌دور.

ینه ایمانده اَیدی اهـل تـحـقـیـق — خـدادین دور هـدایـت بیرله توفیق

خدانینگ فعلی اُول مخلوق ایمسدور — کیشی مخلوق انی هرگز دیـمـسدور

دیدیلار معرفت بیرله اول اقـــــرار — نچوک‌کیم بنده‌سی‌نینگ فعلیدین بار

نچوک‌کیم بنده‌نی خلق ایتـتـی مولا — تقی مخلوق ایرور قَـولــــی و فعلی

شرح: ناظم رحمه الله سوزنی ینه ایمان بابیغه قیتاریب دیرلار، محقق علمالار هدایت بیرله توفیق‌نی الله طرفیدین دیب‌دورلار، تا الله هدایت ایتیب توفیق بیرماسه هیچ‌کیم بیر کیشی‌نی یولگه سالاآلمس، چون توفیق و هدایت الله‌نینگ ایشی‌دور، لهذا مخلوق ایمسدور و هیچکیم انی مخلوق دیمسدور، اما معرفت بیرله اقرار چونکه بنده‌نی ایشی‌دور و بنده‌نی تمام قولی و فعلی مولیٰ‌میز الله مخلوقی‌دور، لهذا معرفت و اقرار مخلوق‌دور. آیة: **إِنَّكَ لا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاء** [٥٦ : القصص]، **يُضِلُّ مَن يَشَاء وَيَهْدِي مَن يَشَاء** [٩٣ : النحل – ٨ : فاطر] بو سوزگه دلیل‌دور.

ایرور بیر معنی‌ده ایمان و اسلام	**مونی بیلسه کیراک هر خاص و هر عام**
ائمه قولینی بیرک اوشله زینهار	**جدلنی نفعی یوق بولسه نه درکار**

شرح: ایمان و اسلام بیر معنی‌ده دور، مونی خاص و عام همه بیلماغی کیراک، زیراکه اسلام معنی‌سی تسلیم و انقیاد و اطاعت‌دور. ایمان الله طرفیدین پیغمبرلار کیلتورگان احکام‌نی تصدیق ایتیب انگا بویون سونوب قبول ایتمک‌دور، بعضی آیت‌لارده هر ایکّی‌سی بیر معنی‌ده کیلگان‌دور، مثلا: **فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ** [٣٥] **فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ** [٣٦ : الذاریات] آیتی‌ده فی الجملة شریعتده بیر کیشی‌نی مؤمن اما مسلم ایمس و یا مسلم اما مؤمن ایمس دیب حکم ایتیب بولمایدور، ایمان و اسلام بیر معنی‌ده دیماقدین شونی اراده قیلورمیز. پیشوا و مقتدیٰ‌لاریمیز سوزلارینی محکم اوشلاب اول باره‌لارده مجادله و مباحثه قیلماس‌لیک کیراک، زیراکه جدَل و مباحثه‌نی نفعی یوق بولسه نیمه کیراک‌لیگی بار.

کتاب‌لار و فرشته‌لارگه ایمان کیلتورمک بیانیده

ملائک کیم ایرورلار عالَم غیب	**همه حق بنده‌سی‌دور بی‌شک و ریب**
الار فارغ ایرور ایچماک-ییمک‌دین	**یمان قیلماق قباحت سوزلامک‌دین**
نِساء ایرمس الارنی وصفی اِیر هم	**بِلاشهوت یراتی شاهِ عالم**
الار برچه خدانی طاعتی‌ده	**ایمس غافل الار هیچ ساعتیده**
اگرچه برچه‌سی طاعت سرشته	**مقرب بعضی‌دین بعضی فرشته**

شرح: فرشته‌لار کیم (مثل جن و روح) عالم غیب (کوزگه کورونمس) مخلوق‌لاردین ایرورلار و شک و شبهه‌سیز الله‌نینگ بنده‌سی و مخلوقی دورلار، الار ایچمک و ییمک‌دین فارغ و مستغنی و یمان ایش قیلماق و قباحت سوز سوزلامک‌دین بَری‌دورلار. فرشته‌لار خاتون‌لیک و ایرکک‌لیک صفت‌لاری بیرله متصف ایمس‌دورلار، بلکه الارنی الله بی‌شهوت یراتتی و همه‌لاری خدانی طاعتیده بولوب هیچ وقت غافل ایمس‌دورلار، اگرچه همه فرشته‌لارنی وجودلاری طاعت سرشتی بولسه‌ده، بعض‌لاریدین بعض‌لاری حضور خداوندی‌ده مقرب‌راغ دورلار، چنانچه حضرت اسرافیل و میکائیل و جبرئیل و عزرائیل و حمَلهٔ عرش مرتبه‌لاری بلنددور، اما شیخ اکبرنی فتوحاتده‌گی سوزلاریگه قراغانده [عالون] اسمی بیرله یادلانگان فرشته‌لار مقاملاری همه‌دین یوقاری دور، چنانچه آیة: أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْعَالِينَ [٧٥ : ص] مونگه دلالت قیلور، یوقاریده‌گی سوزلارگه بو آیت‌لار دلیل دور: بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ [٢٦] لا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُم بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ [٢٧ : الانبياء]، وَجَعَلُوا الْمَلائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثًا أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ [١٩ : الزخرف]، لا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ [٦ : التحريم]، وَمَنْ عِندَهُ لا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلا يَسْتَحْسِرُونَ [١٩] يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لا يَفْتُرُونَ [٢٠ : الانبياء].

مسلمانلار اوقور قرآن که حـــالا ‌‌‌‌ ایرور بــرچـــه کلامِ حق تــعــالی

تقی پیغمبریمیزدین بُرون بــیــل ‌‌‌‌ خداوندیم کتب‌که قیلدی نـــازل

یباردی هر قایو پــیــغـمــبـــریغه ‌‌‌‌ که ایمان کیلتوروب‌دورمیز بریغه

بَریسی حق‌تــعــــــالی‌نی کلامی ‌‌‌‌ مونی بیلسه کیــراک هر خاص و عامی

کلامی وصفــیـــنـــی ای آدمی‌زاد ‌‌‌‌ قیلیب ایردیم صفاتــی بابیده یاد

شرح: مسلمانلارنی حاضرگی اوقوب تورگان قرآن‌لاری همه‌سی حق تعالی کلامی دور و هم کتابلاری‌که الله تعالی پیغمبریمیزدین ایلگاری هر قیسی انبیالارگه یوبارگان بولسه همه‌سی خدانی کلامی دیب بَرسیغه ایمان کیلتورورمیز، مونی هر خاص و عام [ملا و عامی] بیلیب تصدیق ایتماغی کیراک زیراکه جزء ایمان‌دین دور، آیة: والَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ [٤ : البقرة] بو سوزگه دلیل‌دور.

تنبیه: تورت کتاب تورت پیغمبرگه توشورلگان‌دور، تورات حضرت موسیٰ علیه السلام‌گه، زبور حضرت داؤد علیه السلام‌گه، انجیل حضرت عیسیٰ علیه السلام‌گه و قرآن کریم حضرت محمد علیه الصلوٰة والسلام‌گه. و بعضی صحائف‌لار

بیر قنچه پیغمبرلار [مثل حضرت شیث و ادریس و ابراهیم علیهم‌السلام]گه یوباریلگانی منقول‌دور، بو کتاب صحیفه‌لارگه اجمالاً هر کتاب و صحیفهٔکه الله طرفیدین کیلوبدور همه‌سی الله‌نی کلامی دیب ایمان کیلتوریشیمیز لازم دور و هم مونی بیلماق کیراک‌که اوتگان تمام پیغمبرلارگه کیلگان احکام‌لار قرآن نزولی بیرلان منسوخ بولگاندور و عملدین قالگان‌دور و هم انجیل و تورات‌گه تحریف و تبدیل قولی کیریب موجوده نسخه‌لاری تحریف‌دین خالی ایرمس‌لیگی محققدور، آیة: **يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ** [النساء : ٤٦]گه اوخشش آیتلار بو سوزگه دلیل دور، لهذا اجمالاً ایمان کیلتورورمیز. آیهٔ رجم و نعت رسول الله‌نی یاشورگان‌لاری مشهوردور. الله کلامی‌نی صفاتی بابیده ذکر ایتیب ایردیم، قایته باشدین ذکری ضرورتی یوق‌دور.

پیغمبرلارگه ایمان کیلتورمک بیانیده

ثنا و حمد قدرت‌لیک خـــــداغه — که ایمان کیلتوروب‌مـیز انبیاغه

الارنی اوّلی کـیـــــم آدم ایردی — محمد برچه‌ســیـغه خاتم ایردی

بَریسی تنگرینی سویگان قُلی‌دور — بَریسی جنتِ رضـــــوان گلی دور

خدانی حکمینی هر فعل و سوزگا — نبی‌لار قیلـمـــادی بیر ذرّه اوزگا

یتوشمس هیچ ولـــی‌لار جالاریغه — یتوشمس بلکه خـــاکِ پالاریغه

الار دور ذرّیات آدمِ خـــــــاک — گنه‌دین انبیاءنی برچه‌ســـی پاک

شرح: ثنا و ستایش خاص الله‌گه بولسون‌که قدرت کامله ایگاسی دور، اول ذات بیزلارگه توفیق عنایت قیلیب تمام پیغمبرلارگه ایمان کیلتوروب‌میز، الارنینگ اوّل‌لاری حضرت آدم علیه السلام و خاتم و آخرلاری حضرت محمد علیه السلام دورلار، همه‌لاری الله‌نینگ سویگان بنده‌لاری دورلار و جنت‌نی (که رضای خداوندی‌نی جایی‌دور) گلی‌دورلار، یعنی همه انبیاء قطعی جنتی دورلار [رضوان مصدردور] پیغمبرلار الله حکمینی [قَولی و فعلی] بیر ذره اوزگه قیلماگان دورلار و تغییر و تبدیل ایتمگان دورلار و تبلیغی‌گه مأمور بولگان نمرسه‌لارنی بی‌کم و کاست قوم‌لاریگه ییتکورگان و ابلاغ ایتگان دورلار، الارنی مرتبه‌لاریغه هیچ بیر ولی [هر قنچه بلند مقامات‌گه یتوشگان بولسه‌ده] یتوشمس بلکه ایاغ‌لاری باسقان تفراغ گردیغه ایریشالمس. پیغمبرلار همه‌لاری تفراغ‌دین

خلق ایتیلگان آدم عليه السلام نسل‌لاریدین بولوب همه‌لاری گناه‌دین پاک دورلار. [یهودنی عُزَیر بن الله و نصاریٰنی مسیح بن الله دیگانی بهتان دور.]

الاردین بعضی ایش‌که قیلدیلار نقل	**قیلور تأویـــلـــی‌نی نعمان با عقل**
اول ایش قصداً ایـمسدور انبیادین	**الارغه لـغـــزشِ پا دور خطادین**
الار قصد ایله هـــرگز قیلمادیلار	**بویورگان امری‌دین ایـــریلمادیلار**
باری دریای رحمتده ایـــدی غرق	**رسول ایله نبی‌ده بولـدی بیر فرق**
باریـــسی تنگریدین تاپدی خطاب اول	**نبی‌غه شـرط ایمس اما کتاب اول**
رسولیغه ایـرور شرط ای نکو نام	**ولی بولدی بـــاریغه وحی و الهام**
نبی‌دور هر رسول انگلاغوچی یول	**ولیکن هر نبی ایرمس رسول اول**
دیدیـــــــلار پارهٔ مؤمن بالاسی	**ایرور بیر مـعـنی‌ده هر ایکّلاسی**
سلف کیم ایـلادی لطف و عنایت	**دیدی اوّلگی مـشـهـــور روایت**

شرح: بعضی ایشلارکه انبیاء عليهم السلام حقلاریده نقل ایتیلیب (ظاهری گناه کبی‌دور) اول ایشلارنی تأویلینی حضرت امام اعظم ابو حنیفة النعمان که [زیرک ایردیلار] قیلیب‌دورلار، همه‌سینی محامل حسنه‌گه حمل ایتیب، بی‌اساس بعضی قصّاص و مدّاح‌لار ذکر ایتگان قصه‌لارنی رد ایتیب دورلار، چونکه بول زلّات انبیاء عليهم السلامدین قصداً صادر بولمسدین بلکه سهواً اپاغ‌لاری تاییب خطا بولگاندور. الار هرگز بو ایشلارنی عمداً قیلمگان دورلار و الله بویورگان امریدین چیقمگان دورلار، و همه‌لاری رحمت دریاسیغه غرق دورلار، اما رسول بیرله نبی اورته‌سیده بیر فرق باردور اگرچه همه‌لاریگه [وحی و الهام کیلیب] تبلیغ احکام خطابینی الله طرفیدین تاپگان بولسه‌لارده لیکن رسول‌گه کتاب کیلماقی شرط دیب‌دورلار، اما نبی‌گه کتاب شرط ایمسدور، همه‌لاریگه وحی و الهام کیلور، پس هر رسول نبی‌دور، اما هر نبی رسول ایمسدور. بعضی علمالار رسول و نبی هر ایکّیسی بیر معنی‌ده دیب دورلار، اما سلف صالحین که [مورد لطف و مرحمت الهی دورلار] اوّلگی سوزنی روایتِ مشهوره دیب مهربانلیغ قیلیب‌دورلار.

تنبیه: بعضی‌لار رسول بیرله نبی‌نی فرقیده [نبی انسان آزاد ایرکک بنی‌آدم‌دین دورکه بیر شریعت انگا وحی ایتیلگان‌دور، اگرچه او باشقه‌لارنینگ تبیلغی‌گه مأمور بولمسه، اگر تبلیغیگه مأمور بولسه اول رسول دور، و بول سوزنی اصح دیب دورلار.

بشر پیغمبرین سلطان اعـــــدل	**ملک پیغمبریدین قــیـلدی افضل**
بو سوز دور مذهب سنــت جماعت	**الار هر نه دیدی قیلغــیـل اطاعت**
دیــدیـــلار عــامـــــهٔ فرزند آدم	**ملک‌نینگ عامه‌سیدین فضلی کوب هم**
کــتـــــاب کافی‌کیم پر با صفا دور	**دیدی عامه بو ییرده اتــقــیـا دور**
بشرده ورنه چندان بی‌عــمــل‌دور	**بهایم دیک ایرور بَل هُم اَضَـل دور**
پیمبرنینگ باری عادل و اعــــدل	**ولیکن بعضی‌سیدین بعــضی افضل**
ثواب و رتبه‌ده افــضــل ایرور حال	**مساوی دور نــبـــوت بیرله ارسال**
باری‌نینگ مهتری اول مصطفی دور	**حبیب حق نـــــگـیـــن انبیا دور**

شرح: سلطان اعدل (الله جلّ شانه) بشر پیغمبرینی فرشته پیغمبریدین افضل قیلدی، بو سوز اهل سنت و جماعت‌نی قول لاری و مذهب‌لاری‌دور، الار هرنه دیمیش‌لاری‌گه اطاعت قیلیب بویون سونگیل، چونکه سوزلاری بی‌دلیل ایمس‌دور. الله تعالی فرشته‌لارنی آدم علیه السلام‌گه تعظیماً و تکریماً سجده ایتماقگه بویوردی، آیة: **أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ** [٦٢ : الاسراء]دین و آیة: **وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً** [٧٠ : الاسراء]دین کرامت و فضیلت آدم و بنی‌آدم ثابت اولور، چونکه حکمت ادنیٰ‌نی اعلیٰ‌گه سجده قیلماققه بیورولیشی‌نی تقاضا قیلور، نه اعلیٰ‌نی ادنیٰ‌گه. و هم فرشته‌لارگه اسماء تعلیمی و انبائی‌دین حضرت آدم‌نی فرشته‌لارگه فضیلت‌لاری و اعلم‌لیک‌لاری و تکریم و تعظیم‌گه استحقاق‌لاری واضح بیلینور، و علمالار عامهٔ بشرنی عامهٔ ملک‌دین افضل دیب‌دورلار، لیکن کتاب کافی‌ده [که معتبر کتاب‌لاردین دور] عامهٔ بشردین متقی و پرهیزگارلار مراد دور دیمیش، وَرنه بشر اورته‌سیده کوب بی‌عمل‌لار باردور که چارپای (حیوان) کبی بل‌که اندین گمراه‌راق ایرورلار، بولارنی فرشته‌دین قنداغ افضل دیب بولور.

پیغمبرلارنینگ برچەلاری عدالت بیرله متصف بلکه همەدین عادلراق دورلار و بعضیلاری بعضیلاریدین افضلدورلار، لیکن بو فضیلت حال و مقام و ثواب و مرتبەده ایرور، اما خود رسالت و نبوتده همەلاری برابردورلار، چنانچه مسلمانلار مؤمنلیکده برابر، لیکن علم و حال و طاعات و درجاتده متفاوتدورلار همه پیغمبرلارنی اولوغی و مهتری و افضلی حضرت محمد علیه الصلوة والسلام دورلار، اول ذات اللەنینگ حبیبی و انبیالارنی خاتمی و نگینی دورلار.

رسول اللهنینگ معراج لاری بیانیده

محمد کیم ایرور افضل و اصـــــدق ایرور بیشک شب مـعـــراجی بَرحــق

حرمدین مــســجـــد اقصیگه ناگاه آلیب بـــارگـــانی دور آیـتده آگـــاه

هم اقصیدین سماغه باردی اول نور بو سوزنینگ صدقیغه اخبار مشـــهور

سمأدین یوقاری هر قیـســی جاغه عنایت ایلادی اول باصـفــــاغـــــه

بَریغه صــدقــیــمــیــز، اقراریمیز بار ایمس هیچ قیسی ایش تنگریغه دشوار

شرح: حضرت محمد علیه السلامکه افضل و اصدق انبیاءدورلار، الله اول ذاتنی کیچەسی معراجگه آلیب بارگانی حقدور و هیچ شک و شبهه یوقدور، کیچەسی حرم شریفدین ناگاه (قُوق قُوسدین) مسجد اقصیٰغه آلیب بارگانی آیة: **سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى** [١ : الاسراء]دین ثابتدور، و هم مسجد اقصیدین اول ذات پرنور آسمانغه بارغانلاری راستلیغیغه اخبار و احادیث مشهوره کیلگاندور، صحاح سته و انینگ شروحلاریده مفصل بیان ایتیلگاندور. آسماندین یوقاری اول جناب باصفانی الله عنایتی بیرله (هر قایسی ییرگه) آلیب بارگان بولسه همەسیغه تصدیق و اقراریمیز بار، اللهگه هیچ قَیسی ایش مشکل ایمسدور.

مقام ســــــــدره و نجم و ملکنی بهشت و عرش و کرسی، نُه فـلـکنی

اگر بیر کیچەده کورساتـــســه نی کم وگر بیر دمده کورساتسه نی شک هم

نچوک حکم ایلاسه قادر خدا دور   چرا و چون دیمک قُل‌دین خطا دور

یقین بیلگیل انینگ معراجین ای یار   تنی بیرلان ایدی هم ایردی بیدار

حبیبین هر نچوک قیلسه سرافراز   خدانی رحمتی کوبدور ایمس آز

شرح: اگر الله مقام سدرةالمنتهی و یولدوزلار و فرشته‌لار و جنت و دوزخ و عرش و کرسی و توقوز فلک‌نی بیر کیچه‌ده کورساتسه قدرتی‌نی نیمه کم‌لیگی بار، اگر بیر نفس‌ده کورساتسه هم انده هیچ شک یوق‌دور، قنداغ حکم قیلسه خدای قادر و توانا دور بنده‌لاردین چون و چرا دیمک خطا دور.

ای برادر، مونی هم یقین بیلگیل‌که اول ذات معراج‌لاری اویغاغ‌لیکده جسم و جان بیرله ایردی (اویقوده ایمس) الله حبیبی‌نی هر رقم اعزاز و اکرام ایتیب سرفراز ایتسه قادر دور و خدانینگ رحمتی کوب‌دور آز ایمس دور.

صحابۀ کرام وصف‌لاریده

صحابۀ نبی دور برچه‌سی حق   یمان یولده ایماس هیچ قَیسی مطلق

ایرور هر قَیسی‌سی نجم هدایت   خدا خلق اوغلیغه قیلغان عنایت

بهشتی‌دور الاردین قطعی اون یار   بشارت بیردی چون سلطان ابرار

ابوبکر و عمر دور سونگره عثمان   علی‌دور، طلحه‌دور هم عبدالرحمن

زبیر و بوعبیده بولدی اخبار   سعید و سعددور اَیغان بو اون یار

محمد کیم ایدی هادی عالم   بشارت بیردی اوچ فرزندیغه هم

بیری‌سی فاطمه دور هم خطیره   حسن بیرله حسین ایکّی نبیره

شرح: رسول الله‌نی اصحاب‌لاری عموماً حق یولده بولوب هیچ قیسی‌لاری (مطلق) یمان یولده ایمس‌دورلار و هر قیسی‌لاری هدایت یولدوزی دورلارکه الله مومن‌لار هدایتی اوچون عنایت قیلگاندور، **أصحابي كالنجوم**

بأيهم اقتديتم اهتديتم[1]. بو حديثنی زرین حضرت عمر رضی الله عنهدین روایت ایتیبدور. فضائل صحابه‌ده کوب حدیث‌لار وارد بولگان‌دور و هم بعضی آیات قرآنیده توصیف‌لاری کیلگان‌دور. بیراز علم‌دین بهره‌سی بار کیشیگه معلوم‌دور صحابۀ کرام‌دین اون کیشی‌نی رسول الله قطعی جنتی‌لیک لاریغه بشارت بیرگاندور: حضرت ابوبکر، حضرت عمر، حضرت عثمان، حضرت علی، حضرت طلحة، حضرت عبدالرحمن بن عوف، زبیر بن العوام، ابوعبیدة الجراح، سعید بن زید و سعد بن ابی وقاص‌دین عبارت‌دورلار [رضوان الله علیهم اجمعین] و ینه رهبر عالم صلی الله علیه وسلم اوچ فرزندلاریغه هم جنتی دیب بشارت بیرگاندورلار، حضرت سیدتنا فاطمة الزهرأ قیزلاری حضرت علی کرم الله وجهه‌نی خاتونلاری [کیم رفیعة القدر و شریفة] ایردیلار و حسن و حسین رضی الله عنهما که ایکّی نبیره‌لاری دورلار. خطیره: خای معجمه و طای مهمله بیرله رفیعةالقدر و شریفة معنی‌سیده دور، ظای معجمه بیرله غلط‌دور.

نبی‌لار سونگیدین بیلگیل به‌تحقیق	**که انسان افــضــلـــی بو بکر صدیق**
که اندین سونگ عمر دور سونگره عثمان	**که اندین ســونگ علی بی‌شبهه ای جان**
ایرور اول تـــورت امت‌نینگ نگینی	**شفاعت خواهیمیزنینگ جانشینی**
رسول اَیدی اوگورسام دنیادین یوز	**خلافت بولغای اوتوز ییــلغه‌چه توز**
اول اوتوز ییلده شاه ایردی او تورت ایر	**الار وقتیده بوســتان ایردی هر ییر**
الاردین سونگره هیچ عالم و عادل	**قیله آلــمــس الاردیک عدل کامل**
اوشل تورت ایرکه احمد یاری ایردی	**بهـــشــت معرفت گلزاری ایردی**
رســول الله طریقین ایرته و کــیچ	**سرِ مــویــی تخلّف قیلمادی هیچ**
نچوک بولسون خــلاف اول چار سعــده	**پیمبر قیلدی اوتوز یــیــلغه وعده**
الارنینگ وصفی‌نی هیچ سانی یوقــدور	**تمام اَیتای دیسام امکانی یوقدور**

[1] ابن ابی العز، شرح العقیدةالطحاویة، صفحه ٤٦٧.

شرح: پیغمبرلاردین سونگره انسان‌لارنی افضلی حضرت ابوبکر صدیق، سونگره حضرت عمر فاروق، سونگره حضرت عثمان و سونگره حضرت علی‌دورلار رضی الله عنهم اجمعین. بو سوزده شک و شبهه یوقدور اول تورت یار امت محمدی‌نی برگزیده و نخبه‌سی و شفاعت‌خواهیمیز رسول اللهنی جانشین و خلیفه‌سی‌دورلار، رسول‌الله بیر حدیثده [کیم امام احمد و ترمذی و ابو یعلی و ابن حبان سفینه مولی رسول الله صلی الله علیه وسلمدین روایت ایتیب دورلار[1]]. خلافت مندین سونگره و امتیم‌ده اوتوز ییلغچه دور، اندین سونگره پادشاه‌لیک دور دیدیلار، اول اوتوز ییل ایچیده تورت یار مبارک خلیفه ایردیلار، الارنی وقتلاریده همه آباد چول‌لار بوستان ایردی، الاردین سونگره هیچ عالم و عادل کیشی الاردیک عدالت کامله قیله آلمس، اول ذاتلار رسول اللهنی یارلاری و معرفت بهشتی‌نینگ گلزاری ایردیلار، رسول الله توتگان یولدین هیچ وقت بیر سر موی تخلف و تجاوز قیلمادی‌لار. قنداغ الارنی رسول الله یول‌لاریگه مخالفت‌لاری بولسون، حال بوکه رسول الله خلافت صحیحه‌نی اوتوز ییلغچه وعده قیلیب، الار انده خلیفه ایردیلار، الارنینگ اوصاف‌لارینی حد و حسابی یوقدور، همه‌سینی اَیتماقگه امکانی یوق‌دور.

صحابه‌نی باریـــسی پاک دین دور	باریسی رهنـــــمای راه دین دور
الاردین سونگره هیچ کیم جالاریغه	یتوشمـــس بلکه خاک پالاریـغه
کیشی بولسه نـبی‌نی صحبـتیده	گمان یوقدور الارنـــــی قربتیده
صحابه بعضی‌سی کیم مرتضـی‌غه	تخلف ایلادی اول با صـفــــاغه
صواب ایردی اول ایرلارنی مرادی	خطا بولدی بناگه اجـتـهــــادی
خطا قیلغان بیلان یازدی دیمس‌میز	جماعت اهلی‌دین آزدی دیمس‌میز
ائمه اهل سـنــت کـیـم ایدیلار	خطای مجتهد مـعـفـــو دیدیلار
خطاغه بلکه تابتـی‌لار ثـــوابـــی	بو سوزدور اهل سنت‌نینگ جوابی
بیتیب‌دور مجمع الاشیاده ای شمع	خطادین بلکه قیتیب ایـردی اول جمع

[1] قال رسول الله صلى الله عليه و سلم الخلافة في أمتي ثلاثون سنة ثم ملك بعد ذلك ثم قال لي سفينة أمسك خلافة أبي بكر و خلافة عمر و خلافة عثمان ثم قال لي أمسك خلافة علي قال فوجدناها ثلاثين سنة قال سعيد فقلت له إن بني أمية يزعمون أن الخلافة فيهم فقال كذبوا بنو الزرقاء بل هم ملوك من شر الملوك.[٢٢٢٦ : ترمذی]

شرح: صحابۀ کرام‌نی همه‌لاری پاک دین پاک عقیده و دین یولینی راه نماسی ایردیلار و الاردین سونگره دنیاگه کیلگان تابعین و تبع تابعین و مجتهدین و علماء و اولیالار هر قنچه بلند مرتبه‌گه یتسه‌لارده صحابه‌لارنی مقام‌لاریگه بلکه خاک پالاریغه یتالمس‌لار، چونکه هر کیم رسول الله صحبت‌لارینی تاپیب فیض آلگان بولسه، الارنی درگاه الهی‌ده قرب‌لاریگه هیچ شک یوق‌دور، بعضی صحابه‌لارکه حضرت علی کرم الله وجهه غه بیعت قیلماقدین تارتینیب تخلف ایتدیلار، الارنینگ مقصدلاری راه صواب‌نی تاپماق ایردی ناخواست اجتهادلاری خطاگه کیتدی بوگینه سهو و خطا بیرلان الارنی یازدیلار و اهل سنت و جماعت یولیدین آزدیلار دیمس‌میز. ائمۀ اهل سنت مجتهد خطاسی معفو بلکه خطاغه بیر ثواب بیریلور دیب‌دورلار، اهل سنت‌نی صحابۀ کرام ارالاریده‌گی مخالفت و منازعت‌لارگه حکم‌لاری شول‌دور، مجمع الاشیاء کتابیده بیتیب‌دور، بلکه اول جماعتی‌که حضرت امیرگه خلاف ایتیب ایردیلار، خطالارینی بیلیب اندین قَیتگان ایردیلار [یازگان و آزگان، اداشگان و خطا قیلگان معنی‌سیده‌دور.]

امامت بیانیده

امامت شرط بولـــــدی هر دیاره	حدود شـــــرع تا تورغای قراره
یوروتگای تا شریعت‌نینگ قیامین	تقی قیلغای یمانلار اهـتــــمامین
اگر چندی‌که سلطان بولسه فاسق	بویورسه ایش شریعتگه مـــوافق
قیلورمیز جان و دل بیرله اطاعت	اوزی بولسه اگرچه بی‌قـــنـاعت
ایماسدور شرط امام اول بولسه معصوم	قیلیب‌دور شرط امّا شـیـعـۀ شوم
مسلمان عاقل و بالغ ایـــر انسان	امامت شرطی بولدی ای مسلمان

شرح: هر مملکت و هر دیارگه بیر امام و خلیفه و یا پادشاه نصب ایتماق‌لاری ضروری‌دور تا حدود شرع شریف مستقر اولوب احکام شریعت برپا بولوب و یمان فاسق و فاجر و قطاع الطریق‌لارنی سوروشتوروب سزالارینی بیرسه. امام پادشاه اگرچه اوزی فاسق و فاجر بولسه، لیکن امر و حکمی موافق شرع شریف بولسه انگا جان و دل بیرله اطاعت قیلورمیز [اگرچه اوزی بی قناعت و خواهشات نفسانیگه گرفتار بولسه] آیة کریمه: **أَطِيعُواْ اللَّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ** [النساء : ٥٩] بو سوزگه دلیل‌دور و بعضی صحابۀ کرام و تابعین عظام و

علمای فخام امویه‌لار نائب الحکومه‌سی حجاج ظالم‌نی آنقدر ظلم و تعدی‌سی بیرلان انگا اطاعت ایتیب انی علیهی‌گه خروج ایتمگان‌لاری هم بو سوزنی تقویه قیلور. امام‌نی گناه‌دین معصوم بولماغی اهل سنت و جماعت نزدلاریده امامت شرطی ایمسدور، اما (منحوس) شیعه‌لار امامتگه عصمت‌نی شرط دیب دورلار، اهل سنت امامتگه اسلام و عقل و بلوغ و رجولیت‌نی شرط دیب دورلار.

تنبیه: عقائد نسفی‌ده امام‌نی قریشی بولماغی‌نی شرطِ امامت‌دین سناب‌دور و علامه شرحیده **الائمة من قریش**[1] حدیثینی دلیل ایتیب‌دور، اگرچه بو خبر واحد بولسه‌ده، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه انصارلار مقابل‌لاریده احتجاج ایتگانلاریده هیچ بیر کیشی انکار ایتماگان‌لیگی‌دین اجماع قطاریگه کیریب دور، اما هاشمی و یا علوی بولماغی شرط ایمسدور، انتهی. لیکن کوب زمان‌لاردین بیری بو حدیث شریف‌گه عمل قیلینماس‌دین اکثر نقاط ممالک اسلامی‌ده متغلب‌لار زور بیرله پادشاه‌لیک و امامت‌نی قولگه آلیب حکومت سورماقده‌لار، اما بولارنینگ ضدیگه چیقیب طاعتیدین گردن تابلاب بغاوت قیلماق درست ایمسدور، زیراکه امام احمد، ابو داوود، ترمذی روایت ایتیب‌دورلار، رسول الله ایدیلار: **أُوصِیکُمْ بِتَقْوَی اللَّهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ تَامُر عَلَیکُم عَبْدٌ فَاطیعوه.** **[حدیث ٤٦٠٩ : سنن ابی داود]، [٢٦٧٦ : سنن الترمذی]، [١٧١٨٤-١٧١٨٤ : مسند احمد بن حنبل]** و شو مضمونده باشقه حدیثلار هم کیلگاندور.

روا دور اقتدا فــاجــــرگه قیلسنگ	**حدیث مصطفی‌دور یخشی بیلسنگ**
اوقوسنگ یخشی‌لارنی کینیده لیک	**ثوابی بی‌عدد دور خــصلتِ نــیـــک**
بیلورمیز برچه مــسح موزه‌نی حــق	**نچوک‌کیم قیلدی تعیین شاه اَصدق**

شرح: فاسق و فاجرگه اقتدا قیلیب نماز اوقوسنگ روا دور حدیث رسول الله هم [اگرچه ضعیف بولسه‌ده] شول مضمونده وارد بولگاندور، **صَلُّوا خَلفَ کُلِّ بِرٍّ وَ فَاجِرٍ** **[٦٦٢٣ : سنن البیهقی الکبری]** یعنی هر یخشی و یمان (فاجر)نی آرقه‌سیده اوقوسنگ ثوابی کوب و یخشی‌راغ‌دور. موزه و مسحی و چاروق‌گه اوخشش نمرسه‌لارکه (شرائط مسح انده موجود بولسه) الارگه مسح موزه‌نی تعیین ایتیب و اوزلاری مسح تارتیب و انگا امر ایتدی‌لار، حضرت امام ابوحنیفه رحمه الله‌دین روایت دور، مسح موزه خصوصیده تا منگا تانگ یاروغی‌دیک دلیل روشن

---

[1] ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قام علی باب البیت ونحن فیه فقال الأئمة من قریش ان لهم علیکم حقا ولکم علیهم حقا مثل ذلک ما ان استرحموا فرحموا وان عاهدوا وفوا وان حکموا عدلوا فمن لم یفعل ذلک منهم فعلیه لعنة الله والملائکة والناس أجمعین. [١٢٣٢٩ : مسند احمد]

کیلماگونچه مسح‌گه قائل بولمادیم، و حضرت امام مالک رحمه الله‌دین اهل سنت علامه‌سی نیمه دیب سورالگانده «شَیخَین (ابوبکر و عمر رضی الله عنهما)نی دوست توتماق‌لیک، و ایکّی کویاولاری (حضرت عثمان و حضرت علی رضی الله عنهما)گه طعن‌دین ساقلانماق‌لیک، و ایکّی اپاغ موزه‌سیگه مسح تارتماغ‌لیک» دیب جواب بیردیلار.

کرامات اولیاء بیانیده

ایـــــرور بر حق کرامـت اولیادین عنایت دور ولــــی‌لارگه خدادین

کرامت خارق عــــادت ایرور اسم بولوبدور خــارق عادت نیچه قسم

نبی‌دین خارق عادت‌نی تعـیـــین دیدیلار معجزه ای طـالــــب دین

نبوت‌دین برون نی دیرلار ارهــاص مونی بیلسه کیراکدور ایـهــاالناس

اگر صالح کیشی‌دین بولسه هر گاه کرامت‌دین بولور بی‌شــک و اشباه

کورونسه بول عوام مؤمن ایشیدین معونت دور اوشل آیغان کـیشیدین

اگر کورساتسه مونداغ کافـر انسان اول استدراج ایرور مـانند شـیطان

شرح: کرامات اولیاءالله حق دور، ولی‌لارغه الله طرفیدین بیر عنایت و مهربان‌لیک دور، کرامت دیب امر خارق عادت ظهورینی ایتیلور، خارق عادت نیچه قسم دور، اگر پیغمبر مدعی نبوت‌دین کورولسه معجزه دییلور، نبوت‌دین مقدم ظهورگه کیلگانینی **ارهاص** دییلور. ارهاص دیب بیر ایش اساسینی محکم و استوار قیلماقنی ایتیلور **[یقال ارهصه اسّسه و اثبته]** اگر خارق عادت صالح کیشی‌دین کورولسه بی‌شک و شبهه کرامتدین بولور، و اگر بیر عوام مؤمن کیشی‌دین کورولسه اول کیشی‌نی عقیده‌سی محکم و ثابت بولوشیگه معونت و کمک دور. اگر بیر خارقه کافردین کورولسه انی استدراج دییلور، شیطان و ساحر و شعبده‌باز و دجال‌گه بیریلادورگان بعضی خوارق‌لار کبی‌دور [استدراج اندک-اندک، کم-کم عذاب الهی‌گه یقین قیلماقنی ایتیلور] آیة: **سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُونَ** **[الاعراف : ۱۸۲]** تفسیری کورولسون.

ولی اول عارف باللّه بـولــــــــه یمان ایشدین قولی کوتــاه بولسه

اوامرنی همیشه قیلســـه اول قُــل	**تقی قیلمه دیگانین قیلمـــسـه اول**
یراتقان تنگرینی قورقونچی‌دین نیز	**قایو شبهه دیگاندین قیلسه پرهیز**
تقی لذّت ایلان شـــهـــوتگه ای یار	**فرو هم کیتماسه اول یخشی کردار**
بو تعریف‌لار کیشیگه بولسه صادق	**ولی‌دور اول عــقــائـــــدگه موافق**

شرح: ولی الله دیب قوییده‌گی صفتلارگه متصف بولگان ذاتنی ایتیلور:

١. عارف بالله بولسه.

٢. یمان ایشلاردین قولی قیسقه [کوتاه] بولسه.

٣. اوامر الهی‌نی همیشه قیلیب، نواهی‌دین تارتینسه.

٤. [یراتگان اللّه‌نی خوفیدین] شبهه‌لیک نمرسه‌لاردین پرهیز ایتیب اوزینی ساقلاسه.

٥. لذت و شهوت دنیاگه چوکوب کیتماسه.

شو تعریف‌لار هر کیمگه صادق کیلیب [انده تاپیلسه] اول کیشی‌نی موافق عقائد اسلامیه **ولی** دیب ایتیلسه بولور.

شریعت‌سیز کیشی اوچسه هواغه	**کونگول بیرمنگ انینگ‌دیک خود نماغه**
هواغه اوچسه مانند چــبــیآن دور	**انی هادی دیمه شیطانِ دیــن دور**
شریعت‌سیز کیشی گر یوتسه اوتنی	**هوا اورتاسیده مینسه بولوتـــنــــی**
قچان تاپغان ایرور قربت هیــدینــی	**ولی بیلمنگ تقی انداغ کَـــــدینی**
بولوبدور مونداغ ایشگه کافــریدین	**نچوک کیم بولدی سحر سامریدین**
ایشیتگیل بول‌که فرعون امریدین نیل	**قوییدین یوقاریگه آقدی بـــی قیــل**
مونی بیلگیل‌که هندوســتــانده حالا	**اوچارلار کافر ســــنّـــاســی بالا**
شریعت حکمین ایتــمــای استقامت	**تعجب ایش‌لاری بــولــمــس کرامــت**

شریعتنی کیشی‌کیم توتسه خوب پـاس　　کـــرامت موندین اوتمس ایـهـاالناس

خلاف نفس اسـتـکـمـال طـاعت　　بولورمی موندین آرتوق خرق عـادت

کیشی دیسه ولی‌نی غـیب‌دان دور　　نعوذ بالله اول سوز کوب یـمـانـدور

نبی هم بیلماگای اوشـبو روش‌دیـن　　مگر بیلدورسه تنگریم بعضی ایش‌دین

خدانی خاصه‌سی دور علـم غـیبی　　بو سوزده بولمـغـای بیر ذرّه ریبـی

یقین بیل غیب ایشدین فال‌بیـن‌لار　　اگر بـیـرســه خبر یا اهل جـن‌لار

کیشی چین دیسه اول باطل سوزینی　　بولوب کافر قـرا قیلـغای یوزینـی

نعوذ باللّه انداغ مـعـتـقـددین　　خدایم سـاقـلاغای بو رأی بددیـن

شرح: شریعت اوامریگه مخالفت ایتیب یورگان کیشی هواده اوچوب یورسه انداغ خودنماغه دل بیریب اعتقاد ایتماغیل، زیراکه بو اوچماغی‌نی اهمیتی یوقدور. چبین [ذباب]گه اوخشاب دور انداغ کیشی‌نی هادی و راهبر دیمه بلکه دین یولیدین چیقارگوچی شیطان‌دور، اگر شریعت‌سیز کیشی اوتنی آغزیگه یوتوب هوا اورته‌سیده بولوتگه مینیب یورسه قچان قرب الهی هیدینی تاپگان دوستلاری دین بولور ینه مبادا انداغ محبت هیدی‌دین بی‌بهره [ظاهر فریب] مشک بی‌بوی‌نی ولی دیب بیلمنگ [کدی فعیل وزنیده مشک بی‌بوی‌نی ایتیلور **کَدِیَ المِسک وَ کانَ لاریح له فهو کَدٍ و کدیٌّ. المنجد**] یعنی ظاهری یخشی باطنی یمان [نامی اولوغ سفره‌سی قوروغ] مشک بی‌بوی کبی کیشیلاردین هر قنچه کراماتگه اوخشش [استدراج]لار کورونسه هم انی ولی بیلمنگ. شول توجیه مصرع اوّلگه هم مناسب‌دور [شارح «کدی» ایشک توقومی توشماسون دیب بیر قریش یاغاچ‌نی ایشک قویروغیدین تارتیب قویورلار دیگانی صریح غلط دور.][1] گاها مونداغ ظاهری کرامت کبی ایشلار کافرلاردین هم وجودگه کیلیب‌دور، چنانچه سامری‌نی سحرنما ایشیدین بنی اسرائیل‌گه یوزلاندی، مختصر قصه‌سی شول‌دور: موسی علیه السلام وعدهٔ الهی‌گه بناءً طور تاغیگه بارگان‌لاریده سامری دیگان منافق (که فرعونی‌لار دریاگه غرق بولوشی آلدیده جبرئیل علیه السلام آتلاری ایاغی باسگان تفراغدین بیراز آلیب ساقلاب

---

[1] کَدی عثمانلی ترکی‌ده مِشیق (هرّه، پشک) معنی‌سیده‌دور، یعنی مِشیق صفت ظاهری ملائم باطنی فریب‌دین توله حیله‌گرنی ولی دیب بیلمنگ، دیب توجیه ایتسه بولور. یازوچیسی نالنیق کیشی. شارح

قویوب ایردی) فرعونی‌لار خاتونیدین آلیب کیلینگان زیوراتنی ییغیب اوتگه سالیب ایریتیب اندین بیر بوزاک [گوساله] صورتینی یسادی، انی اوستیگه اوشل تفراغدین ساچدی، اول بوزاکدین آواز چیقدی، بنی اسرائیل‌گه ایدی، شو عِجل [گوساله] سیزلارنی و هم موسیٰ‌نی تنگری‌سی دور، لیکن موسی یادیدین فراموش قیلیب کیتیب‌دور هر قنچه حضرت هارون علیه السلام الارگه وعظ قیلیب سیزلارنی پروردگارینگیز کوب مهربان الله دور مونگه چوقونمانگ (عبادت قیلمنگ)لار دیسه هم اکثرلاری اول بوزاک‌غه چوقوندیلار وحی الهی بیرله موسی علیه السلام بو واقعه‌دین خبر تاپیب غضب‌لاری کیلگان حالده غمگین قیتیب کیلیب قوملارینی سرزنش و هارون علیه السلام‌نی عتاب قیلیب و سامری‌گه (تاکه حیات سن مردم‌دین بالکل جدا حیات کیچیریب هر کیم یقین کیلسه منی اوشلامه دیماقگه گرفتار اول دیب) دعا قیلدی‌لار و بوزاک‌نی کویدوروب کُلی‌نی دریاغه ساووروب یوباردیلار (چونکه بوزاک تفراغ ساچگانده گوشت و پوست‌گه ایلانیب جان کیریب ایردی) بو قصه سورهٔ طٰهٰ ده مفصل مذکوردور، تفسیرلارگه مراجعه ایتیلسون و هم نیل دریاسی فرعون امری بیرلان یوقاریگه قراب آقگانی حکایت ایتیلگاندور و مونی هم بیلماق کیراک‌که حالا هندوستانده [ناظم عصرلاریده] سنّاسی آتلی ریاضت‌کش کافرلار هواگه اوچورلار لیکن مونی بیلماق کیراک‌که هیچ کیشی تاکه شریعت حق‌گه مؤمن و مستقیم بولماگونچه تعجب‌آور و کرامت‌نما ایشلاری کرامت سنالمسدین بلکه استدراج دیب ایتیلور. الله تعالی کافرلارنی هم بو دنیاده درگاهیدین مأیوس قیتارمغای، اما آخرتده عذاب ابدی‌گه گرفتار اولورلار، هر کیم احکام شرع شریف‌نی رعایت ایتیب انی پاسینی ساقلاسه کرامت موندین اوتمایدور و هرکیم نفسیگه خلاف ایتیب و طاعت و عبادت لازمه‌نی برکمال ادا ایتسه، موندین آرتوق خارق عادت و کرامت بارمی؟ هر کیم ولی‌لارنی عموماً و یا خصوصاً (اوز-اوزیچه) غیب‌نی بیلور دیسه، بو سوز کوب یماندور، مونداغ سوزدین خداگه پناه ایلته‌میز، پیغمبرلار هم [بعضی ایشلارنی الله اوزی بیلدورماسه] علم غیب‌نی بیلمسلار، آیة: **عَالِمُ الْغَيْبِ فَلا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا [٢٦] إِلاَّ مَنِ ارْتَضَى مِن رَّسُولٍ** [الجن : ٢٧] بو سوزگه دلیل‌دور.

ترجمه: الله غیب‌نی بیلگوچی‌دور، پس هیچکیم‌نی اوز غیبیگه خبردار قیلمایدی مگر (اوزیغه) مقبول بولگان رسولی‌نی. اگرچه بو آیتده تنها رسول مستثنی بولسه‌ده اولیاءالله الارنی (الله بیلدیرماغی بیرلان) بعضی مغیبات‌نی بیلماقلاری‌گه خلاف ایرمس، چنانچه علامه الوسی تفسیریده اشارت ایتیب‌دور، تفسیر شبیر احمد صاحب چاپ کابل‌ده علوم غیبیه‌نی ایکّی‌گه تقسیم [یا جنس اکوان‌دین و یا جنس احکام‌دین دیب] علم کلیات و اصول اکوان غیبیه‌نی الله‌گه خاص دیب علم کلّی احکام غیبیه‌نی رسول الله گه بیریلگانینی و جزئیات منتشره و متفرقه‌نی حسب استعداد کوب کیشی‌لارگه عطا قیلینیب رسول الله‌گه حصه وافرهٔ بیریلگانی ذکر ایتیلیب‌دور.

اما علم غیب کلّی خدانی خاصه‌سی ایکان‌لیگی‌ده هیچ شک و شبهه یوقدور. اگر فالبین رمّال و یا اجنه‌نی تسخیر ایتگان اهل جن‌لار علم غیب‌دین خبر بیرسه‌لار هر کیم الارنی باطل سوزینی چین دیب اعتقاد ایتسه یقین بیلگیل‌که اوزی کافر بولوب (یوزی قرا) شرمنده بولغای.

تنبیه: شرح عقائد نسفی‌ده: **وتصديق الكاهن بما يخبر به عن الغيب كفر لقوله عليه السلام من اتى عرّافاً او كاهناً و صدقه بما يقول فقد كفر بماانزل الله على محمد. [**رواه الحاكم و احمد عن ابی هريرة رضی الله عنه**]**[1] دیب دور.

کاهن دیب اجنه واسطه‌سی بیرلان وقائع آینده‌دین خبر بیرگوچی‌نی ایتیلور، اما عراف اوتگان وقائع‌دین [اوغورلانگان و یوقالگان نمرسه‌لاردین] خبر بیرگوچی‌نی ایتیلور.

بو حدیث ضمنیگه رمال، تولگاچی، پریخان و غیرهم لار هم شامل‌دور، همه‌سی غیب‌دین خبر بیرور، منجم هم کیلادیگان حوادثنی بیلماق دعوی‌سینی قیلسه کاهن حکمیده دور.

تذییل: بعثت رسول الله‌دین سونگره آیات قرآنی دلالتی‌چه همه اجنه و شیاطین‌لار آسمانگه چیقیب سوز اوغورلاماقدین توسولدیلار، فرشته‌لار شهاب ثاقب بیرلان اوروب الارنی هَیدارلار، آیة: **وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِّلشَّيَاطِينِ** [٥ : تبارک]، **إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاء الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ** [٦] **وَحِفْظًا مِّن كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ** [٧] **لا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلإِ الأَعْلَى وَيُقْذَفُونَ مِن كُلِّ جَانِبٍ** [٨] **دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ** [٩] **إِلاَّ مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ** [١٠ : الصافات]، **وَحَفِظْنَاهَا مِن كُلِّ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ** [١٧] **إِلاَّ مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُّبِينٌ** [١٨ : الحجر] بو سوزگه دلیل دور. [فالبین‌لار سوزینی چین دیب اعتقاد قیلماقدین] خدادین پناه سورایمیز، بو یمان رای و عقیده دین اوزی ساقلاسون. (**نعوذ بالله**...) بیتی کوب نسخه‌لارده یوق‌دور.

یقین بیلگیل‌که بعضی نامسلــمــان	**دیمیش وقتی‌که قربت تابسه انسان**
کوتارور حق شریعت حکمین اندین	**بولور یوزی قرا مــونداغ دیــگاندین**
بو باطل سوز ایـــــرور قــول ملاحد	**شریعت‌گه ایرور اول فـــرقه جاحد**
شریعتگه کیشی کیم بولســه منکر	**گمان یوقدور بولور البتّه کافــــــر**

[1] صفحه: ٣٥٥ – شرح العقائد، چاپ: مکتبة المدنیة

کیشی بولـمـاس مقرّب انبیادین　　الار بیزار ایـــرور عُجب و ریادین

کوتاریلمادی اولگـــونچه الاردین　　خدا هرگز کوتارمس اوزگه‌لاردین

شرح: یقین بیلگیل‌که بعضی نامسلمان‌لار انسان قربت تاپیب خداگه یقین بولسه، حق‌تعالی شریعت حکمین انی اوستیدین کوتاریب (غیر مسؤول) وَدر خوان قیلور دیب‌دور، البتّه مونداغ ناروا سوزنی ایتماغدین یوزی قرا بولور. بو باطل سوزلار ملحد بی‌دین (کافر)لارنی سوزیدور، الار شریعت و دین‌گه منکر دورلار، هر کیم شریعتگه منکر بولسه (البتّه) کافر بولماغیده گمان یوقدور. بارگاه الهی‌گه هیچکیم پیغمبرلاردین مقرّب بولمس و الار عُجب و ریادین بیزاردورلار تا اولگونچه شریعت احکامی الاردین کوتاریلمادی، البتّه هرگز باشقه‌لاردین کوتاریلمس.

بیر حدیث‌نی ترجمه‌سی

محمد کیم محـبــت کانی ایردی　　حبیب حق رُسل سلطانی ایردی

کیتار وقتیده انداغ بولدی حالی　　وضو ایلارگه یــوق ایردی مجالی

ایشیتتی چـــون اذان با بشارت　　دیدی یا عائشــه قیلدور طهارت

طهارت‌دین سونگ اول شاه اولوالعزم　　جماعت‌غه بارورغه ایلادی جزم

قدم باسمای توروب کیتتی اوزیدین　　عرق سیلان ایتیب گل‌دیک یوزیدین

اوزیگه کیلدی باز ایتدی طهارت　　ینه قوپدی‌که تا تــاپغای جماعت

قدم باسمای توروب اول صاحب راز　　اوزیدین کیتتی درمان یوقیدین باز

نفس چیقغونچه تا قوتلوغ تنیدین　　خلاف ایتمادی بیر قــیل آیغانیدین

انینگ‌دیک مصطفــی قورقونچی‌دین اول　　وضو قیلدی اوزیدین کیتتی اوچ یول

سویوک‌لوک بنده‌سی تا بولسه محرم　　بولور قورقونچـــی آرتوق عشرتــی کم

اگرچه انبیا بــی‌شـــــک امان دور　　مبارک دل‌لاری خـــوف ایله قــان‌دور

ولی امّت اگر غوث زمـــــــان دور	**ایسان کیتماغی آخر درگــمـــــان دور**
اگر عالم یاروسه سن ســبــــــبدین	**قویاش‌دیک تیــتــره دائم خوف رب‌دیـــــن**
کیراک عالی قدمنی خوفــی کوب‌راغ	**بویوک ییردین ییقیلغان قالمغای ســاغ**
اولوغ توتمس کیچیک‌دیک مذهبین کینگ	**تیوه تایماغی ایرمس قوی بیلان تینگ**
توهّم‌لیک بولور افــعـــــالی خــوب‌نینگ	**سفرده خوفی کوب‌دور مالی کوب‌نینگ**
توهم‌دین ییراغ غــفــلـــــــت‌لی بنده	**کیتار غصه بیلان غم اوخــلاغــــــانده**

شرح: حضرت محمد [علیه السلام] که کان محبت و حبیب حق و انبیالار سلطانی ایردیلار، شو قدر قرب و منزلت بیرله آخر حیات و کیتار وقتلاریگه یقین حال‌لاری شونداغ بولدی‌که طهارت قیلگانی قدرت و مجال‌لاری یوق ایردی وقتی‌که اذان بشارت اعلان‌نی ایشیتدیلار دیدیلار، ای عائشه منی طهارت قیلدور! اول پیغمبر اولوالعزم طهارت‌دین سونگ جماعتگه باریشگا عزم قیلیب قدم قویوب قویمای اوزلاریدین کیتیب ییقیلدیلار، گل‌دیک یوزلاریدین تیر آقیب کیتدی، قَیته‌دین طهارت ایتیب ینه شاید جماعت‌نی تاپسام دیب توروب قدم قویماسدین (اول صاحب راز) درمان یوقیدین اوزلاریدین کیتدی‌لار، الله‌نینگ سویوک‌لیک بنده‌سی هر قنچه قربی آشیب محرم راز اولسه اوشنچه قورقوشی آرتیب، عیش و عشرتی کم بولغای، اگرچه انبیا [علیهم السلام] سوء خاتمه‌دین [بی‌شک] امان دورلار (و همه‌لاری جنتی ایرورلار) لیکن خوف الهی‌دین مبارک دل‌لاری قان‌دور، اما امّت اگرچه غوث و قطب زمان‌دور (آخر چاغده) ایمان‌نی ایسان-امان آلیب کیتماغی گماندور، اگر سنی علم و کمال و فضل و حالینگ‌دین آفتاب کبی همه عالم یاروسه‌ده (باید همیشه سن) الله خوفیدین تیتراب قلتیراغیل و التجاده بولغیل [زیراکه حضور الهی حضرت اطلاق دور] نیمه خواهلاسه قیلور اول بارگاه‌ده قید و بست یوقدور، هر کیم‌نینگ مرتبه‌سی بلند بولوب عالی قدم بولسه قورقونچی کوپراغ بولماغی کیراک، زیراکه بلند ییردین ییقیلغان کیشی ساغ و سلامت قالماغای [عالم و مرشد] اولوغ مقام ایگه‌سی کیچیک‌لاردیک مذهبی‌نی کینگ توتمسلیگی کیراک و نهایت احتیاط یولینی اوشلاماغی لازم، چونکه تیوه‌نی تاییلماغی [کیچیک حیوانلار] قوی، ایچکی تاییلیشی بیلان تینگ و برابر ایرمس «**زَلّةُ العالِمِ زَلّةُ العالَم**»[1] مشهور مقاله‌دور، عالم و مرشدگه مردمِ عوام ایرگاشور. یخشی عمل‌لیک [عالم متقی] کیشی‌لارنی قورقونچی کوب‌راغ بولور، چونکه [قافله‌ده]

[1] **ترجمه:** عالم (بیلیمدان) لغزشی و خطاسی عالم (دنیا) لغزشی و خطاسیگه سبب بوله‌دی.

مالی کوبراغ مسافرنی خوفی کوب بولور، اما غفلت باسگان [بیعمل] کیشی قورقونچدین اوزاغ دور (غم و اندوه اوخلاگانده کیتگان کبی) غفلتلیک کیشیده هم قایغو بولمس، چونکه اول معنوی اویقوده دور.

تنبیهان [ایکّی تنبیه]

بیرینچی: رسول اللهنی اوچ بار وضو قیلیب اوچ بار هوشدین کیتگانلارینی **«مدارج النبوت»**ده شیخ عبدالحق محدث دهلوی هم ذکر ایتیبدورلار، بعضی احادیثده روایت بولوبدور.

ایکّینچی: دنیاده اولیالار تا قیامتگچه باردورلار، اینگ کتّهلاری قطب [غوث]، سونگره افراد، سونگره امامان، بعد اوتاد، پس ابدالدورلار؛ چنانچه محیالدین عربی فتوحاتده ذکر ایتیبدور الله شول ذاتلار دعالاری سببیدین یمغور یاغدورماغی و رزق بیرماغی و دشمن قرشیسیده ظفر بیرماغی قوییدهگی حدیثلاردین بیلینور. چنانچه طبرانی عبادة بن الصامت رضی الله عنهدین روایت ایتیبدور: «**الأَبْدَالُ فی امّتی ثَلاثُون، بِهِم تقوم الارض و بهم تمطرون وَبِهِمْ تنصرون**» و هم طبرانی عوف بن مالکدین روایت ایتیبدور: «**الأَبْدَالُ فِي اَهلِ الشّامِ، وَبِهِمْ يُنْصَرُونَ، وَبِهِمْ يُرْزَقُونَ**» [حدیث ١٠٢٣٧ - ١٤٥٤٧ : المعجم الکبیر الطبرانی] وباشقه احادیث و آثارلار هم کیلگاندور، چنانچه جلال الدین سیوطی «**الخبر الدال علی وجود القطب والاوتاد والنجباء والابدال**» رسالهسیده مفصلاً بعضی احادیث و آثارلارنی کیلتوروب بولارنی دنیاده وجودلارینی اثبات ایتیبدور؛ و هم امام مناوی «**فیض القدیر**»ده و عبدالوهاب شعرانی «**الیواقیت و الجواهر**»ده و خواجه محمد پارسا «**فصل الخطاب**»ده، بو ذاتلارنی وجودلارینی و عالم تصرفی الله اذنی بیرله شولار قوللاریدهلیگی و هر بیرلاری اولوب ویا معزول اولسهلار عوضلاریگه باشقه کیشی منصوب اولیشینی ذکر ایتیبدور.

اجلنینگ بیانیده

اجل البتّه بیر دور اوزگا بولمس — اولار هر ذی نفس هرگز اول اولمس

قایو قُلگه اجلنینگ وقتی ییتسه — قوتولمس هر نیچه کیم حیله ایتسه

کیین قالمس اجل ای ابن آدم — یتوشسه ساعتی یا ایلگاری هم

کیشینینگ ایلگیده هم اولسه هر جان — اجل بیرله اولوبدور بیلسه انسان

قایو باعث بیلان هر جان اولوبدور — اجلدین دور قضا مونداغ بولوبدور

شرح: اهل سنت و جماعت نزدلاریده اجل بیر دور اوزگا بولمس و تغییر تاپمس هر ذی روح (جان‌لیک نمرسه) اولور، اما تنگری تعالی هرگز اولمس و [حی لایموت]دور و حیاتی بیزلارگه اوخشش جان بیرله ایمسدور. آیة: **كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ** [١٨٥ : آل عمران] هر ذی روح اولماغیگه دلیل‌دور، قیسی بنده‌گه اجل وقتی یتوشسه، هر قنچه حیله و نیرنگ قیلسه اجل قولیدین قوتولمس، بو همه‌گه معلوم و هویدا و مشاهددور [ای آدم اوغلی] اجل وقتِ مقرره‌سیدین نه کیین قالور، نه ایلگری کیلور، آیة: **إِذَا جَاء أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ** [٣٤ : الاعراف] دلیلِ واضح دور. بیر کیشی بیر انسان قولیده اولسه بیلماق کیراک‌که اوز اجلی بیرله اولوبدور، هر جانلیک نمرسه قیسی باعث و سبب بیرله اولسه اجلی یتیب اولوبدور و قضا و قدر شونداغ بولوبدور دیب اعتقاد قیلورمیز.

سوال منکر و نکیر و عذاب قبرنینگ بیانیده

عذاب قبر کافـــــرلارگه دور چین — کورار گورنی عذابین بعضی مـــومن

بیتیک کوب نسخهٔ مشهـور ایچینده — کیلور ایکّی فرشــتـه گــور ایچینده

سورار کیم‌دور خدا بیـرله رسولینگ — نه دور دیرلار ینه دینینگ و یولینگ

اگر کیرسه فرشـتـــه‌لار غضب‌دین — چیقار اوت بورنیدین، آغزی و لب‌دین

اگر هیبت بیلان قیلــســـــه نظاره — بولور غمگین کــونگول‌لار پاره-پــاره

دیگای ای آدمی بــولدور سنگا جای — جوابین بیرماسنگ وای اوستیگه وای

اورار گرزی بیلان هـــم اول ایکی یار — ایشیتور انس و جن‌دین اوزگا جاندار

الارنینگ ضربیگه تاب ایتماگای تاغ — نچوک طاقت قیلور بیر مشت تفــراغ

تولار دوزخ ساریدین قبر ایچی دود — پشیمان انده هرگز قیلــمــغای ســود

عنایت ایلاسه دانــای اســــــرار — کیرار گورگه ملایم اول ایــکــی یــار

دیگای‌لار کیرسه‌لار خوف ایتمه مندیــن — سورارلار مهربان‌لیغ بیرله انــدیــن

اگر بیرسنگ جواب با صــــوابــی — آچار جنت‌دین اول منزلگه بــابــی

قرانغو گور بولور انـــداغ فرحناک **جهان‌نینگ شوقی یادینگدین چیقار پاک**

کونگولده غصه قالمس بیر چیگیت‌دیک **یاتورسن ینگی اویلانگـان ییگیت‌دیک**

که موندین سونگره‌غی نعمت‌لارینی **خدادین اوزگه کیم بیـلگای بارینی**

شرح: عذابِ قبر کافرلارگه چین و راست‌دور و بعضی مؤمن گنهکارلار هم عذاب قبرنی کورورلار (روح و جسد هر ایکیسی معذب اولور، بعضی‌لار تنها روح معذب اولور دیب دورلار) کوب مشهور کتابلار روایتی بیرلان احادیث صحیحه‌ده کیلگان‌دور و بیتیلگان‌دور، وقتی‌که اولوک‌نی قبرگه قویوب آدم‌لار نیچه قدم قایتسه‌لار، ایکی فرشته گورگه کیریب سورارکه: سنی یراتگان پروردگارینگ کیم دور؟ و پیغمبرینگ کیم دور؟ و دینینگ و یولینگ قیسی دور؟ اگر فرشته‌لار قبرگه غضب یولیدین کیرسه‌لار آغوز و بورون و لب‌لاریدین اوت چیقیب تورور، اگر هیبت بیرله قراسه‌لار غمگین کونگول‌لار پاره-پاره بولور، الار ای آدم اوغلی سنی جایینگ شول قبر دوزخ اثری دیرلار، اگر جوابِ باصواب بیره آلماسنگ حالینگه وای اوستیگه وای دور، اول ایکی یار گرزی بیرلان چنان اورورلارکه انس و جن‌دین باشقه همه حیوان‌لار آوازلارینی ایشیتیب بیلورلار، الارنینگ اورماغ‌لاریگه تاغ (شونچه قتیغ‌لیگی بیرلان) طاقت کیلتورماگای بیر مشت تفراغ آدمی‌زاد نچوک طاقت ایتسون قبرگا دوزخ تامانیدین دریچه آچیلیب ایچی توتونگا تولور، اول وقت پشیمان بولماقنی فائده‌سی یوقدور. دانای اسرار (الله) عنایت قیلسه اول ایکی فرشته گورگه ملایم‌لیک بیرلان کیریب بیزدین قورقماغیل دیب مهربانلیک بیرلان اندین سوال ایتگای‌لار، اگر جواب باصواب بیرسنگ جنت طرفیدین بیر ایشیک آچیلیب قرانغو گور فرحت و خوشلیک جاییگه ایلانیب دنیا عیش و عشرتی و تمام لذاتی بالکل یادینگ‌دین چیقیب بیر چیگیت‌چه غم و غصّه کونگولده قالماغای ینگی اویلانگان [خاتون آلگان] ییگیت‌دیک عشرت و ناز و نعمتده یاتورسن موندین کیینگی الله طرفیدین بیریلادورگان نعمت‌لارنی بارینی خدادین اوزگه هیچ کیم بیلمس.

مناجات

الهی بنده من، بـیـچـــاره دور من **هوای نـفـــس ایـله آواره دور من**

ایرور من برچه نـقــصـانیمغه اقرار **مسلمان اوغلی قیلمس ایشلاریم بار**

ایرور من بنده‌لارنی سـرنـگـــونی **تولای یار و برادرلار زبـونـــــــی**

منینگ‌دیک عاصی بولغایمو جهانده **گناهیم ظاهریم‌دین کوب نهانـــده**

نیتای چون عین عقلیم بی‌ضیا دور عمل هم یوق اگر بولســه ریا دور

اگرچه من یمان قُل پای تـــا فرق بولوب من معصیت دریاسیغه غرق

ولی صادق ایرورمن بیرلیگینگ‌گا تیانیب من سنی غافرلیگیــنگ‌گا

لحدگا کیرسه بو یلغوز غریب باش اوگورسه یوز همه قوم و قرینــداش

تحیر بولسه جان غم ســرشــتــه یتوشسه سورغالی ایکّی فرشــته

سن آسان ایتماسنگ انداغ سؤالی نچوک کیچگای غریب بنده‌نگنی حالی

دیسه مَن رَبُّک ایکی عبــد درگاه تیلیمگا جاری قیلــغیل رَبِّــیَ اللّه

اگر سن قیلماسنگ قُل‌لوق آتین جود منینگ قُل‌من دیگانیمدین نچوک سود

اگرچه عاصی دور یـــارب بو بنده اوزونگ بنده‌م دیگیل ربّیم دیگانده

الهی لطف قیل مونـــــــده و انده منی بنده ایتیب بیرکیــت بو بنده

شرح: ناظم رحمه الله بو مناجات‌نی اوزلارینی پستگه اوروب هضماً للنفس ایتیبدورلار، ورنه اول ذات عالم باعمل ایردیلار و هم بیزلارگه تعلیم اوچون بو سوزلارنی ذکر ایتگان‌دورلار. الهی بیچاره غریب قولونگ من خواهشات نفسانی ایله آواره و سرگردان‌دورمن، تمام نقصان و کمچیلیک‌لاریم‌گه اقراردورمن، مسلمان اوغلی قیلمایدورگان ایشلاریم باردور، بنده‌لار ایچیده سرنگون و اویاتلیگی‌من، کوب یار و برادرلارنی زبونی و خوار و ضعیفی دورمن، جهانده من دیک گنهکار بارموکیم، گناهیم تاشیمدین ایچیمده کوب، قنداق قیلای و نیمه چاره ایتای، چونکه عقلیم کوزی بی‌ضیا دور، یخشی عملیم هم یوق، اگر بالفرض بولسه ریاآلود دور، اگر من یمان قُل باشدین ایاغ معصیت دریاسیگه چومولوب کیتسم‌ده، لیکن سنی وحدانیتینگ‌گه تصدیقیم بار، و غافرلیگینگ‌گه تایانیب اعتماد ایتیب‌من، وقتیکه بو یلغوز غریب باشیم گورگه کیرسه، و قوم و قریناشلار هم (دفن‌دین سونگره) یوز اوگوروب کیتسه‌لار، جان غمناکیم حیران بولسه، ایکّی فرشته هم سورغالی یتوشسه، الهی سن انداغ قتیغ سوالْ جوابینی آسان ایتیب [تیلیمگه] جاری قیلماسنگ، بنده‌نگنی حالی قنداغ بولغای، ایکّی فرشته [که بندهٔ درگاه الهی‌دورلار] قبرده **[مَن رَبُّکَ]** دیب سوراگان‌لاریده **[رَبِّی اللّه]** دیماقنی تیلیمگا جاری قیلغیل، اگر سن قُل‌لوق آتینی منگه عطا قیلیب منی قلوم و بنده‌م دیماسنگ منی قل من دیگانیمدین نیمه فائده باردور، یارب اگرچه بو

بنده عاصی و گنهکار دور، رَبّیم الله دیگانده اوزونگ بندهم دیگیل [و مأیوس ایتماگیل] الهی دنیا و آخرتده بو قلونگغه لطف و مرحمت ایلاب من‌دیک عاصینی بنده‌لارینگ قطاریده سناب بو قل‌لوک بندی و رشته‌سیغه محکم و ثابت ایتیب انگا پابند قیلغیل.

تنبیه: منکر و نکیر سوال‌لاری عربی بولور، و هر کیم اوز تیلی بیرله سورالماغی هم منقول‌دور و سریانی تیلیده سورالماغینی جلال‌الدین سیوطی «**شرح الصدور**»ده ذکر ایتیب دور و صاحب ابریز هم سریانی لسانیده بولوب و بو تیل فرشته و روحانیون تیل‌لاری ایکانینی و الفاظِ سوال و جوابنی عیناً سید عبدالعزیز دباغ‌دین نقل ایتیبدور.

اگر چندی‌که گورسیز اولسه انسان	**سورالور البته بی‌شک و نقـصـــان**
اگر دریاده اولسون یا آسیلســــون	**عذاب ایتسه بنی آدم نه بیــلسون**
درنده آدم اوغلین قیلســــه خوراک	**گمان یوقدور سورار قارنیده ای پاک**
اگر بنده معذب بولـــــــــه انده	**قالور تویمای بو ایشدین اول درنده**
نچوک قیلسه ایرور قادر و نـــاصر	**بو ییرده بنده‌سی‌نینگ عقلی قاصر**
نه کیم ایدی خداینگ یـــا پیمبر	**انی محکم توتوب فکر ایتمــه دیگر**

شرح: بیر کیشی اولسه اما قبرگه (بنا بر سببی) دفن ایتیلماسه، مثلاً دریاده آقسه و یا دارگه آسیلسه و دفن ایتیلماسه، و یا درنده ییسه و شونگه اوخشش حالتلارده بی‌شک و شبهه الار سورالور، الله الارنی عذاب ایتسه، بنی آدم نه بیلسون، و درنده قارنیده سوراسه قادردور و اول بنده‌نی انی قارنیده عذاب ایتسه اول درنده (عذاب‌دین) بیخبر، (بیلمای و انگلامای) قالور. (تویمای) لفظی بیلمای و انگلامای معنی‌سیده‌دور. اگر (تویمای)نی مشهور معنی‌گه آلیب بارساک اول درنده (عذاب سببی‌دین) قارنی تویمای آچ قالور دیگان بولور. الله بنده‌لارینی هر ایکّی دنیاده همه حالتده تحت تصرفیده ساقلاب الار اوستیگه نیمه حکم یورغوزسه قادردور، و الارگه (امور مشروعه‌ده) ناصر و معین دور، قضا و قدر و علوم غیبیه‌گه متعلق جای‌لار بنده‌سی‌نینگ عقلی قاصر و کوتاه دور، شو اوچون هر نیمه کیم اللّه جلّ شأنه و یا پیغمبری طرفیدین ایتیلگان و خبر بیریلگان بولسه، انی محکم توتوب اعتقاد ایتماق لازم‌دور و اطرافیده باشقه فکر و خیال‌لارگه بارماق یرامایدور، زیراکه علم غیب خاصۀ الله دور، خواه‌لاگان پیغمبریگه بیلدورسه بیلور، قوروق فکر و عقل بیرله بیر جایگه ییتیب بولمس.

تنبیه: عذاب قبرنی انس و جن بیلمسلیگی و باشقه حیواناتنی بیلیشلیگی احادیث صحیحهده ثابت دور، اما ییگان درنده قارنیده معذب بولگانیدین بیخبر قالماغی (اگر ثابت بولسه) کمال قدرت الهیگه دلالت قیلور.

قیامت حقلیگی بیانیده

قیامت حق ایـــــرور ای آدمیزاد	خدا قرآن ایچیده قیلدی کوب یاد
بولور قدرت بیلان تفــراغیمیز تن	کیرار جان قیتهدین بیشبهه و ظن
تنینگ هر تورلی بولغان بولسه برهم	قیلور بورنــــاغیدیک خلّاق عالم
خدا هیچ ییرده یوقنـــی ایلادی بار	یراتسه قیتهدین ایرمس بو دشوار
ایرور قادر نچوککیم حکم قیلدی	تیریل دیگاچ همه عالــم تیریلدی

شرح: قیامت حق ایرور الله قرآن کریمده کوب جایده یاد ایتیب دور (حضرت اسرافیل صور تارتسهلار) الله امری و قدرتی بیرله تفراغیمیز تن و جسد بولور، بیشک و شبهه اول جسدگه اوّلگی روحی کیرور. تنینگ و جسمینگ هر رقم تیتیلیب درهم و برهم بولوب کیتگان بولسهده عالمنی یراتگان پروردگاریمیز انی ایلگریکی (کما کان دنیادهگی صورتی)دیک قیلور، چونکه دنیا و آخرت ومافیهما من المخلوقاتنی بار ایتیب، عالم وجودگه چیقارگان ذات قیامتده ینه الارنی تیرگوزسه نیمه قیینلیگی بار؟ اللهگه هر بیر نمرسه ابداعی و انی قیتهدین وجودگا کیلتورماغی هر ایکّیسی بیردیک آسان دور، **إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ** [۸۲ : یس]. الله قادر مطلق دور، هر قنداغ حکم قیلسه حکمی نافذدور، قیامت کونی (تیریلینگلار دیب) حکم ایتسه، همه عالمدهگی جاندارلار تیریلور. (مضارع متحقق الوقوع)نی ناظم ماضی بیرلان تعبیر ایتیب دورلار.

ییغار محشر ییرینده برچه جاننی	سورار بندهسیدین یخشی، یماننی
هر ایشنی کوب قیلیــبدور سن و یا آز	حسابین هم تیلار اول بندهدین باز
خدا هر بندهسیغه قـــیـــلسه آسان	حسابین بیرگوسی بنده اوشــل آن
اگر قتیغ توتار بنده حـــســـابـــین	اوزی بیلگان انگا سالگان عذابین

بیلور گرچه جمیع حالیمیـــزنی یوبارور نامۀ اعمالیمیـــــــــزنی

یوبارسه نامه‌نی رحمت یولیــدین کیلور نامه او قُل‌نی اونگ قولیدین

قیزیل یوزلوک بولوب اول قُل سرافراز سویونگاندین قیلور اول بنده آواز

اوقونگ نامم‌نی ای تورگان خلایق کیلیب‌دور نامه اخــلاصیم‌گه لایق

بهشـــــــت عالیه بولغای مکانی غریق رحمــت حق جسم و جانی

اگر نامه کیلور بولســه غضب‌دین کیلور آرقه‌سیدین یـــا دست چپ‌دین

قرا یوزلوک بولور شرمنده اول قُل توتارلار هم سالورلار بوینیغه غُل

تقی زنجیر ایتارلار گـــــردنیغه ترحم بولمغای یــــــالبارغانیغه

بولور تورلوک مشقـــت‌لار حواله قیــلورلار جانب دوزخ کـــشــاله

شرح: همه تیریلگاندین سونگره برچه خلایق‌نی محشر ییریگه ییغیب بنده‌سیدین قیلگان ایشلاریدین سورار و آز و کوب قیلگان ایشلارینی حسابینی تیلار، الله هر کیمگه آسان قیلسه اوشل آنده حسابینی بیرور، اما خداوند بنده حسابینی قتیغ توتسه اول کیشیگه سالگان عذابینی بنده اوزی (ویا الله اوزی بیلگای اوزگه کیمسه بیلماغای) اگرچه الله همه احوالیمیزدین باخبر بولسه‌ده باز هم (اتمام حجت اوچون) نامۀ اعمالیمیزنی یوبارور، اگر نامه‌نی رحمت یولیدین یوبارسه بنده‌نی اونگ قولیدین کیلور، قیزیل یوزلیک و سرافراز بولوب سویونگاندین اول کیشی آواز قیلور که منی نامم‌نی اوقوب کورونگلار نامه منی اخلاصیمگه لایق کیلوب‌دور. جنت عالیه انی جایی بولوب تن و جانی رحمت الهی‌گه باتور. اگر نامه غضب یولیدین کیلسه آرقه‌سیدین یا چپ قولیدین کیلور، اول بنده یوزی قرا و شرمنده بولوب فرشته‌لار انی توتوب بوینیغه غُل سالیب گردنینی زنجیر بیرله بایلارلار یالینیب یالبارغانیغه ترحم قیلمغای‌لار، تورلوک مشقت و رنگ برنگ عذاب‌لار انگا حواله بولوب انی دوزخ طرفیغه سودراب آلیب بارورلار.

الهی قورقه‌دورمــن حضرتینگدین امیدیم کوب ایرور غفّار آتینگدین

ییغیلغانده یمان و یخشـــی بنده قُلونگنی قیلماغیل شرمنــده انــده

اگر اعمالیمه سالسم کـوزومـنـی — سزاوار الم دیـرمـــــن اوزومـنی

اگر الطافینگه باقسم الـهـــیــــم — امیدیم کوب بغیشلنگای گناهــیم

اگر سن یاپماسنگ ای عالم غیب — بولور تانگلا معیّن سانی یوق عیــب

الهی مغفرت محتاجــــــی دور من — سنی کینگ رحمتینگ‌دین راجی دورمن

امیدلار کوب ایرور انداغ شرفدین — یوبارسنگ نامه‌میزنــی اونگ طــرفدین

حجاب عفو یاپســنگ عیبــیمیزگا — دُر رحمتنی سالسنگ جیــبیمیزگا

الهی قورقه‌دورمیــز جــانیمیزدین — یوبارسنگ نامه‌نی ســـول یانیمیزدین

امیدلیک بنده‌دورمیز هم هراسان — حسابیمیزنی اول‌کون قیلغیل آسان

تلطف بیرله سورگیــل کاریمیزنی — قرا قیلمه او کون رخــساریمیزنی

اگرچه نامناسب من یمـــــان من — اوزونگ ایدینگ قُـلـومگه مهربان من

اگر چندی‌که بولسم زشت و بدکار — حبیبینگ امتی‌مــــن قُل آتیم بار

شرح: الهی حضرتینگدین قورقه‌دورمن، لیکن سنی غفار آتینگدین امیدیم کوب‌دور (که تمام گناه‌لاریمنی مغفرت قیلسنگ) یخشی، یمان بنده‌لارینگ محشرده ییغیلگانده قلونگنی شرمنده قیلماغیل. اگر اعمال و افعالیمگه کوزومنی سالیب قراسم اوزومنی لایق و سزاوار درد و الم و عذاب و عقوبت دیرمن؛ و اگر سنی لطف و مهربانلیکینگ‌گه باقسم تمام گناه‌لاریم بغیشلنگای دیب امیدیم زیاده بولور، اگر (ستارلیک صفتینگ بیرلان) گناه‌لاریمیزنی یاپماسنگ تانگلا قیامت کونی سان‌سیز عیب‌لار و حساب‌سیز گناه‌لار معین و مقرر بولوب نامه‌میزگه یازیلور، (الهی سنی رحمت و مغفرتینگه محتاج و الاردین امیدوار دورمیز) و هم انداغ شرف و عزت‌دین امیدیمیز کوب ایرورکه نامۀ اعمالیمیزنی اونگ طرفیدین یوباریب عیبیمیزگه پردۀ عفو یاپیب و جیبیمیز (قوینیمیز)گه دُر رحمت و مغفرتنی سالیب (قُل‌لارینگنی دلشاد قیلسنگ) الهی اوز حالیمیز و افعال و کرداریمیزدین قورقادورمیزکه [مبادا] نامۀ اعمالیمیزنی چپ یانیمیزدین (ویا آرقه‌میزدین) یوباریب شرمسار محشر ایتسنگ، الهی خوف و رجاء اورته‌سیده امیدوار رحمت و هراسان زحمت بنده‌دورمیز، قیامت کونی

حسابیمیزنی آسان قیلغیل؛ الهی مهربان‌لیک بیرلان ایشیمیزنی سوراب [او کون] یوزیمیزنی قرا قیلماغیل اگرچه نالایق یمان قُل بولساک‌ده اوزونگ کلامینگده (قُلومغه مهربان‌من) دیدینگ: **اَللّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ** [١٩ : الشورى]، **وَاللّهُ رَؤُوفٌ بِالعِبَادِ** [٢٠٧ : البقرة] اگرچه زشت اطوار بدکردار بولسم‌ده حبیبینگ حضرت محمد علیه السلام امت‌لاری بولوب سنگا قُل آتیم باردور.

تذییل: نامهٔ اعمال کیلیشی خصوصیده کوب آیت‌لار کیلگان‌دور. سورة الحاقه‌ده: **يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لا تَخْفَى مِنكُمْ خَافِيَةٌ** [١٨] **فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُوا كِتَابِيهْ** [١٩] **إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلاقٍ حِسَابِيهْ** [٢٠] **فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ** [٢١] **فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ** [٢٢] **قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ** [٢٣] **كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الأَيَّامِ الْخَالِيَةِ** [٢٤] **وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيهْ** [٢٥] **وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيهْ** [٢٦] **يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ** [٢٧] **مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيهْ** [٢٨] **هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيهْ** [٢٩] **خُذُوهُ فَغُلُّوهُ** [٣٠] **ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ** [٣١] **ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ** [٣٢ : الحاقة] و سورهٔ انشقاق‌ده: **فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ** [٧] **فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا** [٨] **وَيَنقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُورًا** [٩] **وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ** [١٠] **فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا** [١١] **وَيَصْلَى سَعِيرًا** [١٢] **إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا** [١٣ : الانشقاق].

ترجمه: اوشل کون [قیامت کونی] پیش قیلینورسیزلار [حضور الهی‌گه] مخفی قالمس سیزلاردین هیچ بیر نمرسه. پس هر کیم‌نینگ نامهٔ اعمالی اونگ قولیدین بیریلسه پس [اول باشقه‌لارگه] دیر آلینگلار منی نامهٔ اعمالیمی اوقونگلار من البتّه جزم بیلور ایردیم که بیر کون حسابیمگه یولوقورمن، ایمدی اول کیشی تیله‌گان عیشیده بولور، بلند جنتده‌که میوه‌لاری [انسان گه] یقین [فرشته‌لار دیرلار] ییینگ‌لار، ایچینگ‌لار [وجودلارینگ‌گه] یاقوملیک اوتکان کونلارده اوزلارینگدین اوّل بیارگان عمل‌لارینگ بدلیده. و اما کیم‌نینگ نامهٔ اعمالی چپ قولیدین بیریلسه، اول دیرکه، کاشکی نامهٔ اعمالیم‌نی بیریلماسم ایردی و حسابیم‌نی نه ایکان‌لیگی‌نی بیلماسم ایردی، کاشکی [دنیاده‌گی] اولوم بالکل ایشینی توگاتکان بولسه ایردی [و من تیریلماس ایردیم] مالیم هیچ دردیمگا یرامادی، قولوم‌دین کیتتی حکومتیم [فرشته‌لارگه حکم بولور] توتونگ‌لار و انی بوینیغه بوغاو سالینگ‌لار سونگره دوزخ‌گه سالینگ‌لار، سونگره اوزون‌لیگی ییتمیش گز زنجیرگه باغلانگ‌لار.

هر کیمنی نامهٔ اعمالی اونگ قولیگه بیریلسه آز فرصتده آسان حساب قیلیب اوز اهلیگه خوشحال قایتور، و اول‌کیشی کیم نامهٔ اعمالی آرقه طرفیدین چپ قولیگه بیریلور، آز وقتده چاقیرور هلاکنی [اولومنی] و دوزخ‌گا کیرور البتّه [دنیاده] اوز خاندانی‌ده شادمان [بی‌غم] ایردی.

ترازوی قیامت بیانیده

ترازو حق ایرور روز قیــــــــامت **انینگ صدقیـــغه نازل بولدی آیت**

بیلور تنگری اگرچه حالیـــــمیزنی **ترازوغه سالور اعمالـــــیـــمیـــزنی**

قیلور آگه قُلین قیلمـــیـــش‌لاریگه **یتوشمس عقل ایگامنی ایشلاریگه**

ترازو باری‌غه اقراریـــمـــیـــــز بار **نچوک ایرکانـــیـــگه نی کاریمیز بـــار**

الهی قیل آغیر مــــیـــزانی‌میزنی **سلامت توت بیزینگ ایمانیمیزنـــی**

شرح: قیامت کونی بنده‌لار اعمالی ترازوغه سالینیب تارتیلیشی حق ایرور، و انینگ راست‌لیگیغه قرآن کریم‌ده کوب آیت‌لار مثل: وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ [۸ : الاعراف]، وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا [۴۷ : الانبیاء] ده نازل اولوب و احادیث‌لار هم بو خصوصده کیلگاندور. اگرچه الله تعالی تمام احوال و افعالیمیزنی بیلسه‌ده اعمالیمیزنی ترازوگه سالیب همه‌گه اوز عدلینی کورساتور، سونگره رحمت و مغفرت ایتیب اوز فضلینی آشکارا قیلور و بنده‌لارینی اوز قیلمیش‌لاریگه آگاه‌لانتورور. انسان‌نینگ عقل قاصری ایگم‌نی ایشلارینی حکمتیغه یتماقدین عاجز دور، ترازونی قیامتده بارلیگیگه اقراریمیز بار و انی تصدیق ایتورمیز، اما قنداغ ایگانیغه نیمه ایشیمیز بار. الهی قیامت کونی میزانیمیزنی ثواب پله‌سینی آغیر قیلیب اولار حالتده ایمانیمیزنی سلامت قیلغیل.

تنبیه: کتب عقائد و تفاسیر معتبره و احادیث و آثارلاردین معلوم اولورکه اللّه جلّت عظمته محشرده قیامت کونی ایکّی پله و شاهین‌لیک ترازونی قوروب بنده‌لارینی اعمالینی تارتور، لیکن نوعیت و کیفیت ترازو و پله‌لاری و قنداغ وزن ایتیلیشی بیزلارگه نامعلوم‌دور و عقلیمیز احاطه‌سیدین تشقاری‌دور و انی بیلماقگه مکلّف ایمس‌میز. اکثر علما نامۀ اعمال تارتیلور دیب‌دورلار، بعضی‌لار اللّه اعمالنی مجسم ایتیب سونگره تارتور دیب‌دورلار.

اگر بیر کیشی سوال ایتسه‌که اقوال و اعمال عَرَض و بالذات اوزی تورالمایدور و باقی قالمایدور، هر جزئی وقوعگه کیلگان حالده یوقالیب (معدوم اولوب) کیتور، پس قیامتده مونی جمع‌لانیب تارتیلیشی عقلاً ممتنع کورونور، پس قنداغ بو ایش وجودگه کیلور دیسه، جوابیده ایتورمیزکه بو کون گرامافون (و تایپ ریکاردر)

صفحه و فیته‌لاریگه هر خیل کلته و اوزون سوزلار ثبت و قید اولور، بو همه‌گه مشاهددور، البتّه سوزلاریمیز عَرَض‌دور اوّلگی آغوزدین چیقغان سوز یوق بولوب، ایکینچی‌سی آغیزدین چیقور. بندۀ عاجزنی توزاگان نمرسه‌سی عَرَضنی ثبت ایتماقگه موفق اولسه، قدرت خداوندی‌دین (دنیاده بنده‌لارینی قیلگان تمام اعمال و اقوال‌لارینی کامل ریکاردینی آلیب ثبت ایتماغی) اوزاغ ایمس‌دور و علمالار تتبعاتی اثریده هر کیمنی سوزلاگان سوزی هواده (بطور جداگانه) توختاگان‌لیگی اثباتگه یتیب‌دور، بولاردین استنباط ایتسه بولورکه هر کیم‌نی سوزی و قیلگان ایشی فرشته‌لار صفحه‌لاریده ویا اوزلارینی وجودلارینی صفحاتیده ثبت اولوب باقی قالسه ممکن دور و آیة: **يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** [النور : ٢٤] بو سوزگه اشارت دور.

صراط کوپروکی بیانیده

جهنم اوزره بیر کوپروک ایرور آه	**اوشل کوپروک صراط آتلیغ گذرگاه**
قیلیچ‌دین تیز ایرور قیلدین اینگیچکه	**پشیمان‌لار اوشل کون توشکای ایچکه**
عجب حیران بولور فرزند آدم	**قدم قویسه انینگ آستی جهنم**
اگر قَیتای دیسه قویمس مؤکّل	**بولور فرزند آدم حالی مشکل**
معین کورسه‌لار خلق اول تب و تاب	**بولور جان وهمی بیرله زهره‌لار آب**
یوراک‌لار قان بولوب کوزلار توکار یاش	**او منزلدین قوتولغای‌مو غریب باش**
فغان‌لار قوبغای اولاد بشردین	**کیم اوتغای کیم ییقیلغای اول گذردین**
عنایت قیلسه بعضی آدمی‌زاد	**اوتار اندین یشیل‌دیک بعضی چون باد**
اوتار بعضی مسلمان یوگروک آت‌دک	**اوتار قربیغه لایق یعنی هر یک**
اوتار بعضی مسلمان تایه-تایه	**یتار آخر دیگان عشرتلی جایه**
قدم قویسه ییقیلور بعضی انسان	**الهی ایلاگیل اول کون‌نی آسان**

اگر اوتکارماسنگ اندین سلامـت　　قُلونگ رسوا بولور روز قیـــامت

بیلیب تصدیق ایتیب بول کوب خطرنی　　بو مسکین قویمه‌دی عصیان ایترنی

الهی بنده‌نی صاحـــب ندم قیـل　　صراط شرع اوزه ثابت قدم قیل

هدایت پیریگه تابشور قولومنـــی　　عنایت کوییگه کینگ قیل یولومنی

معاصی لاییغه تایدورمــه پاییـم　　بهشت معرفتنـــــی ایلا جاییم

کرم‌لیک پادشـــاهـا کردگـارا　　رحیما مغفرت‌لیک بـیــر و بارا

اگر چندی‌که بی‌حددور گناهیم　　سلامت قیــل خطرلاردین الهیم

اگرچه سانی یوق عصیان قیلیب‌میز　　امید اول‌که سنی واحـــد بیلیب‌میز

الهی بیرلیکینگ‌نی حرمتیدین　　سلامت قیل او کوپروک محنتیدین

شرح: دوزخ اوستیده بیر کوپروک باردور، اول کوپروک صراط آتلیغ (بنده‌لار اوتادیگان) یولدور، انی دمی قیلیچ‌دین تیز و قیل‌دین اینگیچکه‌دور، قیامت کونی انسان دلیگه (نه اوچون کوب‌راق طاعت ایتمه‌دیم و نیمه‌گه ارتکاب گناه ایتدیم دیب) پشیمان‌لیک توشور، لیکن فائده‌سی یوقدور، آدم اوغلینی کوب باشی قایتیب دوچار حیرت اولور کوپروک دین اوتای دیسه آستیده دوزخنی شعله اوروب یانیب تورگانینی کوروب قورقوب قیتای دیسه مؤکل فرشته قویماسدین بیچاره آدمیزادنی حالی مشکل اولور، خلایق اول تب و تاب (ایسیغ و محنت و مشقت)نی معاینه کوروب جان وهمی بیرلان زهره‌لاری سو بولوب یوراک‌لاری قان و کوزلاری یاش توکغای‌که غریب باش او منزلدین سلامت قوتولورمو یا یوق؟ بنی آدم‌دین آه و فغان داد و واویلا صداسی کوتاریلغای، معلوم ایمس‌که اول گذردین کیم سلامت اوتغای و کیم ییقیلغای. الله عنایت ایتسه اول کوپروکدین بعضی ذات‌لار [یشیل] چقماق‌دیک و بعضی‌لار شمال‌دیک و بعضی‌لار یوگورادیگان آت دیک اوتورلار، هر بیر کیشی درگاه الهی‌ده‌گی قربیغه لایق و مناسب روشده اوتور بعضی کیشی تاییب تاییب [لغزیده-لغزیده] اوتوب آخر عیش و عشرت مکانی جنتگه یتور و بعضی‌لار اایاغ قویوش بیرلان ییقیلور. الهی او کون قتیغ‌لیگینی آسان قیلغیل، اگر اندین سلامت اوتکارماسنگ قیامت کونی قُلینگ رسوا بولور، بو مسکین بیچاره بنده‌نگ بوکوب خطرلارنی بیلیب و تصدیق ایتیب توروب گناه قیلماقنی قویمادی، الها بو دنیاده بنده‌نگنی قیلگان گناه‌لاریدین

تائب و پشیمان قیل و شریعت کوپروگی اوزره ثابت قدم قیل اوز طرفینگ‌دین بیریلادیگان توفیق و هدایتنی یول باشلاغوچی پیر قیلیب قولومنی انگا تاپشورغیل و لطف و عنایت کوییغه یولومنی کینگ قیلغیل. ایاغیم‌نی معاصی لاییغه تایدوروب راه راست دین چیقارماغیل و جانیمنی بهشت معرفت ایتگیل‌که دنیانی جنتی‌دور، ای کرم‌لیک پادشاهیم و کردگاریم و ای رحیم مغفرت‌لیک بیر و باریم، اگر چندی‌که گناهیم بی‌حد دور، الهی اوز کرمینگ بیرله تمام خطرلاردین سلامت قیلغیل [کردگار] خداوندنی نامی فارسی‌دور. [بیر و بار] بیر: واحد معنی‌سیده ترکی‌دور. بار: خدانی اسمی فارسی‌دور. هر ایکیسی مرکب خدای یکتا معنی‌سیده‌دور، اگرچه سان و سناغی یوق، کوب گناه قیلیب‌میز، لیکن سنی وحدانیت بیرله تانیگانیمیزدین امیدیمیز کوب‌دور. الهی بیرلیکینگنی حرمتیدین پل صراط محنتیدین سلامت قیل.

حوض کوثر بیانیده

قیامتده پیمبر حــوضـــــــی‌دور حق	صفاتین قــیــلــدی تعیین شاه اصدق
سویی اول حوضنی سوتدین ایرور آق	ایسینی مشــک‌دین هم دیدی به‌راق
دمی سو ایچسه اندین هر مــســلمان	یقین بیل سوسامس هرگز اول انسان
خداوندا نصیب ایتگای ســــــن اندین	امیدی کوب ایرور بنده‌نگنی سندین

شرح: قیامت کونی رسول الله گه عطا قیلینگان حوض حق‌دور، انی صفاتینی (رسول الله) احادیث صحیحه‌ده بیان ایتیب‌دورلار، انی سویی سوت‌دین آقدور، ایسی مشک‌دین خوشبوراق و یخشی‌راق‌دور. هر کیم اول حوض‌دین بیر ایچیم سو ایچسه هرگز سوسامس، الهی اول حوض سویی‌دین (بیزلارگه) نصیب ایتگای‌سن، قُلونگنی سندین امیدی کوبدور، امام بخاری و مسلم عبدالله بن عمر رضی الله عنهما‌دین روایت ایتیب‌دورلار: **قال عبد الله بن عمرو قال النبي صلى الله عليه وسلم: حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ وَزَوَايَاهُ سَوَاءٌ وَمَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ الْوَرِقِ وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ وَكِيزَانُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلاَ يَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا** [٦٥٧٨ : بخاری]، [٦١١١ : مسلم].

ترجمه: حوضیم (اوزونلیگی) بیر آی‌لیک یول‌دور، و همه زاویه‌لاری برابر دور، سویی سوتدین آق‌راغ و بویی مشک‌دین یخشی‌راغ و کوزه‌چه‌لاری (لمعان و کوبلیکده) آسمان یولدوزلاریگه اوخشش دور، هر کیم اندین ایچسه پس هیچ چنقامس.

تنبیه: کوثر معنی‌سیده کوب قَول‌لار باردور، اکثر مفسرین جنتده رسول الله‌گه خاص بیر اریغ دیب دورلار و بعضی‌لار محشرده‌گی حوضگه تفسیر ایتیب‌دورلار و باشقه اقوال‌لار هم کوبدور. لیکن صاحب روح المعانی [خیر کثیر] دنیا و آخرت نعمت‌لاری ایکانینی، ابن جریر و ابن عساکر حضرت مجاهددین روایت ایتگانینی و حضرت ابن عباس‌دین هم روایت مشهوره شول ایکانینی و سعید بن جبیر رضی الله عنه‌دین بخاری و باشقه‌لار روایتیده خیر معنی‌سیده کیلگان‌لیگی‌نی و کوثر نهری هم شول خیر کثیردین بیری ایکانینی ذکر ایتیب‌دور.

مبحث شفاعت

خدا اذنی بیلان حق‌دور شــفاعت — قیلورلار انبیاء و اهــــــل طاعت

شفاعت‌کیم مسلمانلارگه دور سود — ولیکن بولمغای بی‌اذن مــعــبــود

خدا اذنی بــیـــــلان روز قیامت — سویوک‌لوک بنده‌سی ایلار شفاعت

شرح: الله اذنی بیرلان انبیاء و اولیا و فرشته و اهل طاعت‌لار مؤمن گنهکارلارنی شفاعت ایتماق‌لاری حق و ثابت‌دور. شفاعت خاص مسلمان موحدلارگه فائده بیرور و الله اذنی بیرله بولور، انی سویوک‌لوک قُل‌لاری شفاعت قیلورلار، آیة: **مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ** [البقرة : ٢٥٥]، **وَلا يَشْفَعُونَ إِلاَّ لِمَنِ ارْتَضَى** [الانبياء : ٢٨] بو سوزگه دلیل‌دور. اما احادیث صحیحه‌ده وارد بولگان شفاعت عُظمٰی رسول اللّه‌گه خاص‌دور. حشرده اوّلین و آخرین امم‌لار حضور خداوندی‌گه جمع‌لانیب همه کوب قتیغ حالتگه توشوب هیچ کیم جرأت قیلیب حضور الهی‌گه پیش بولوب بیلماگان حالده بیر جماعه ییغیلیب حضرت آدم علیه السلام آلدیلاریغه باریب سیزنی الله اوز قولی بیرله یراتیب و جنتگه کیرگوزوب اسماءنی بیلدوردی، سیز الله آلدیده بیزلارگه شفاعت ایتینگ دیرلار! اول ذات نهی ایتیلگان میوه‌دین ییگان‌لارینی یادلاب من بو ایش عهده‌سیدین چیقه آلمس‌من، سیزلار نوح آلدیغه بارینگ دیرلار، حضرت نوح آلدی‌لاریگه باریب بیر یوزیگه اوّلین یوباریلگان رسول دورسیز، الله بندۀ شکر گذار دیب یاد ایتگان، بیزنی حالیمیزنی کورمای‌سیزمی، پروردگار نزدیده بیزلار اوچون شفاعت ایتینگ دیگان‌لاریده

اول ذات هم اللهنی کوب غضبی کیلگانینی و خدا طرفیدین کیلگان بیر دعای مقبولنی قوملاری هلاکیغه، **رَّبِّ لا تَذَرْ عَلَى الأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا** [٢٦ : نوح] دیب توگاتگانلارینی یاد ایتیب اوزومدین باشقه کیمسهگه (شفاعت ایتیب) فائده بیتکورالمس‌من، ابراهیم خلیل‌الله آلدیلاریغه بارینگلار دیگانلاریده، اول جناب حضورلاریگه بارسهلار، بو ایش منی قولومدین کیلمس، موسی کلیم الله آلدیغه بارینگلار دیرلار، اول کیشی‌نی آلدیلاریغه باریشگانده قبطی‌نی اولدوروب قویگانلاری یادلاریگه توشوب منی قولومدین کیلمس، عیسی روح الله آلدیغه بارینگلار دیگانلاریده، اول ذات حضورلاریغه بارورلار، اول کیشی هم منی قولومدین کیلمس محمد علیه السلام آلدیغه بارینگلار دیگانلاریده، اول جناب آلدی‌لاریغه باریب کوب قتیغ‌لیکده قالدوک پروردگار نزدیده شفاعت ایتینگ دیب عرض ایتگانلاریده **[أَنَا لَهَا]** یعنی من بو مقامگه مخصوص بندهمن و شفاعت عُظمیٰ منی ایشیم دیب عرش آستیغه باریب سجده قیلیب اللهگه کوب حمد و ثنا ایتگانلاریدین سونگره شفاعتلاری مقبول درگاه الهی اولوب محشر اهلی (مؤمنلاری) اول شدتلاردین قوتولماقلاری روایت اولوب‌دور.

قیامت کون عجب شدّتلی کــــون‌دور　　انینگ قتّیغ‌لیگی از حد فـــــــزون دور

او کون‌نینگ هیبتی‌دین بی‌شک و ریب　　بولور کوک پاره-پاره تــــاغ و توز غیب

زمین اَوتادی برچه کوه ســـنـــگـــیـــــن　　بولور حق خشمی‌دین چون پشم رنگین

اوشل شدّتگه ییر-کوک قیلمسه تاب　　نچوک طاقت قـــیـــلـــور بیر قطرهٔ آب

بولور خم غم بــــیـــلان خوردان زیبا　　دلـــیـــلـــیــــــــم یَجعَلُ الوِلدَان شِیبَا

بولور بیر-بیرگه دشمن دوست دیگانلار　　مگر تقوی یــولـــیـــدیــن غم ییگان لار

شرح: قیامت کونی عجایب قتّیغ کوندور، انی شدّتی حددین آشوقدور، اول کون هیبتی‌دین آسمان یاریلیب پاره-پاره اولوب تاغ توز تیب-تیکیز بولوب کوزدین غایب اولوریده هیچ شک و شبهه یوق‌دور. ییرنینگ قازوغی بولگان شونچه اولوغ تاغلار (الله غضبی‌دین) بویالگان و تیتیلگان جُون‌گه اوخشش هواده اوچوب توزوب یورور، **وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ** [٥ : القارعة] آیتی شونگه دلالت قیلور. [اوتاد] جمع وتد، قازوق معنی‌سیده‌دور. اول کون‌نی قتیغ‌لیگی‌غه ییر و کوک، تاغ و تاش طاقت کیلتورالمسه بیر قطره سودین یراتیلگان آدم اوغلی قنداغ

طاقت قيليب بيلسون، اول كون‌نی غميدين چيرايليک ياش ييگيتلار قامتلاری خم بولوب قرّی كيشی‌ديک بيل‌لاری بوكولوب ساچ و سقّال‌لاری آقاريب كيتور، بو سوزگه دليليم آية: **يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا** [١٧ : المزمل] دور.

دنياده بير-بيرلاريگه من سنگا دوست و آشنا ديب رفاقت ايتيب يورگانلار قيامت كون بير-بيرلاريگه دشمن بولورلار. مگر اول رفيق‌لار كيم تقوی و پرهيزگارليک و عمل صالح يوليدين غملارينی ييب، زادِ آخرت تيارلاگن بولسه‌لار، **الأَخِلاَّءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلاَّ الْمُتَّقِينَ** [٦٧ : الزخرف] آيتی بو سوزگا دليل‌دور. امام مسلم مرفوعاً روايت ايتيب‌دورلار، به تحقيق قيامت كونی الله تبارک و تعالی دير: قنی اول كيشی‌لاركه خاص منی (جلاليم) اوچون بير-بيرلارينی دوست توتوبدورلار، بو كون الارنی اوز سايه‌مده سايه‌لانتورغای‌من بو كون منی سايم‌دين باشقه سايه يوقدور[١] . امام بخاری و مسلم روايت ايتيب‌دورلاركه يتّی خيل كيشی‌لارنی الله اوز سايه‌سيده سايه‌لانتورور، (شول يتّی‌دين بيری) ايكّی كيشی خاص خدا اوچون دوست‌ليک قيليب [اجتماع و افتراق‌لاريده] همه حالده انگا دوام ايتگان بولسه‌لار، بو آيت و حديث‌لاردين معلوم بولدی‌كه خاص الله اوچون بولگان دوست‌ليک قيامتده هم دوام ايتور[٢]؛ اما غرض آلود آشناليک‌لار شو دنياده‌ده جداليکغه ايلانور.

كيلور نيزه بويی خورشيـــــد تابان	**خجالت تـــيری‌گه غرق اول بيـــابان**
بولور اوز حالــــــی بيرلان آدميزاد	**كيلور كونگليغه قيلغان ايشلاری ياد**
هوا مس‌ديک قيــزور، يير هم تيمورديک	**غضب قيلگان كيــشی بولغای كومورديک**
اگر حق ياپمســــه جرم ايلاغان جــای	**گواه‌ليک بيرگوسی بيل دست ايلــه پای**
قباحت‌ليک عمل‌لار توشــسه كوزگا	**علاجين كيم بيلور حضرت‌دين اوزگا**
محمد كيم ايرور حــق‌نينگ حبيبی	**معاصی دردی‌نينگ حـــاذق طبيبی**

---

[١] عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– « إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلاَلِى الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ فِى ظِلِّى يَوْمَ لاَ ظِلَّ إِلاَّ ظِلِّى [٦٧١٣ : مسلم].

[٢] عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِىِّ –صلى الله عليه وسلم– قَالَ «سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِى ظِلِّهِ يَوْمَ لاَ ظِلَّ إِلاَّ ظِلُّهُ الإِمَامُ الْعَادِلُ وَشَابٌّ نَشَأَ بِعِبَادَةِ اللَّهِ وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِى الْمَسَاجِدِ وَرَجُلاَنِ تَحَابَّا فِى اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ إِنِّى أَخَافُ اللَّهَ. وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لاَ تَعْلَمَ يَمِينُهُ مَا تُنْفِقُ شِمَالُهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ». [٦٦٠ : بخاری]، [٢٤٢٧ : مسلم]

بیلین همّت قوریغه باغــلــب اول ایر　　همه نفسی دیسه اول امــتـــی دیر

همه اوز نفسیگه بولــســـه گرفتار　　محمد امت مـــســکین اوچـــون زار

اگر بولسه ایمه تـــورغان باله گُم　　تاپیلغانده نچوک جولان قیــلور اُم

مینگ انداغ آنه‌دین بِـه‌راغ و کوب‌راغ　　محمد دور غریب امت اوچــون داغ

آقار دریا بولـــور اول محترم‌دین　　شفاعت شیری پـــســـتان کرم‌دین

قیلور حق اذنی بیرلان هر طرف جوش　　نصیب ایتکان او دریـــادین ایتار نوش

نصیبه ایتماگان فـــــرزنـــد آدم　　قالور انداغ اولوغ یَم‌دین قوروغ فم

کیشی بیلمس قیامت دشتیده آه　　بو قُل‌لارنی دیگایمو امت اول شاه

اگر امت دیسه خوش دولت و بخت　　یوق ایرسه عاصی‌لارگه ایش بولور سخت

اگر امت دیـســـــه نُورٌ عَـلی نُور　　یوق ایرسه عاصی‌لارگه ایش بولــور زور

اوشل ســلــطــان‌که داعِیًّاً اِلَی الله　　غریب امت اوچون داغ ایردی والله

بو امت‌لار عجب زشت ایتدی حالین　　یاپار بــدعـــت بیلان سنت جــمالین

بهایم‌دیک ایشی ایچمک-ییمک‌دور　　قوروغ تیل بیرله امت‌میز دیمــک‌دور

الهی لطف قـــیـــل مونده و انده　　ییغیلغانده یمان و یــخــشـــی بنده

الهی لطف قیل حسرتلی ســاعت　　حبیبینگ‌دین نصیب ایتگیل شفاعت

اَیبرمه یخشی‌لارنی آره‌ســیـــدین　　ییراق ایتمه حبیبینگ قــاره‌سیدین

شرح: قیامت کونی آفتاب درخشان انسان‌لار اوستیده بیر نیزه بویی یقین کیلیب صحرای محشر خجالت تیریگه باتور، احادیث صحیحه‌ده اهل محشر هر کیم گناهیگه قراب بعضی‌لاری آشوقگچه بعضی‌لاری تیزه‌گچه بعضی‌لاری حلقوم‌گچه تیرگه باتماقلاری و بعضی‌لاری بالکل چومولوب کیتماقلاری کیلگان‌دور. **روی البخاری**

و مسلم، عن أبي هريرة، رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : يعرق الناس يوم القيامة حتى يذهب عرقهم في الأرض سبعين ذراعا ويلجمهم حتى يبلغ آذانهم. [بخاری : ٦٥٣٢] **و روى مسلم عن الْمِقْدَادِ بْنُ الأَسْوَدِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ «تُدْنَى الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْخَلْقِ حَتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ». قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِى مَا يَعْنِى بِالْمِيلِ أَمَسَافَةَ الأَرْضِ أَمِ الْمِيلَ الَّذِى تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ. قَالَ «فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فِى الْعَرَقِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ إِلْجَامًا». قَالَ وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ.** [مسلم : ٧٣٨٥] انسان‌لار هر قیسی‌سی اوز حالی بیلان بولوب دنیاده قیلگان (یخشی و یمان) ایش‌لاری ایس‌لاریگه کیلور و هوا مس‌دیک و ییر هم تیموردیک قیزیب الله غضب قیلگان کیشی‌نی جسدی کوموردیک قاب-قرا بولور، اگر الله بنده گناهینی مغفرت ایتاکی بیرلان یاپمسه انی قول-ایاغ و باشقه همه اعضالاری و گناه قیلگان جای‌لاری گواه‌لیک بیرور انکار فائده ایتمس، چنانچه آیة، **حَتَّى إِذَا مَا جَاؤُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** [فصلت : ٢٠] (وباشقه بیر قنچه آیت‌لار) بو سوزگه دلیل‌دور. اگر قیامت کونی قباحت‌لیک یمان عمل‌لار نامهٔ اعمالده ثبت اولوب کوزگه کورونوب تورسه، رسول الله حضرت‌لاریدین باشقه انینگ علاجینی کیم بیلور، چونکه اول ذات (محمد عليه السلام) الله‌نینگ حبیبی و گناه مرضی‌نینگ حاذق طبیبی دورلار، اول جناب بیل‌لارینی همت سلاحی بیرله محکم باغلاب همه انبیالار (وا نفسی[1] دیب) اوزلارینی سوراگان حالده اول ذات (امتی دیب) غریب امت‌نی (عفو و مغفرتینی) سورارلار. [قور لفظی ترکی سلاح معنی‌سیده‌دور] و همه اوز نفسیگه گرفتار اولگان پلّه‌ده اول حضرت امت بیچاره اوچون زار ایرورلار، آنه‌سینی ایمه تورغان یاش باله اگر یوقالیب قالسه اول باله تاپیلغانده آنه‌سی قنداغ اطرافیده جولان ایتیب پروانه‌وار ایلانور، مینگ‌لارچه شونداغ آنه‌لاردین کوب‌راغ و یخشی‌راغ حضرت محمد عليه‌السلام غریب امت اوچون یوراک‌لاری داغ و بریان دور اول ذات محترم‌دین شفاعت سوتی کرم ایمچاگی‌دین دریا بولوب اول دریا حق‌تعالی اذنی بیرلان هر طرفگه جوش و خروش ایتیب آقور، الله نصیب ایتگان [مؤمن] کیشی اندین ایچیب بهره‌ور بولور. اما اندین نصیبه‌سی یوق [کم‌بخت] شونداغ اولوغ دریاسی شفاعت‌دین آغزی [نم‌لانمای] قوروق قالور. [یَم] دریا معنی‌سیده. [فم] آغوز معنی‌سیده‌دور.

---

[1] نفسی سوزیده‌گی (ی)سی یای متکلم دور، معنی‌سی نفسیم دیگنی دور. امتی معنی‌سی هم امتیم دیگنی دور.

افسوس‌که کیشی بیلمس قیامت صحراسیده اول ذات بو قُل‌لارنی امتیم‌دیرلارمو یا یوق؟ اگر امتیم دیسه‌لار زهی سعادت و خوش دولت و بخت‌دور، و اگر (خدا ناخواسته) امت دیماسه‌لار گنهکارلارگه ایش قتیغ بولور، اگر امت دیسه‌لار نور اوستیگه نور کوب یخشی واگر دیماسه‌لار عاصی‌لارگه ایش کوچ بولور. الله نامیگه قَسَم‌که اول سلطان انبیاء خدا طرفیگه چقیرماقده غریب امت اوچون کونگول‌لاری داغ-داغ ایردی، اما بو امت‌لار (خصوصاً بو زمانده) یمان حالگه توشوب رسول الله سنت‌لاری جمالینی بدعت سیّئه‌لار پرده‌سی بیرلان یاپیب ایشلاری (تورت ایاغلیغ حیوان کبی) ایچمک و ییمک و عیش و عشرت‌دور، قوروق تیل اوچی بیرله امت‌میز (و مسلمان‌میز) دیمک‌دور. الهی ایکّی دنیاده و خصوصاً محشرده یخشی و یمان بنده‌لارینگ ییغیلغان وقتده و حسرتلیک ساعتلارده لطف و مهربانلیک بیرله حبیبینگ (محمد [علیه السلام]) شفاعت‌لارینی بیزلارگه نصیب ایتگیل و یخشی بنده‌لارینگ آره‌لاریدین آییرمسدین و دوستینگ پیغمبریمیز توب‌لاریدین و قاره‌لاریدین اوزاغ قیلماغیل.

جنت و دوزخ بیانیده

ایرور جنت و دوزخ حالی موجود — یراتیب‌دور انی خلــقــیغه معبود
کونگولغه سالمه ای عقلی پیاده — سیغــار اول ایکّی منزل قیسی جاده
اگر امـــر ایلاسه کونَین بر پای — بولور بیر پسته‌نی پوچاغینه جای
کیرار دوزخ‌گه کافــر قیته اولمس — عذاب سخت‌دین هرگز قوتولمس
همیشه قالمغای ایمـــان‌لی بنده — توتار آخر قولین ایمانـــــی انــده
اگر عفو ایتسه آثام کـــبـــائــر — دیگیل جائز او دور غافر و ســـاتر
صغیره‌دین اگر توتسه خداونـــد — دیگیل‌کیم ایرک انینگ‌دور ای خردمند
اوزی غافــر اوزی قادر خــدا دور — قُلیغه هرنه حکم ایتــــسه روا دور
نعوذ بالله استـــــحلال عصـیان — آلور مؤمن کیشی‌دین نـــور ایمان

شرح: عقیدهٔ اهل سنت و جماعت شول‌که جنت فی الحال موجوددور، الله تعالی بو ایکّی‌سینی (انس و جن) مخلوقلاری اوچون یراتیب‌دور. ای فکری قیسقه بنده، شونچه بویوک و اولوغلیگی بیرله اول ایکّی منزل قیسی جایگه سیغار دیب کونگولگه کیلتورمه، اگر الله امر ایلاسه ایکّی دنیا توروشیچه بیر پسته پوچاغیگه جای بولور.

تنبیه: اول) بو بیت اوّل کتابده اوتوب ایردی، بو ییرده تکرار واقع اولوبدور.

دوم) قرآن کریمده جنت دوزخ‌نی ذکر ایتیلگانده، **أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ** [۱۳۳ : آل عمران] متقی‌لارگه تیار و آماده قیلینگان، **أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ** [۲٤ : البقرة] کافرلارگه آماده قیلینگان دییلگانی و احادیث معراج‌ده رسول الله‌نی جنت و دوزخ‌نی کورگانلاری ذکری و حضرت آدم و حواْ علیهماالسلام‌نی جنتده توروب سونگره اندین چیقاریلگان‌لاری بو ایکّی‌سینی حاضر بارلیگیغه دلیل‌دور. کافرلار دوزخ‌گه کیرگاندین سونگره قَیتیب ینه اولمس‌لار و قتیغ عذابدین قوتولمس‌لار، اما ایمان‌لیک کیشی دوزخ‌ده همیشه قالمغای، آخر انی ایمانی قوللاب دوزخ‌دین قوتولغای.

تذییل: جنت و دوزخ اهل‌لاری همیشه و ابدی الار ایچیده قالماق‌لاری آیات و احادیث‌دین واضح معلوم بولور. اهل سنت و جماعت عقیده‌لاری شول‌دور، چنانچه آیة: **فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُواْ فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ** [۱۰٦] **خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ إِلاَّ مَا شَاء رَبُّكَ** [۱۰۷ : هود] و آیة، **وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُواْ فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ إِلاَّ مَا شَاء رَبُّكَ** [۱۰۸ : هود] و باشقه شونگه اوخشش آیت‌لار کیلگاندور، و جنتی‌لار جنتگه و دوزخی‌لار دوزخگه کیریب تمام بولگاندین سونگره الله امری بیرلان اولومنی بیر قوچقار صورتیده قیلیب جنت و دوزخ اراسیگه کیلتوروب انی سویوب سونگره منادی ندا قیلورکه: **[خُلُودٌ فَلَا مَوتٌ]** یعنی، بو ییرده همیشه بولینور و اولوم یوقدور، دیگانده؛ جنتی‌لار نهایت خرسند بولوب، اما دوزخی‌لار بی‌اندازه غمگین و خفه بولماق‌لاری حدیث شریفده مروی‌دور.

اگر الله گناه کبیره‌لارنی عفو ایلاسه جائزدور، چونکه غفار الذنوب و ستارالعیوب دور، **إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء** [٤٨ : النساء]، **لا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا** [٥٣ : الزمر] آیتلاری بو سوزگه دلیل‌دور. اگر گناه صغیره‌دین بنده‌سینی مؤاخذه ایتسه هیچ چون و چراگه اورون یوقدور، چونکه **فَعَّال مَايَشَاء** و صاحب اختیاردور، اوزینی بیر صفتی غافر و بیر صفتی قادر دور، بنده‌سینی اوستیغه هر نه حکم ایتسه روا دور. **لا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ** [۲۳ : الانبياء] گناه‌نی حلال اعتقاد ایتماقدین خداگه پناه ایلته‌میز، هر کیم گناه‌نی حلال بیلیب انی ارتکاب ایتسه کافر بولوب نور ایمان‌دین ایریلور.

بهشت ایچره کیشی کیم بولسه داخل	**بولور انده همه مقصـودی حاصـل**
تیریک‌دور دائما اندین سونگ اولمس	**الم‌دین حزن و غـم‌دین ذرّه بولمـس**
همیشه عیش ایله عشرتده بنده	**کونگولگه کیچماگان عشرتلار انده**
اگر جنت بیلان دوزخنـی اوصاف	**قیلورغه جمع بولسه قاف تـا قـاف**
ادا بولمس ایکی منزل صـفـاتی	**انی یخشی بیلور تنگریمنی ذاتـی**
ایکی منزلنی وصفی سانی بولمس	**الار اهلی بیلان هیچ فانی بولمـس**

بیتیب‌دور شـــــــارح اَوراد آنی — که بولمس عرش و کرسی روح فانی
فنا بولمس دیدی لــوح و قلم هم — عقیده بول‌دور ای فـــــرزند آدم

شرح: هر کیم جنتگه کیرماقگه موفق اولسه، اول ییرده همه مقصودی حاصل و رضای الهی‌گه واصل اولور و نی کونگلیگه کیچماگان عیش و عشرت و خوشگذران‌لیک جنتده بولوب جنتی‌لار همیشه عیش و عشرتده بولورلار، اگر جنت بیرله دوزخنی تعریف و توصیفی اوچون کوه قاف‌نی آره‌سیده‌گی همه انسانلار ییغیلیب، الارنی توصیف ایتسه‌لار، بو ایکّی منزل اوصافی توگامس، ذات خداوندی انی یخشی بیلور، بو منزل‌لارنی اوصافین سان و سناغی یوقدور، جنت و دوزخ و الارگه کیرگان [دایمی] اهل‌لاری بیرله همیشه باقی قالیب هیچ فنا الارگه طاری بولمس، شارح اَوراد بیتیب‌دورکه، عرش و کرسی و لوح و قلم و روح فانی بولمس. عقیدهٔ صحیحه شول‌دور محکم اوشلاغیل.

مناجات

الهی اعـتـــــــقـــاد پاک بیرلان — منی آغشته قیلغیل خاک بیرلان
دلیم صادق تیلیمــگه بولدی قایل — بو سوزدین قیلماغیل بیر ذرّه مایل
خداوندا، اوزونگنی حرمتینگدین — کریم و غافر و ستار آتــیــنگدین
بو مسکین‌لارگه مؤمــن اسم قیلدینگ — جماعت اهل سنت قسم قیلدینگ
اوشل آت‌دین اَییرمــاغیل همیشه — اگر چندی‌که بولســک جرم پیشه
ملک کیلسه جسددین آلغالی جان — قیلور شیطان ملعون قصـــد ایمان
قیلورده جان شیرین جسم‌دین نقل — عزیز جان اچّیغی‌دین کم بولور عقل
کونگول شهبازینی قـیلماق اوچون صید — قیلور هر یانده شیطان حیله و کید
مدد سن قیلماســنــگ اول دم‌ده یا حَی — اورار تیرناغیمیزغــــه اول لعین نی
خداوندا تیریک‌ده، جــان چیقارده — لحدده، حشرده، کوپـروک اوتارده
جمیع ییرده مؤمن آتیـــمــیزدین — اَییرمه صدقیمیزنی ذاتیمـــیزدین
همیشه نفس ایله شیطان کمین‌ده — منی آزغورماغیل دنــیــا و دین‌ده
تیلاگیم بول ایا سُبّــوح و قــدّوس — قُلونگنی قیلماغیل رسوا و مأیوس
خداوندا یینگیلدیم، طرفه یازدیم — شیاطین مکری بیــرلان یولدین آزدیم
پشیمان من پریشــان اوتگان ایشدین — بهار و تیره ماه و یـــاز و قیشدین

یمان ایشدین همه عضویم‌نی پاک ایت — کونگول ملکین مقام دردناک ایت

ینه شرمنده قیلــمه قیته باشدین — اویاتلیغ قیلماغیل دستار و فشدین

مناجات ایتدی الله یــار مسکین — قبول ایتگای‌سن ای دارندۀ دیــن

تیلیم عذر اَیغالی ای کــاشف راز — تیلیم‌نی مینگ تیلیم قیلسم ایرور آز

اویاتلیغ من ولــــــی یا عالم السّر — قنی عذر اَیغانیم یوز مینگیدین بیر

ایمس من توز کرم خوانــنده ییب توز — کیراک توزلارگه قویسم خوف ایله یوز

تیله ایدیم تیله هر مــطلبینگ بار — دیدی حق‌دور اوزی دانــای اسرار

اوشل به خوف ایتیب بارور ییریم‌دین — تیریم خجلت بیله آقسه تــیــریم‌دین

شرح: الهی اعتقاد (بی شائبه) پاک اهل سنت و جماعت بیرلان منی جانیم‌نی آلیب، قبرگه کیرگیزیب، تفراقگه قوشوب (اولار وقتیمده ایمان‌دین اَییرماغیل). دلیم راستگو، تیلیم اقرار ایتگان کلمۀ طیبه‌گه تصدیق ایتیب ایشانگان‌دور، منی بو سوز و اعتقاددین باشقه طرفگه بیر ذره‌چه مایل قیلماغیل، اهلی اوزونگنی (ذاتینگ) و کریم و غفار و ستار آتلارینگ حرمتیدین بو غریب بیچاره‌لارگه (که مؤمن و مسلم آتاب) اهل سنت و جماعت توپی‌دین بولماقنی قسمت و نصیب ایتدینگ، اگرچه روسیاه و گنهکار بولسک‌ده، (الهی همیشه) شول آت‌دین اَییرمغیل، مؤکل فرشته تندین جان آلغالی کیلسه، شیطان ملعون ایمان قصدینی قیلور (جان چیقیشینی کمال قتیغ و اچیغ‌لیگی‌دین) جان شیرین چیقار پَیتیده انسان‌نی عقلی کم بولوب قالور، دل شهبازینی شکار ایتماق [و ایمان‌نی آلماق] اوچون شیطان ملعون هر طرفدین کیلیب حیله و فریب ایلار. ای پروردگار حی و قیوم، اول دمده اوزونگ یاری قیلماسنگ، اول لعین تیرناغیمیزگه نَی اوروب (آلداب ایمانیمیزدین آییرار)، الهی تیریک‌لیکده، جان چیقارده و قبر و محشرده و صراط کوپروگی‌دین اوترده، بلکه همه ییرده بیزلارنی مؤمن آتیمیزدین و تصدیق قلبی‌نی ذاتیمیزدین اَییرماغیل و جدا ایتماگیل، همیشه نفس و شیطان کمینده پایلاب تورگاندور، ایکّی دنیاده منی راه راست‌دین آزدورماغیل. [نَی] قامیش معنی‌سیده‌دور. ای همه عیب‌لاردین پاک و منزه پروردگاریم، بو قُلونگنی ایکّی دنیاده (خلق ایچیده) رسوا و ناامید ایتمسلیگینگ‌نی سندین تیلای من؛ خدایا! نفس و شیطان‌دین یینگیلیب (یولدین) طرفه اداشتیم، شیطان مکری بیرله راه راست‌دین آزیب (ایگری یول‌لارگه کیردیم) (نفس و شیطان یولیده) پریشان‌لیک بیرلان اوتکان یمان ایشلاردین و (اوتکان عمرنی) بهار و یاز و کوز و قیش [بلکه غفلت و بطالت بیرله اوتکان انفاسیم]دین پشیمان‌من، الهی توبه‌منی قبول ایتیب همه اعضالاریم‌نی گناه‌دین پاک ایلاب کونگول ملکینی درد و سوز (و عشق) مقامی ایت. قیته باشدین گناه‌گه آلوده قیلیب شرمنده قیلمه و خلق اراسیده دستار [سلّه] و فش‌دین اویاتلیغ ایتمه. بیچاره الله یار مناجات ایتیب سنگا یالباردی، ای دین‌نی ساقلاغوچی ذات، انی تیلاگینی قبول ایتگای‌سن، ای کاشف راز، عذر تقصیرات ایغالی تیلیمنی مینگ تیلیم

[بولک] قیلسم آز ایرور [تیلیم لفظی بیرینچی و ایکینچی‌سی لسانیم و زبانیم معنی‌سیده‌دور، اوچونچی‌سی تیلماقدین بولک معنی‌سیده‌دور] . ای دانای راز، قیلگان تقصیراتیم‌نی یوز مینگیدین بیریغه عذر اَیغانیم قنی؟ سنی آلدینگده شول اوچون اویاتلیک. پروردگاریم خوان کرمیده توز ییب و احسان کوروب توروب شکر گذارلیکده توزوک و درست ایمس‌من بو ناسپاس‌لیکدین قورقوب کیراک‌که تاغ و توزگه یوز قویوب چیقیب کیتسم (اوّلگی توز لفظی توزوک و درست معنی‌سیده، ایکینچی‌سی مِلح و نمک معنی‌سیده، اوچونچی‌سی دشت و صحرا معنی سیده دور) . تیلیم‌گه ایدیم هر مطلبینگ بولسه الله‌دین تیله و سوره. جواباً ایدی، سوراماق حاجت ایمس، الله اوزی دانای اسرار دور (اوّلگی تیله لفظی [تیلگه]نی مخففی لسان و زبانگه معنی‌سیده‌دور، ایکینچی‌سی [سوره و طلب قیل] معنی‌سیده تیله‌ماقدین آلینگان‌دور) [من‌دیک گنهکارگه] بارادیگان ییریمدین قورقوب و قیلگان ایشلاریم‌دین اویالیب خجالت تیری منی تیریم [پوستیم]دین آقسه یخشی‌راغ دور. اوّلگی تیریم لفظی تیر [عرق] ضمیر متکلم‌گه قوشولگاندور، ایکینچی‌سی جلد و پوست معنی‌سیده [ضمیر متکلم بیرلان] .

اوتار دنیـــــــــاده الله یـــار معیوب	مونینگ‌دیـک یورگانینگدین اولگانینگ خوب
یمان نفسینگ سـنی اوتدیک توتاشدی	گناهینگ باره-باره حددین آشـــــدی
بیله آلمـــــام ایـــــا ناقابل اوقات	نچوک جان‌سن، نچوک تن‌سن، نچـــوک ذات؟
بهائم سن بـشـــر دیوانه سن ساغ	گناهینگ آلدیـده ارزنچه یوغ تـــــاغ
مُخَنَّث‌سن‌مو ایر، بـالغ موسن یاش	یوزونگ قتیغ تیلینگ اچّیغ دلینـــگ تـاش
فعالینگ نامبارک طلعتـیـنگ شوم	همای بختینگ اوز کعبینگ بیله بـــوم
نه کیم عهدی‌که قیلدینگ بولدی یلغان	قنی سن‌دیک گنه آستـیـده قالغـــان
یراق توشتونگ نـغو قـربـت‌لی یولدین	یوباردیـنـگ رشتهٔ طاعـت‌نی قولدیـن
نه کیم قیلدینگ جهانده ایـرته و کیچ	ریا بیـــرله اول ایشنی ایلادینگ هیـچ
بیلینگ‌نی باغلا محکم بولمه مفلوج	کوزونـــگ آچ کاروانی قیـلدیلار کـوچ
یاتیب غفلت قراسین سـورمه یوزگا	بیدی خـلـق اوز غمینی سندین اوزگـا
مصاحب‌لارکه هم عهد ایردی مونده	کیتارلار باقـی اویگه کـــونده-کونـده
کورارسن قافله‌نینگ اوتکانین فاش	کوتارمس‌ســن خطرلیک اویقودین باش
کوزونگ آلدیده‌گی بیگانه و خویش	سفر رختینـــی باغلارلار پـس و پیـش
ولی سن خمر غفلت‌دین بولوب کیف	یاتورسن نیچه رسوالیغ بـیـله حیـف
اولوغ‌لاردین کیچیک‌لاردین به یکبار	کـــیـتـــارلار خانهٔ مقـصـدغه ناچـار

اگرسندین کیچیک‌لار توتسه‌لار راه **یاتورسن مو هنوز ای عقلی کوتاه**

بناگه کاروان سلطانی ییتسه **سنگا اصل وطن‌نی حکمین ایتسه**

اولوغ یولگه کیرارسن خواه ناخواه **نه قیلغای‌سن ولی بی‌توشهٔ راه**

عجب یول عقبه‌دور هر بیر قدمده **جمیع کاروانی بحر غمده**

خصوصاً یولده بیر وحشتلی اوی بار **کیرار یلغوز باشینگ اول اویگا ناچار**

اَییریب کارواندین قوندورورلار **قیزیل گل‌دیک یوزونگنی سولدورورلار**

عزیز جسمنیگ‌که نعمت خواره بولغای **قرا ییر آستیده بیچاره بولغای**

یوز الوان بیرله سوز اَیغان سچوک تیل **دیمس فرمان‌دین آرتوق بیرگینه قیل**

لحد قورتی اگر کیلسه ییگانی **قنی اول دمده درمان کیش دیگانی**

یتوشسه سورغالی ایکّی فرشته **نه قیلغای بندهٔ حسرت سرشته**

مگر تنگری تعالی قیلغای امداد **وگرنه قَی‌گه ییتگای داد و فریاد**

شرح: (ناظم رحمه الله اوزلارینی [هضماً لنفسه] پست اوروب یوقاریده‌گی ابیات‌لارنی رشتهٔ نظمگه تارتیب نصیحت ایتیب‌دورلار نه اول ذات، کوب متقی و متشرح ایردیلار).

ای کوب عیب و نقصان‌لیک الله یار سنی مونداغ یورگانینگدین اولگانینگ یخشی‌دور، سنی یمان نفسینگ اوت‌دیک توتاشیب شراره‌سی زیاد بولوب، باره باره گناه‌لارینگ حددین آشتی، ای اوز وقت و زمانینی ناقابل و نالایق نچوک جان و نچوک تن و نچوک ذات‌سن، بشرمی سن یا حیوان، دیوانه‌می سن یا ساغ، من بیله آلمادیم گناهینگنی کتّه‌لیگی آلدیده تاغ تریغچه یوقدور، [خنثیٰ] هیز می‌سن یا ایرکک، بالغ ییگیت‌می سن یا یاش باله. یوزینگ (بی‌حیالیکدین) قتیغ، تیلینگ (بدگوی‌لیکدین) اچّیغ، دلینگ (بی‌رحم و بی‌عاطفه‌لیکدین) تاش کبی دور، قیلگان ایشلارینگ نامبارک، طلعت [نامیمونینگ] شوم‌دور، بخت و طالعینگ هما قوشی اوز عملینگ و قیلگان تدبیرینگ بیله بوم کبی شوم و منحوس دور. (کعب: تختهٔ نردنی اوینماق‌ده کیراک بولادیگان آلتی رخ [مسدس] آشوغی‌دور) بو ییرده عمل و تدبیردین کنایه‌دور. [هما] بیر افسانوی قوش‌دورکه هر کیمگه سایه‌سی توشسه پادشاه بولور دیب زعم ایتورلار. [بوم] چغذ: بای اوغلی قوشی‌دورکه اکثر ویرانه‌لارده بولوب انی مردم شوم و نحس بیلیب اوزیدین و آوازیدین تطیر و فال بد آلورلار، ناظم رحمه الله نیک‌بخت‌لیکنی هما لفظی بیرله و بدبخت‌لیکنی بوم لفظی بیرله ادا ایتیب‌دورلار. هر عهدی‌که (گناه قیلمس‌لیک اوچون) الله بیرله قیلغان ایردینگ انده ثابت قدم تورا آلمسدین یلغان بولوب سن‌دیک گناه آستیده باسیلیب قالگان قنی؟ سن نچوک الله‌گه یقین قیلادیگان یخشی یولدین یراق توشوب رشتهٔ طاعتنی قولدین [مفت] قویوب بیباردینگ، هر طاعتی‌که ایرته و کیچ قیلدینگ انی هم عجب و ریا بیرله هیچ ایلادینگ. بیلینگ‌نی همت کمری بیرله محکم باغلاب

اورنینگدین تورغیل فالج مرضیگه گرفتار کیشی‌دیک جایینگده قمرلامای یاتماغیل کوزونگنی آچغیل‌که کاروان اهلی کوچ قیلیب آخرت سفری یولینی توتدی‌لار، سن هم بو گون ایرته بو سفرگه کیتماقده‌سن زادینی تیار ایت **[المفلوج المصاب بداءِ الفالج]** فالج مرضیگه گرفتار کیشی‌نی مفلوج دیرلار. کیچه‌لاری اوخلاب یاتیب غفلت قراسینی یوزونگا سورتماغیل سندین باشقه کیشی‌لار همه اوز غمینی ییب توشهٔ آخرت‌نی تهیه و تدارک ایتدی بو دنیاده سنگا هم‌عهد هم‌صحبت هم‌سال آشنالارینگ آخرت اوییگه کون کون کیتورلار، اولوم قافله‌سینی هر کون اوتگانینی آچوق کوروب توروب مگر خطرناک غفلت اویقوسیدین باش کوتارمای سن، کوزونگ آلدیده‌گی بیگانه [یات] خویش [اوز] آلدین کیین سفر رختینی باغلاب کیتماقده‌لار، ولی سن غفلت شرابیدین مست بولوب حیف [ایسیز]که مونچه رسوالیغ بیرله یاتورسن، مقصد اوییغه [قبرگه] یاش و قری‌لاردین ناخواست دفعتاً کیتیب تورگان‌لارینی کوروب تورورسن، (ای بی‌خرد) سندین کیچیک‌لار آخرت یولینی توتوب تورسه‌لار هنوز غفلت اویقوسیده یاتورسن‌می؟ ناگاه کاروان آخرت سلطانی (عزرائیل علیه السلام) کیلیب وطن اصلیغه کیتماغ حکمینی ایتسه‌لار خواه ناخواه بو اولوغ سفر یولیغه کیرورسن، ولی بی توشهٔ راه بو یولده نچوک قیلورسن، باراديگان آخرت یولی عجب خطرلیک یولدور، هر بیر قدمده عقبه [کوتل]لار باردور کاروان آخرت اهلی همه دریای غمگه چومگان دورلار، اینوقسه [خصوصاً] یولده بیر وحشت‌لیک اوی باردور، یلغوز باشینگ اول اویغه ناچار کیرور، سنی کاروان اهلیدین اَییریب اول وحشتلی اویغه قوندورورلار، قیزیل گل‌دیک یوزونگنی سولدورورلار [قوندورماق بیر نمرسه‌نی بیر جایگه اوتقوزماق و قویماق معنی‌سیده‌دور]. تورلوک نعمتلار بیرله تربیه‌لانگان جسم عزیزینگ قرا ییر آستیده عاجز و بیچاره بولغای، یوز خیل لغات بیرله سوزلاگان سچوک تیلینگ الله بویروغیدین تشقاری بیرگینه سوز هم ایتالمس. قبر قورتی و حشراتی اگر جثه‌سینی ییگانی کیلسه اول دمده الارنی کِش دیب قاچورگانی قوت و قدرت قنی؟ منکر و نکیر ایکّی فرشته سوال اوچون قبرگه یتوشسه‌لار بندهٔ حسرت سرشته نیمه قیلیب بیلغای مگرکه الله اوزی مدد ایتسه ورنه داد و فریاد نه ییرگه یتور.

یقین بیلگیل مونی ای بندهٔ زار	**خدادین اوزگه یوق هیچ حاکم کار**
نغو قُل‌لوقغه باغلاسنگ بیلینگنی	**ثناسی بیرله سبز ایتسنگ تیلینگنی**
لحددین برچه آدم اوغلی تورسه	**بولوب بیر کاروان محشرگه یورسه**
ولیکن هر کیشی اوز ماتمینده	**بولور آخرغی سوداسی غمینده**
خدا قیلسه ندا ای بندهٔ زار	**نه کیلتوردونگ نه تورلوک قیلمیشینگ بار**
تن و تیرینگده تاتلیغ جان یراتتیم	**بهایم قیلدیم و انسان یراتتیم**
همیشه ایلادیم تربیتینگ‌نی	**نغو قیلدینگ پریشان نیتینگ‌نی**
سنی سالدیم مسلمانلیغ ییرینه	**قنی شکر ایتگانینگ مینگدین بیرینه**

تمام اعضالارینگنی سالم ایتـدیم | اولوغ ذاتیم بیلورغه عالم ایتدیـم
سوغاردیم آب نعمتدین تیشینگنی | قنی اَیغیل منگا قیلغان ایشینگـنی
نه بیرغای سن جوابین ای تـن آرای | بو حسرتدین فغان ای رو سیـه وای
ایرور باشدین اياغینگ برچه‌سی عیب | مگر عفو ایلاغـای دانندۀ غیـب

شرح: ای بندۀ عاجز مونی یقین بیلگیل‌که تمام عالمده الله‌دین باشقه هیچ حاکم مطلق و حقیقی یوقدور انی قُللیگیغه بیلینگنی باغلاب و حمد و ثناسی بیرله تیلینگنی کوکارتورسنگ قنداغ یخشی‌دور. قبردین همه بنی آدم توروب بیر کاروان بولوب محشر ساری یوروب هر کیم اوز مصیبت و ماتمیده و آخرگی سوداسی غمیده بولگانده الله تعالی طرفیدین ندا قیلینسه و سورالسه که: ای بندۀ عاجز منی حضوریمگه نیمه تحفه کیلتوردونگ؟ و قیلمیش [عمل]لارینگ قنداغ دور؟ سنی بدنینگده سچوک جان یراتتیم، چهارپا و حیوان قیلمه‌دیم، انسان یراتدیم، همیشه رزق بیریب تربیت قیلدیم، نیمه‌گه نیّتینگ‌نی پریشان قیلیب منگا توکّل قیلمسدین هر طرفگه اوزونگنی اوردونگ و سنی مسلمانلیغ بیری دارالاسلام‌ده یراتدیم و یا مسلمان آته-آنه‌دین وجودگه کیلتوردوم [بو مذکور نعمتلار اولوغ نعمتلاردین دور] بولارنی مینگدین بیریغه شکر ایتکانینگ قنی؟ همه اعضالارینگ‌نی صحیح و سالم ایتیب اولوغ ذات و صفاتیم‌نی بیلماقگه دانا ایتدیم! تیشلارینگنی نعمت سوئی بیرلان سوغاردیم، بو قدر نعمتلار مقابلیده خاص منی اوچون (بی‌ریا) قیلگان عملینگ قنی؟ ای تن آرای بو سوال‌لارگه نیمه دیب جواب بیرورسن (ای یوزی قرا) وای سنی حالینگه، بو حسرت و ندامت‌دین آه و فغان‌لار کوتاریلگای، باشدین اياغینگ همه‌سی عیب و نقصان ایرور، مگرکه بو همه عیوب‌نی علام الغیوب عفو پرده‌سی بیرله یاپسه.

ینه کیلسه ندا انـــدین بیلینگ‌لار | یمان‌لار یخشی‌لاردین ایریلینگ‌لار
مسلمان اوغلـیـده طرفه یمان‌من | یمانلار اورته‌سـیـده بی‌گمان من
یمانلیغ‌نی مگر دانـنـــدۀ راز | یاپیب قوشغای سعادت اهلیغه باز
وگرنه سن جهان رسواسی دورسن | خلایق ایچره فتنه باشی دورسـن
تیلینگده خلق ارا تسبیح و تهلیل | ولیکن باطنینگ تزویر ایله حـیل
تیلینگده خلق ایچینده وعظ ایله درس | ولیکن باطنینگده انچه یوق ترس
کییب‌سن خلق ارا فقرانه ملبـوس | ولیکن باطنینگده ننگ و نـاموس
یانر خنثی‌موسن قولینگده یـا نـر | عهودینگ نخلی هرگز بیرمادی بر
کورار کوزده عجب صوفی نماسـن | نهانده نفس ایتیگه مبـتـلاسـن

مگر رحمت بیلان دانای اســــرار گنه‌لارینگنی عفو ایتگای به یکبار

اوشل غملیک کونگولنی ایلاغای شاد نکولار اورته‌ســیــده ایلاغای یاد

شرح: ینه الله طرفیدین ندا کیلسه‌که بیلینگ‌لار و آگاه بولونگ‌لار، یمان‌لار (گنهکارلار) یخشی‌لاردین اَیریلینگ‌لار، وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ [یس : ٥٩]. مسلمان اوغلی ایچیده عجب یمان‌من، یمان‌لار اراسیده بارلیغیمده شک و شبهه یوقدور، مگرکه عالم السر و الخفیات یمانلیغ‌لاریمگه پردهٔ عفو یاپیب نیکبخت‌لار قطاریگه قوشسه، ورنه جهان اهلینی رسواسی و خلایق ارا فتنه باشی‌دورسن، تیلینگده خلق ارا **سبحان الله** و **لاآله الا الله** دیمک دور، لیکن ایچینگده مکر و حیله و فریب توله‌دور [تزویر] یلغان سوزنی چرایلیک قیلیب کورساتماق و یلغان‌نی اوزیدین توقوماق و یلغان شهادت بیرماق و مکر و فریب معنی‌سیده کیلور [حیل] بکسر حاء مخفف حیله مکر و فریب معنی‌سیده‌دور. خلق ارا تیلینگده وعظ و نصیحت و درس‌دور، لیکن دلینگده اونچه خدادین قورقماق یوقدور، خلق ارا الباس فقیرانه کییب ولی باطنینگده ننگ و ناموس مرکوز دور. [ننگ] عیب و عار معنی‌سیده و ناموس بو ییرده خلق‌دین حرمت و عزت توقع قیلمک معنی‌سیده‌دور، قولینگ و عهدینگده تورمای یانر سوزیدین [قایتار] خنثیٰ [هیز] موسن ویا قَولی و عهدیده ثابت قدم نر [ایرکک] موسن، عهودینگ خرما درختی هرگز حاصل بیرمادی، یعنی هرگز عهد و قولینگده ثابت تورمادینگ، اوّلگی [یانر] لفظی یانماقدین مأخوذ اولوب قایتار معنی‌سیده‌دور، ایکینچی‌سی [یاء] تردید ایله [نر] مرکب اولوب ایرکک و مرد معنی‌سیده‌دور [بر] بانینگ فتحی‌له حاصل و ثمر معنی‌سیده‌دور، کورونوشده [ظاهرده] عجب صوفی نما بولوب اما باطنده نفس ایت صفتگه مبتلاسن، (بو افعال منافقانه بیرله هرگونه عذابگه سزاوار سن) مگر پروردگار علام الغیوم اوز رحمتی بیرله همه گناه‌لارینگنی عفو ایتیب غمگین کونگول‌لارنی شاد ایلاسه و یخشی‌لار اراسیده محشر کونی یاد ایلاسه.

کیشی تا شر قیلور سوداسی تاشر نعوذ بالله اول کــیــم حددین آشر

بشر بولسنگ قوی افــعال بشرنی عبث اوتکارماگیل اثنی عـــشرنی

یاشینگ یتکان سری فعلینگ سنی یاش کوزونگ یاشی قنی ای مغزی یوق باش

قناعت معدنیگه آچ کــوزونگ آچ طمع بوئی کورونمای بوئیدین قــاچ

ساچیلمسدین برون ساچغیل اوزونگـــنی سورولمسدین برون سورگیل اوزونگنی

قازیلمای ییر سنگا قیت آزغانینگدین یازیلمای عقده‌لار یــان یازغانینگدیــن

بقادور دیمه عیـشِ بـــی بقــانی یقانی توت اجل توتـمای یــقــانــی

مکان ایتکان ییرنگدور مختلــط لای نصیحت گوشه آلسنگ گوشه قیل جای

یانیب عیش و طربدین ایتسه رب‌دین اوزین بیلگان قچــان قالغای طلب‌دیــن

شرح: انسان یمانلیک قیلگان ساری نفس و شیطان یولدین اوروب سوداسی تاشیب ینه گناه طرفیگه کیتور باره باره حددین تجاوز قیلیب ولی بالکل قاره بولوب آیة، **كَلَّاۖ بَلْۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ** [المطففین: ١٤]گه مصداق بولوب قالماقدین خدادین پناه سورایمیز. اوّلگی تاشر لفظی [تاء] غایت و [شر] یماندین مرکب‌دور، ایکینچی‌سی تاشماقدین مأخوذ. انسان عاقل بولسنگ، آخر یمان‌لیکغه منجر بولادیگان ایشلارنی قویگیل، اون ایکّی آی یعنی تمام ییل‌نی عبث و بیهوده اوتکارمغیل، اوّلگی بشر انسان معنی‌سیده عربی‌دور، ایکینچی‌سی مرکب بَ [گه] معنی‌سیده و شر [یمان] معنی‌سیده‌دور. یاشینگ قریلیک و کیتیش ایامیگه یتوشگان ساری قیلیغینگ یاش باله‌لار قیلیغی‌دیک‌دور. ویا افعالینگ یاش و خام دور، ای بی‌عقل (قری‌لارگه مناسب خوف الهی‌دین توکولگان) کوزونگنی یاشی قنی، [یاشینگ] لفظی [یاش] سن و سال معنی‌سیده ضمیر مخاطب بیرله مرکب دور. ایکینچی یاش صبی و یاش باله معنی‌سیده و یا خام معنی‌سیده‌دور. یاشی لفظی آب دیده و دمع العین معنی‌سیده‌دور. آچ کوزونگنی قناعت کانیغه آچیب طمع‌نی هنوز بویی و قامتی مجسم بولوب کورونمای انی بوی و ایسی‌دین قاچغیل، آچ لفظینی اوّلگیسی جائع و گرسنه معنی‌سیده‌دور، ایکینچی‌سی آچماقدین امردور، اِفتَح و بازکن معنی‌سیده‌دور. اوّلگی بوی لفظی قد و قامت معنی‌سیده، ایکینچیسی هید و ایس و رائحه معنی‌سیده‌دور. (اولگاندین سونگره) اعضالارینگ ساچیلیب [پراگنده] بولمسدین ایلگاری اوزونگنی ساچیب **[موتوا قبل ان تموتوا]**گه عمل قیلیب نفسینگنی اولدوروب اولمسدین برون اولوک‌لار قطاریغه کیرغیل، و **حاسبوا انفسکم قبل ان تحاسبوا**گه عمل قیلیب محشر سوراغی و حسابی‌دین ایلگاری شو دنیاده اوز قیلگان اعمالینگنی محاسبه ایتیب تیکشیریب یورغیل، سنی اوچون قبر ییری قازیلمای توروب خلاف شرع ایشلارنی ارتکاب ایتیب آزغان و اداشگان‌لارینگ‌دین قیتیب توبه قیلغیل، اولگاندین سونگره قبرگه قویوش آلدیده کفن توگون‌لاری ییچیلمای توروب یولدین چیقیب یازغان‌لارینگدین یانغیل و قیتغیل، عقده توگون معنی‌سیده‌دور.

عادت شول‌که اولوکنی کفن‌لاگنده باش و ایاغ طرفیدین باغلاب قویورلار [قبرگه بارگونچه آچیلیب کیتماسون دیب] قبرگه قویگاندین سونگره توگون‌لارنی ییشیب قویورلار. عیش بی‌بقای دنیانی بقالیک و پایدار دیب گمان ایتماغیل، اجل کیلیب یقا و گریباندین توتمای توروب یقانگنی توتوب الله‌گه توبه ایتیب تضرع قیلگیل، یقانی توت دیگانی توبه قیل دیماقدین کنایه‌دور. عرفده هر کیم قیلغان گناهی‌دین توبه ایتماق بولسه ایکّی قولی بیرلان یقاسینی اوشلاب توبه قیلدیم دیر. ایکینچی یقا لفظی جیب و گریبان معنی‌سیده‌دور. بول هم اجل‌نی یتوشکانی‌دین کنایه‌دور، دنیاده مکان ایتیب تورگان ییرینگ عموماً ارالاش بلچیغ لای دور، یعنی بو دنیاده صفای عیش و سرور بی‌اندوه موجود بولماغی ناممکن‌دور، لهذا نصیحت‌نی قولاقغه آلسنگ بیر گوشه‌گه منزل ایتیب عزلت اختیار ایلاب عبادت پروردگارغه مشغول بول. اوّلگی گوشه لفظی «گوش‌گه»نی مخففی «قولاقگه» معنی‌سیده‌دور، ایکینچی‌سی کنج و بُرچک معنی‌سیده، اما بو ییرده عزلت و خلوت اختیار ایت

معنی‌سیده‌دور، عیش و عشرت و سرور و طرب‌دین یانیب پروردگاردین رحمت و مغفرت و خیر دنیا و آخرت‌نی سوراگیل، زیراکه اوزینی بندۀ عاجز و گنهکار بیلگان کیشی قچان طلبدین قالغای و آسوده یاتغای.

مصنف‌نی وصیت‌لاری

من اولسـم ای جمیـع محرم راز	منی اوزگا اولوک‌دیک قیلمنگ اعزاز
خس و خار اوستیگه تشلاب توتونگ خوار	قیلینگ مندین بهایم جسمی‌دیک عار
بوساغه آستیغه تشلانگ تنیـم‌نی	کفن ایلانگ چوروک پیراهـنیم‌نی
منگا حیف ایتمنگیزلار توتماغان بوز	اگر چنـدی‌که مردم ایلاسه سوز
نه‌کیم کیرگان و چیقـغان تیپسون اوتسون	مذلت گرد و خاکین سیپسون اوتسون
یوبارینگ تیز بارا تـورغان یولـومغه	مبادا قالمغای سیز شـوم‌لوغومـغه
کوزونگیزدین چیقارمنگ قطرۀ یاش	جنازم آرقه‌سیـدین آتینگیز تـاش
ایاغیم‌دین توتوب سودرانگ لحدگه	نه اوچون قیلمادینگ قُل‌لوغ احـدگه
اگر چندی‌کـه من بولسـم گنهکار	دعا و زاریغه سیزلار بولـونگ یـار
دینگیز: پـروردگارا، کردگـارا	رحیمـا، مغفرت‌لیک بیر و بـارا
آلیب کیلدوک سنی قاچغان قُلونگـنی	خطالار بابینـی آچغان قُلونگنـی
کیلیب‌دور حیله‌سی یوقدور کیتارگه	تیلی یوقدور بو قُلنی عذر ایتارگـه
گناهی کوب باقر رخساره‌سی یـوق	بویون سونماقدین اوزگا چاره‌سی یـوق
اگر بیرسنگ جـزا قادر خدا سن	وگر عفو ایلاسنگ پس پادشاه‌سن
الهی برچه آتینـگ حرمتیدین	اریغ ذاتینگ صفاتینگ حرمتیدین
بو قاچغان بنده‌گه قیلغیل تـرحّم	اگرچه قیلدی قُل‌لوغ رشته‌سین گم
محمد آتلی دوستونگ حرمتیدین	نصیـب ایت آخرت‌نی راحتیدین
همه اوتگان رسولینگ حرمتیدین	جمیع یخشی‌لارنی شفقتیـدین
اگر چندی‌که بنده‌نگ دور بد افعـال	رخ عصیانه ثـوب مغفرت سـال
محبت اهلی‌نینگ اسراری اوچون	رخ زرد و دل خـونباری اوچـون
غزا قیلغان ایرانلار جانی اوچون	شهیدلارنینگ مبارک قانی اوچـون
اولوغ‌لارنی سقالی آقی اوچـون	ییگیت‌لارنی دل مشتاقی اوچـون
عجوزلارنـی آقارغان باشی اوچـون	یتیم‌لارنی کوزینی یاشی اوچـون

شکسته بیوه‌لارنی دردی اوچـون	**اسیـــر خلقینی آه ســـردی اوچون**
اگر چندی‌که یـوق ایلگیده هیچ شـی	**بو قاچغان قُلنی رسوا قیـــلماغیل حی**
نه بولغای بو دعالاردین خدایـم	**بو قاچغان بنده‌دین اوگـای جرایم**

شرح: ای همه زاریمگه محرم ذات‌لار، سیزلارگه وصیتیم شول‌که من اولسم اولوکیمنی باشقه اولوک‌لار دیک اعزاز و اکرام قیلمنگ‌لار، بلکه جسدیمنی خس و خار اوستیغه تاشلاب انی خوار توتونگ‌لار، حیوانات اولوم توگی‌دین جِرکنگان‌دیک منی اولوکیمدین هم جرکینیب اندین عار ایتینگ‌لار، تنیمنی بوساغه [آستانه] آستیغه تشلاب و ایسکی چوروک کویلاکیم‌نی کفن قیلینگ لار، ینگی توتمغان بوز [کرباس]نی منگه حیف ایتمنگلار (اگرچه مردم سوز قیلیب عیب ایتسه‌لارده) بوز لفظی ترکی کرباس معنی‌سیده‌دور. (آستانه‌غه تشلاب قویماق شو اوچون‌دورکه) کیرگان چیقغان کیشی‌لار انی تیپیب باسیب اوتوب خوارلیک تفراغینی اوستومغه سیپیب اوتسونلار، بادیگان یولومغه تیزدین یوبارینگلار [مبادا] شوم‌لوغوم‌گه قالمگای‌سیزلار، کوزلارینگیزدین بیر تامچی یاش هم چیقارمسدین جنازه‌م آرقه‌سیدین تاش آتیب اباغیمدین توتوب قبر ساری سودراب آلیب بارینگ‌لار و **[واحد لاشریک]** پروردگارینگه نیمه اوچون قُل‌لوغ و طاعت قیلمادینگ دیب سرزنش قیلینگ‌لار، (اگرچه من گنهکار بولسم‌ده) سیزلار الله‌دین دعا و زاری قیلیب طلب مغفرت قیلماقده یاری بیریب دینگلار، ای پروردگار کردگار، و ای رحیم بیر و بار، حضورینگغه قاچگان و سهو و خطا ایشیکینی آچگان قُلونگنی کیلتوردوک، بو قُل سنی آلدینگغه کیلیب‌دور، قیتماقغه حیله و تدبیری یوقدور، گناهی کوب‌لیگیدین سنگا قراماقگه بیتی یوقدور (شرم و حیا ایتور) و حکمینگ‌گه بویون سونمکدین اوزگه چاره‌سی یوق‌دور، اگر قیلگان جرم و خطالاریغه جزا بیرسنگ قادر خداسن و اگر عفو ایتاگی بیرله یاپیب انی کیچیب یوبارسنگ پادشاه بی‌نیاز سن، الهی همه آتلارینگ و ذات و صفاتینگ حرمتیدین بو قاچغان قُلغه رحم و شفقت قیل (گرچه بو بنده قُل‌لوغ رشته‌سینی اوزوب طاعت و عبادت وسیله‌سینی قُولدین بیرگاندور) حضرت محمد[ص] آتلیغ حبیبینگ و همه اوتگان پیغمبرلارینگ و یخشی بنده‌لارینگ حرمت و شفقت‌لاریدین (اگرچه بنده‌نگ‌نی افعال و اعمالی یمان بولسه‌ده) عصیانی یوزیگه مغفرت چادرینی سالیب آخرت راحت‌لاریدین و جنت نعیم‌لاریدین نصیب ایتگیل، اهل محبت اسرارلاری و سریغ یوزلاری و پُرخون کونگول‌لار اوچون و جهاد میدانیده کافرلار مقابلیده آت اویناتگان ایرانلار و مرد میدان مجاهدلار جانلاری و شهیدلارنی توکولگان مبارک قانلاری و آق سقال اولوغ یاش‌لارنی آق سقال‌لاری و ییگیت‌لارنی دل پرشوق‌لاری، قرّی [کمپیر] خاتونلارنی باشلارینی آق ساچی و یتیم‌لارنی کوز یاشی (دلی سینوق) تول خاتونلارنی آه و دردی، محبوس و اسیرلارنی آه سردی اوچون (ای حی لایموت! گرچه بنده‌نگنی ایلگیده بارگاهینگه لایق بیر تحفه‌سی بولمسه‌ده) بو قاچغان قُلنی رسوا قیلماغیل، نه بولغای‌که (و عجب ایمس که) بو دعالار سببی‌دین و ذکر اولگان عزیزلار حرمتیدین، بو قاچغان قُلنی پروردگاریم همه گناه‌لارینی اوتسه. جرائم جریمه جمعی‌دور، گناه معنی‌سیده دور.

پیر کامل ایستامک بیانیده

کیل ای طالب بو دون‌دین یوز اوگورسنگ | طـریق کعبهٔ مقصوده یورسنـگ
قدم قویسنگ اگر بول وادیی‌غـه | قولونگنی تاپشور اوّل هادیی‌غـه
عجب یولدور انی پایانی یوقـدور | خطرلیک ییرلارینی سانی یوق‌دور
طلب قیـلغان اوشل راه عدمـده | هلاکت چاهی‌دور هر بیر قدمـده
عجب یولدور تمامی محنت و رنج | ولیکن هر قریش‌ده بیر نهان گنـج
اوشل گنـج نهان یاتقان زمینـده | مهیا دور قرقـچـی‌لار کمینـده
اگر بولماسه یول باشلاغوچی پیر | سالور بوینونگغه نـاگه دام تزویر
اگر بولماسه بیر صـاحب کرامـت | ایمس مـمـکن کیشی یتگای سلامت
قچان هر پیر بیلور قوتلوغ یولونگنـی | تنیب ایر یخشی‌سین تاپشور قولونگنـی
اوشل پیری‌که ایرنینگ ایری بولغـای | طریقت پیشه‌سی‌نینگ شیری بولغای
تخلف قیلمسه هیچ شرع ایشیدین | طمع‌لیک بولـمسه هرگز کیشیدین
آلیب قولغه چـراغ علمِ ظاهـر | علوم باطنیده بولـسه ماهـر
فنا بولسه تن و جـاندین تولایدیـن | قوتولسه ماسوی‌دین لطف حی‌دیـن
قایو ایرمیش فنا بولغان نشانـی | تکبّر بولمـسـه مقدار دانـی
اوزینی نفسینی اول بیلـمسه پاک | بولوب قُل‌لوغده ایتسـه مَاعَبَدنَاک
اگرچه بولمسه فارغ ایشیـدین | اوزین کم توتسه هر مؤمن کیشیدین
ایشیتماسه کیشی هیچ من دیگانین | اوزی هم بیلمسه فانی ایکانیـن
اوزی ایتسه فـنا بولدوم ایمسدور | فنا بولغان کیشی هرگز دیمسدور
اوزی‌نینگ باشی‌نی ساتسه اوزی قُل | قچان عاقل کیشـی بیرگای انگا پـل
اگر رو بیرسه هم بعضی مکاشـف | ایشانمسدور انگا هیچ مرد عارف
انی کورگان بیلان اوزدین کیتیب دور | یتیب‌سن دیب انی شیطان یتیب دور
بوتون‌نی توش بیلان توش قیلمه ای خام | بیان ایـتمک بیله قالغانینی شام
اگر کم بولسه کورمکدین مخافت | ییتار آخشام-صبا بو توشدین آفت
اوزی اَیغان کیشی البتّه دور خام | ولایت تختیغه باسغان ایمس گام
اگر هر کیچه‌ده کوک بولسه طوفی | برونغی‌دین زیاده بولـسه خوفـی

مبادا غره‌ئی توشسه کونگول‌گه
بو غره باشلاسه آفتلی یولگه

بولور حالتلی ایر البتّه خاموش
اگر ییتیلسه می هیچ قیلمغای جوش

کوتارمس اون ولایت‌لیک خردمند
صدا چیقماس او نَی‌دین باغلاسه قن«د

دیمس هر کیمگه اسرار حقایق
اگر تاپیلسه گنج اخفاسی لایق

کیشی اوچکان بیلان سوی سماوات
تورّع قیلمایین بولمس کرامات

ولی اولدور چیقارسه ماسوی‌نی
هوی‌دین دور طلب قیلماق هوی‌نی

نبی تبعیتی دور رشتهٔ حب
ورع قیلماق کمالات تقرّب

اگر فیل‌دیک ایرور منهی وگر قیل
ورع اصحابی ایتورلار حذر قیل

اگرچه کوب ایرور جود و سجودی
کورونمس ذرّه‌چه عارف وجودی

اگرچه ظاهر و باطن دیسه درس
سقر آلدیده تورگان‌دیک قیلور ترس

انینگ‌دیک هادی‌غه قیلسنگ اطاعت
سعادت‌دور، سعادت‌دور، سعادت

گدای کوچهٔ درگاهی بولسنگ
امید اول ملک دلنی شاهی بولسنگ

کیشی قیلسه خلاف حکم شرعی
انی جِنّی دیگیل یا مرد صرعی

اگر سو اوستیده یورسه اوشل کس
دیگیل سو اوستیده چندان بولور خس

هواغه اوچسه مانند چبین دور
انی هادی دیمه شیطان‌دین دور

کوران آرتوق ایمسدور کورماگان کم
کیم اَتقی بولسه عندالله اکرم

کیراک تابعگه متبوع مکمل
اولوغ تن‌دین بولور پیدا اولوغ ظل

کیراک کوب طالب ایچره بیر نکو رای
یاروتمس مونچه یولدوز بولمسه آی

علو همت ییگیت‌لارگه کیراک پیر
کمان‌سیز اوچمغای کوب بولسه هم تیر

اوشل جُندی‌که حرب آلاتین آسر
اگر با سر یوروسه یاونی باسر

ساغ ایتر تیلبه‌نی پیر زبردست
قویون‌نینگ شورشین دریا قیلور پست

انینگ‌دیک هادی‌دین ایریلمه زینهار
شیاطین شته‌لار اَیریلسنگ ای یار

توشوب شاه ایلگینه بازی قاچار باز
بولور زاغلارگه بازی ای سرافراز

بو تعریف‌لارگه صادق بولسه پیرینگ
ولیکن بولمسه روشن ضمیرینگ

ایرور نقصان اوزونگدین کورمه اندین
بولور البتّه سعی پیر من دیگاندین

پیرینگ فرمانیدین قیلسنگ تخلف
تأسف‌دور، تأسف‌دور، تأسف

شرح: ناظم رحمه الله بو ابیاتلارده طالب صادقگه طریقت یولیده پیر کامل مکمل و هادی متقی و متشرع‌نی ضروری ایکان‌لیگینی و پیر قیسی اوصافلارگه متصف بولماغینی و یولده‌گی مهالک‌نی کوبلیگی اوچون سیر الی الله یولیده ضرور بیر هادی‌نی ایتاگی‌نی اوشلاب انی هدایتیگه بناءً عمل قیلماقنی توصیه ایتیب دیرلار، کیل ای طالب صادق (طریقت و حقیقت یولینی ایستاب) بو دنیای دون (پست)دین یوزونگنی اوگوروب (قیتاریب) کعبۀ مقصود یولیغه یورسنگ و بو دشت پر خطرگه قدم قویماقچی بولسنگ اوّل قولونگنی بیر هادی (پیر) متقی و متشرع‌گه تاپشورغیل و انگا اطاعت قیل (سیر الی الله) طریقت یولی عجب اوزون یولدور، انی ایتاگی و پایانی یوقدور و خطرلیک ییرلارینی حد و حسابی یوقدور، شول کوزگه کورونماگان [راه عدم‌ده] طلب قیلغوچی‌نی هر بیر قدمیده چاه هلاکت موجوددور، و بو یول عجب یولدور همه‌سی (کورونوشده) محنت و رنج بولسه‌ده، لیکن هر بیر قریش‌ده (مواهب الهیه و علوم لدنیه‌دین) بیر گنج نهانی بارلیگی محققدور، اوشل گنج نهان بار جای‌ده قراقچی اوغریلار (نفس و هویٰ و شیطان) کمینده پایلاب تیار و آماده‌دورلار، اگر یول باشلاغوچی (یولنی کورگان و راه و چاه‌نی خوب بیلگان) هادی بولمسه ناگاه شیطان بُوینُونگغه مکر و حیله توزاغینی سالیب یولدین آزغورور. اگر بو اوزون پر مهلکه یولده بیر صاحب کرامت پیر کامل همراه بولمسه بو یولنی آخریغه سلامت یتماغ امکان‌دین تشقاری دور، هر پیرلیک دعواسینی قیلغوچی قچان یخشی یولنی بیلیب سنی هدایت ایتیب بیلور، ایرلارنی یخشی‌سینی تاپیب قولونگنی انگا تاپشوروب انابت قیل. (پیرینگ) ایرلارنینگ ایری (مردلارنی مردانه‌سی) و طریقت پیشه‌سینی شیری بولسون و هم باید پیر قوییده‌گی اوصافگه متصف بولسون:

١. شریعت حکمیدین هیچ بیر ایشده تخلف ایتماسون.
٢. هرگز هیچ کیمدین طمع ایتماسون.
٣. علوم شرعیه‌ده کامل اولسون.
٤. علوم طریقت و تصوف‌ده ماهر بولسون.
٥. تن و جان بلکه همه ماسوی الله‌دین (الله لطفی) بیرله فانی بولگان بولسون.

فانی بولغان کیشی‌نی نشانه و علامت‌لاری شولاردین عبارت‌دور:

١. بیر دانه مقداری‌چه انده کبر بولمسه.
٢. اوز نفسینی [دائم اتهام ایتیب] پاک بیلمسه.
٣. همیشه بنده‌لیکده بولوب **[مَاعَبَدنَاکَ حَقَّ عِبَادَتِکَ]** سنگا لایق عبادت قیلگانیمیز یوق دیسه.
٤. اگرچه اوز وظائف عبودیه‌سینی پوره ادا ایتیب اندین فارغ بولمسه‌ده هر مؤمن کیشی‌دین اوزینی کم توتوب من دیگانینی هیچ کیم ایشیتماسه.
٥. فانی ایکانینی اوزی هم بیلمسه. زیراکه هر کیم اوزی فانی بولدوم دیسه اول کیشی فانی ایمسدور و فنا مقامیغه یتگان کیشی هرگز من فانی بولدوم دیمسدور. مثلا بیر کیشی بیراونی قُلی بولگان حالده

اوزینی بازارگه ساتیشگه سالسه عاقل کیشی قچان انگا پول بیریب ساتیب آلور. زیراکه قُل تصرف‌دین مهجوردور. شونگه اوخشش انی فانی من دیگانی مقبول ایمسدور، زیراکه فانی بولگان کیشیده دعوی بالکل بولمس.

طریقت یولیده اگر بعضی کشف و کرامات یوز بیرسه، عارف بالله تاکه اول کشوفات موافق شرع شریف بولمسه انگا ایشانمایدور و انگا مغرور هم بولمایدور، زیراکه عارف فنا مقامینی حاصل قیلگان بیر ذات دور، کشوفات ایستماک خواهشات نفسانی‌دین دور، عارف اندین بَری‌دور. [مکاشف بفتح شین مفاعلة بابی‌دین مصدر میمی دور، کشف معنی‌سیده، بو لغتده حجابنی کوتاریلیشی‌نی ایتیلور، اما اصطلاح صوفیه‌ده حجاب آرقه‌سیده‌گی معانی غیبیه و امور حقیقیه‌گه وجوداً او شهوداً مطلع بولماقنی ایتیلور] کشف و کرامات کوروب (مقام بلندگه بیتدیم دیب) اوزیدین کیتگان کیشی‌نی خداغه بیتدینگ دیب شیطان انی زامینی آلیب یتالاب دور [ویا] شیطان انی یولینی یوقاتیب اداشتوروب‌دور [ویا] شیطان انی باشیغه یتیب هلاک ایتیب‌دور، اوّلگی [یتیب] لفظی یتماقدین مأخوذ وصول معنی‌سیده‌دور. ایکینچی‌سی یتالاماق [ویا] بیتماق و یوقالماق [ویا] هلاک ایتماقدین کنایه دور، عرفده فلانی فلانینی باشیغه بیتدی دییلور، [ای مرد خام] بو عزیز تون (کیچه)لارنی توش و خواب و خیال کبی کشوفاتگه آلدانیب توش (چاشت) وقتی قیلیب عمر عزیزینگنی تلف قیلمه [و آلدینگه کیلگان کیشی‌لارگه] انی بیان و حکایت ایتیب [اندین لذت آلماق بیرله] باقی قالغان کونونگنی شام و کیچقورون قیلمه، اوّلگی (توش) لفظی رؤیا معنی‌سیده دور. ایکینچی‌سی چاشت و ضحیٰ معنی‌سیده‌دور. اگر بو [کشوفات] کورماقدین [نفس تلذذی‌دین علاوه] خوف الهی و خوف خاتمه کم بولسه [البته] آخشام و یا صباح (کیچه و یا ایرته) بو توش کبی کشوفات‌دین آفت و ضرر بیتماغی حتمی‌دور. [بعضی انگا روی بیرگان کشوفات و حالاتنی بی‌مقصد صحیح] هر کیمغه اوزی ایغان کیشی البته خام دور و کمالغه بیتماغان و ولایت تختیغه قدم قویمغان دور، زیراکه مرد کامل هرگز من-من‌لیک قیلمس و اوزینی بیراوگه بیلدیرمس، اگرچه کیچه‌لاری آسمانلارنی ایلانیب یورسه بایدکه الله‌دین خوفی برونغی‌دین زیاده بولسه، زیراکه کورگان کشوفات و حالات دین کونگولگه کبر و غرور توشوب مبادا بو مغروریت آفت‌لیک یول‌لارگه باشلاسه البتّه مرد عارف کامل صاحب حال خاموش و ساکت بولور، چنانچه بیتیلگان می (شراب) هیچ جوش اورمگای (قینماغای) ولایت‌لیک عاقل عارف کیشی (خاموش بولوب) بعضی کشوفات و کراماتدین آغوز آچیب سوزلاب آوازینی چیقارمس، چنانچه [نَی] قموش ایچی قند باغلاسه اندین صدا (آواز) چیقمس و هم کامل کیشی بیر نااهلگه حقایق و اسرارنی اظهار ایتماس، چونکه بیر گنج و دفینه تاپگان کیشی انی هیچ‌کیمگه ایتمای مخفی ساقلاماغی لایق، بلکه لازم‌دور. ورع و تقوی قیلمسدین کیشی آسمانلارده اوچوب یورسه اول اوچماغی‌نی کرامات‌دین سناب بولمس، زیراکه ولی اول کیشی‌دورکه ماسوی الله‌نی دلیدین چیقارغان بولسه. اما هواگه (یوقاریگه) چیقیب اوچماغنی طلب قیلمک، هوی و هوس و خواهشات نفسانی‌دین دور، اوّلگی هویٰ لفظی نفس ایستگان نمرسه‌نی ایتیلور.

ایکینچی‌سی [اصلا ممدود هوا دور، ضرورتده قصر ایتیلگان‌دور] آسمان و ییر اورته‌سیده‌گی خالیگاه [جَو]نی ایتیلور، حضرت پیغمبریمیزگه [اتباع] پیرولیک محبت رشته‌سی‌دور، ورع و تقوی قیلماق اول ذاتغه کمال تقرّبغه سبب‌دور، آیة: **قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ** [۳۱ : آل عمران] بو سوز دلیلی‌دور. روع و تقوی‌لیک کیشی‌لار اگر نهی ایتیلگان نمرسه فیل‌دیک [کتّه] ویا قیل‌دیک [کیچیک] بولسه، اندین حذر قیل و انگا یقین‌لامه دیرلار، چونکه گناه صغیره اصرار بیرله کبیره بولور، لهذا همه‌سینی ترک ایتماق لازم‌دور، عارف کامل‌نی اگرچه جود و احسان و سجود و عباداتی کوب بولسه‌ده اوز آلدیده وجودی ذره‌چه کورونمس، زیراکه **[موتوا قبل ان تموتوا]** گه عمل قیلیب فنا مقامیگه ایریشیب انده ذره‌چه نفس و هوادین اثر قالمگان دور. اول ذات اگرچه علوم ظاهر و باطنده درس ایتسه هم دوزخ آلدیده حاضر تورگاندیک قورقوب تورور. شونینگ‌دیک پیر کامل و عارف عاملگه اطاعت ایتیب بویروغینی محکم توتوب خدمتیده بولسنگ سنگا سعادت اوستیگه سعادت‌دور، اگر اوّلده انی گدای کوچهٔ درگاهی بولسنگ امید شول‌که آخر دل ملکینی پادشاهی بولوب مرادینگغه ییتسنگ، هر کیشی کیم شریعت حکمیگه خلاف ایش قیلسه انی جِنّی (دیوانه) و یا صرع (توتقاغ مرضیگه گرفتار کیشی) دیگیل، زیراکه عاقل مسلمان خلاف شریعت بیر ایشنی ارتکاب ایتمس. [صرع] عربی، میرگی: فارسی؛ توتقاناغ: ترکی‌دور، جن تاثیریدین و یا دماغ خللیدین ظهور کیلادورگان بیر کسل‌دورکه بیهوش‌لیک بیرله توام دور. انداغ بی‌شریعت کیشی سو اوستیده چوکمسدین یورسه انی کرامت دیمه، چونکه سو اوستیده کوب خس و خاشاک هم یورور، و اگر هواده پرنده کبی اوچوب یورسه هم بی‌اهمیت‌دور، بو اوچوشیده چبین ضعیف و خوارگه اوخشابدور، انی هادی و پیر دیمه، بلکه آدملارنی یولدین اورادیگان شیطان‌دین دور. کشف و کرامات کورگان‌نی مرتبه و منزلتی آرتوق بولوب و کرامات کورماگان‌نی مرتبه‌سی کم ایمسدور، هر کیم پرهیزگارراق بولسه الله نزدیده مکرم و محترم‌راغ‌دور و بو سوزگه **اِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ** [۱۳ : الحجرات] دلیل دور. مرید تابعگه پیر متبوع مکمل کیراک، زیراکه اولوغ جُثّه و جسددین اولوغ ظل (کونلانکه) پیدا بولور، شو کبی پیر کامل و مکمل‌دین مرید کامل و مکمل وجودگه چیقور، کوب طالب و مرید اراسیده بیر پیر نکو رأی و مرشد کامل وجودی ضروری‌دور، الارنی تعلیم و تربیه‌لاری بدون مرشد ناممکن‌دور، همچنانکه علوم ظاهری بدون استاذ و بدون تعلیم قولگه کیلمس، علوم باطن هم بدون هادی و مرشد استحصالی ناممکن‌دور، چنانچه آسمانده شو قدر کوب یولدوز بولگان بیرله آی بولمسه یاروتالمس. عالی همت ییگیت‌لارگه (کورگن کیچیرگن تجربه‌کار) پیر و رهبر کیراک‌دور، چونکه اوق کوب بولگانی بیرله یای‌سیز [بی‌کمان] اوچماغای، و اوز-اوزیچه آتیلماغای. اول عسکرلارکه بدن‌لاریگه آلات حربیه آسیب یاو (دشمن) مقابلیده میدان جنگ‌گه حاضر بولورلار، اگر سرکرده و باشلیق‌لاری بیرلان بولوب انی امری بیرلان یوروسه‌لار یاونی باسیب انگا غلبه قیلورلار، شو کبی مرید و طالبلار هم اسباب جنگ باطنی‌نی اوزلاری بیرله تیارلاب پیر و پیشوالاری باشلیغیده دشمن باطنی (نفس و شیطان هویٰ) مقابلیده اوروشسه‌لار البته الارگه غالب اولوب مقصد اصلیگه نائل

اولورلار، ناظم رحمه الله ییگیت‌لارنی قدلاری رسالیکده اوقگه تشبیه ایتیب و پیرلارنی بیل‌لاری بوکولگان‌لیگی سببی‌دین کمانگه تشبیه ایتیب دورلار. اوّلگی باسر لفظی [با] مع معنی‌سیده [سر] باش معنی‌سیده مرکب‌دور، ایکینچی‌سی باسماقدین آلینیب دشمن‌نی باسیب ایاغ آستی قیلار معنی‌سیده‌دور [یاو] دشمن معنی‌سیده دور. پیر زبردست مرید دیوانه و علوم ظاهر و باطن‌دین بیگانه‌نی ساغه‌یتوروب کمالغه ییتکورور، چنانچه قویون و قتیغ یاغین‌دین پیدا بولگان شورش و توپالانگ‌نی دریا پست قیلیب انگا غلبه قیلور، [تیلبه] دیوانه معنی‌سیده‌دور، انداغ (پیر زبردست) و رهبر سرمست‌دین زینهار ایریلماغیل و انینگ صحبتی‌نی غنیمت بیلگیل، مبادا انی غنیمت بیلمای صحبتیدین ایریلسنگ شیطانلار کوتونگا شتّه‌لاب تیپیب یمان یولگه باشلاب کیتار، چنانچه قرچیغای قوشی پادشاه قولیگه توشوب مکرم و معززلیکدین سونگره ینه قاچیب کیتسه زاغ و زغن‌لارگه اویونچاغ بولوب بی‌عزت بولور، شو کبی مرید هم مرشد کامل‌دین بهره‌ور بولوب توروب ترک صحبت ایتسه و یا باشقه مرشدگه بارسه هرگز کوکارمس و کمالغه یتمس، زیراکه درخت بیر ییرده کوکارور. اوّلگی بازی لفظی قارچیغای معنی‌سیده، ایکینچی باز لفظی [ینه] و تغین معنی‌سیده‌دور، اوچونچی بازی اویون معنی‌سیده‌دور. بو یوقاریده اوتکان تعریف‌لارگه پیرینگ تورموشی و احوالی برابر کیلسه لیکن سنی دلینگ روشن اولوب فتوحات حاصل اولمسه البتّه نقصان اوزینگ‌دین دور، قابلیت و استعدادینگ کم دور.

البتّه پیر من دیگان کیشی‌دین مرید تکمیلیده سعی و کوشش ضروری دور، لیکن فیض و فتوح الله قولیده دور، **إِنَّكَ لا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاء** [القصص : ٥٦] بو سوزگه اشارت دور، پیرینگ فرمان و امریدین بیر سر موی تخلف ایتسنگ سنی حالینگغه کوب افسوس‌دور.

تنبیه: علوم ظاهر بی معلم و بی استاد قولگه کیلیشی غیرممکن‌لیگی کبی علوم باطن و تصوف هم بی مرشد و بی‌پیر کامل قولگه کیلیشی غیر ممکن‌دور، لهذا ناظم رحمه الله یوقاریده‌گی ابیات‌لارده پیر کامل و مکمل اوصافینی بیان ایتیب طریقت یولیده مرشد و پیر کامل ضروری‌لیگی‌نی و بی مرشد هیچ کیم اوز اوزیچه طریقت مقاملارینی طی ایتیب بیلمسلیگی‌نی بیان ایتیب‌دورلار، حضرت خضر و حضرت موسی علیهماالسلام قصه‌لاریگه تعمق نظری بیرله قرالسه ناظم رحمه الله نی سوزلاریگه روشن دلیل‌لیگی ظاهر بولور [سورهٔ کهف اواخریده دور!].

شراب محبت‌نی پیر کامل‌دین ایچماق کیراک

کیل ای ساقی ایکاولان ایلالیک شرب	اوشل شربی‌که خلق اندین تاپار قرب
شرابی بیر که دل اندین بولور صحو	قیلور بیر مدّعادین اوزگانی محو
اگر فغفور چین دور قیصر روم	محبت اهلی‌نینگ آلدیده معدوم
محبت جامی‌دین تابسه کیشی بهر	نه قیلغای مال و ملک ماوراالنهر

کونگول ملکی‌که بیر عالی صفـــــت‌دور — محبت گنجی بـــاغ معرفـــت دور
رضای حضرت معبود اوشـــــنده — جمیع ایستـــگان مقصود اوشنده
انینگ‌دیک ملک‌نی سلطانی بولسنگ — نه حاجت ییر یوزینی خانی بولسنگ
اگر خَردَل‌چه بـــولسه مهر اغیار — بولور باطن کوزونگ محجوب اسرار
نچوک‌کیم ذرّه‌چه خس توشسه کوزگا — قیلور البتّه کوز ملـــــکینی اوزگا

شرح: ای ساقی جام محبت، و ای پیر کامل! کیل ایکاولان محبت شرابیدین ایچیشایلوک، شونداغ ایچماغ‌که خلق انی سببی‌دین بارگاه الهی‌گه یقین‌لاشورلار و تقرب حاصل قیلورلار. ای پیر، شرابی بیر که (شراب معمولیگه خلاف) دل انی ایچماقدین اوزیگه کیلیب (هرگز بیخود بولمسه) غبار و کدورت دنیویه و اخرویه‌نی دل صفحاتیدین پاک ایتیب بیر مدعا (رضای الهی)دین اوزگا نمرسه‌لارنی کونگول لوحیدین محو ایلاسه. صَحو عربی افاقه [ضد سُکر] معنی‌سیده‌دور. مَحو اوچورماق معنی‌سیده‌دور. همه آلدیده قدر و منزلت و جاه و عزتگه ایگه بولگن پادشاه‌لار و رؤسالار اگرچه مثل فغفور پادشاه چین و یا قیصر پادشاه روم‌دور، لیکن محبت اهلی‌نینگ آلدیده کالمعدوم دور، زیراکه هر کیم محبت جامیدین بهره‌یی تاپسه و شرابیدین جرعه‌یی نوش ایتسه، ماوراءالنهر مال و ملکی‌نی نه قیلسون و تخت و سلطنتینی نه ایتسون [ماوراءالنهر] بخارا خیوه فرغانه مضافاتلاریگه اطلاق اولور [دریا آرقه‌سی] معنی‌سیده‌دور. دل ملکی که بیر عالی صفت جای و محبت خزانه‌سی و معرفت الله باغی‌دور، معبودیمیز الله حضرتی رضاسی دل بیرله تاپیلور و جمیع ایستاگان مقاصدگه انی واسطه‌سیله ایریشولور انداغ (صفات‌لارگه ایگه بولمیش) دل ملکینی سلطانی بولسنگ تمام ییر یوزینی خان و پادشاه‌لیکغه نیمه حاجت قالور، اگر دلینگده دانهٔ خَردَل‌چه [آزگینه] الله‌دین اوزگه مهری تاپیلسه باطن کوزونگ اسرار الهی‌دین محبوب و مستور اولوب بصیرت‌نی اول حجاب توسور، چنانچه ذرّه‌چه خس کوزگه کیرسه البتّه کوزنی علالتگه گرفتار ایتیب انی کورماقینی اوزگاچه قیلور، شونگه اوخشش ذرّه‌چه غیر مهری دلگه توشسه سبب حجاب اولور.

سالک قضاغه راضی و بلاغه صابر بولماقی کیراک

کیل ای ساقی محبت جامیدین می — خریدار ایلگینه بیـــرگیل پیـا پَـی
خریدار اول ایرور جــــز نیّت فرد — کونگول کویلاکینه یوقتورمغای گرد
قایو حالتده بولســـــه ایرته و کیچ — خلاف حکم محـبوب ایتمغای هیــچ
بو یول‌نینگ برچه‌سین طی قیلغان ایرلار — رضا بیرماک مقام اعلاسی دیـــــرلار
اگر باشیده یورســـــه آسیا ســنگ — رضا جــوینده هرگز بولـمغای تنـگ

اگر هر كونده ايچسه زهـــر اياغين سويوک‌لوک بنده‌سی چيتمس قباغين
كيشی كيم راضيليغ نامينده بولسه قيلور شـــكر اژدها كامينده بولـــسه
رضا ايوانيده تابغان كيشــــی جا ديمس وا بــاب آفــت بولســـه هــم وا
اگر مغز دلينگ ايريلسه يا پوست ييغينی ييغ اگر چين قُل‌سن ای دوست
سونار غم توشسه هم آزاده ايــرگه اوچار اوت توشسه خسدين خای ييرگه
خدا امريگه عاقـــــل غم ييمسدور ديمس گردون قيلور گردون ايمسدور
ايگم حكميغه هر كيم بولسه ممنون كوتارمس اون اگر باشــين قيلور اون
بوتاغگه سورسه‌لار تشلاب او تاغدين ثنادين اوزگه چيقمس عقلی ساغـدين
اگر قِن دور اگر مينگ قيلسه‌لار قين قچان توشگای چين ايرنينگ كونگليغه چين
قايو حالت بيله جان بولســـــه تنده بولور شاكر هميشه راضی بنـــــــده

شرح: ای ساقی (پير كامل) محبت جام مَيی‌دين خريدار (طالب و مريد صادق) ايلگينه كيت‌مه-كيت بيرگيل (پيا-پی) و (پی در پی) كيت‌مه-كيت، آرقه‌مه-آرقه معنی‌سيده‌دور. خريدار و طالب صادق اول كيشی ايرورکه بير نيت فرد (خداغه تقرب حاصل قيلماق و انی رضاسينی ايزلامک)دين باشقه گردِ اغيارنی كونگول كويلاكيگه يوقتورمغای و الله‌دين اوزگه‌نی دلگه هرگز كيلتورمغای، ايرته و كيچ قيسی حالده بولسه محبوبی حكميگه سيره [هيچ] خلاف ايتماغای، طريقت مقاماتينی عموماً طی قيلغان ذاتلار رضا مقامينی همه باشقه مقام‌لاردين اعلیٰ و يوقاری ديرلار، اگر رضای الهی نی ايستگان كيشی باشيده تيگيرمن تاشينی يورغوزسه‌لار هرگز دل تنگ اولمغای سويوک‌لوک بنده هر كون دنيا قيغوسی و غم و اندوهی‌دين جام زهر ايچسه قباغينی چيتمس و پروا قيلمس [اياغ] كاسۀ چوبی معنی‌سيده [قباغ] پلک چشم معنی‌سيده‌دور [قباغ چيتمس‌ليک پروا قيلمس‌ليک‌دين كنايه دور] هر كيم راضی‌ليغ آتی بيرله مسمّی بولوب رضا مقاميگه يتوشگان بولسه اژدها كامی و آغزيده بولسه‌ده شكر قيلور. [اژدها كتّه ييلان‌نی ايتيلور] رضا ايوانيده جای تاپيب مقام ايتگان كيشی آفت و كلفت و مشقت‌لار ايشيگی يوزيغه آچيلسه‌ده وای ديمس و اظهار تضجر ايتمس [اوّلگی وا لفظی وای‌نی مخففی‌دور، هر كيمگه درد و الم ييتسه ايتور]، ايكينچيسی فارسی آچوق معنی‌سيده دور، اگر مغز دل كبی فرزند دل بندينگ و يا پوست بدن و لباس تن كبی خاتون و همسرينگ اولوب اندين اَيريلسنگ، اگر چين قُل و بندۀ راضی بولسنگ، ييغلاماغنی ييغيب صبر ايتماغينگ كيراک، زيراكه قُلگه خواجه‌سی طرفيدين هر نه كيلسه انگه راضی بولوب بويون سونماقدين اوزگه چاره‌سی يوقدور. دنيا تعلقاتی‌دين وارسته و آزاده ايرگه غم و هم (قيغو) توشسه سونر

و کم کم پست بولوب یوق بولوب کیتار، چنانچه خس و خاشاک‌سیز ییرگه اوت توشسه اوچار [سونر پست بولار معنی‌سیده دور] عاقل کیشی الله امری و حکمی و قضاسی بیرلان باشیغه کیلغان ایشگا راضی بولوب هیچ غم ییمایدور، اگر پست و رذیل و دنی اولمسه بو ایشلارنی گردش فلک و دوران لیل و نهار قیلور دیمایدور، گردون (چرخ) و هر نمرسه که بیر محور اطرافیده ایلانسه و یا اوز گردیده چرخ اورسه و آسمان معنی‌سیده هم کیلور. ایکینچی‌سی [گر] مخفف اگر و [دون] پست و دنی معنی‌سیده مرکب دور، ایگم (الله) حکمیغه هر کیم راضی و اندین ممنون بولسه بیراو باشینی اون‌دیک ریزه ریزه قیلیب یوبارسه‌ده صداسینی چیقارمس، اوّلگی اون لفظی آواز و صدا معنی‌سیده، ایکینچی‌سی آرد و دقیق معنی‌سیده دور، اگر ایکینچی [اون] لفظی‌نی عدددین [عشر] و [ده] معنی‌سیده دیسک معنی بیت [باشینی اون بولک قیلیب یوبارسه‌ده صداسینی چیقارمس] بولور، عقلی سالم راضی کیشینی او تاغدین بو تاغگه تاشلاب سودراب عذاب ایتسه‌لار، انی آغزیدین حمد و ثنادین اوزگه سوز چیقمس (هر ایکّی تاغ لفظی کوه و جبل معنی‌سیده‌دور) [شارح درخت بوتاغی‌دیگانی مناسب کورونمایدور] اگر بیر کیشی قن [قُل] بولسه یعنی حقیقتاً الله‌نی خاص قُلی بولسه انی قین و پانه قیلیب قیینه‌سه‌لارده قچان چین ایرنی و خاص بنده‌نی کونگلیغه چین توشگای و خاطری منقبض اولغای. اوّلگی قِن لفظی عربی آته آنه‌سیدین قُل کیلغان کیشینی ایتیلور، ایکینچی‌سی بیر نوع قیناقنی ایتیلورکه خراسان و بخارا اولکه‌لاریده سابقاً معمول ایردی مجرمنی ایکّی ایاغینی محکم باغلاب سونگره بیر یغاچدین بولگان پانه‌نی انی اورته‌سیگه قاقماق بیرله انی اقرارگه مجبور ایتور ایردیلار، انی قِین و پانه دیرلار، بو لفظ ترکی قیناقدین مأخوذ بولسه کیراک و یا خود قیناقنی ایتیلسه بولور، چین لفظی راست و صدق معنی‌سیده ایکینچیسی آژنگ و چوروک پیشانی معنی‌سیده‌دور [کونگولغه چین توشماغی دلنی سیقیلیب منقبض اولماغیدین کنایه‌دور] به هر حال راضی کیشی جانی تنیده بولوب قیسی حالده بولسه همیشه شکر گذار بولور.

تنبیه: یوقاریده‌گی بیت مضمونیگه حضرت بلال مؤذن رسول الله نی اوائل حال‌لاریده چیک‌گان عذاب‌لاری مصداق بولوب بیلور، اول ذات بیر مشرک‌گا غلام ایردیلار، وقتی‌که مسلمان بولگانلارینی بیلدی انواع عذاب بیرله قینار ایدی تیمیر ساوتنی کییدیریب آفتاب گه یاتقوزوب قارنی‌لاریگه تاش باستوروب قویور ایردی اوز قوم‌لاری بوینی‌لاریگه ایپ باغلاب یاش باله‌لار قولیگه تابشورور ایردیلار، اولار کوچه‌لارده سودراب قیناب یورار ایردیلار، بول ذات شول قیناق‌لار آستیده همه وقت وردلاری [اَحَد اَحَد] (منی پروردگاریم یکّه و یگانه‌دور) ایردی. آخرالامر حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه اول ذات‌نی ساتیب آلیب آزاد ایتدی‌لار. ای عزیز برادرلار،

مسلمان‌لیک آسان‌لیک بیرلان قولگه کیلگان ایمس، بو یولده مینگ‌لار کیشی فداکارلیک، جانبازلیک، از خود گذرلیک ایتیب، مال و جانلاری بیرله حصه آلیب دنیا عیش و عشرتینی او یاقغه قویوب اوزلارینی زحمات و مشقات گوناگونگه سالیب اِعلاء کلمةالله اوچون همه لذائذدین کیچگانلار. باید بیزلار بو خیلده قیین‌لیک بیرلان قولگه کیلگان‌دین حق و عطیه الهی‌نی مفت قولدین بیرمای، و دهری و کمونیست‌لار سوزیگه قولاق سالمای بو موهبت الهی‌نی ساقلاماقده نهایت کوشش قیلیب فرزندلارنی مسلمان تربیه ایتیشده دقت ایتماغیمیز کیراک.

اولوغ یولدین اداشگان نیچه بی‌عقل	**قیلور ایرلاردین اول یلغانچی‌لار نقل**
کیشی کیم عاشـــق دیدار حق‌دور	**محبت اهلی بیرله هـــم‌سبق دور**
نه حاجت اوزگاچه طاعــت‌لار اندین	**بولور یوزی قرا مونداغ دیـــگاندین**
بویورغانیغه هر کیم بولسه مـــنکر	**گمان یوق‌دور بولور البتّه کافـــــر**
اوشل خلقی‌که کوب بی‌عقل ایمیـــشلار	**خدانینگ دشمنین عاشق دیمیشلار**
دل و جان بیرله بولغان عــاشــق زار	**خلاف حکم قیلمس ذرّه‌یـــــی کـار**
بویورغان ایشلارین شادی و غم‌ده	**قیلور بیر دیک فراغتده، المـــــده**
اگر تولدورسه‌لار ییرنینگ یوزینی	**قیزیل طلا بیلان سالمس کوزینـــی**
بلا اوقی قده‌لـــــــه اورمغای آه	**قیلیچ باشیگه کیلسه بوزمغــای راه**
کیشی کیم قیلسه عاشق‌لیک‌نی لافین	**قیلورمی هیچ معشوقـــین خلافین**

شرح: شریعت‌نی اولوغ یولیدین و کتّه شاهراهیدین اداشگان بیر قنچه بی‌عقل یلغانچی‌لار بعضی ایرانلاردین نقل ایتورلارکه «هر کیشی عاشق دیدار حق و محبت اهلیغه هم‌سبق بولسه کفایه قیلور، اندین اوزگاچه طاعت و عبادت و نماز و روزه‌نی نیمه حاجتی بار» بو یلغان سوزنی سوزلاماق بیرله یوزلاری قرا بولور، زیراکه خدانی دوستلاری هیچ مونداغ سوزلارنی ایتمسلار، البتّه بو نقل‌لاری یلغان و بو سوز الارگه بهتان دور، الله بویورگان فرایض‌گه هر کیم منکر بولسه البتّه کافر بولوریده گمان یوقدور، شو سوزلارنی نقل ایتگان بی‌عقل‌لار، فرایض‌نی ترک ایتگان خدانی دشمنی‌نی عاشق دیب نام قویوبدورلار، دل و جان بیرله عاشق بولغان کیشی بیر ذره‌چه شریعت حکمیگه خلاف ایتمس، شادلیک و غمگین‌لیک و فراغت و الم آوانیده خدا و رسول بویورغان ایشلارینی بیر دیک قیلور، اگر ییر یوزینی قیزیل آلتون بیرله تولدورسه‌لار حقیقی عاشق انگا کوز قیه‌سی بیرله باقمس و التفات ایتمس، بلا اوقی کیلیب تنیگه قدلسه آه اورمغای، باشیغه قیلیچ کیلسه روشینی بوزمغای، هر کیم عاشق‌لیک لافینی اورسه معشوقینی بویورغانیگه خلاف قیلورمی؟ البتّه قیلمس.

حکایت

مسلمانینی یوز چوب اوردی بیر دون — اوشل آزاده دین هیچ چیقمادی اون
دیدی بیر ناظری قوب حاکمه بار — بو ایدی حاکمیم حاضر دور ای یار
تن و جانیم چنان املاک رب‌دور — مقاصد ایستمک بیزدین عجب‌دور

شرح: بیر پست رذیل بیر مسلماننی (ناحق) یوز چوب اوردی، اما کلتک ییگان آزاده مرددین هیچ صدا چیقمادی، بو صحنه‌نی کوروب تماشا قیلیب تورگان کیشی؛ تور حاکم‌گا باریب عرض قیل! دیدی، جوابیغه منی حاکمیم حاضر و ناظر الله دور اوزی کوروب بیلیب توروبدور، چون تن و جانیم اللهنی ملکی و انی تصرفیده دور، هر نه خواه‌لاسه قیلور، نفس خواه‌لاگان و ایستگان مقصدلار آرقه‌سیدین یورماق بیزدیک قُل کیشی‌دین جای تعجب دور دیدی.

کیل ای کونگول جهان سوداسیدین کیچ — قدم غم کشورینه اورماغیل هیچ
جسد قالمسدین ایلگاری نفس‌دین — هوا کوب قیلماغیل کیچگیل هوس‌دین
درِ توبه آچوقده ایسته مقصود — ایش اوتگان سونگ پشیماندین نچوک سود
ایگیل تیزراق خدانینگ طاعتیگه — کیین قویمه بو دمنی ساعتیگه
ییگیت‌لیکده عجب خوش خوف و زاری — یاغین‌لیک کیلسه خوش ییل‌نینگ بهاری
کوزیدین یاش اگر قورقوب توکار یاش — دُرِ رحمت بولور هر یاشیچه چاش
مبادا توبه قیلمسدین برون‌راغ — اجل کیلسه کیتارسن توبه‌سیز داغ
اولومنی دائما یانینگده بیلگیل — انی ایلگین گریبانینگده بیلگیل
اولومنی ساقی‌سین پیشانه‌ده بیل — لبینگنی دائما پیمانه‌ده بیل
اجل تارتیب توروبدور یای ایله اوق — یاشونور یر قاچار درمانیمیز یوق
کوتاریبدور قیلیچ بیزگا سالورغه — کیشی بیلمس قویارمو دم آلورغه
بیلورسن یوق بو دنیانینگ بقاسی — قدم باسقان ییرینگ جرنینگ یقاسی
تعجب موندین اوتمس جر لبینده — بنی آدم هنوز اوز مطلبینده
قدم دریا یوزیده روی خسده — هنوز اولاد آدم مینگ هوس‌ده
سحر بولسه ندا ایلار فرشته — ایشیت ای آدم غفلت سرشته
سنی خلق ایلاغان سلطان غالب — همیشه بنده‌سیدین توبه طالب
ایگامنی مغفرت دریاسیدور جوش — عجب دور بنده‌سیدین غفلت آغوش

ایگامدین لطف و رحمت بابین آچماق	عجبدور بندەسیدین مونچه قاچماق
یاتورسن تابکی ایمدی اویالغیل	دل و جانینگ بیلان حضرتغه یانغیل
نه کیم قیلمیش‌لارینگدین توبه قیلگیل	باشینگ کوب یوقاری قیلمه ایگیلگیل
اگر بیر اوستینی سلطانی اولدونگ	اولوم چنگالیگه آخر توتولدونگ
اگر تاپسنگ حیات حضرت نوح	قیلور بیر کون اولوم جانینگنی مجروح
اگر تاپسنگ حیات خضر و الیاس	کیترسن بو جهاندین ایّهاالنّاس
اگر تاپسنگ تیریکلیکنی دوباره	سنگا یوقدور اولومدین اوزگه چاره
نه دور توبه دیمک یانمق گنه‌دین	توزوک یولغه یورومک اوزگا رەدین
خدا درگاهیده چون ایلادینگ عهد	انی سیندورمغیل نفس ایلاسه جهد
اگر توبه دیمک چیقدی تیلینگدین	نه سود اول بولمسه جان و دلینگدین
دل و جان بیرله قیلغان‌نی نشانی	ینه قیلماسه توبه قیلغان آنی
اگر چین یانەسن ترمش بو یانه	تَـهِ پایانه‌دور تایریلمه یا نه
ندم نورین کونگول‌دین قیلمه غائب	اگر تایب ایرورسن کیتمه تاییب
اولار بیر عهد ایله بیر خیلی بولسه	اگر چندی‌که عشرت میلی بولسه
کونگول تصدیقی ریشه‌دور عمل شاخ	اولوغی توبه‌دور سیندورمه گستاخ
سینوغ شاخ ضربی بیرلان زخم آلیب اصل	مبادا بولماغای خشک آخر فصل
جریمه چرکی بیرلان ظاهر و سرّ	بولوب‌سن کیر ندم دریاسیغه کیر

شرح: ای کونگول جهان سوداسی و دنیا تجارتی‌دین کیچیب غم کشوری و قیغو ملکیغه هیچ قدم اورمغیل و متاع دنیا آرقەسیده بولماغیل جسددین جان چیقیب نفس کیریب چیقیش‌دین قالمسدین برون خواهشات نفسانینی پَیی‌دین بولمای هویٰ و هوسدین بالکل کیچگیل توبه ایشیکی آچوقلیگیده و صحت حالتینگده توبه قیلیب الله‌دین همه مقصدلارینگنی سوراغیل و ایستاغیل جان سینەگه کیلیب غرغره حالتیگه ییتیب توبه ایشیگی باغلانیب ایش وقتیدین اوتکاندین سونگره پشیماندین نیمه فائده؟ کوچ و قوت کیتمسدین برون طاعت و عبادت پروردگار طرفیغه تیزراغ ایگیلیب حاضرگی دَم‌نی غنیمت بیلیب کیین‌گه سالمغیل ییگیت‌لیک وقتیده خدادین قورقماق و گریه و زاری قیلماق قنداغ یخشی دور، ییل‌نینگ بهاری کوب یاغین‌لیک کیلسه نه قدر خوب‌دور، یاش کیشی خدادین قورقوب کوزیدین یاش توکسه و ییغلاسه ثواب دُرّی و رحمت مرواریدی هر یاشیچه و اندازهٔ گریه‌سیچه بلکه انگا اون و یوز برابر چاش بولوب و خرمنلار وجودگه کیلور، اوّلگی یاش لفظی دَمع و آب دیده معنی‌سیده، ایکینیچی‌سی صبی نابالغ (یاش باله) معنی‌سیده دور و یا مونی ضدی یعنی اولگی‌سی صبی معنی‌سیده و

ایکینچیسی دمع معنی‌سیده بولسه هم درست‌دور، چاش خرمن معنی‌سیده‌دور. مبادا توبه قیلمسدین ایلگری اجل ایلچیسی کیلیب قالسه داغ حسرت بیرله بو دنیادین بی‌توبه کیتارسن شو اوچون باید اولومنی همیشه یانینگده‌گی‌دیک و انی قولینی یقانگده‌گی‌دیک بیلماغینگ کیراک، اجل ساقی‌سینی آلدینگده و پیشاننگده و لبینگنی همیشه انی پیمانه‌سیده‌گی دیک بیلماغینگ کیراک، همیشه اجل کمینینگده یای [کمان] اوق [تیر]نی تارتیب پایلاب توروب‌دور، بیکینیش اوچون جای و قاچیش اوچون درمان یوقدور، بیزنی اورماق و گردنیمیزگه انی بیرله سالماق اوچون قیلیچ کوتاریب توروب دور، نفس آلماقغه قویار قویماسینی کیشی بیلمس، بو دنیانی بی‌بقا و قدم باسقان ییرینگ جر یقاسی ایکانینی خوب بیلورسن، اما موندین تعجب‌راغ نمرسه بارموکه، انسان اولوم جرینی لبیده توروب هنوز هم اوز مقصد نفسانی و هویٰ و هوس آرقه‌سیده‌دور. ایاغی دریا یوزیده خس اوستیده زورغه تورگان کیشی‌دیک بولسه‌ده هنوز مینگ آرزو و هوس کیتیده سرگردان‌دور. سحر وقتی بولسه (الله امری بیرله) بیر فرشته ندا قیلور: ای آدم غفلت طبیعت ایشیت و بیل‌که سنی یراتگان و یوقدین بار ایلاگان خدای قادر و توانا همیشه بنده‌سیدین توبه قیلیب گناه‌لاریدین یانماقلارینی ایستار. **عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– قَالَ يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الآخِرُ فَيَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ**[حديث ١١٤٥ : بخاری]، [١٨٠٨ : مسلم]. ایگمنی رحمت و مغفرت دریاسی همه وقت خصوصاً سحر وقتلاریده قینماقده‌دور دعا قیلگوچی و مغفرت ایستاگوچی و سوراگوچی‌لارنی آختارور اما تعجب‌که بنده‌لار غفلت قوچاغیده یاتورلار، ایگم (الله)دین همه وقت مهربانلیک و رحمت و شفقت ایشیگینی آچماق بولسه‌ده بندۀ بی‌همت‌لارنی درگاه الهی و فیض نامنتهاهی‌دین مونچه اوزاق قاچماق‌لاری جای تعجب و مایۀ تأسف‌دور، تا قچانغچه غفلت اویقوسیده یاتارسن باید اویغانیب دل و جان بیرله درگاه الهیغه یانیب هرنه قیلگان گناه‌لارینگدین توبه قیلغیل باشینگنی (متکبرانه) یوقاری قیلمسدین فقیر و بیچاره‌لار کبی (متواضعانه) ایگیلیب گردنینگنی خم قیلغیل ییر یوزینی سلطانی و پادشاهی بولسنگده اولومدین قاچیب قوتولمس سن آخر انی چنگالیگه توتولوب اسیر اولورسن، اگر حضرت نوح علیه السلام حیاتلارینی تاپیب مینگ ییلدین زیاده عمر کورسنگ و یا حضرت خضر و الیاس کبی (عمر عادی انسان‌لاردین زیاده) تیریک بولسنگ و یا اولوب ینه [بالفرض] تیریلیب ایکینچی دنیاده حیات کیچورسنگ، اولوم آخر بیر کون جانینگنی مجروح ایتیب بو جهان کدورت نشان‌دین حسرت بیرله کیتورسن، سنگا بلکه همه‌گه اولوم جامیدین جرعه نوش ایتماقدین اوزگه چاره یوقدور.

تنبیه: حضرت خضر و الیاس علیهماالسلامنی دنیاده تیریک‌لیک‌لاری و نبوتلاریده اختلاف باردور، لیکن معتمد قول شوکه هر ایکّی‌لاری حیات و پیغمبردورلار، بولار ییرده تیریک بولماقده مخصوص اولوب حضرت ادریس و عیسی علیهماالسلام آسمانده حیات بولوشگه اختصاص‌لاری باردور، بولارنی نبوتلاری پیغمبریمیزنی خاتم

الانبیالیک‌لاریغه منافی و تیسکاری ایمسدور، چونکه بولار شریعت محمدیه‌گه اتباع و پیرولیک قیلیب هرگز انی خلافیگه ویا باشقه بیر شریعتگه مردمنی چاقیرمس‌لار، و هم نظرلاردین غائب اولگان حالده بعضی اوقات بعضی لیاقتی بار مخصوص ذاتلارگه کورونوب مصاحب بولورلار و هر ییل حجگه حاضر اولوب منیٰ‌ده بیر-بیرلارینی ساچلارینی آلیب سونگره اَیریلیب کیتورلار. چنانچه «**فصل الخطاب**»ده حضرت خواجه محمد پارسا بو ایکّی ذاتنی اوامر و نواهی دین مبین اسلام‌نی خوب مراعات ایتماقلارینی و خلایق‌نی شریعت محمدیه‌گه چاقیرماقلارینی و الارنی تیریک‌لیک‌لارینی انکار ایتماقنی غایت جهل ایکان‌لیگینی و خاتم النبوت‌گه مناقض اولور دیب نبوت‌لارینی انکارینی کم‌عقل‌لیک‌دین سناب حضرت خضرنی کوب کسل بولوب تداوی ایتماقلارینی و نیچه بار خاتون آلیب فرزند کورگانلارینی و تیشلاری نیچه بار توشوب ینه چیقغان‌لیگینی بیان ایتیب‌دورلار. ابن حجر هیتمی فتاوی حدیثیه‌ده و عبدالوهاب شعرانی بعض مصنفات‌لاریده و امام مناوی «**فیض القدیر**»ده شونگه اوخشش سوزلارنی ذکر ایتیب دورلار.

ناظم رحمه الله توبه قیلماق نه دور دیب اوزلاری جوابیده دیب دورلار: اوزگا (یمان) یولدین قیتیب توزوک و یخشی یولگه یورماک‌دور، و گناه‌گه توبه قیلیب (الله درگاهیده) قیتیب گناه قیلمای‌من دیب عهد قیلگاندین سونگره هر قنچه نفس و شیطان جد و جهد ایلاسه‌ده توبه و عهدنی سیندورمس‌لیک‌دور، اما توبه دیمک تنها تیل اوچی بیرله بولوب دل و جان دین بولمسه اندین نیمه فائده، دل و جاندین توبه قیلغان نشانه‌سی و علامتی شول‌که توبه قیلگان کیشی ینه اول ایشنی قیلمسه و انی ارتکاب ایتمسه. اگر گناه‌دین چین قیتیب یانه‌سن بایدکه بو یانگه (طاعت طرفیگه) ترماشغیل و محکم یاپیشغیل، ایاغینگ آستیده دوزخ اوتی یانیب توروبدور، تَیریلیب انگه توشوب کیتمه.

تمثیل: حیات دنیاده اگر خوب فکر قیلسنگ پل صراط شریعت اوستیده کیتیب بارورمیز و انی آستیده جهنم تورور، اگر شریعت یولیدین چیقمای توغری یولده کیتسک اول کوپروک‌دین سلامت اوتوب جهنم‌دین قوتولوب جنتگه یتوشگان و رضای الهی‌گه ایریشگان بولورمیز. اگر [خدا ناخواسته] توغری یولدین چیقیب ایگری یولگه قدم قویسک ایاغیمیز تاییب دوزخگه توشماغیمیز محققدور، پس شول دنیاده هر کیم اوزینی قیسی یولغه باریب تورغانینی بیلسه بولور. اوّلگی [یانه] لفظی یانماقدین مأخوذ قیته معنی سیده‌دور، ایکینچیسی [یانگه]نی مخففی پهلوگه معنی‌سیده‌دور. اوچونچیسی می‌سوزد، و [یَتَوَقَّدُ] معنی‌سیده، تورتونچیسی ینه لفظینی اشباع ایتیب یانه ایتیلگاندور، باز معنی‌سیده‌دور.

اوتگان گناه و یمان ایشلاردین ندامت و پشیمانلیک نورینی دلدین یوق قیلمه و همیشه نادم‌لیک صفتیغه متصف بول، اگر [حقیقتاً] گناه‌لاردین تایب (توبه قیلغوچی) ایرورسن، ینه تاییب کیتیب گناهگه بولغانیب قالمه. اوّلگی تایب لفظی اسم فاعل توبه قیلغوچی معنی‌سیده، ایکینچیسی تاییلماقدین آلینیب لغزش معنی‌سیده‌دور. توبه قیلغان بیر خیال و بیر فکر و بیر سوز کیشی اگرچه عیش و عشرت دنیاگه رغبتی و میلی بولسه‌ده توبه‌سینی

بوزمسدین بیر عهد ایله اولگونچه ثابت قدم بولور. دل تصدیقی ایمان درختینی ایلدیزی و ریشه‌سی دور، و اعمال صالحه انی شاخی دور، و اول شاخلارنی کتّه‌سی توبه شاخی دور، توبه‌دین قیتیب گستاخ‌لیک قیلیب انی سیندوروب قویماغیل، زیراکه اول سینوغ شاخ ضربی بیرلان درختینی اصلی و توبی زخم آلیب مبادا آخر فصل و کیتار وقتده قوروب قالیب ایمان قولدین کیتماسون. جریمهٔ گناه چرکی و آلوده‌لیگی بیرلان ظاهر و سر [تاش و ایچ] بیرله کیر بولوب‌سن بو چرک‌لارنی کیتکورماق ایسته‌سنگ توبه قیلیب ندامت و پشیمانلیک دریاسیغه کیریب چومولوب اوزونگنی پاک ایتگیل، اوّلگی کیر لفظی چرک معنی‌سیده، ایکینچیسی کیرماقدین امر دور، اُدخُل معنی‌سیده.

حکایت بی‌بی رابعه علیهاالرحمه

ایشیتگیل رابعه‌نینگ اشکین ای شـاه	بیراونینگ چادری‌غه تامـدی ناگاه
دیدی: یُو چادرینگنی ای قریدنداش	قیزیل قاندور کوزومدین ساچراغان یاش
اویاتلیغ عاصیه‌دین ای گـــزیـده	بولوبدور قانه تبدیل آب دیــــده
اگرچه رابعه‌دور مَـــــرأه بـالـذات	ایرانلار قویدی‌لار تاج الرّجال آت
اوزین سودراب حرمغه جانی بیرلان	یتوشدی بیتّی بیلده یانـی بیـرلان
انینگ شأنیده‌گی کسـب و کمالات	عدددین دور بیرون اذواق و حالات
مونینگ‌دیک بیغلاسه انداغ نکـو رأی	بیزینگ‌دیک روسیه‌نی حالیگه وای
همیشه ذوقیمیز عیش و کولوشــگا	یتوشمس ایرته قیلغان توبه توشگا

شرح: بو حکایت‌نی ایشیتیب اندین عبرت آلگیل‌که رابعهٔ عدویه‌نی کوز یاش‌لاری (ناخواست) بیر خاتون چادریغه تامدی، رابعه انگا ای قریدنداش، چادرینگنی یووب آلغیل، زیراکه کوزومدین ساچراغان یاش قیزیل قاندور دیدی (و هم اوزینی عجب و ریادین ساقلاماق اوچون ایدی) ای خدانی برگزیده (تنلاگان) بنده‌سی گناه خوفیدین بو عاصیه (گنهکار)نی کوز یاشی قانگه ایلانیب‌دور. [ناظم رحمه الله اول ذات‌نی بعضی شرح حال‌لارینی بیان ایتیب دیرلارکه] اگرچه رابعه رحمهاالله ذاتاً مرأة (خاتون) بولسه‌لارده ایرانلار اول کیشیغه تاج الرجال لقبی‌نی بیریب شول آت بیرله تانیلگاندورلار، اول بی‌بی پیاده اوزی اوز جانینی سودراب بیتّی بیلده یانی بیرلان یوروب حرمغه یتوشدی، اول باهمت خاتون‌نینگ شانیده‌گی کسب و کمالات و اذواق و حالات حساب‌دین تشقاری دور، انداغ نکو رای یخشی سیرت با تقوی کیشی مونینگ‌دیک قان ییغلاسه بیزلاردیک یوزی قرالارنی حالیغه وای‌دور. همیشه بیزلارنی ذوقیمیز عیش و کولوشگه دور، ایرته قیلغان توبه‌میز توش (چاشت) وقتیگه یتوشمای دور. دوزخ باشقه‌لارگه یراتیلگان و آسماندین خط برائت توشوب توغری جنتگه بارادیگان‌دیک خاطر جمع یورورمیز.

الهی لطف قیل من مــبتـــــلاغه | **توشوبدور مــن بـیـــابان بـلاغه**
یاتیب‌من یوز توبان ایسّیغده سوســاب | **کیشی یوقدور تاموزغای قطـــرۀ آب**
قوروب قانیــم ییتیب‌دور لبگه جانیــم | **توشوبدور ییـــرگه آغزیمدین زبانیم**
کرم بحریدین ای ســلطان وهّــاب | **عطا قیلسنگ منگا بیر جرعۀ آب**
بَذِیَّات اهلی اطرافیمــــده دور پـُر | **امیدلیک من هنوز ای کاشف الضُّر**
سعادت قوّتین قیلسنـــگ عنایــت | **رفیقیم بولسه توفیق و هـــدایت**
بیریب سینمس عصای توبه قولغه | **طلب دردی بـیلان سالسنگ بو یولغه**
تورع زادی بولـــــه قوینیمیزده | **عبودیت طنابی بویـنــیـــمـیزده**
یوروتوب یخــشی‌لار کیزگان سبل‌نی | **رضا ملکیگه قونـــدورسنگ بو قُلنی**
مونینگ‌دیک ایشــلار ای دانای اسرار | **سنگا آسان ایرور بیزلارگه دشوار**
کوتاریب‌من امید بیرله بیلاک‌نـــی | **خداوندا قبول ایتـــگیل تیلاک‌نی**
ایرور جاوید لطفینگ بحری دور جوش | **ایرور بیز چون خطاگر ســن خطا پوش**
اگرچه برچه ایشیم بولدی معیوب | **منی عیبیم‌نی لطفینگ یاپماغی خوب**

شرح: ناظم رحمه الله به‌طریق مناجات دیورلار: الهی من‌دیک نفس و هوی‌غه گرفتار و مبتلاغه لطف و عنایت قیل بیابان (صحرا) بلاغه توشوب قالیب ایسّیغده سوساب چنقاب یوز توبان (ییرگه قراب) یاتیب‌من بیر کیشی یوق‌که آغزیمگه بیر قطره سو تاموزسه قانیم قوروب جانیم لبگه ییتیب‌دور، سوساماقدین تیلیم آغزیمدین آسیلیب ییرگه توشوبدور، ای سلطان وهاب نه بولغای‌که دریای کرم‌دین منگا بیر ایچیم سو عطا قیلیب بو تشنه‌لیکدین قوتقارسنگ ناظم رحمه‌الله یوقاریده‌گی ابیاتلارده قحط‌الرجال‌لیکده قالیب بیر صحبتیدین استفاده ایتگودیک کیشی‌لارنی یوقلیگی و محبت تشنه‌لیگینی توجه سویی بیرله دفع ایته‌دورگان کامل مکمل ذاتلارنی بولمگان‌لیک‌لارینی بیاباندە تشنه سوساب قتّیغ حالده یاتکان کیشی حالیگه تشبیه ایتیب دورلار. اگرچه اطرافیمده بَذِیّات اهلی و فحش تیل‌لی کیشی‌لار پُر (توله) دور، لیکن ای کاشف الضر هنوز هم سنی لطفینگ‌دین امیدوارمن‌که سعادت قوتینی عنایت قیلسنگ و توفیق و هدایت یولداشیم بولسه و توبه‌نی سینمس عصاسینی قولومغه بیریب طلب دردی و محبت شوقی بیرلان بو یولغه سالسنگ ورع و تقوی توشه‌سی بو یولده قوینیمیزده بولوب و قُل‌لیک طنابی بوینیمیزده بولسه یخشی ذات‌لار یورگان یول‌لارگه بو قُل‌نی یوروتوب آخر انی رضا ملکیغه قوندورسنگ (ای دانای اسرار) مونداغ ایشلار بیزلارگه قیین سنگا آسان ایرور، امید بیرله بیلاکیم و قولومنی دعاغه کوتاریب‌من، خدایا تیلاکیم‌نی قبول ایت، لطف و جاویدینگ دریاسی همیشه قَیناغده دور، بیزلار [بنده‌لارینگ گنهکار] خطا قیلغوچی‌میز، سن خطا پوش، ستار دورسن و بنده عیبینی یاپورسن، اگرچه

همه قیلگان ایشلاریم خطا و عیب‌لیک دور، لیکن لطفینگ منی عیب‌لاریمنی یاپماغی یخشی‌دور [بَذِیّات جمع بذیه: فحش سوزلارنی سوزلاغوچی معنی‌سیده دور، اما بو ییرده یمان سوزلارنی اراده ایتیب دورلار] شارح مزیّات دیب یخشی کیشی‌لار معنی‌سیده دیگانی غلط‌دور.

موعظه

کیل ای نفس آچماغیل کوز هر قیانه — یوق ایرمیش اعتماد اوشبو زمانه

میسر بولسه طلادین سنگا تخت — اوزونگدین پستگا زینهار آیماغیل سخت

اگر بیرسه جهان سلطانلیغی دست — کیشی اوز حالینی بیلماک کیراک پست

اگر رتبه‌نگ ایرور اعلای آفاق — ییقیلغان خسته‌لارنی حالیغه باق

بو رفعت بیرله کوکنی کور همیشه — یوزی دور ییر ساری ای یخشی پیشه

اگر چندی‌که اورنینگ بولسه افلاک — قویاش‌دیک اوپ توروب رخسارهٔ خاک

اگر دنیاده بولسنگ زور و بازو — ولی انده قوروغلوغ‌دور ترازو

طرف موری و سنده قوت فیل — مسلمانلیغده انگا مرحمت قیل

اگرچه اول ایاغ آستیده دور خوار — خدا مخلوقی‌دور آغریتمه زینهار

تکبر قیلماغیل ای بی‌معانی — فلانی اوغلی‌دور من دیب فلانی

اگر آلدینگده‌گی قُل بولسه والی — کونگول‌نی کینه‌سی‌دین ایله خالی

برونغی حالیغه قیلمه نظاره — انی تنگریم عزیز ایتسه نه چاره

ایشانمه آته‌غه قالمه طلب‌دین — سورالمسدور قیامتده نسب‌دین

حسب فوق نسب‌دور ای نکو حال — ایپک توندین اوتار خوب ایشلاگان شال

قراچه اوغلی خواجه اوغلی‌دین کم — معلم بولسه سیددین اوتار هم

اگر صاحب نسب توز دور ایشیگا — نه سوز دور ایکّی خصلت‌لیک کیشیگا

اگر قیلسنگ سفر دار الحیاته — خوب آته بار دیمه تارمش خوب آته

اگرچه نوح ایدی هادی انسان — توغوبدور انداغ ایردین نامسلمان

اگرچه نوح اوغلین عرضین ایتتی — خدادین «لَیسَ مِن اَهلِک[1]» ایشیتتی

---

[1] آیه ٤٦ – سورهٔ هود.

ابو طالب‌که عــــم‌دور مصطفی‌غه	اتا ایردی علــیّ الــمــر تــضــی‌غه
کیچیک‌دین مصطفی‌غه ایردی مشفق	ولیکن بولــمـــادی دین‌ده موافق
دیانت‌سیز اوشل‌کیم بولدی نابــود	پیمبر شفقتی هــم قیلمادی سود
انینگ حکمیده دور ادبار و اقبــال	تیکاندین گل چیقاردی زهردین بال
خلیل الله ایدیــــــلار آزر اوغلی	تقی لوط نبی دور هـــــازر اوغلی
حسود ایتگان کیشی دون و دغل‌دور	بو بیر سوز خلق ارا ایسکی مثل‌دور
چراغینی که حق یاندوردی قویدی	انی کیم پوف دیدی سقالی کویــدی[1]
خدانی صنعیدین کوردینگ کرشـــمه	ب‌یر ایسکی ییردین آقدی ینگی چشمه
انی بند ایتکالی آلدی بــــیــراو بیــل	مونی غرق ایلادی ناگه کیلیب سیل
اگر تاری کیشی ظلم ایتسه تارتار	ولی مظلوم دیگان‌نی اجری آرتــار
مسلمانی‌غه هیچ بولمه مــکــابــر	بارور جابر ایرور ای نفس جــابـــر
توشورمه نفعی یــوق رنجش میانه	ســنـــــــــی ایلتار زیانه تازیانــه
تیریک یورگونچه ظالم اولگانی خوب	گنه‌دین بیر نیچه کم بولگانی خــوب

شرح: ای نفس ظالم کوزونگنی هر طرفغه قراب آچیب زینت دنیاگه باقماغیل، چونکه بو تورت کون‌لیک دنیا اعتمادگه شایسته و اطمینانگه لایق ایمس، سنگا ییر یوزینی پادشاه‌لیگی و آلتون تخت میسر اولوب صاحب جاه و جلال اولسنگ باید تواضع‌نی پیشه قیلیب اوزونگدین مرتبه‌سی قویی کیشی‌لارگه زینهار قتیغ سوزلاماگیل و اوز حالینگنی همه‌دین پست کورغیل، چنانچه شیخ سعدی رحمة الله علیه دیب دورلار:

تواضع ز گردون فروزان نکوست	گدا گر تواضع کند خوی اوست[2]

اگر مرتبه و منزلتده اعلای آفاق همه‌دین بلند بولسنگ‌ده ییقیلغان خسته و افتاده‌لار حالیغه باقغیل. [آفاق جمع افق] ناحیه و اطراف و جوانب معنی‌سیده‌دور. (ای نکو کار) آسماننی شو قدر بلندلیگی بیرلان کورگیل که همیشه ییر طرفیگه قراغاندور، اگرچه مقام و مرتبه‌ده جایینگ آسمان کبی بلند بولسه‌ده تواضع پیشه بولوب قویاش‌دیک ایرته توروب تفراغ یوزینی اوپگیل و باشینگنی خاک مذلتگه سوروب الله‌گه تقرب حاصل ایتگیل، اگر دنیاده [بازوسی زور] قوت و قدرت ایگاسی بولسنگ‌ده ظلم پیشه بولمه، زیراکه او دنیاده ترازوی عدالت خداوندی قوروغلوغدور و مظلوم حقینی ظالمدین آلیب بیرور، سنی طرف مقابلینگ مورچهٔ عاجز [چَملی]

[1] اوشبو بیت فارسچه ایسکی بیر بیت ترجمه‌سی دور، شاعری‌نینگ کیملیگینی بیلمایمن، شاید ابوسعید ابوالخیر بولسه. فارسچه شعر منه شو:

چراغی‌را که ایزد بر فروزد	هر آنکس پف زند ریشش بسوزد

[2] بخش چهارم، در نیایش خداوند، بوستان، سعدی.

کبی کم‌زور بولوب سن فیل کبی قوت‌لیک بولسنگ، مسلمانلیغ یولیده عدالت و انصاف و ترحم و شفقت شونی ایجاب ایتورکه، انگا مرحمت و شفقت ایتیب ظلم ایتماغدین اوزونگنی ساقلاسنگ اگرچه اول ایاغ آستیده خوار بولسه‌ده الله مخلوقی دور انی هرگز آغریتماگیل و غضب الهی‌دین قورقگیل.

(ای بی‌معنی) فلان بن فلانی من دیب تکبّر قیلماغیل، و آته-بابالار بیرله فخر ایتماگیل، بالفرض قضای الهی‌دین آلدینگده‌گی قُل، والی و حاکم بولوب بلند مرتبه‌گه ایگه بولوب قالسه انگا اطاعت ایتیب کونگولنی انی کینه و عداوتی‌دین خالی قیلماق و ایلگاریگی حالیغه قرامس‌لیک کیراک، زیراکه انی تنگری تعالی عزیز ایتسه نیمه قیلیب بولور، و بنده‌نی قولیدین نیمه کیلور، ناظم رحمه اله بو نیچه بیت‌لارده نسب و حسب خصوصیده و نسب قَیسی وقتده فائده بیرماغی توغریسیده بیر قنچه افاده ایتیب‌دورلار، آته‌نی فضل و کمالی و نسب و حالیغه ایشانیب طلب علم و استحصال اعمال و اخلاق حسنه‌دین قوروق قالماغیل، قیامت کونی (سنی آتنگ کیم ایدی دیب) نسبینگ‌دین سورالمس، بلکه عمل‌دین سورالور، حَسَب (فضل و کمال)که کیشیده موجود بولسه آته آنه‌لار واسطه‌سی بیرلان ایریشیلگان مفاخر نسب‌دین یوقاری‌دور، چنانچه یخشی ایشلانگان شال نفاست و ارزش و قیمت‌ده ایپک‌دین توقولگان تون و چپن‌دین اوتار [شال جوندین توقولگان تیکه و پارچه‌نی ایتیلور] اگرچه قراچه اوغلی [عامهٔ خلق اوغلی] یعنی سید و شریف ایمس قرا خلق اوغلی [مرتبه و نسب‌ده] خواجه و سید و شریف اوغلی‌دین کم بولسه‌ده قرا خلق اوغلی اوقوب علم اورگانیب معلم‌لیک درجه‌سیگه ییتسه، سید و شریف بی‌علم و کمال‌دین رتبه‌ده اوتار. اما صاحب نسب (سید و شریف) اوز ایشیگه توزوک بولوب عالم و عامل و فاضل و کامل بولسه، عالم ادنیٰ نسب‌دین مرتبه‌سی بلندلیگیده هیچ شک یوقدور، چونکه ایکّی خصلت‌لیک کیشینی عالی منزلت‌لیگیده هیچ سوز یوقدور. دارالحیات [آخرت] طرفیگه سفر قیلسنگ یخشی [عالم و عامل] آتم بار ایدی دیمسدین اوزینگنی اعمال صالحه و اخلاق فاضله‌نگ اثریدین دنیاده آرتورگن یخشی آتگه تارمشماق‌نی نظرده توتگیل، اوّلگی [آته] لفظی پدر معنی‌سیده دور، ایکینچی‌سی [آتگه]نی مخففی‌دور. ناظم رحمه الله تنها نسب‌نی سعادت انسانیه‌ده [بدون مشیت و ارادهٔ خداوندی] هیچ تأثیری‌نی یوقلیگی‌نی بو بیت‌لارده افاده ایتیب دورلار، اگرچه حضرت نوح علیه السلام پیغمبر و هادی عالم انسانیت ایردیلار، شونداغ ذات‌دین کنعان آتلی بیر نامسلمان فرزند توغولوبدور، همه مسلمانلار کیمه‌گه چیقگانده بیر طرفده اول چیقمسدین تورگانده حضرت نوح علیه السلام، **يَا بُنَيَّ ارْكَب مَّعَنَا وَلاَ تَكُن مَّعَ الْكَافِرِينَ** [۴۲ : هود] ای باله‌گینم بیز بیرله کیمه‌گه مین! و کافرلار بیرله بولمه، دیگانلاریده، تاغگه پناه آله‌من منی سودین ساقلایدی دیدی. حضرت نوح علیه السلام انی سوزینی رد ایتیب خدانی عذابیدین بو کون ساقلاگوچی یوقدور مگر خدا رحم قیلگانلار دیدیلار، سونگره دریا تولقونی آره‌لارینی توسوب اول باله غرق اولوب کیتدی، طوفان سویی توگاب کیمه ییرگا توختاگاندین سونگره نوح علیه السلام پروردگارنی ندا ایتیب، **إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي** [۴۵ : هود] دیب اوغول‌لارینی عرضینی ایتدیلار، لیکن الله طرفیدین، **إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ** [۴۶ : هود] البتّه او سنی اهلینگدین

ایمس، جوابینی ایشیتدیلار. قصه‌لاری تفسیرلارده مفصل‌دور. ابو طالب‌که رسول الله‌نینگ عمکی‌لاری و حضرت علی مرتضی‌نی آته‌لاری ایردی یاشلیک‌دین رسول الله گه مشفق و مهربان بولوب مشرک‌لار مقابلیده اول ذات‌نی حمایه ایتماقده نهایت درجه‌ده کوشش ایتار ایدی، لیکن اول ذات دین‌ده موافق بولمادی، اسلام‌نی قبول ایتمادی، بی‌دین‌لیک بیرله (کافرلیک حالتیده) اوشل (ابو طالب) کیم نابود بولوب [اولوب کیتدی]، رسول الله‌نی شفقت‌لاری هم انگا فائده بیرمادی، **إِنَّكَ لا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاء** [٥٦ : القصص] آیتی نازل بولدی. مرض الموت‌ده رسول الله انی آلدیغه کیریب ای عمکی بیر بار **[لَااِلٰهَ اِلَّا اللّٰه]** دیگیل، تاکه من سینینگ اوچون قیامت کونی الله نزدیده گواه‌لیک بیرای دیگان‌لاریده [ایمان کیلتوروشیگه اولومدین قورقوشی باعث بولدی دیب] قریش منی عارگه نسبت بیرمسه‌لار ایدی، هر آئینه بو کلمه‌نی ایتماق بیرله کوزونگنی روشن قیلور ایردیم دیب جواب بیردی، بو حدیث‌نی مسلم و ترمذی و بیهقی و غیرهم روایت ایتیب دورلار[1]. اقبال و ادبار، سعادت و شقاوت تنها الله‌نینگ حکمی و قضاسی آستیده دور. تیکان‌لیک گل بوته‌سیدین هر قسم گل و غنچه‌لارنی چیقاریب و زهرلیک آری‌دین عسلنی وجودگه کیلتورور، شو کبی کافردین مسلمان و مسلماندین کافر پیدا قیلور، **يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيَّتَ مِنَ الْحَيِّ** [٣١ : یونس – ٩٥ : الانعام – ١٩ : الروم] بو سوزگه اشاره‌دور. ابراهیم خلیل الله آزر بت‌تراش اوغلی بولوب، لوط پیغمبر هازر اوغلی ایردی‌لار، الله بو ایکّی‌لارینی نبوت مرتبه‌سیگه ایریشتوروب ابراهیم علیه السلام‌نی خلت مقامیگه کوتاریب خلیلیم‌دیدی. الله‌نینگ اوز فضل و مرحمتی بیرله بیراوگا بیرگن دنیوی و اخروی نعمت‌لارینی کورالمای حسد ایتکان و زوال نعمتینی ایستگان کیشی دون و دغل پست و حیله گر و مکار دور، بو سوز خلق اراسیده ایسکی‌دین قالگن ضرب المثل دور. [حُسُود بضم حأ و سین مصدر حَسَد معنی‌سیده‌دور] حق‌تعالی یاندوروب قویگان چراغنی هر کیم اوچورماق قصدیده پُف دیسه اوزینی سقالی کویوب شرمنده بولماقدین باشقه بیر نتیجه آلمس الله تعالی صنعی و ایجادی و تقدیری‌دین بو کرشمه و لطف و احسان‌نی کوردونگ‌که بیر ایسکی اوزاغ ییل‌لاردین بیری نبوت و رسالت سویی انده آقمای قوروب یاتگن حجاز تفراغیدین رسول آخر الزمان محمد علیه‌السلام‌نی مبعوث ایتیب ینگی چشمه (بولاغ)نی آقوزوب قویدی، اول سونی بند ایتماغ و رسالت یولینی توسماغ و اول ذات‌نی

---

[1] وَحَدَّثَنِى حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِىُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِى يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِى سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلٍ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِى أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– «يَا عَمِّ قُلْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ. كَلِمَةً أَشْهَدُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ». فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِى أُمَيَّةَ يَا أَبَا طَالِبٍ أَتَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– يَعْرِضُهَا عَلَيْهِ وَيُعِيدُ لَهُ تِلْكَ الْمَقَالَةَ حَتَّى قَالَ أَبُو طَالِبٍ آخِرَ مَا كَلَّمَهُمْ هُوَ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. وَأَبَى أَنْ يَقُولَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– «أَمَا وَاللَّهِ لأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مَا لَمْ أُنْهَ عَنْكَ». فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (مَا كَانَ لِلنَّبِىِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِى قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ). وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِى أَبِى طَالِبٍ فَقَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– (إِنَّكَ لاَ تَهْدِى مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِى مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ). **[حديث ١٤١ : مسلم]**

تبلیغلاریگه توسقونچیلیک قیلماق اوچون بیراولار (کفار قریش) بیل آسیب اول رحمت و رسالت چشمه‌سینی کوموب یوقاتماغچی بولگانلاریده ناگاه بیردین سیل غضب الهی کیلیب بدر غزوه‌سیده اکثرلارینی هلاک ایتیب چاه مذلتگه تیقدی و آخرالامر عربستان تفراغی مشرک‌لار و کافرلار وجودیدین پاک اولوب اسلام و توحید دینی او ییرده قورولوب تمام عالمگه یاییلدی. اگر کیمسه بیر تار مقداریچه (آزگینه) بیراوگه ظلم ایتسه اول قیلگان ظلمینی سزاسینی تارتر و کورار ولی بالمقابل مظلوم و بیچاره‌نی اجر و ثوابی آرتر و زیاده بولار. اوّلگی [تاری] لفظی یای نکره بیرله ایپ معنی‌سیده فارسی‌دور، [تارتر] لفظی تارتماقدین مأخوذ دور، کوتارار [میکشد] معنی‌سیده‌دور. (ای نفس ستمگر) جزای عمل حقلیگینی بیلگاندین سونگره هیچ مسلمانغه مکابر و معاند و تیسکاری بولمه! آخر همه‌میزنی بارور جاییمیز برابر و (الله حضوری‌دور) [جا] مخفف جای، و [بِر] یک و واحد معنی‌سیده، و [جابر] عربی ستمگر و ظالم معنی‌سیده‌دور. مسلمانلارغه معاند اولوب بی‌فایده آزرده خاطرلیکنی اورته‌گه توشورمه تازیانه و قمچین بیرله (ناحق) بیراولارنی اورماق آخر سنی زیان و ضررگه ایلتار و آلیب بارار. (تازیانه شلاق و قمچین معنی‌سیده‌دور، زیانه لفظی [زیانگه]نی مخففی‌دور، ضررگه معنی‌سیده) ظالم‌نی تیریک یورگانیدین اولگانی یخشی‌راقدور؛ چونکه گناهی کم بولوب مردم اوستیدین ظلمی کوتاریلور.

حکایت حجاج

مسلمانیغه بیر کون ایدی حــجاج	دعای خیــر اوچون بیزگه قولونــگ آچ
دعاغه قول کوتاردی اول نــکو حال	دیــدی یارب بو ظـــالم جــانینی آل
دیدی حجاج اوشل مــــردِ خداغــه	نچــوک باردی تیلینگ مونداغ دعاغه
دیدی حجاجه اول مــــرد نکو سیر	سنــگا هم برچه مؤمن‌لارگه دور خیر
گناهینگ کم بولور اولسنگ اگر تیز	کیتــار ظلمینگ الارنی باشیدین نــیز

شرح: حجّاج ظالم مشهور ثقفی بیر کون مسلمانیغه منی حقیمگه دعای خیر اوچون قولونگنی آچ دیدی، اول مرد نکو حال دعاغه قول کوتاریب ای پروردگار ذوالجلال بو ظالم جانینی آل دیدی، اول مرد خداغه حجاج نچوک مونداغ دعای بدغه تیلینگ باردی دیگانده، جوابیغه اول نکو رفتار اولماغینگ سنگا و همه مومن‌لارگه یخشی‌دور، چونکه اگر تیزراغ اولسنگ گناهینگ کم بولور و هم ظلمینگ مسلمانلار باشیدین کیتور و اوزاغ بولور دیدی.

حجاج‌نی مظالمی و انی سفاک‌لیگی و محبوس‌لارنی ایرکک-خاتون بیر جایده اوستی آچوق ایسّیق-ساوقدین ساقلامایدیگان قماقخانه‌ده آچ-یلانغاچ ساقلاب انواع عذاب‌نی الار اوستیغه یوروتگانی کتب تاریخده مذکور و صحابه و تابعین‌دین کوب کیشینی اولدورگانی مروی‌دور.

کیل ای آزاده بول همت بیلان یار	**طمع زندانیغه بولــمـــــه گــرفتار**
بیر ایگنه بولمسه دنــیا ایشیدین	**اور استغنا طمع قیلمه کیشی‌دیــن**
خداینگ هرنه بیرسه قیل قناعت	**کونگولنی قیلمه منت‌دین جراحــت**
یوگورسنگ کونده بیر کَودی اوچون چند	**بخارا اولکه‌ســیـــــدین تا سمرقــند**
بدخشاندین کوتارسنگ یوز ساری تاش	**بهاسی بلخ ایچینده بولسه بیر مــاش**
اگر باشی بیلان چَه قازسه بـــنــــده	**کوزی‌نینگ یاشی‌چه سو تاپسه انــده**
اگز قازســه اریغ کیپریک بیله مــرد	**انگا بیر خوشــۀ جَو قیلسه پــرورد**
بو محنت بیرله تاپسنگ پرچۀ نان	**کیشی‌نینگ منّتی‌دین اولدور آسان**

شرح: ای آزاده طبع همت بیلان همیشه یار و رفیق اولغیل، طمع زندانیغه گرفتار اولوب طمّاع بولوب قالماغیل، دنیالیک نمرسه و انی اسبابیدین بیرگینه ایگنه (سوزن، اِبرَة) قدَر شئ بساطینگده بولمسه‌ده اوزونگنی استغنا طرفیگه اوروب هیچ بیر کیشیدین طمع قیلماغیل، خداوند متعال هرنه بیرسه انگا قناعت قیلیب طمع اثریده کونگلونگنی بیراولارنی منّتی‌دین جراحت بولوشیگه سبب بولمه، بیر کَودی (بیر پول) اوچون نیچه بار بخارا اولکه‌سیدین تا سمرقند شهریغچه یوگورسنگ و یا بدخشان ولایتی‌دین یوز اوستیغه قویوب تاش کوتاریب کیلسنگ، انی بها و قیمتی بلخ شهریده بیر ماش قدریچه بولسه ویا بیر کیشی باشی بیرله [اوزی تنها] بیر چاه (قدوق) قازسه و انده کوزیاشیچه سو تاپسه ویا کیپریک (مژه) بیرله اریغ قازیب انی سویی بیرله بیر باش اریه‌نی پرورش قیلیب کوکارتورسه بو یوقاریده ذکر ایتیلگان محنت و مشقت‌لار بیرلان بیر بُرده نان تاپیب ییماق بیراولارنی منّتی‌نی (طمع اثریده) کوتارگاندین آسان‌راق‌دور. ناظم رحمه الله بو ابیات‌لارده طمع‌دین تحذیر و استغنا و آزاده‌لیکغه تشویق‌ده کمال مبالغه بیرله ترغیب ایتیب‌دورلار. خلص کلام شول‌که، کوب محنت و مشقت بیرله بیر قُوتِ لَایَمُوت قولگه کیلسه، طمع و رذالت یولیدین آسانلیک بیرله قولگه کیلگان انواع اطعمه‌دین مینگ درجه یخشی‌راغ دور.

[کیپریک] مژه معنی‌سیده دور، [کَودی] شور دریادین چیقه‌دورگان آق مونچاق کبی کتّه و کیچیک نمرسه‌نی ایتیلورکه سابقاً بخارا و خراسانده پول قطاریده یورور ایکان، و عوام آغزیده بو بیت ضرب المثل دور،

بیت:

سخن از کون کَودی میزند جوش	**اگر کودی نباشد هست خاموش**

***   ***   ***

قیدیرغان بیرله رزقینگ قدری تاشمس — کیتار قدرینگ قدردین هــرگز آشمس

توکّل گنجیدین ای یــوز اوگورگان — بو یورگانگه مخالــف دور بویورگان

الا بولگان الا یــــورگان‌دین آرتوق — کومولگان تیرمولوب تورگان‌دین آرتوق

اگر تاش چیناسه ایــلدین چیقیب تاش — کیشیگا ایگماگای همّت‌لی قُل باش

شرح: قیدیرغان و رزق آرقه‌سیده هر طرفده یورگان و تلاش ایتگان بیله رزقینگ قَدری (اندازه‌سی) تولوب تاشمس و زیاده بولمس و یا هر قنچه کوشش قیلیب آختارگان بیرله رزقینگ قِدرِی [قازانی] تولوب تاشمس و کوپایمس، خلق آلدیده عزت و حرمتینگ و قَدرینگ کیتار، لیکن قَدَردین (تقدیرده یازیلگان و تقسیم ایتیلگان رزق‌دین) هرگز آشمس. [قیدیرغان] آختارگان و هر طرف یورگان معنی‌سیده. [قَدرِی] بفتح قاف اندازه و مقدار معنی‌سیده ویا به‌کسر قاف [دیگ] و قازان معنی‌سیده. [قَدرینگ] حرمتینگ و عزتینگ معنی‌سیده. [قَدَر] به فتحتَین تقدیر معنی‌سیده‌دور. ای توکّل گنجی و خزانه‌سیدین یوز اوگوروب طمع گردابیغه چومولوب یورگان بو خیلده یوروشینگ خدا و رسول بویورگانیغه مخالف‌دور. اوّلگی بویورغان لفظی بُیورماقدین مأخوذ امر ایتگان معنی‌سیده، ایکینچی‌سی [بو] اشاره و [یورغان] یورماق و روش و رفتار معنی‌سیده مرکب دور.

تنبیه: توکّل کسب غه و کسب توکل‌غه خلاف ایمسدور، اکثر انبیاء علیهم السلام بیر کسب بیرله مشغولیت‌لاری قرآن کریم و باشقه کتاب‌لاردین بیلینور، چنانچه حضرت یوسف علیه السلام عزیز مصرگه خزانه‌دار و وزیرلیک بیرله مأمور ایردیلار، و حضرت داود تیموردین ساوت و قلقان و باشقه نمرسه‌لار یساماق‌لاری – آیة: **وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ** [۱۰] **أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ** [۱۱ : سبأ] و آیة: **وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ** [۸۰ : الانبیأ]دین معلوم اولور، و موسی علیه السلام قوی باقغان‌لاری قرآن کریم‌ده مذکوردور، و حضرت آدم‌نی زراعت قیلگان‌لاری مشهوردور، و **حضرت محمد** صلی الله علیه وسلم‌نی حضرت خدیجه‌گه اجیر اولوب شامگه تجارتگه بارگانلاری و قوی باقغانلاری و بعثت‌دین سونگره جهاد بیرله مشغول اولوب «**جعل رزقي تحت ظل رمحي**[1]» دیگانلارینی امام **احمد ابن عمر** رضی الله عنه‌دین روایت ایتیب‌دور، و اکابر صحابهٔ کرام‌نی بیر کسب بیرله اشتغال‌لاری چنانچه حضرت ابو بکر صدیق و حضرت عثمان و عبدالرحمن بن عوف و غیرهم‌نی تجارت ایتگان‌لاری و اکثر انصارلار زراعت بیرله اشتغال‌لاری مروی‌دور. و هم حضرت مریم‌گه، **وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا** [۲۵ : مریم] دیب اول عفیفه‌نی خرمانی سیلکیتماقغه بویورماغیده بیزلار اوچون رزق یولیده حرکت ایتماغگه هدایت و ارشاد باردور، ورنه الله بی‌سیلکیتماغ اول محترمه‌نی آلدیگه رُطَب‌نی توشورماقگه قادر ایردی. حدیث: **لو**

---

[1] **(جعل رزقي تحت ظل رمحي وجعل الذلة والصغار على من خالف أمري). اخرجه الترمذی و صححه، صفحه ۱۰۸، جلد ۸، تفسیر قرطبی.**

توكلتم علي الله حق التوكل لرزقكم كما يرزق الطير تغدو خماصا وتعود بطانا[1]. **رواه الترمذی.** بو حدیثده هم حرکتگه هدایت باردور، زیراکه پرنده‌گه رزق بیرماقده ایرته بیرلان قارنی آچ (رزق طلبیده) اوچوب کیتادی و کیچقورون قارنی توق قَیتیب کیلادی دیدی، اگر بالکل کسب و کار و حرکت‌دین توختاماغ مراد بولسه ایدی، قوش‌نی اوچوب باریب کیلماغینی ذکر ایتماس ایردی. امّا کاسب باید خاص الله‌گه تکیه قیلیب قیلگان کسبیغه تکیه قیلماسون، انسان‌نی پیس بولوب تیری‌سی الا-بولا بولماغی بیراولارنی مال و متاعیگه کوز آلایتوروب یورگانیدین و طمع ایتگانیدین آرتوق و یخشی‌دور، و یا پیس بولوب یورماق منافق‌لار کبی ایکّی یوزلامه یورماقدین زیاده و یخشی‌دور. بیراولار مال و منال و نان و طعامیگه طمع کوزی بیرلان قراب تیرمولوب تورگاندین اولوب بییرگه کومولگان زیاده و یخشی‌دور. همت و غیرت‌لیک کیشی ایل – قومی‌دین تشقاری چیقیب تاش چیناسه (کوب قتیغلیک‌لارنی کورسه)ده یات کیشی‌لارگه باشینی ایگماگای و الاردین طمع قیلماگای، [تاش چیناسه دیگانی] کوب قتیغلیک‌لارنی کورسه دیماغدین کنایه‌دور، ایکینچی [تاش] لفظی [بیرون و خارج] معنی‌سیده [ایچ] لفظی‌نینگ ضدی‌دور.

طمع نانینغه لب آچغونچه اول آچ — طمع بویی کورونمای بوییدین قاچ
اگر قرنی بیرار تویمـــاسه قرنی — کیشیگه آیماگای ایر بنده سـرنـی
طمع‌لیک سیـلـه‌دین بِه دور سیلینگان — تیلانگان‌دین ایرور آسان تیلینگان
طمع قیلمه تـاپـارغه زر نگاریـن — بو زر مهری بوزر دین‌نی کمالـــین
کیشی‌نینگ مطلبی سیم بولسه یـا زر — خلیل‌نینگ آته‌سی هم بولســه آزر

شرح: طمع بیرله قولگه کیلگان نانـی ییماغ اوچون لب آچغونچه آچلیکدین اولغیل، طمع مجسم بولوب قد-قامتی کورونمای (طمع ظاهر و آشکارا بولمای) توروب انی ایسیدین قاچغیل. اوّلگی [آچ] لفظی آچماقدین مأخوذ فتح و باز معنی‌سیده‌دور. ایکینچی‌سی جائع معنی‌سیده (گرسنه)نی ایتیلور. اوّلگی [بویی] لفظی قد-قامت معنی سیده، ایکینچیسی ایس و رائحه معنی‌سیده‌دور. شول ایکینچی مصرع یوقاریده ۵۱۵ینچی بیتده اوتگان ایدی، بو ییرده تکرار واقع بولوبدور. بو بیتده طمع‌دین اوزاغ بولماغگه خیلی مبالغه بیرله توصیه ایتیلگاندور. اگر بیراونی قرنی (بطنی) و شکمی بیر قرن (یوز ییل) مدتیده بیرار بار طعام دین تویماسه، دایم آچلیک بیرله یوروسه‌ده مرد کیشی سرّینی (رازینی) هیچ بیر کیشیگه اَیمه‌گای و اظهار ایتمه‌گای، بلکه صبر ایلاگای. اوّلگی [قرنی] لفظی شکم و بطن معنی‌سیده، ایکینچیسی یوز ییل مدتینی ایتیلور. بیراولارنی طمع

[1] رواه فیض الباری شرح البخاری من حدیث ابن ماجه، صفحه ۱۳۰، جلد ۷. و هذا الحدیث مروی فی اکثر کتب الحدیث والتفسیر والفقه.

اثریده قیلگان [سیله] صِلَة و عطیةلاریدین یوزنی تیریسی سیلینیب توشگانی یخشیراق‌درو، هر کیمدین گدالیک قیلیب تیلانگاندین ایت‌لاری تیلینیب بولک-بولک بولگانی آسان‌راق‌دور. سیلة لفظی عربی صِلَة لفظینی تورکی ایتیلگانی دور. ویا سیلاماقدین مأخوذ نوازش و شفقت ایتماق معنی‌سیده‌دور، عرفده خواجه قُلینی سیلایدی؛ و مَثَل بار تانیماگاننی سیلامس، سیلینگان جدا بولگان و سیلینیب توشگان معنی‌سیده [اصطلاحده شین بیرلان ایتیلور]. تیلانگان طلب ایتگان و گدالیک قیلگان معنی‌سیده‌دور. (تیلینگان) بولک-بولک بولگان و بولونگان معنی‌سیده‌دور. فارسی‌ده [قاش قاش شد] دیرلار. زر (آلتون) نگارین (محبوب و معشوقین) تاپماق یولیده طمع قیلیب اوزونگنی خوار ایتیب یورمه، چون بو زر (آلتون) مهر و محبتی، دین عمارتینی کمالغه ییتیشی‌دین مانع اولوب، بلکه انی بوزار و ویران ایتار. اوّلگی زر (آلتون) و نگار (معشوق و محبوب) معنی‌سیده‌دور. اوّلگی [بو زر] لفظی [بو] اشاره و [زر] آلتون معنی‌سیده، مرکب‌دور. ایکینچی [بوزر] ویران ایتار معنی‌سیده، بوزماقدین مأخوذ دور. انسان‌نینگ دنیاده غایه‌سی و تیلاگان مطلبی فقط سیم (کوموش) ویا زر (آلتون) تاپماق و دنیا جمعلاماق بولسه اگرچه حضرت ابراهیم خلیل الله دیک پیغمبرنی آته‌سی بولسه‌ده یولدین آزر و اداشار. [آزر] لفظی اداشار و یا زار معنی‌سیده دور.

تنبیه: دنیا مال و متاعی فی‌نفسه مذموم و یمان ایمسدور، بلکه انی محبتی و کیراک‌لیک جاییگه صرف ایتمسدین و حقوق واجبه‌سینی ادا قیلمسدین بخل بیرله امساکی یماندور. امام بیهقی حسن بصری‌دین مرسلاً روایت ایتیب‌دورلار، «**حب الدنیا رأس کل خطیئة**[1]» [حدیث ۹۹۷٤ : شعب الایمان] یعنی دنیا محبتی همه گناه‌نینگ باشی دور. اما بیر کیشی حلال طریقه‌دین زراعت، تجارت و نوکری و باشقه مکاسب‌لاری بیرلان پول تاپسه و زکات و عشر و باشقه خیرات و صدقات نافله‌سینی ادا ایتسه و حلال یولگه خرچ قیلسه، او مال **نِعْمَ المال الصالح مع الرجل الصالح** [حدیث ۳۲۱۰ : صحیح ابن حبان]، [۱۷۷۹۸ : مسند احمد] قطاریده بولوب توشۂ آخرت و سبب رضای رب العزت دور. اما حرام و سود و شبهات‌دین تارتینمای مال توپلاسه و یا حلال‌دین مال تاپیب صدقات مفروضه‌سینی ادا ایتماسه و جاییگه خرچ قیلمسه اول مال **بِئس المَال** اولوب آخرتده سبب عذاب الهی اولور.

مصاحب بیلماگیل دنیـــا خصیمین　　　نسیم معرفت ایســـته، نه سیمین

ایماکلاب توشسه کیتسه ایت بیله پوست　　　طمع قیلمه کیشی‌دین توشــه ای دوست

---

[1] هذا الحدیث مروی فی اکثر کتب الحدیث والتفسیر، منها: روح المعانی، تفسیر ابن کثیر، تفسیر مظهری، مفاتیح الغیب، روح البیان، غرئب القرآن، الحاوی، الدر المنثور، کتاب الکافی و غیرهم.

غرض دنیا بولوب ای آدمــــیــــزاد	**عزیز عمرینگنی هــرگز قیلمه برباد**
کیشی‌نینگ خــدمتیده باغلاســنگ قول	**جِلاوینده یوگورسنگ بیر قدم یــول**
بو یورماکدین فنا کیچگانینگ آرتوق	**بو نعمت‌دین زقوم ایچگانینگ آرتوق**
ولیکن تیکسه خاص ایرنینگ جِلاوی	**سعادت دور دلــیـــنــگ دردیغه داوی**
انینگ‌دیک ایرنی درگاهینده قیش، یاز	**عزیز عمرینگنی اوتکارسنگ ایرور آز**
اوشل ایرنینگ ایــری کیم بی‌ریا دور	**قدم تفراغی کوزگا تــوتــیـــا دور**
انینگ‌دیک بنده‌نی بولسنگ گداسی	**نه دولت‌دور خدایم‌نینگ رضاســـــی**
انینگ بیر دانه‌سی دور خـــرمنِ زر	**دمی سو دور اول ایردین مشک و عنبر**
سعادت‌لیک مرید اول حق رهــیـنده	**بولور یول باشچیسی‌نینگ درگهیــنده**
نه رسوا پیر ایرور نفسی اوچون خوار	**مریدی ایشیکینده یورســـــه اول زار**
حیا یوق، شرم یوق هرگـــــز الارده	**بیتیک‌لیک هادی‌لاردین نسـخه‌لارده**
کیچه، کوندوزگه کیمنی قوتی ییتسه	**حرام ایرمیش اوزینی سائل ایــتــسه**
نبی اَیدی قیامت بولسه ای دوســـت	**طمع‌گین‌نینگ یوزیده بولماغای پوست**
بیلای دیسنگ بو ســوزنی ایسته مشکوت	**طمع بیرله کیچورگان حــیــف اوقــات**

شرح: دنیا اوچون مخاصمه و منازعه ایتیب انی آرقه‌سیده یورگان کیشی‌نی رفیق و مصاحب بیلماغیل، همصحبت و رفیق بولگان کیشی‌دین معرفت نسیمی و رائحه‌سینی ایستاگیل، نه اول کیشی‌نی سیمینی (کوموشینی) و دنیاسی‌نی. خصیم مخاصم معنی‌سیده. نسیم یاقوملیک شمال معنی‌سیده‌دور، ایکینچیسی [نه] نفی [سیمین] کوموشین معنی‌سیده. ای دوست ایاغ بیرله یورا آلمسدین ایمگاگلاب یوروب ایاغ-قولنی ایت بیرله تیریسی توشوب کیتسه‌ده هیچ‌کیمدین توشه و زاد طمع قیلمه. [ایماگلاب] لفظی: ایمگاگلاب نی مخففی، یاش باله‌نی ایمگاچَکلاب تورت اپاغلاب یورگانینی ایتیلور. فارسیده [چار غَوَک] دیرلار. ای آدمیزاد، سنگا حیات دنیویده غرض کُلّی و مقصد اصلی دنیا بولوب هرگز عمر عزیزینگنی شونی آرقه‌سیده برباد قیلمه، زیراکه دنیاگه

کیلماقدین غرض اصلی معرفت الله و آخرت توشه‌سی اوچون عبادت قیلماق‌دور، **وَمَا خَلَقتُ الجِنَّ وَالإِنسَ اِلَّا لِيَعبُدُونِ** [٥٦ : الذاریات] آیه‌سی بو سوزگه دلیل دور. دنیا اوچون بیر اهل دنیا خدمتیده قول قاووشتوروب انی آتی جِلاویده شاطر بولوب اگرچه بیر قدم‌گینه یول یورسنگ و یوگورسنگ بو خیلده ذلت بیرله یورماقدین [فنا بولوب] اولگانینگ یخشی‌دور، بو خواری بیرله ییگان ناز و نعمت‌دین دوزخ زقومینی ییب و حمیمی‌نی ایچکانینگ آرتوق‌دور، لیکن خاص ایرلار و اولیاءالله‌لار و عالم کامل متقی پرهیزگارلار خدمتی میسر اولوب نیتینگ علم اورگانیش و خداگه تقرب بولسه بو ذاتلارنینگ آتینی جِلاوی سنگا تیکسه، البتّه بو سنی سعادتینگ و ایچکی علت‌لارینگغه دوا دور، شونداغ ذاتلارنی درگاه‌لاریده قیش و یاز بلکه همه وقت عمر عزیزینگنی خدمت بیرله اوتکارسنگ آز ایرور. شولاردیک بی‌کبر و ریا ایرلارنینگ ایری (مردلارنینگ مردی) ذاتلارنینگ قدم باسقان تفراغی کوزغه توتیا دور. انداغ بنده‌لارنی ایشیکیده گدا بولسنگ قنداغ دولت‌دور، و الله‌نینگ رضاسی شونده‌دور، [داوی] ثلاثی مجرددین اسم فاعل دور، لیکن کتب لغتده دواء معنی‌سیده ثلاثی مجرددین فعل ذکر ایتمابدور، بلکه مفاعلة بابی‌دین: [داویٰ، یداوی، مداواة]نی دواء معنی‌سیده ذکر ایتیب‌دور، البته ناظم رحمه الله بطریق غلط مشهور استعمال ایتکان بولسه‌لار کیراک. توتیا: سرمه [کحل] معنی‌سیده‌دور. اول ذات‌لارنینگ بیر گینه دانه‌لاری بیر خرمن زر (آلتون) اورنیده، و بیر ایچیم سولاری مشک و ایفار و عبر دور. مرید با سعادت حقگه ییتماق یولیده و معرفت الله حصولی طریقیده همیشه پیری و یول باشچیسی‌نینگ حضوریده و درگاهیده بولور، ناظم رحمه الله بعضی بی‌عقل طمّاع پیرلار خصوصیده بو بیت‌لارنی ایتیب‌دورلار. نفسی مرادی آرقه‌سیده خوار و زار مریدی ایشیکیده یورگان پیر قنداغ رسوا دور، طمعگه اورگانیب هرگز الارده شرم و حیا یوقدور، چونکه پیشوا و هادی‌لاریمیزدین کتاب‌لارنی نسخه‌لاریده بیتیک‌لیک‌دورکه هر کیمنی بیر کیچه-کوندوزگه ییتگودیک قوت لایموتی بولسه اول کیشی بیراولاردین تیلانیب اوزینی سائل و گدالار قطاریغه قوشماغی حرام‌دور. حضرت پیغمبر علیه السلام بیر حدیث‌ده قیامت کونی طمع‌گین‌نی یوزیده پوست بولماغای دیدیلار، بو سوزنی حقیقتینی بیلای دیسنگ «**مشکوٰة المصابیح**»نی آختاریب کورگیل. ایسیز عمر عزیز و وقت ذی‌قیمت‌که طمع بیرله کیچسه و بو یولده اوتسه. **مَنْ سَأَلَ النَّاسَ فِي غَيْرِ فَاقَةٍ نَزَلَتْ بِهِ أَوْ عِيَالٍ لَا يُطِيقُهُمْ، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِوَجْهٍ لَيْسَ عَلَيْهِ لَحْمٌ** [حدیث ٢٠ : تهذیب الآثار للطبری]، [٢١ : مسند عمر بن الخطاب]، [٣٢٥٠ : شعب الایمان].

تنبیه: شارح اوز زمانه‌سیده‌گی شیخ‌لاردین شکایت ضمنی‌ده [سورهٔ عَبَسَ نزولی‌دین ایلگاری] رسول الله‌نی بایلارنی سویماق و یخشی کورماقگه نسبت بیریب‌دور، شارحنی بو سوزی بالکل غلط و بی‌ادب‌لیک‌دور، زیراکه رسول الله قریش بایلاری و اشراف‌لارینی اسلام‌گه جلب ایتماق اوچون الار بیرله حسن خلق و سچوک تیل‌لیک

بیرله معامله ایتیب اسلامگه دعوت ایتور ایردیلار، رسول الله مقصدلاری (الار اسلامگه کیلسه باشقه اتباع‌لاری هم آسان‌لیک بیرله مسلمان بولوب) دین‌نی تقویت تاپماغی ایردی، حاشا وکلّا که رسول الله هوای نفسانی بیرله فقرالارنی خوار و اغنیاء و اشراف‌لارنی اعزاز و اکرام ایتکان بولسه‌لار، بلکه بول خصوصده اول ذاتدین ترک اولیٰ صورتی ظهورگه کیلیب شول سبب‌دین **عَبَسَ وَتَوَلّٰی اَن جَاءَهُ الاَعمٰی** [۱ : عبس] سوره‌سی بیرله معاتب بولدیلار، از قبیل **حسنات الإبرا سیّئات المقرّبین**.

حکایت ثوبان

عجب مرد ایـــــردی ثــوبان اتقیاده　　　اول آتلیغ ایردی بیر کون ایل پیــاده

قولیدین بیرگه قمچین توشدی ناگاه　　　توشوب آلدی انی اول کونگول آگــاه

یارانلار ایــــــدی اول پاکــیزه حلقه　　　نه بولغای ایردی امر ایتسنگ بو خلقه

دیدی ثوبان: طمع‌دین بولمغای دیب　　　آلیب بیرگیل دیماغنی کورمادیم اِیب

شرح: حضرت ثوبان رضی الله عنه اصحاب کرام‌دین بولوب عجب بیر یخشی ذات ایردیلار، بیر کون اول کیشی آتلیغ باشقه همراه‌لاری پیاده یول بارور ایردیلار، ناگاه قمچین قول‌لاریدین بیرگا توشدی اول ذات دل آگاه اوزلاری بیرگه توشوب قمچین‌نی آلدیلار، اول حلقی پاک ذاتگه یانلاریده پیاده باریب تورگان رفقالاری بو کیشیلارگه قمچین‌نی آلیب بیرینگ دیسنگیز نیمه بولور ایردی دیگانلاریده، طمع‌دین بولماسون دیب آلیب بیرینگ دیماغنی اِیب کورمادیم و لایق بیلمادیم، دیدیلار. [حلقه] لفظی حاء مهمله بیرله [حلق‌گه]نی مخففی بوغوز و حلقوم معنی‌سیده. ایکینچیسی [خلقه] خاء معجمه بیرله [خلق‌گه]نی مخففی مخلوق معنی‌سیده‌دور. [اِیب] لایق و مناسب معنی‌سیده‌دور.

محبت‌سیز کیشی‌دین قاچماق بیانیده

کیل ای طالــب کوزونگ عبرت بیله آچ　　　محبت‌سیز کیشی‌دین قوش بولوب قاچ

محبت اهــلـــــی‌نی جویانی بولغیل　　　اوشل‌کیم اوچــرادی قربانی بولغیل

کیشی‌نینگ کونگلی‌کـیم بیگانه بولسه　　　ایرور دشمن اگر هـــم‌خانه بولسه

محبت‌سیزکه بولدی هر قایو ذات   اگر فرزند شیرین دور ایــرور یــات

محبت بولمسه هر کیمــده ای خیر   آتنگ بولسه ایرور بیگانـــه و غیر

اقارب یورماسه کونگلی اقــــارب   قولینگدین کیلسه هیچ اولتورمه باریب

اگــــر بیگانه‌یی‌نینگ داغی بولسه   انگا صرف ایت کوزونگنی یــاغی بولــسه

جگربندینگ یوراکینگ گوشــه‌سی دور   انینگ مهری قیامت توشه‌ســی دور

انینگ‌دیک یار ایله چون ایلادینگ عهد   ایچورسه زهر انی بــیلماک کیراک شهد

تیلاسه بورکنی بیرمک کیراک باش   اگر جان ایستاســه قَیترماغیل قاش

اگر بولسون دیسنگ یینگیل آغیرلار   چیقیب بیر یانه تــاپ بریان بغیرلار

قیلور صحبت اثـــــر ای طالب راه   مونینگ‌دیک جاری بولدی عــادت الله

نه کیم توز کانیغه تــوشسه بولور توز   که اندین اوتسه نیچه کیچه-کونــدوز

اگر چندی‌که نــاقــابــل‌لــیغینگ بار   نکولار جمعیدین اَیریلمه زیــنــهـــار

اگر چیقسه ایپک‌نی جمعیدین لاس   بولور غرق سیاهی اَیُّــهــاالــنـــاس

اوزین قیلسه قایو مس نقره‌غه ضم   قویار مس آتینی خلق اوغلی دِرهم

آلور صحبتده بیر-بیردین کیشی بهر   اگر کوب چشمه بیر بولسه بولور نهر

جماعتدین اوزونگنی قیلمه ممــتاز   چاپار کوب توپدین ایریلگان قوشه باز

گَلَه‌گه بوری چــاپـــســه ای فلانی   قایو ایریلــسه اوّل تیشـــــلار آنی

یوروسنگ یکّه دیو باشینگنی ینچر   قراقچی توپدین ایریلگان‌نی ســنچر

خدانینگ رحمتی بولسه جماعــت   ایرور رحمتدین ایریلغان شــنــاعت

نه اول جمعی‌که غفلت اهلی بولغای بهایم‌دین زیاده جــهــلـــی بولغای

الارنینگ صحبتی بیل زهــــر قتّال بوزر کوب صحبتینی بـیــر بد افعال

کیراک صحبت ایلی بیر تن و بیر رنگ برص بر روی و ناخن بولسه هم ننگ

اگر کیلسه مضر نفرت قـیــل اندین ییلاندین بی‌ضرر بولمس ییــل اندین

شرح: ای طالب راه حقیقت کوزونگنی (بیهوده هر طرفگه تشلاماسدین) عبرت بیرله آچغیل، محبت‌سیز بی‌درد کیشی‌نی صحبتیدین قوش بولوب (تیزدین) قاچغیل، اهل محبت (دردلیک کیشی‌لارنی) همیشه آختارغوچی و طلب قیلغوچی و ایزلاغوچی بولوب قیسی بیرلاری‌که اوچراب یولوقوب قالسه، صحبتینی غنیمت بیلیب انداغ کیشینی قربانی بولغیل، اما هر کیم‌که (انده آخرت غمی و محبت دردی بولمسدین) دلی بیگانه بولسه، اگرچه بیر اویده اولتورگان همخانه بولسه‌ده سنگا دشمن ایرور، و بی‌محبت کیشی اگرچه فرزند شیرین دلبند و یا مهربان (پدر) آتنگ بولسه‌ده یات، بیگانه و غیر ایرور. [یات] بیگانه معنی‌سیده [اوز]نی ضدی‌دور. اقارب [خویش و قریندااش] آخرت یولیده محبت دردی بیرلان کونگلی آقاریب یورمسه بیگانه‌لار کبی دور. علاجی بولسه قولونگدین کیلسه الارنی آلدیغه و صحبتیغه هیچ باریب اولتورماغیل. اوّلگی اقارب یقین قریندااشلار معنی‌سیده اقرب جمعی دور، ایکینچیسی ترکی آقارماق‌دین مأخوذ [سفید شده] معنی‌سیده‌دور. اگر بیگانه کیشی‌نینگ دلیده داغ و سوز و محبتی بولسه کوز یاغی‌دیک باقدر عزیز نمرسنگ‌نی (اندین دریغ توتمسدین) انگا صرف ایتگیل. کوز یاغی عزیز نمرسه‌دین کنایه‌دور. شول کبی (اگرچه نسباً قریندااش بولمسه‌ده) جگر بندینگ و برادرینگ و جگرگوشه‌نگ کبی‌دور، انداغ ذاتنی مهر و محبتی توشۀ آخرت و سبب حب الهی دور. وقتی‌که مونینگ‌دیک یار و رفیق ایله عهد محبت و مودت باغلاسنگ بو رشته‌نی استحکامیگه کوشش قیلیب مفت قولدین بیرمسدین انی بعضی جفانما ایشلاریگه صبر قیلماق کیراک‌دور، بالفرض قتیغ سوزلاب نصائح زهرینی ایچورسه [چون فوائدگه مشتمل‌دور] انی شهد (عسل) اورنیده بیلماک کیراکدور، اول کیشی دوفی کلاه تیلاسه باش بیرماق کیراک، اگر جان کبی عزیز نمرسه ایسته‌سه قاش قَیتارمسلیک و خلاف ایتمسلیک کیراک. [بورک] بیر قسم اوزبکی دوفی معنی‌سیده دور. (قاش قَیتارمس‌لیک) خلاف ایتمسلیک‌دین کنایه‌دور، گناه و غم و اندوه وزمینلیگی یینگیل‌لاب دنیا و مافیها قَیغوسیدین اوزاققه بولای دیسنگ، بیر چیکّه‌گه چیقیب خوف الهی‌دین بغری بریان، کوزی گریان‌لارنی تاپیب، الار بیرله همصحبت بولوب بهره آلغیل. اوّلگی [بریانه] لفظی [بیر یانگه]نی مخففی، بیر چیکّه و بیر طرفگه معنی‌سیده مرکب دور. ایکینچی [بریان] لفظی فارسی اوتده کباب

قیلینگان معنی‌سیده؛ [بغیر و بَغر] کوکراک و دل معنی‌سیده. بو ییرده [بریان بغیر]دین عشق اوتیده دلی کویگان مراددور. بو کویماق معنوی‌دور. ای طالب صحبت اثر قیلور و عادت الله شونداغ جاری دور، هر کیم یخشی‌لار صحبتیده بولوب الارگه اقتدا قیلسه آخرالامر صحبتی انگا تاثیر ایتیب، یخشی‌لار قطاریگه کیرور، چنانچه اصحاب کهف ایتلاری الارگه ایرگاشیب یورماق سببی‌له نام نیک آتدوروب قرآنده نیچه جایده نامی ذکر اولدی، و اصحاب کرام رسول الله صحبتلاری اثریدین تاقیامت مسلمانلارگه واجب الاحترام دورلار و نام نیک ایله یادلانورلار، و هم مشاهددورکه توز کانیغه و چشمه ساریگه هر ذی‌روح توشوب اولسه و یا اولوگی توشسه و نیچه کیچه-کوندوز اندین اوتوب توزکانیده قالسه، توزگا ایلانور، بو هم صحبت تاثیریدین بیر نمونه‌دور. بیر معدنی بولاق سوییده بو قدر تاثیر بولسه‌که بیر نمرسه‌نی عینی‌نی اوزگاریب باشقه شئ‌گه ایلانتورسه، اشخاص عالم، متصوف، زاهد، عارف‌لار صحبتیده نه قدر تأثیر بارلیگینی او ذاتلار صحبتیده کوب وقتلار بولگان و الاردین استفاده ایتگان‌لار بیلور. ای طالب اگرچه ناقابل‌لیغ اثریده یخشی‌لار صحبتیغه لیاقتینگ بولمسه‌ده اوزونگنی نکولار صحبتیغه قاتیب الار جمعیتلاریدین زینهار ایریلماغیل، چنانچه اگر لاس ایپک ایچیدین چیقیب ایریلیب قالسه سیاهی دواتگه باتیریلور، شو کبی مبادا سن هم یخشی‌لار جمعیدین جدا بولوب معصیت لاییغه باتیب قالماغیل [لاس] ایپک‌نی درشتی و یمانی دورکه سیاهی دواتغه سالورلار. ضرب سکّه وقتیده قَیسی مس‌نی که کوموش‌گه قوشولسه و سکه اورولسه اول مس قوشولگن کوموش آتینی مردم درهم و تنگه قویورلار، مس دیمسلار. انسانلار بیر-بیرلاریدین صحبتده بهره آلورلار، چنانچه کوب چشمه [بولاق]لار بیر بولوب قوشولسه نهر جاری بولور و اریغ‌لار ییغیلسه دریا بولور. کوپچیلیکده خاصیتلار باردور. قیسقه‌چه سوز شول‌که صحبتنی تاثیری ثابت و محقق‌دور یخشی‌لار صحبتی یخشی یولگه باشلایدور و یمانلار قربتی یمان یولگه یول‌لار. مثلده باردور: قزانگه یقین یورسنگ قراسی یوقار، یمانگه یقین یورسنگ بلاسی یوقار. شاعر ایتور:

عن المرء لاتسأل و سل عن قرینه　　　فکلّ قرین بالمقـــــارن یقتدی[1]

یخشی کیشی‌لار جمعیتی و توپی‌دین اوزینگنی ممتاز و جدا قیلماگیل، چونکه قرچیغای کوبراق توپدین ایریلگن قوشغه چاپار و انی آولار، شو کبی گلهٔ قوی‌گه بوری چاپسه قیسی قوی توب‌دین ایریلسه اوّل انی

---

[1] **هذا الشعر من عمر بن محمد البكري اليافي، أبو الوفاء، قطب الدين. هو شاعر، له علم بفقه الحنفية والحديث والأدب. أصله من دمياط (بمصر) ومولده بيافا، في فلسطين. أقام مدة في غزة، وتوفي بدمشق.**

ترجمه: اوشبو شعر محمد البکری الیافی اوغلی عمر، ابو الوفاء، قطب الدین‌دین‌دور. او شاعر دور، حنفی فقهی، حدیث و ادب علمی هم ایگه ایدی. اصلی وطنی مصرنینگ دمیاط شهریدین، توغیلگن ییری فلسطین‌نینگ بیافا شهریده. بیر مدت غزة ده یشه‌گن و دمشق‌ده وفات ایتگن.

تیشلاب هلاک ایتار. (بو نصائح‌لارنی قولاقگه آلمای) جماعتدین ایریلیب یکّه یورسنگ شیطان لعین یولدین آزغوروب باشینگنی ینچیب هلاک ایتار. قراقچی و اوغری‌لار هم کاروان توپیدین ایریلگان کیشی‌نی نیزه بیرله سنچر و اولدوروب مالینی آلار وقتی‌که جماعت خدانی رحمتی بولسه رحمتدین ایریلماق کوب شنیع و قبیح دور. جماعتدین مراد اهل دل، عالم، عامل، عارف، متقی‌لار توپی‌دور، نه غافل‌لار توپی‌که جهالتده بهایم و چارپالاردین جهل‌لاری زیاده بولوب آیة: **إِنْ هُمْ إِلاَّ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ** [الفرقان: ٤٤] گویا الارنی حقیده نازل بولگان بولسه الاردیک جهلة و غفله‌لار صحبتینی زهر قاتل بیلماق کیراک و اندین اجتناب ایتماق لازم‌دور، و هم بیلماق کیراک‌که اهل صحبت‌لار هم‌طبع، یکدل، یک‌رنگ، بیر مقصد آرقه‌سیده بیر تن و بیر بدن بولماق‌لاری کیراک، اگر صحبتده بیر بدفعل، یمان [غیر منصرف] نااهل بولسه مجلسنی بوزار و صحبتنی ساووتار. بیر تیرناغچه پیس‌لیک مردم اراسیده سبب ننگ و عارلیگی کبی صحبتده بیر نااهل وجودی مجلس‌نی ساووتوب انی بی‌تاثیر بولماغیگه سبب بولور. اگر صحبتینگده بیر نااهل، مضر کیشی کیلسه اندین نفرت قیلیب هم‌صحبت بولمه، زیراکه مضر کیشی ییلان کبی‌دور و ییلان‌نی بی‌ضرری بولمس؛ لهذا اوزونگنی اندین ییلگیل و اوزگیل و مصاحب بولماگیل. [ییلان] اوّلگی‌سی [حیه، مار] معنی‌سیده، ایکینچی‌سی [ییل] یعنی اوز. [اندین] از وی معنی‌سیده مرکب دور.

حکایت شیطان

دیــدی بیر دیو حاسد یانه بیرگا | باریب کیت ایت فلان فاحشلی ییرگا

دیدی اول فرقه‌دین فارغ بول ای یــار | الار دور بیر-بیریگا رهــبـــــر نار

بیلیب‌دور ظاهری دشمن‌لارین دوست | ایمس حاجت‌که کیرسک رگ بیله پوست

شرح: بیر شیطان حاسد انسان ینه بیریگه فلان فاحشه‌خانه‌گه باریب مکر و فریب ایتیب، مردمنی یولدین اور، دیدی. جوابیغه ای رفیق اول فرقه‌دین خاطر جمع بول! الار بیر-بیرلاریگه دوزخ طرفیگه یول‌باشچی دورلار، الار ظاهری کورونوب تورگان دشمن‌لارینی دوست بیلیب‌دورلار. بیزلارگه الارنی تامور و تیری‌لاریگه کیریب وسوسه قیلماقغه حاجت یوقدور، دیدی. بو حکایه‌دین هم‌صحبتِ بدنی یمانلیغی واضح و آچوق بیلیندی.

دنیادین تجرّد حقینده

کیل ای سالک اوزونگنی یولغه سالدینگ اولوغ همت عصاسین قولغه آلدینگ

اگر قالمای دیـسنگ کیرگان یولونگدین تجرّد دولتین بـیـــرمه قولونگـدین

کیین‌گه باقماغودیک بولـسه بنده ییتار مقصودیگه تیز ایـــزلاگنــده

اگر باقسنگ کیین بو تاغ و چولده مبادا قالمغای سن اورته یــولـــده

مشقت بولمسه سونـغـان بویونده بِه اندین بولغانی ییرنینگ قویونده

عبادت بنده‌نی مـنظـــوری بولسه بِه اول ایرنینگ اوییده حوری بولسه

ولیکن ایتماسه شهـــوت جدالیغ کونگولغه توشسه قصد کدخدالیغ

دیانت ایستَگودیک‌نـی طلب قیل اگر تاپیلمـاسه کنجیده خب قـیل

اگر زنگی بـچـه‌دور کوزلاری کور او کیم مستوره بولسه بیل انی حور

اگر چندی‌که بولـســه بنده زاده انی صاحب‌نسب‌دین بـیــل زیاده

تیلینی اوزونی شرم و حــیـــاسی یوزی‌نینگ آقی‌دور ایرنینگ رضاسی

اوشل خاتون‌که نــامحرم نظـر دور اگر شمس و قمر دور، ماچه‌خر دور

اگر چندی‌که بــزرگ‌زاده دور اول یقین بیل تورت ایـاغلیک مـاده‌دور اول

اوشل خاتون‌که یاشورمس یوزینی که نامحرم‌گه کورســاتـور اوزینی

انی منع ایتمس ایـردور بی‌حمیّت خلاصه‌ده ایرور مونـــداغ سـَوِیَّت

بغیرت ایر ایرور راضـــی قضاغه یوبارمس اهلینی توی و عــزاغــه

بولور راضی قرا ییرگه تـیــقـارگه قچان راضی بولور اویدین چیقارگــه

شرح: ای سالک وقتی‌که اوزونگنی طریقت یولیغه سالیب و اولوغ همت عصاسینی قولگه آلیب بو اوزون یولگه قدم قویسنگ؛ و کیرگان یولونگدین مقصدگه ییتالمای کیین‌ده قالمای دیسنگ دنیا و خاتوندین تجرد دولتینی قولدین بیرماغیل و خاتون آلیب دنیاگه گرفتار اولوب اوزونگنی درد و غمگه قویماغیل، زیراکه سالک و مرید طریقت یولیده دنیوی علایق‌دین مجرد اولوب کیین و آرقه‌گه باقماغودیک بولسه ایزلاگان مطلوب و مقصودیغه تیز ییتار، اگر علایق دنیوی‌دین دل اوزالمای بو تاغ و چول کبی قیین یولده متردد اولوب آرقه‌گه باقسنگ، مبادا مقصدگه ییتالمای اورته یولده قالماسنگ، پیر و مرشد امری‌گه بویون سونغان سالک و مریدده ریاضت و مشقت بولمسه و دنیانی ترک ایتمسدین بهره‌ور بولوب یورسه (هیچ مقصدگه ییتمایدور) اندین کوره اولوب ییر قوینیگه کیرگانی یخشی‌راغ‌دور. بندهٔ سالک‌نی منظور نظری عبادت خداوندی بولماغی اول کیشی‌نینگ اوییده حور صفت خاتونی بولماغی‌دین یخشی‌راغ‌دور، ولی ریاضت قیلگان بیرله نفس اولمسه و شهوت سالک‌دین جدالیغ ایتمسه و کدخدالیغ (خاتونلیک بولماق) قصدی دلغه توشسه دیانت ایستایدیگان دنیا آرقه‌سیدین یورمایدیگان خانواده‌دین طلبگارلیک قیلیب اویلانگیل، اگر بو صفتده‌گی خاتون تاپیلماسه بیر کنج مسجدگه کیریب خپ عبادت قیلیب یاتغیل، اگر آله‌دیگان خاتونینگ زنگی بچه (قرا) کوزلاری کور بولسه اما عفیفه و مستوره بولسه، انی جنت حوری اورنیده بیلگیل، اگرچه اول خاتون بنده‌زاده (کنیزک) چوری بولسه، ولی باعفت و دیانت بولسه، انی بی‌عفت و بی‌دیانت صاحب نسب و صاحب جمال خاتون‌دین زیاده بیلگیل و آرتوق کورغیل، زیراکه تیلینی اوزون‌لیگی اورنیده شرم و حیاسی باردور، یوزی‌نینگ آقلیغی جاییده ایرنینگ رضاسی دور، یعنی اول مستوره اگرچه صاحب نسب، تیلی اوزون خانواده دین بولمسه‌ده انی شرم و حیاسی (صاحبهٔ نسبنی) تیلی اوزونلیگی جایینی آلیب دور و هم قرا یوزلی چوری بولسه‌ده ایرنینگ (انی عفت و دیانتی‌دین) رضاسی یوزینی آقلیغی اورنینی توتوبدور، اول خاتون‌که یوزی و عورتینی نامحرم‌لاردین ساقلامس‌لیک سببی‌دین نامحرم نظر بولوب نامحرم نظری انگا و انی نظری نامحرم‌گه توشسه، هر ایکّی حالده اگرچه شمس و قمردیک چیرایلیک بولسه‌ده ماچه‌خر [اورغاچی ایشک]دور. اول خاتون صاحب نسب بزرگ زاده بولسه‌ده بی‌عفت‌لیک، بی‌حیالیک سببی‌دین یقین بیل‌که تورت ایاغلیک حیوان اورغاچی‌سی دور اول خاتون‌که یوزینی یاشورمای و بیکیتمای نامحرم‌لارگه اوزینی کورساتیب بی‌پرده یورور، انی بو ایشدین منع ایتماگان ایرکک بی‌حمیت و بی‌غیرت دور، و کتاب خلاصه‌ده مونداغ ایرنی گناهده خاتون بیرله برابر دیب دور. [سویّت] سَوِیّ مؤنثی برابر معنی‌سیده‌دور، غیرت و حمیت‌لیک ایر الله امری و قضاسی و شریعت حکمیگه راضی ایرور (چون بی‌ضرورت خاتون کوچه-کویغه چیقماقی نامشروع‌دور) لهذا اهل بیتینی توی و عزاگه یوبارمایدور، حکمی آستیده‌گی خاتونلارنی اولسه‌لار

قرا ییر آستیگه [قبرگه] تیقماقغه راضی بولور، اما (بی موجب شرعی) اوییدین چیقماقلاریگه قچان راضی بولور.

غرض ای بنـــده‌لار ناظر بولونگ‌لار	**یمان یول فرقه‌گه حاضر بولونگ‌لار**
بنی آدم‌ده بـــــاردور بیر فریقه	**توتارلار اوزلارین اهـــــل طریقه**
الار شرع نبی‌نینگ دشمـــنـــی‌دور	**الارنینگ آتی یعنی روشـــنـــی‌دور**
الار اوزلاریگه عارف قویـــوب آت	**اوقورلار عامی‌لارگه یخشـــی ابیات**
ولیکن ایتیشور بیهوده معـــنـــی	**اوزینی یولیغه ســـــالماقغه یعنی**
الارده بولمغای هـــیچ یخشی نیت	**عیال و اهلیده بولمـــــس حمیت**
جمیع جانورلار توشـــســـه کوزگا	**حمیّت‌لیک بولور تونغوزدین اوزگا**
الارنینگ فعلی‌دور تونغوزگا اوخشاش	**شریعت منکـــری‌دور آغزیغه تاش**
الارنینگ فعلیـــنی کیم یخشی بیلدی	**بولوب کافر یـــانار اوتغه ییقیلدی**

شرح: ایرلارنینگ غیرت و حمیتی باره‌سیده و خاتون‌لارنی حجابی و بیگانه‌لارگه نظر ایتماق و الارگه اوزینی کورساتماق‌دین منع خصوصیده سوزلاماقدین غرض شول‌که باید مسلمانلار هوشیار بولوب، بعضی یمان یولگه یورگن و یولدن اداشگن فرقه‌لارگه بیلمای ایرگشماقدین اوزلارینی ساقلاسه‌لار. مثلاً مردم ایچیده [ناظم عصرلاریده] بیر فرقه باردورکه اوزلارینی اهل طریقت و صوفی توتارلار، الار شرع شریف‌گه دشمن‌دورلار، الارنی آتی روشنی دور، اوزلاریگه عارف بالله آت قویوب جاهل عامی کیشی‌لارگه یخشی قولاقغه یاقادیگان بیت و غزل‌لارنی اوقوب اول بیت‌لارگه (یول‌لاریگه ترغیب اوچون) اوز ایچلاریدین چیقاریب بیهوده معنی ایتورلار. الارده هیچ یخشی نیت بولمغای، اهل و عیال‌لاریده حمیت و غیرت تاپیلماغای، کوزگه کورونگان همه جانورلارده حمیت و غیرت بولور، اما تونغوزده حمیت و غیرت بولمس. بو طائفۀ روشنی‌لار هم تونغوز کبی بی‌حمیت دورلار. آغزی‌لاریگه تاش و تفراغ بولسون، چونکه الار منکر شریعت دورلار، الارنینگ خلاف شرع ایشلارینی هر کیم یخشی دیب بیلسه، کافر بولوب یانار اوتگه ییقیلماقغه سزاوار اولور.

بولوبدور هم تقی بیر فــرقه پیــدا — آتی مؤمن ولی نفســیــگه شیــدا

ییغارلار پارۀ بویــنــی یوغان نــی — سالورلار اورته‌گه قیز و جــوان‌نــی

اگرچه روشنی ایرماس بو اوبــاش — ولی بول ایش شریعت حکمیدین تــاش

بیتیب‌دور بوالحسن اول یخشی بنــده — کتاب تنبیه الضالین ایچــیــنـــده

بو اَیغان فرقه‌نی ضال و مــضــل‌دور — شریعت اهلی بول ایلدین خجــل‌دور

اینانسون دیب تقی بیر نیچه بی‌عقل — قیلورلار خواجه احمددین مونــی نقل

خدانینگ دوستی بولسه خواجه احمد — قیلور مو هیچ مونینگ‌دیک بدعت بد

شــریــعــتــــــده ایدی اول آفتابی — قالیب‌دور بیزگه اول ایردین کتــابی

اوشل سلطان بیتیب‌دور بلکه انده — چیقار مونداغ فـــریق آخر زمانــده

انینگ‌دیک فرقه ملعون خــدا دور — الارنینگ فعلی سنت‌دین جــدا دور

بو ایشلار بی‌شک و ریب ای مسلمان — اوشل قطب زمان‌دین ایردی یلــغان

قایو ایردین‌که نقــل ایتسه اول ایش‌نی — اینانمنگ زینهار انداغ دیمیش‌نــی

ولی بولسه اولوغ یولدین تایارمــی — خلاف شرع پیغمبر ایتــــــارمـــی

انینگ شأنینده یلغان‌دور بو افعال — اگر چین بولسه ایرمس صاحب حال

ولی بیلمس‌میز اول اَیغان کیشی‌نی — قیلیب اوتکان ایکان شیطان ایشی‌نی

آلیب بارسه کیشی اهــل و عیالین — کوتارور بــی‌حمیت‌لیک وبـــالین

حرام ایشنی‌که بیلسه طاعت انسان — ایــرور اول اعــتــقـــاد نامسلمــان

بـــــرادرلار بیلینگ‌لار راه حق‌نی — توتونگ دشمن اوشل اَیغان فِرَق‌نی

قیامت کون قوشولسه جان ایله تن — قوپار هر ایر اوزینی دوستی بیرلــن

شرح: ینه فرقه پیدا بولوبدور آت‌لاری مؤمن و مسلمان ولیکن اوزلاری نفس و هوی‌لاریگه عاشق و شیدا دورلار، و خواهشات نفسانی آرقه‌سیدین ایت‌دیک ایزغیب یورگاندورلار، بیر قنچه بوینی یوغان ییگیت‌لارنی مجلس‌لاریگه ییغیب قیز و جوان خاتون‌لارنی اورته‌گه سالیب اویناتورلار، اگرچه بو اوباش (فرومایه)لار مسلکده روشنی جماعه‌سیدین ایرمس‌لار ولیکن بو قیلگان ایشلاری شریعت حکمیدین تشقاری و انگا خلاف‌دور. شیخ ابوالحسن خرقانی رحمةالله علیه کتاب **«تنبیه الضالین»** ایچیده بیتیب‌دورلارکه شو ذکر ایتیلگن فرقه اوزی گمراه و باشقه‌لارنی هم یولدین چیقارور، دیندار، متشرع کیشی‌لار بو ایل افعالیدین خجالت‌دورلار مردم سوزیمیزگه اینانسون دیب بیر نیچه بی‌عقل کیشی‌لار مونداغ خلاف شرع ایشلارنی سلطان العارفین خواجه احمد یسوی‌گه نسبت بیریب اول ذات‌دین نقل ایتورلار، اگر اول ذات خدانی دوستی (ولی الله) بولسه‌لار، مونداغ یمان بدعت و خلاف شریعت‌نی هیچ وقت قیلورلارمو؟ البتّه قیلمس‌لار، اول جناب شریعت و طریقتده آفتاب کبی همه‌گه فیض و برکتی ییتگان بیر کیشی ایردیلار، اول ذات‌دین بیزگه بیر کتاب یادگار قالگان دور [کتاب حکمت‌لاری مشهور دور] شارح **«نجاة الذاکرین»** آتلیغ کتاب‌لارینی ذکر ایتیب‌دور، اول کتابده مونداغ فرقه آخرالزمان‌ده پیدا بولور دیب دورلار، و هم انداغ فرقه‌یی خدانی لعنتی‌گه گرفتار و قیلمیش افعال‌لاری سنت رسول الله دین جدا و باشقه دیب ایتیب دورلار، ای مسلمان برادرلار! بو خلاف شرع ایشلارگه اوشل قطب زمان‌دین نقل ایتیب‌دورلار، بی‌شک و شبهه همه‌سی یلغان‌دور، و اول ذات‌دین باشقه قیسی بیر اولیاءالله‌دین بو ایشلارنی نقل ایتسه‌لار، هیچ اینانمنگ و باور قیلمنگ و بو سوزلارگه قولاق سالمنگ‌که بالکل یلغان دور، ولی حقیقی اولوغ شریعت یولیدین تایمس و چیقماس و پیغمبریمیز شرع شریف‌لاریگه خلاف ایتماس، لهذا اول کیشی شأنیده بو نقل ایتیلگان خلاف شرع ایشلاریلغاندور [بفرض محال] اگر اول کیشی حقیده بو سوزلار چین بولسه، ولی و صاحب حال ایرمس، بو خیلده خلاف شرع سوزلارنی اَیغان کیشی‌نی ولی دیب بیلمس‌میز؛ بلکه شیطان ایشینی قیلیب اوتکان و خلایق‌نی فریب بیرگان ایکان دیرمیز. هر کیم اهل و عیالین نامحرم‌لار آلدیگه و ذکر ایتیلگان مجالس‌لارگه آلیب بارسه و یوبارسه، بی‌حمیّت و بی‌غیرت و دیوث‌لیک آتینی و گناهینی کوتارور. هر کیم ایرکک خاتون قوشولوب اویونگه توشماق کبی حرام ایشنی حلال و طاعت و عبادت بیلسه، البتّه کافر بولور؛ زیراکه حرام‌نی حلال بیلماق نامسلمان (کافر)لارنی اعتقادی‌دور؛ و هر کیم حلال قطعی‌نی حرام و حرام قطعی‌نی حلال دیب عقیده قیلسه، کافر بولور. ای برادر لار! حق یولنی بیلیب انی محکم توتوب یوقاریده ذکر ایتیلگن فرقهٔ گمراه‌لارنی دشمن بیلینگ‌لار، زیراکه **حُبٌ فِي اللّٰه وَبُغضٌ فِي اللّٰه** شوندین عبارت‌دور؛ و قیامتده همه تیریلیب جان و تن قوشولگانده هر کیم [دنیاده‌گی اوز دوستی بیرلان محشور اولار و انینگ بیرله گوردین قوپار و تورار. **اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ** [حدیث ٦١٦٨ : بخاری]، [٦٨٨٨ : مسلم]. بو سوزلارگه دلیل دور.

حکایت ابن ام مکتوم

پیمبر داریده بیـــــر کـور گدائی ‎ ‎ ‎ ‎ تیلار ایردی کیلیب چیــزی خدائی

توروب ایردی قراشیب بعضی ازواج ‎ ‎ ‎ ‎ غضب بیرلان قرادی شـــاه معراج

دیدیلار ای شهنشاه قبائــــــــل ‎ ‎ ‎ ‎ بیز اندین قاچمادوک کور دیب بو سائل

الارغه اَیــــــدی اول سلطان ابرار ‎ ‎ ‎ ‎ اگر کور بولسه اول، سیزلارده کوز بار

الار بیز بیلمادوک دیب زاری قیلدی ‎ ‎ ‎ ‎ گهرلار کوزلاریــــدین جاری قیلدی

نه سوز پیغمبر ازواجــی‌گه ای خاک ‎ ‎ ‎ ‎ الار ایردی جمیع شـبــهــه‌دین پاک

شرح: حضرت پیغمبر علیه السلام اوی‌لاریگه بیر کور (گدا) کیشی یعنی ابن ام مکتوم صحابی رضی الله عنه کیلیب چیزی خدایی تیلار ایردی‌لار. بو ذات اوشل کیشی‌دورلارکه، بیر کون رسول الله حضورلاریغه بعضی احکامِ دین و قرآن مبین اورگانماق اوچون کیلگان‌لاریده، رسول الله بعضی اشراف قریش مشرکین‌لاری ایمان‌گه کیلارموکین دیب الار بیرله سرگردان بولوب، بول کیشیگه بیر آز بی‌پروالیک کورساتگان‌لاریده **سورة عَبَسَ** نازل بولوب رسول الله گه بو خصوصده عتاب بولگاندور، موندین کیین هر وقت رسول الله اول کیشینی کورگانده (مرحبا بیر کیشی‌گه که الله انی خصوصیده منگا عتاب ایتکاندور) دیر ایردیلار. ناظم رحمه الله بیت قافیه‌سی تنگ‌لیگی اوچون (کور گدا) لفظینی ایشلاتکان بولسه‌لارده، شونداغ اولوغ صحابی مؤذن رسول الله حقیده بیر آز رائحهٔ بی‌ادب‌لیک بو سوزدین سیزیلور[1]. اول کیشی‌نی بعضی غزوات‌گه بارگان‌لاریده مدینهٔ منوره‌گه حاکم قیلیب قویغان‌لاری مشهور دور. اول کیشی کیلگانده بعض ازواج مطهرات‌لار قراشیب توروب ایردیلار (شاه معراج) رسول الله الارگه غضب بیرله قرادیلار، (الار اعتذاراً) بو سائل‌نی کوزی کور دیب اندین قاچمادوک دیگانلاریده،

[1] بو ییرده بی‌ادب‌لیک سیزیلمایدی، چونکه، بیرینچیدن کوزی کور و گدا بولگن انساننی حقیقتی کور و گدا دور و حقیقتینی ایتگن بیلن ادب‌سیزلیک بولمه‌یدی؛ ایکینچیدین، بعضی بیران سوزلار زمان اوتیشی بیلن استفاده‌سی‌ده اوزگره‌دی، شاید ناظم رحمه الله زمانلاریده (کور و گدا) سوزلاری بیلن بیرانته‌گه اهانت قیلینماسه کیراک و شارح‌نینگ زمانیده اوشبو (کور و گدا) سوزلاری‌نینگ بیرازگینه استفاده‌سی تارایب، فحش بیرادیگان انسانلارنینگ آغزیگه خاص بولوب قالگن دیک تویوله‌دی؛ چنانچه بیزنینگ زمانیمیزده هم شونده‌ی‌راق دور. شارح‌نینگ قافیه تنگلیگی دییشی مناسب ایمس، چونکه مثنوی قالبیده شاعر یا ناظم بیرینچی مصرع‌نینگ سونگی (عروض)ده هرگز قافیه تنگلیگیگه اوچراماسه کیراک، چونکه قافیه‌نی تویبدن اوزگرتیریب، باشقه قیلیب، اراده قیلگن معنی‌سینی ایتسه بوله‌دی. قافیه تنگلیگی ایکینیچی مصرع‌نینگ سونگی (عَجُز)ده یوز بیره‌دی.

رسول الله الارگه اول کور بولسه، سیزده کوز بار دیدیلار. یعنی سیزلارنی هم نامحرمگه قراماغینگیز ناروا دور. بول واقعه آیت حجاب نزولی‌دین سونگره واقع بولگاندور. آیة: **وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ** [۳۱ : النور] بو حدیثنی تائید ایتور، اوشبو حدیث‌نی امام ترمذی روایت ایتیب‌دورلار. ازواج مطهرات بیز مونداغلیگینی بیلماب ایدوک، دیب عذر و زاری قیلیب کوزلاریدین گهردیک یاشلارینی توکدیلار. (ای بندۀ خاک) پیغمبر علیه‌السلام خاتون‌لارینی همه شبهه‌دین پاک‌لیک‌لاریده هیچ بیر شک یوقدور، لیکن رسول الله امت‌لاری گه تشریع اوچون الارگه عتاب قیلدیلار، آیة: **إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا** [۳۳ : الاحزاب] بو سوزگه دلیل‌دور.

تعجب فتنـــه‌لیک دور بو زمانه	**توشوبدور ایـــــرلار احوالِ یمانه**
خردمندا ایشیت مندین نیچه پند	**بو سوزگه اولمادیم عامل اگـر چند**
زمانه خاتونینی یـولـغــــه سالماق	**ایرور آسان اول ایشدین قلعه آلماق**
اوزولماس سالمه‌نی بوینونگه سالمه	**اگرچه آلمه‌دور رخـســـاری آلمه**
دمی عیشی‌که بولغای آخری سرد	**انی خوشلاب قبول ایتمه اوزون درد**
بلا دیب سالمـغـیل جانینگ بلاغه	**بلا بیرلان بولورســـــــن مبتلاغه**
مسلمان آلی بولسنگ آلـمـــه آلین	**اگر آلســنـــگ قبول ایتــمه وبالین**
قویوب تنگری تعالی‌نـــی رضاسین	**نچوک تندور قیلـور زن مـدعاسین**
اگر بار آلغانینگنی یخـشــی حالی	**دیمه خاتون، دیگیل دین‌نینگ کمـالی**
خوش اول زن بیلمسه بیهوده دیرنی	**سچوک لفظی بیلان شاد ایتسه ایـرنی**
اگر اون ییل اوییده بولمـســـه اون	**اونی چیقمس اونی ایتـورغه بیر کـون**
بیلور ایر آلـدیـــده داڈک اوزیـنی	**اگر یوز تیپسه قَیتـرمــــس یوزینـی**
اگر اویسه کوزین کلفت بیلان شـوی	**توروب اویدین چیقارغه قیلمـغای اوی**

سرین فاش ایلامس گر غمدین اولسون	**اگر تنگ بولسه ایتور: بولسه بولـــــون**
اگر زن‌نینگ مونینگ‌دیک بـولـسه خشتـی	**انی بیلگیل بو دنیانی بـهـــشـتـــــــی**
ســـــرای آخـرت‌نینگ زادی دور اول	**عنایت گلشنـــــی‌نیـنگ بادی دور اول**
قرا دیمه قرا خـــــوش فعل و خـویی	**نکودور نه کوچه کورســــه، نـه کویـی**
غنیمت کور تاپیلسه خلقی خـوش کور	**بلادور جانینگه مــــــــاهِ سخن شور**
ایلینگا توشــسه مونداغ نـــــازنین گل	**دیگیل بو سنده‌دور بو ســنـده‌دور قل**
آقوزور آقلـیغین گر کیلسه تـیـلـــگا	**قیزیل دیب آلمغیل بدخو قیز ایـــل‌گا**
یمان بولســه نـعـوذُ بـــالله انـدین	**یماندین اوزگا هـــیـــچ کیلمس یماندین**
یمان خاتون شیاطین قمچی‌سی دور	**قولینــگ باغلاغوچی ارغمچی‌سی دور**
دو عالم ناری بولسه ناری کیتـــسون	**کوزونگ کورمسگا شوم دیداری کیتسون**
اگر اول کیتمـــاسه سن کیت آلیب باش	**کوتاریب یورمـــاغیل تاغدین آغیر تاش**

شرح: ناظم رحمه الله اوز زمانه‌لاریدین شکایت ایتیب بیر قنچه بیت‌نی سلک نظم‌غه تارتیب دورلار، اگر اول ذات بیزنی ١٤ینچی قرن[1] آخرینی و انده بولوب تورگان بی‌سترلیک، بی‌حیالیک‌لارنی کورسه‌لار، نیمه‌لار دیسه‌لار ایردی؟! بو زمانه‌میز عجیب فتنه و فسادلیک زمانه‌دور، انسانلار یمان احوالگه توشوب ایرلار خاتون مقابلیده قتیغ کونگه قالیب‌دورلار.

اگرچه اَیغان سوزومگه عمل قیلگوچی عالم و عامل بولماسم‌ده (ای عاقل) مندین بیر نیچه پند و نصیحت ایشیتیب قولاقغه آلیب انگا عمل قیلغیل، بو زمانه خاتونین راه راستغه سالیب موافق شرع شریف انینگ بیرله گذاره ایتماق‌دین دشمن بیرله اوروشوب انی قلعه‌سینی فتح ایتیب تصرفگه آلماق آسان‌دور (لهذا تجرد اختیار ایتیب و کدخدالیک‌نی ترک ایلاب) اوزولمس ازدواج سالمه‌سینی و نکاح سیر تماغینی [و آله خورجینی‌نی] بوینونگه سالیب اوزینگ‌نی اسیر ایتمه، آله‌دیگان خاتونینگنی یوزی آلمه کبی قیب-قیزیل بولوب

[1] شارح‌نینگ مرادی قمری آی حسابی دور؛ میلادی و یا شمسی آی حسابی ایمس.

(نهایت چیرایلیک بولسه‌ده) انی نکاحینگه آلمه، باشینگنی جنجالگه قویمه. اوّلگی [سالمه] لفظی اوزون یغاچ باشیگه ارغمچینی سرتماق قیلیب انینگ بیرله قاچقاق آتلارنی توتولادیگان نمرسه‌گه استعمال اولور. ایکینچی‌سی سالماقدین نهی‌دور. ناظم رحمه الله انسان متاهل بولماق بیرله ذمّه‌سیغه توشادورگان مادی و معنوی مسئولیت‌لار و آسان‌لیک بیرله عهده‌سیدین چیقیب بولمایدیگان تعهد و قید و قیودلارنی [اوزولمس سالمه‌نی بوینونگغه سالمه] دیب تعبیر ایتیب دورلار. اوّلگی [آلمه] لفظی [تفّاح، سیب] معنی‌سیده و ایکینچیسی آلماقدین نهی: مگیر **[لاتأخذ]** معنی‌سیده‌دور، بیر دم [بیر نفس]لیک بی‌بقا دنیا عیش و عشرتی‌که [اوّلی گرم [ایسّیغ] بولسه‌ده] آخری سرد [ساوغ]لیکغه ایلانادیگان [ازدواج]نی خوشلاب خاتون آلیب [بیر عمرلیک] اوزون دردسرنی و توگانمس غم و المنی قبول ایتمه، خاتون آلسم بلا [فرزند] وجودگه کیلیب چراغیم‌نی یاندورور دیب اوز جانینگنی توگامس بلاغه سالمه! زیراکه فرزندنی ظاهری و باطنی تربیتی یولیده کوب بلالار بیرله مبتلا و تکلیف‌لارگه قالورسن. اوّلگی [بلا] لفظی [باله، فرزند] معنی‌سیده. ایکینچی و اوچونچیسی [بلاء]نی مقصوری غم و تکلیف معنی‌سیده‌دور. مسلمان [آلی] فرزندی بولسنگ و نفسینگا کوچونگ ییتسه خاتون آلمه و انی [آلین] قولین قولینگ بیرله آلیب ازدواج ایتمه، اگر [نفس‌گا زورینگ ییتمای] شهوت غلبه قیلیب نکاحینگا آلسنگ‌ده انی احکام شرعیه‌گه خلاف قیلگان ایشلارینی [وبال] عذاب و سوء عاقبتینی (امر معروف و نهی منکر قیلمسلیک سببیدین) قبول ایتمه! چونکه قرآن کریم‌ده، **الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء** **[٣٤ : النساء]** و حدیث شریف‌ده، **كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ** [حدیث ٢٤٠٩ : بخاری]، **[٤٨٢٨ : مسلم]**، **[٢٩٣٠ : ابی داوود]**، **[١٧٠٥ : الترمذی]**، **[٤٤٩٥ : مسند احمد]** و **[٤٤٨٩ : صحیح ابن حبان]** وارد بولگاندور، قنداغ کیشی‌دورکه خدا و رسول امرینی ترک ایتیب و الار رضالارینی بیر طرفگه قویوب خاتون مدّعاسینی و انینگ خواهشاتینی (ولو غیر مشروع بولسه‌ده) قبول قیلور؟ اگر نکاحینگا آلگان خاتونونگنی یوروش و توروش و اخلاق و عادات و ادای فرایض و عباداتده یخشی حالی بولسه انداغ خاتون‌نی همسر و زن دیمه، بلکه دین‌نینگ کمالی و اوی‌نینگ جمالی و سبب رحمت و برکت دیگیل. اوّلگی [آل] لفظی اهل، فرزند معنی‌سیده‌دور، ایکینچیسی [آل]نی اشباع ایتیب آل ایتیلگان‌دور، قول، دست، معنی‌سیده‌دور. یخشی خاتون‌نی علایم و خصائل‌لاری قویی‌ده ذکر ایتیلگان خلق‌لاردین عبارت‌دور:

١. بیهوده سوز دیماقنی بیلمسه، یمان سوزلاب ایرنی آزرده قیلمسه.
٢. یخشی سوزلاب سچوک تیلی بیرله انی شاد ایتسه.

٣. [بالفرض] اگر اون ییل مدتیده اوییده پیشوروب ییگانی اون [آرد] بولمسه اونی [او خاتون‌نی] بیراولارگه ایتماق و شکایت قیلماق اوچون اونی [آوازی و صداسی] بیرار کون هم چیقمسه.

٤. اوزینی ایر آلدیده دادک [خدمتگار] بیلیب اگر یوز بار تیپیب اورسه یوزینی قایتارمسه.

٥. اگر ایری کلفت و مشقت و عذاب بیریب کوزینی اویوب آلیب کور قیلسه‌ده توروب انی اوییدین باشقه جایگه چیقماقغه اوی [فکر و اندیشه] قیلمسه.

٦. اگر غم و اندوه‌دین اولار حالتگه ییتسه‌ده ایری سِرّینی فاش ایلاماسه، اگر کوب تنگ بولسه و سیقیلسه نیمه بولسه بولسون دیب صبر ایتیب شکایت قیلمسه.

اگر خاتون‌نینگ اخلاق و اطوارینی خشتی و اساسی یوقاریده‌گی دیک بولسه، انداغ خاتون‌نی بو دنیانی جنتی دیب بیلگیل، اول خاتون آخرت سرایی‌نینگ توشه‌سی و عنایت گلشنی‌نینگ یاقیم‌لیک شمالی‌دور. اوّلگی اون لفظی [عشرة، ده] معنی‌سیده. ایکینچیسی [آرد و دقیق] معنی‌سیده. اوّلگی اونی لفظی اشارت، ایکینچیسی آوازی معنی‌سیده ویا بالعکس بولسه هم بولور. اویسه لفظی کاولاسه معنی‌سیده. اوی‌دین لفظی مرکب: اوی [خانه]دین [از] معنی‌سیده، آخرده‌گی اوی لفظی فکر و اندیشه معنی‌سیده‌دور.

تنبیه: ناظم رحمه الله‌نی اون ییل اوییده اون بولمسه آوازی چیقمس و یوز تیپسه یوزینی قَیتارمس و کوزینی اویسه اویدین چیقارغه فکر قیلمس دیگانلاری خاتون‌نی کمال اطاعتینی نهایت مبالغه بیرله ادا ایتگان‌لاری‌دور، ورنه هیچ ایر ولو هر قنچه ظالم بولسه بو ظلم‌لارنی ارتکاب ایتمس، لیکن ایر و خاتون اراسیده بعضی ناملائمات‌لار اوتسه بایدکه خاتون صبر و تحمل قیلیب کانون بخت و سعادتینی اوز قولی بیرله بوزمسلیگی کیراک. چونکه تمام تکالیف حیاتیه و دفاعیه و وطنیه ایر اوستیده بولوب و حکومت باج و خراجی‌گه متحمل‌لیگی سببیدین ایرنینگ حقوقی شریعت محمدیه‌ده خاتون‌دین زیاده‌راغ دور، آیة، **الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء بِمَا فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُواْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ** [النساء : ٣٤] و آیة: **وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ** [البقرة : ٢٢٨] و آیة: **يُوصِيكُمُ اللّهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ** [النساء : ١١] و آیة: **فَإِن لَّمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ** [البقرة : ٢٨٢] و حدیث، **لو کنت آمرا أحدا أن یسجد لأحد لأمرت المرأة أن تسجد لزوجها** [حدیث ١١٥٩ : ترمذی] ایرنی خاتون‌دین مرتبه‌سی و حقوقی بلندلیگیگه دلالت قیلور و هم اوّل‌دین آخرگچه پیغمبرلیک منصبی و خلافت مرتبه‌سی ایرکک‌لارگه خاص بولگان‌لیگی و پادشاه‌لیک و رئیس جمهورلیک و وزیرلیک مرتبه‌لاری اسلام‌ده ایرکک‌گه خاص. اما باشقه طائفه‌لارده اغلب ایرکک‌لارده بولماغی و عسکرلیکغه اوخشش قتیغ وظیفه‌لار ایرکک‌لارگه خاص‌لیگی و هم خاتونلار گواهلیگی ایکّی خاتون بیر ایرکک اورنیده محسوب اولوشی

ایرککلارنی عقل و فکر و قوتده خاتونلارگه برتر و یوقاریلیگی‌نی و خاتونلارنی ناقصات العقول‌لیگینی اثبات ایتور، چنانچه حدیث‌ده ثابت دور، لهذا ایتیب بیلامیزکه، خاتون‌لار حقوقده هیچ‌وقت ایرکک بیرله برابر اولوب بیلمس‌لار.

(انداغ اخلاق حسنه‌گه ایگه خاتون‌نی) رنگی قرا دیب عیبلامه، بلکه انی فعل و خویی‌گه قراغیل و نظر قیل، چونکه اوییده اولتوروب هیچ کوچه و کویگه چیقمسه و تشقاری‌نی کورمسه قنداغ یخشی‌دور. اوّلگی قرا لفظی سیاه معنی‌سیده، ایکینچیسی قراماقدین امردور [اُنظُر] معنی‌سیده. [نکو دور] لفظی یخشی‌دور معنی‌سیده، کویی لفظی محله معنی‌سیده دور. صاحبۀ اخلاق نیک کوزی کور [اعمیٰ] خاتون تاپیلسه انی غنیمت کوروب شکر قیلغیل. یوزی آی کبی چیرایلیک سوزی اچّیغ خاتون جانینگ‌گه بلادور یا سوز کاولایدیگان خاتون جانینگه بلادور. اوّلگی [کور] لفظی کورماقدین امر [ببین] و [اُنظُر] معنی‌سیده‌دور. ایکینچیسی [اعمیٰ] نابینا معنی‌سیده [سخن شور] سوزی تلخ و یا سوز کاولایدیگان معنی‌سیده‌دور. مونداغ خوش خلق نازنین گل [ولو نابینا و عادم زیبایی ظاهری] قولونگه توشوب ازدواجیگه موفق بولسنگ انگا اَیتگیل تاکه بو [اخلاق حسنه] سنده بار و موجود دور، بو قل بو سنده‌دور (بیر اوپوب خدمتگه حاضر دور) ویا یوزلارینگدین اوپوب اظهار رضائیت قیلغوچی و شکر ایتگوچی‌دور. یوزی قیزیل آلمه‌دیک و بدنی آق دیب بدخوی بداخلاق قیزنی قولونگه [نکاحینگه] آلماغیل، زیراکه [یوزینی قیزیللیگی] و بدنینی آقلیگینی تیلگه کیلیب یمان سوزلاب کونگلونگنی مجروح ایتیب آقوزوب یوبارار، و یمانلیک‌لاری سویی یخشی‌لیک‌لارینی یووب محو ایتار. اوّلگی [بو سنده] لفظی مرکب [بو] اشارت [سنده] [در تو]، [فیک] معنی‌سیده، ایکینچیسی فارسی اوپادیگان معنی‌سیده‌دور. [قیزیل] لفظی [احمر] سرخ معنی‌سیده، ایکینچیسی [قیز] دختر و [ایل] قول معنی‌سیده مرکب‌دور. اگر خاتون یمان بولسه شریعت حکمینی مراعات ایتماسه انداغ خاتون شریدین خدادین پناه تیلایمیز، زیراکه یمان بداخلاق کیشی‌دین یمان‌لیک و گناه‌کارلیک‌دین باشقه نمرسه وجودگه کیلمس و یوزه‌گه چیقمس، یمان بی‌حیا بداخلاق خاتون شیطان‌لارنی گناه طرفیگه اوروب هَیداب آلیب بارادیگان قمچیسی و مردم‌نی ایلینتیرادیگان توزاغی‌دور و قولونگنی باغلاب تسلیم شهوات و اسیر لذّات ایتگوچی ارغمچیسی‌دور، حدیث: **النساء حبالة الشیطان. رواه الخرائطی والتیمی عن زید بن خالد الجهنی و ابو نعیم و ابن لال والدیلمی.** یعنی خاتون کیشی شیطان‌نی توزاغی‌دور، بو سوزگه دلیل‌دور. اگر خاتون [بدخلق‌لیک، بی‌حیا و بی‌عفت‌لیک، و تیلی اچّیغ‌لیگی بیرلان] ایکّی دنیا ناری [اوتی، دوزخی] بولسه فی‌الفور وقت اوتمسدین انی طلاق ایتیب جوابینی بیرگیل، سنی حضورینگدین ناری‌راغ و اوزاغ‌راغ کیتسون، کوزونگ کورمسلیگی اوچون طلعت بد و

شوم دیداری کیتسون، اگر طلاق بیرگان بیرله اول کیتماسه، سن ترک وطن قیلیب باشینگنی آلیب بیر طرفگه چیقیب کیتگیل، انی نکاحینگده ساقلاب یورماق بیرله تاغدین آغیر تاشنی کوتاریب یورماغیل، اوّلگی [ناری] لفظی عربی [اوتی، آتشی] معنی‌سیده، ایکینچیسی ترکی [اوزاق، بعید] معنی‌سیده دور.

حکایت

نکو ذاتیغه ایـدی بـیـر نکو خوی ‌‌ ‌‌ ‌‌ ایرور سن بوالعـجــب منقادهٔ شوی

دیدی قصدیم منی تنگریم رضاسی ‌‌ ‌‌ ‌‌ بـیتار بول اورته‌ده ایر مدعــاســی

ایکی طاعت میسردور بیر ایـشـده ‌‌ ‌‌ ‌‌ نچوک سونمای بویون امر ایلامیشده

شرح: بیر یخشی خاتونگه بیر خوش خلق خاتون عجب ایرینگا مطیعه و بویون ایکگان سن، دیدی. جوابیغه منی مقصدیم بو ایشدین تنگریم (الله) رضاسی دور. بول اورته‌ده ایرنینگ مدّعا و مطلوبی اوزی‌دین اوزی حاصل اولار و بیتار، بیر ایشده ایکّی طاعت (ایکّی ثواب) میسر بولسه قنداغ و نچوک ایریم و یا تنگریم امر ایلامیش و بیورمیش ایشگا بویون سونمای، دیدی.

رسول الله‌گه متابعت بیانیده

کیل ای صوفی امید ایتسنگ صفادین ‌‌ ‌‌ ‌‌ قریش چیقمه طریق مصــطفی دین

عمل قــیــل اتکا قیلمای عمل گه ‌‌ ‌‌ ‌‌ توکّل ایــلاگــیــل عــزّ و جـــل گه

عمل قیلمای صفا بولمس کونگولده ‌‌ ‌‌ ‌‌ ایاغ‌سیز هیچ‌کیشی یورمادی یولده

قچان قول‌سیز کیشی بولغای شناور ‌‌ ‌‌ ‌‌ شناور من دیــســه هیچ قیلمه باور

سالیب‌دور اهل ســنـــت راه عامهٔ ‌‌ ‌‌ ‌‌ بو یولدین چیقمــاغیل اوزگا مقامه

دیمه توتدوم فــلان بزرگ ایشینی ‌‌ ‌‌ ‌‌ کوره قویمه نبی‌نـــی قیلـمیشی‌نی

اوشل بزرگ که صاحــب همتیدور   رسول الله نینگ خــــاص امتیدور

پیمبر قیلغانیدین قیلمــاغای تاش   اگر چندیکه بولسه کوز بیــله قاش

شریعت حکمیدین تشقی ریاضت   ایمس طاعت قباحت دور قبـــاحت

شرح: ای صوفی صفای وقت و حضور قلبدین امید ایتسنگ، حضرت محمد صلیالله علیه وسلم یوللاریدین بیر قریشچه (آزگینه) هم تشقاری چیقمه و قیلگان عملینگگه تکیه قیلیب سویانمای و انگا اعتماد ایتمای (خاص الله عز و جل فضلیگه تکیه قیلیب) عمل قیل، اعمال صالحه قیلمسدین انسان دلیده صفا و روشنلیک بولمس، چنانچه بیایاغ هیچکیشی یولده یوروب بیلمس و قولی یوق کیشی قچن سو اوستیده سوزوب بیلغای (قولی یوق کیشی) من سوزوب بیلامن دیسه انی هیچ باور قیلمه و انی سوزیگه ایشانمه (پیشوا و مقتدی و امام‌لاریمیزکه) اهل سنت و جماعت آتی بیرله تانیلیبدورلار، بیزلارنی شریعتنی کتّه یول و شاهراهی گه سالیب یوللاب قویگان دورلار و ضروری عقائد و فقه کتابلارینی یازیب راه راستنی بیزلارگه کورساتیب قویگاندورلار، بو توغری کتّه یولدین چیقیب باشقه ایگری یولغه باریب یولدین اداشیب همیشه رسول اللهگه اتباع و پیرولیک قیلیب سنتلارینی ترک ایتمه، فلان بزرگ یولینی توتدوم و انگا پیرولیک قیلدیم دیب پیغمبر یولینی و سنتینی ترک ایتمه، اوشل اولوغ کیشی صاحب همت و عزم و رسول اللهنی خاص امتلاری و قرب و منزلتده کوز و قاشلاری کبی بولسه هیچ وقت پیغمبر علیه السلامنی قیلگان و بیورگان ایشلاریدین تشقاری بدعتنی قیلماغای و ارتکاب ایتماغای، زیراکه شریعت حکمیدین تشقاری ریاضتلار (صوم وصال و ترک حیواناتگه اوخشش ایشلار) طاعت و عبادت ایمس، بلکه قباحت اوستیگه قباحت دور.

تنبیهان [ایکّی تنبیه]

اوّل: قرآن کریم و احادیث نبویهده مؤمنلارنی عمل صالحگه ترغیب و یمان ایشلاردین ترهیب وارد بولگان دور، اکثری آیاتده ایمان بیر عمل صالحنی توأم ذکر ایتیلگان دور، مثلا: **الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ** [٣٠ : الجاثية]، **قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ** [١] **الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ** [٢] **وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ** [٣] **وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ** [٤ : المومنون] و شونگه اوخشش آیتلار قرآن کریمنی کوب جاییده کیلگاندور. و حدیثده: **اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ** [حدیث ٤٩٤٩ : بخاری]، [٦٩٠٣ : مسلم]، [٢١٣٦ : ترمذی]، [١٣٤٨ : مسند احمد]، [٢٨ : مسند البزار] و

[۸۸۱ : مسندالطيالسی] و شونگه اوخشش حديثلار كوب‌دور، لهذا سرنوشت ازلی‌گه تكيه قيليب عمل قيلمای اولتورماق كمال جهالتدين دور. چونكه تمام انبياء و اوليالار اولگونچه عملگه ادامه بيريب فرائض و واجبات و سنن‌نی جاييده ادا ايتگاندورلار.

ثانی: بعضی احاديث‌ده رسول اللهنی بير نيچه اصحابلاری رسول اللهنينگ كيچه‌لاری قيلاديگان اعماللاريدين سوراب اوز دللاريده اول عمل‌نی آز كوروب باز هم اوزلاری خداوند رسول اللهنی همه گناه‌لارينی مغفرت ايتكاندور، بيز اول ذاتگه قچان ييتوشه بيلورميز ديب، هر قيسی‌لاری بير نمرسه‌نی نذر ايتدی‌لار، بيرلاری هرگز خاتونگه يقين‌لامای من، ينه باشقه‌لاری همه وقت روزه توتورمن، و ينه بيرلاری كيچه‌لاری اوخلامسدين عبادت قيلورمن ديگان‌لاری سمع مباركغه ييتكانده، من بير كون روزه توته‌من، بير كون توتمای‌من، كيچه‌سی عبادت قيله‌من و هم اوخلای‌من و خاتون آلورمن ديگانلاری مروی‌دور[1].

شوندين معلوم بولدی‌كه، شريعتده يوق رياضتلار: عمری روزه توتماغليک و صوم وصال (سورونكه اورته‌ده افطار قيلمسدين روزه توتوش) و ترک حيوانات (جانليک نمرسه‌دين حاصل اولگن نمرسه‌دين پرهيز ايتيب ييمسليک) و شو كبی بدعتلار طاعت و عبادت مشروعه دين ايمس، بلكه بدعت شنيعه قطاريده‌دور.

عمل قيلماق اوچون كيرسنگ بو يولده	**كيراكدور شـمـع علم البتّه قـولده**
قرانغوده قدم قويـسنگ يازارسن	**اگر كوز بولمسه يـولدين آزارسـن**
ايرور چونكه عجائـب پر خطر راه	**قدم قويسنگ اياغ آستيده دور چاه**
توزوک يول ديب قدم اوترو سالورسن	**قُدوقغه توشكانينگ بيلمـای قالورسن**
كوزونگ گر بولمسه ای عقلی هوشـيار	**عصا كش‌سيز قدم هيچ قـويمه زينهار**
اگر عالم سوزين خـوب بيلسه عامل	**انی عامـی ديـمه ای مرد كامل**

[1] أنس بن مالك ، رضي الله عنه ، يقول جاء ثلاثة رهط إلى بيوت أزواج النبي صلى الله عليه وسلم يسألون عن عبادة النبي صلى الله عليه وسلم فلما أخبروا كأنهم تقالوها فقالوا وأين نحن من النبي صلى الله عليه وسلم قد غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر قال أحدهم أما أنا فإني أصلي الليل أبدا وقال آخر أنا أصوم الدهر ، ولا أفطر وقال آخر أنا أعتزل النساء فلا أتزوج أبدا فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال : أنتم الذين قلتم كذا وكذا أما والله إني لأخشاكم لله وأتقاكم له لكني أصوم وأفطر وأصلي وأرقد وأتزوج النساء فمن رغب عن سنتي فليس مني. [حديث ۵۰۶۳ : صحيح بخاری] و [۳۱۷ : صحيح ابن حبان].

او دور جاهل بيليب مرشد اوزينی	**قولاقغه آلماغای عالم سوزينی**
ديانت بيخی دور علم عقائد	**تامورسيز شاخه سو بيرماک نه فائد**
بو محكم توب شجرنينگ شاخی اعمال	**لباسی بولدی تقوی، ميوه‌سی حال**
عجب اصلی که فرعی فی‌السماء دور	**چيقارور هادی علمی رهنما دور**
بدون علم اگر قويسنگ انگا پای	**تاييب كيتسنگ سنی احولينگا وای**
ايلينگا دامن هادی علم آل	**چيقيب شايد ييگای‌سن ميوۀ حال**
عجب‌دور ييرده‌گی تورگان عمی‌غه	**اوزاتور ايلگين اثمار سماغه**

شرح: تصوف و طريقت يوليگه عمل قيلماق اوچون كيرماقچی بولسنگ البتّه علم شمعی و چراغی قولينگده بولماغی ضروری دور، چونكه بو يولغه بی‌نور علم قرانغوده قدم قويسنگ يازارسن، اگر علم كوزی بولمسه و شريعت شاهراهيده يورماسنگ يولدين آزيب اداشارسن، زيراكه طريقت يولی عجايب سيرخط يولدور، قدم قويسنگ اياغ آستيده هر بير قدمده چوقورلار باردور، قولينگده علم چراغی بولمسه توزوک يول ديب توغريگه قدم قويوب چوقورگه توشگانينگنی بيلمای قالورسن. ای عاقل هوشيار، اگر علم كوزی سنده بولمای جاهل و عامی بولسنگ بی‌عصاكش (بی‌هادی و بی‌مرشد و بی‌پير كامل) زينهار هيچ بير قدم بو يولغه قويمه. اگر عامی عامل، عالم سوزينی ايشيتيب يخشی قولاقغه آليب توشونوب بيلسه، انی عامی ديمه، بلكه عامی و جاهل اول كيشی‌دوركه اوزينی مرشد و پير بيليب عالم سوزينی قولاقغه آلماغای و جهالتگه غرق يورگای. اسلام دينيده علم عقائد ديانت‌نی بيخی و اساسی و ايلديزی‌دور، هر مسلم اوّل عقيده‌سينی درست قيلماغی فرض‌دور، اندين سونگره عمل دور. بی ايلديز شاخه‌گه سو بيريب تربيه قيلگاننی فائده‌سی يوقليغی كبی اعتقادنی اهل سنت و جماعت عقيده‌لاريگه بناءً درست قيلمای توروب قيلگان عمل صالح‌نی فائده‌سی يوقدور، بو توبی و تاموری محكم ايمان درختی‌نينگ شاخی عمل صالح‌دور؛ و پوستی‌كه [انی لباسی كبی‌دور] تقوی و پرهيزگارليک‌دور؛ و انينگ ميوه و ثمره‌سی حال‌دور، ناظم رحمه الله بو قوييده‌گی بيت بيرلان آية: **أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ** [ابراهيم: ٢٤] گه اشاره قيليب دورلار. (كلمه طيبه) كه اساس ايمان و اعتقاد دور مانند درخت طيبه‌دوركه اصلی و تاموری ييرده ثابت و محكم و شاخلاری آسمانده [كوب بلند] دور، اول درخت اوستيگا انی ميوه‌سيدين ييماق و استفاده آلماق اوچون هادی (راهبر) چيقارور، اول راهبرنی

علمی رهنماسی‌دور، اگر (بی‌راهبری هادی عالم) اوز-اوزینگچه بدون علم اول درخت اوستیگه چیقه‌من دیب ایاغ قویسنگ و تاییب کیتیب ییقیلسنگ وای سنی احوالینگا. بایدکه قولونگا علم هادی‌سینی دامن (ایتاگی)نی آلیب اول درختگه چیقغیل، شایدکه انگا چیقیب حال میوه‌سیدین ییب مقصودگا ییتگای‌سن. اساس ایمان بولگان علوم عقاید و علوم فقهیه‌دین بی‌خبر جهالت ییریده تورگان کورغه عجب‌که، آسمان میوه‌لاریگه قول اوزاتور. انسان اوّل تاکه علوم شریعتنی بیلمسه طریقت یولیگه کیریب بیلمس و اندین بهره‌ور بولمس، شریعت و طریقت بیر-بیریدین جدا ایمس.

ضعیفی ایتسه بی‌فقه ضـــــروری — **میسردور مـــنگا حالـت ســروری**

اوقوی بیلماســه ظاهر لفــظ قرآن — **نچوک تفسیرینی بیلگای اول انســان**

اگر مغزین آلیب‌دور مرد طــــاهر — **نچوک قالدی کورونمای قشر ظاهر**

ایروردین علمی چون زرد آلو ای دوست — **ملذّذ دور انینگ هـــم مغزی هم پوست**

برادرلار بو دور بو قُـــلـنی عرضی — **ولی بولغایمو قیلغان تــرک فرضــی**

ایرور فقه ضروری فــرض عـیــنی — **یمان‌دور طرفه نادان‌لیک‌نی شَــینی**

بو ترک اوزره بولور تـــرک فرائض — **نچوک بولغای ولی تینگــلا عرائـض**

اگر اول بیلمـاســـــه علمِ عقائد — **بولور اول اکبرِ آثـــامــه عــائـد**

انینگ‌دیک تیلبه کس‌دین ای نکو ذات — **ولی بیلمه اگر کورسنگ کشوفات**

یوموب کوز اویقوده کــورگان بیله کس — **ولی بیلمس انی مرد ســخــن رس**

بو کورمکدین اوزین کورسه زیاده — **دیگیل آت‌دین توشوب بولدی پیاده**

برونغی حـالــی‌دین قیلدی تنزل — **توشار سرکش‌لی قُلنی بوینــیگه غُل**

نه یخشی یار اوزین کورسه گنهکــار — **بولور کورگان سری قوقونچی بســیار**

اگرچه بولسه کوب پنهان ســجودی — **کورونمس ذرّه‌چه عـــارف وجـودی**

حیا و علم و حلم و جـــودی بولسه　　رضای حق انینگ مقصـودی بولســه

انینگ اخلاصی قُل‌لوق بولسه و بس　　ریادین بولمسه کونگلیده بیر خس

جمیع ایشلارین سالـــه خداغه　　قولین تابشورسه هادی رضـــاغـه

شرح: بیر علم‌ده ضعیف جاهل کیشی ضروریات دینیه‌دین بولگن علم فقه‌نی بیلماسم‌ده (علم قال‌نی اوقوماگان بولسم‌ده) علم حال سروری منگا میسر و حاصل دیسه انگا ایشانمه و باور قیلمه، چونکه لفظ ظاهر قرآن کریم‌نی اوقوب بیلمسه انی تفسیر و تأویلینی نچوک بیلگای، اگر اول مرد پاک طینت قرآن‌نی باطنی و مغزینی آلگان بولسه انینگ معنی ظاهری نچوک انگا کورونمای و بیلینمای قالدی؟ زیراکه علوم دینیه زردآلو [اوروک]غه اوخشش انینگ هم مغزی [باطنی] و هم پوستی [ظاهری] ملذذ و خوش طعم دور، قرآن کریم‌نی تاکه معنی ظاهری‌سینی بیلمسه معنی باطنی‌سینی بیلمس. ناظم رحمه الله یوقاریده‌گی ابیات‌لار بیرله بعضی عوام صوفی نما جاهل پیرلارنی سوزلاریگه اشاره قیلیب‌دورلار. الار بیز قرآن‌نی ظاهری بیرله ایشیمیز یوق، باطنیگه عمل قیلورمیز:

ما درون را بنگریم و حال را　　ما برون را ننگریم و قال را

و شونگه اوخشش خلاف شریعت سوزلار، الاردین ظاهر بولور و جاهل مریدلاری هم الارنی خلاف شریعت قیلگان ایشلارینی و ایتکان سوزلارینی بی‌استثنا قبول ایتورلار **[نعوذ بالله من ذالک]**. باز ناظم رحمه الله سوزلاریگه دوام بیریب دیرلارکه بو قلنی عرضی سیزلارگه شول‌که فرض عین بولگن علوم‌نی اوقومسدین ترک فرض قیلیب یورگان جاهل کیشی ولی بولورمی؟ علم عقائددین سونگره ضروری علم فقه هم فرض عین و انی بیلماق لازم‌دور، و نادان‌لیک و جهالت‌نی شینی (خنک)لیگی و یرامس‌لیگی طرفه (شگفت‌آور) یمان‌دور. بو فرض عین بولگن علوم دینیه و ضروریه‌نی ترک قیلماقگه علاوه جهالت سببی‌دین کوب ترک فرض‌لار وجودگه کیلور، مونداغ جاهل تارک فرض قنداغ ولی بولور، منی عرضیم‌نی خوب قولاق سالیب تینگلاغیل و دقت ایتگیل، اگر مرشدنما کیشی علم عقائدنی بیلمسه چونکه عقائد ضروریه‌نی بیلماق فرض عین‌دور، بو بیلمس‌لیگی کوب کتّه گناه‌لارگه باعث و عائد اولور، انینگ‌دیک فرض عین‌نی ترک ایتگان تیلبه (دیوانه) کیشی‌دین اگر کشوفات و کرامات کبی ایشلارنی کورسنگ‌ده، انگا اعتقاد ایتمه و انی ولی الله بیلمه البتّه استدراج دور. (تیلبه) مجنون و دیوانه معنی‌سیده‌دور. وهم اول جاهل کوز یوموب اویقوده هر خیل کشوفات و کراماتگه اوخشش توشلارنی کورگان بیله (سوزگه بیتو کیشی) مرد سخن‌رس انی ولی دیب بیلمس، اگر بو خیلده

استدراج‌نما کشوفات‌نی کورماق بیرله اوزینی باشقه‌لاردین زیاده و مقامینی بلند کورسه، انداغ کیشینی آت‌دین توشوب پیاده بولدی و اوّلگی حالیدین تنزل قیلدی و مقامی پست بولدی دیگیل، البتّه سرکش و نافرمان قُلنی بوینی‌غه [غُلّ] بوغاو توشار، هر وقت اوزینی گنهکار کوروب کشوفات و کرامات کبی نمرسه‌لارنی کورگان سری الله‌دین قورقونچی [خوفی] زیاده بولگان کیشی قنداغ یخشی کیشی‌دور. ناظم رحمه الله یوقاریده‌گی ابیات‌لارده پیر جاهل‌لار خصوصیده تکرار تاکید ایتیب انداغ علوم دینیه و فرض عین‌دین بیخبر جاهل پیرلارنی اگرچه الاردین بعضی کشف‌نما ایشلار کورونسه‌ده الارنی ولی بیلمس‌لیک کیراک دیب تاکید ایتماق‌لاریگه باعث اول کیشی‌نی زمانلاریده و بو زمانه‌لارده‌گی اباً عن جد مرشدلیک‌نی میراث قیلیب آلیب اگرچه اوزی جاهل و عامی بولسه‌ده آته-باباسیدین قالگن مریدلارنی زرخرید قُلی‌دیک بیلیب هر ییل الار اوستیگه مرید آولاب باریب جبراً و کرهاً الاردین پول و مال جمعلاب یورگن پیرنمالار و جاهل ایشان‌لاردین خلق‌نی آگاه ایتماق و باخبر قیلماق بولسه کیراک، چونکه ایکّی رکعت نمازنی فرائض و واجبات و سنن‌نی بیلیب علی وجه السنه ادا ایتالماگن کیشی و ذات و صفات خداوندی‌دین بی‌خبر جاهل قنداغ مرشد بولوب مردم‌نی هدایت قیلور، مرشد کامل و عارف قوییده‌گی صفتلارگه متصف بولماغی کیراک:

١. اگر انی پنهانی نماز و روزه و باشقه اعمالی کوب بولسه‌ده انی وجودی ذرّه‌چه کورونماسه.
٢. حیا و علم و حلم و جود و کرم بیرله متصف بولسه.
٣. تمام اعمالیده رضای حق‌تعالی انینگ مقصودی بولوب و خداغه مخلص و خالص قُل‌لیک و بنده‌لیک مطلوب بولوب بیر خس‌چه عجب و ریا انی کونگلیده بولمسه.
٤. همیشه دینی و دنیوی مهمات و ایشلارینی خاص خداغه سالیب الله طرفیدین نیمه‌که باشیغه کیلسه راضی بولسه، شو اوصاف‌لار کیمده موجود بولسه انی عارف کامل دیسه بولور.

امام اهل ســنـــــــت شیخ بصری — **امید اولدورکه جنت بولسه قصری**

انینگ بار ایردی بیر عامی مریدی — **ولیکن تنده ایردی کشف و دیدی**

مریدی کیلمادی بـــیـــر نیچه ایام — **اوزی تاپدی انی اول شیخ الاسلام**

دیدی قیلماق اوچـــون اول عامینی آل — **منگا اسرارینگ اَیغیل ای نکو حال**

دیدی هـــرگه که خفتن کیلسه قرشی — **بیتارمن لحظه‌ده ایـــــوان عرشی**

ملائک‌دین بولوب عرش ایچره ممتاز	**خدا بیرلان اوزون شب ایته‌من راز**
دیدی بارسنگ اوشـل منزلگه چون باد	**بو مسکین آتینی هـم ایلاگیل یاد**
ینه کیچه‌که اول منـزل‌گـه ییتدی	**حسن آتین تیلیگه جـاری ایتـدی**
بوزولغان کوردی عرش دلکشایین	**نجاست‌خانه‌یی‌ده کـوردی جایـین**
یقین بیلدی مونی شیـطان قیلیب کَید	**قیلور ایرکان انی هر کیچه‌سی صید**
انابت قیلدی بـاریب قیته باشـدین	**میسر قیلدی علم آتلیغ قویاشدین**
بوزار باطل‌نی توز عــالم‌نی آتی	**فکیف اول ییرده حاضر بولسه ذاتی**
اریغ علم و عمل‌دور رهـبـر حال	**بو ایکّی بال ایله اوچقان ایچـار بال**
اگر بولماسه علمینگ ای سبک سیر	**بیلور بالینگ و بالینگ برچه‌سی خیر**
اگر بیلسنگ نکو افعــال بددین	**نعوذ بالله انداغ مـعـتـقــدین**

شرح: حضرت شیخ حسن بصری [رحمة الله علیه] که امام و پیشوای اهل سنت و جماعت و تابعی‌دورلار، و الله فضلیدین امید شول‌که جنت اوی‌لاری اول کیشی‌نی قصر و منزل‌لاری بولگان بولسه کیراک، اول ذاتنی بیر عامی مریدلاری بار ایردی، انی وجودیده بعضی کشف و کراماتگه اوخشش نمرسه‌لار بارلیگی معلوم بولور ایردی، اول مرید بیر نیچه کون شیخ حضورلاریگه کیلمادی، اول شیخ الاسلام انی آختاریب تاپیب اول عامی‌نی ایل قیلماق اوچون ملائم سوز بیلان ای یخشی حال صاحبی (نه اوچون نیچه کوندین بیری کیلماگانینگنی) اسرارینی ایغیل دیدیلار، اول مرید جواباً ایدی، هر قچن نماز خفتن وقتی بولسه و منگه قرشی (رو-برو) کیلسه بیر لحظه‌ده عرش ایوانیگه ییتیب فرشته‌لاردین ممتاز اولوب خاص عرش ایچیده جای آلیب اوزون کیچه‌لارده خدا بیرلان راز و نیاز ایتورمن، بو سوزنی ایشیتگاچ امام انگا ینه اول منزلگه شمال کبی تیزلیک بیرله بارسنگ من کبی مسکین بیچاره آتینی یاد ایلاغیل دیدی‌لار، ایرته کیچه‌سی مرید اول جایگه ییتکانده حسن بصری [رحمه الله] آتلارینی تیلیگه جاری قیلدی، اوشل آن عرش دلکشاسینی بوزولغان و تورگان جایینی نجاست خانه‌ده کوردی و یقین بیلدی‌که انی شیطان آلداب هر کیچه شکار قیلور ایرکان اول مرید جناب شیخ آلدیلاریغه باریب قیته باشدین انابت و توبه ایتیب اول ذات حضورلاریده اوقوب علم آتلیغ نمرسه‌نی حاصل قیلدی‌که، یاروغ‌لیک و ضیأده آفتاب

کبی ایردی. (ای برادرلار) یخشی عالم، عامل و متقی‌نی آتی باطل ایواننی بوزار بولسه، اگر اول ییرده اول عالم‌نی ذاتی و اوزی حاضر بولسه قنداغ بولسه کیراک، علم و عمل پاک و خالص و بی‌شائبه حال طرفی‌گه رهبر ایرور، بو ایکّی بال [قنات] علم و عمل بیرله اوچقان کیشی بال [عسل] حالدین ایچار، اوّلگی بال [قنات] پَر معنی‌سیده، ایکینچیسی عسل [شهد] معنی‌سیده‌دور. ای سبک‌سیر [ای بی‌تمکین] اگر علمینگ بولمسه و بو یولگه بی‌علم قدم قویسنگ بالینگ [دلینگ] و بالینگغه [سوء عاقبتینگ‌غه] باعث نمرسه‌لارنی همه‌سینی یخشی دیب بیلور و یخشی-یمان‌نی تنها علم بیرله امتیاز ایتسه بولور، اگر شریعتده ممنوع، یمان ایشلارنی بعض بیرینی یخشی دیب و حرام‌نی حلال دیسه بول کوب یمان و قریب کفر دور، مونداغ یمان اعتقاددین خدادین پناه سورایمیز.

بو حکایت‌دین علم عقائدنی ضروری‌لیگی و استاذ و راهبر و پیر کامل‌نی طریقت یولیده لازم‌لیگی معلوم بولدی. اگر بو مریدنی علمی بولسه هرگز شیطان فریبی‌نی ییمس ایردی. چونکه رؤیت خداوندی بو دنیاده [پیغمبریمیز حضرتلاریدین] باشقه کیشی‌لارگه حالت یقظه‌ده بیریلماگان‌دور، چنانچه حضرت موسیٰ علیه السلام، **رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ** [الاعراف: ۱٤۳] دیب رؤیت خداوندی‌نی سوراگان‌لاریده، **لَنْ تَرَانِي** [الاعراف: ۱٤۳] جوابینی ایشیتدی‌لار، پیغمبر مرسل‌گه بیریلماگان نمرسه بیر عادی کیشیگه نچوک بیریلسون، اما رؤیت منامیه مختلف فیه دور، بعضی‌لار تجویز و بعضی‌لار منع ایتیب دورلار.

موعظه

کیل ای عاقل بویورسنگ عقلینگ ایشگا	اوزونگدین کیتمـاگیل دانا دیمیشگا
اگر بالا چیقیب کیتسنگ اوزونگ‌دین	ییقیلغای سن تاییـب ییرگه یوزونگ‌دین
اوزین دانا کوروب کـبـر ایلاماقدیـن	نه چابک‌لار ییقیلدیلار ایـــاغدین
اگرچه هر کیچه دل مخزنـیــنــه	باقرسن کوب توروب کوبتورمه سینه
اگر چندی‌که بولسنگ قطب الابرار	دیگیل نی دانشیم نی دانشیـــم بـار
نهال محنتینگ بیرسون دیسنگ بَر	رضای حق اوچون علم ایـت میسـر

اگر یاغینگ‌ده بولسه گل ریاســـی　　قچان بولغای چراغینگنــی ضیاســی

اگر حالی ریادین خالی ایــرمـــس　　حقیقت اول کیشی‌نی حالــی ایرمس

اوقور بولسنگ اوق اور نفسینگ کوزینه　　قراچین کوز بیله مصحـــف یــوزینه

شرح: کیل ای عاقل! عقلینگنی ایشگا بویوروب عجب و کبر و ریا کبی اخلاق ذمیمه‌دین اوزاغ بولغیل و مردم بول کیشی فاضل عالم دانا دیمیشلاریگا نفسینگ قووانیب باد کبر و عجب بیرله شیشیب اوزونگدین کیتماغیل، اگر بلند مقام و مرتبه ایگاسی بولوب یوقاری لاب بادهٔ غرور بیرله مست اولوب اوزونگدین کیتیب (بیهوش اولسنگ) تاییلیب ییرگه یوزینگ بیرله ییقیلغای‌سن، اوزینی عاقل و دانا توتوب کبر ایلاماغ سببی‌دین: قدر چابک [چاقان] کیشی‌لار اایاغدین ییقیلیب خوار و ذلیل اولدیلار، اگرچه هر کیچه ریاضت‌لار تارتیب کوب مدت‌لار دل مخزنی و گنجینه‌سی‌گه باقیب (مراقبه‌ده) تورسنگ‌ده بو عملینگا قوانیب و انگا مغرور اولوب عجب و کبر بادی بیرله سینه‌نگ‌نی کوپتورمه (شیشیرمه) و اوزینگنی باشقه‌لاردین یوقاری کورمه. اوّلگی کوب توروب لفظی مرکب بسیار ایستاده معنی‌سیده، ایکینچیسی [مه پندان و شیشیرمه] معنی‌سیده‌دور. اگرچه ابرارلار یخشی‌لار اولیاءالله‌لارنی قطبی و همه‌لارینی سرکرده‌سی بولسنگ‌ده (باید اوزونگنی پست و خوار توتوب) نه منی دانشیم [علمیم] و نه بیر دان[چه] ایشیم [عملیم] بار دیگیل، زیراکه بنده علمی الله تعالی علم قدیمی جنبه‌سیده هیچ و دریادین بیر قطره هم ایمس. و عمل هم الله خلقی و ایجادی بیرله وجودگه کیلیب تنها بنده کاسب‌دور، **وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ** [الصافات : ٩٦] بو سوزگه دلیل‌دور، لهذا علم و عمل قابل فخر و کبر و غرور ایمس. قطب لفظی کوب معنی‌ده کیلگان‌دور و بیرده همه اولیاءالله‌لارنی باشلوغی و سرکرده‌سی‌دین عبارت‌دورکه، تمام عالمده بیر کیشی بولور، انی غوث هم دیرلار.

تنبیه: کبر و غرورنی یمانلیگی خصوصیده آیت و احادیث‌لار وارد بولگان‌دور، چنانچه باعث ملعونیت و مردودیت شیطان کبر و غرور ایردی، قصه‌سی قرآن کریم‌نی نیچه سوره‌سیده تکرار ذکر ایتیلگان‌دور. و ابن ماجه حضرت ابی هریره رضی الله عنه‌دین روایت ایتیب‌دورلار: **من تواضع لله درجة رفعه الله درجة حتى يجعله في عليين ومن تكبر على الله درجة وضعه الله درجة حتى يجعله في أسفل السافلين** [مسند احمد : حدیث ١١٧٤٢] یعنی، هر کیم خاص خدا اوچون تواضع و فروتنی قیلیب اوزینی پست توتسه، الله انی مرتبه‌سینی حتی علیین (طبقهٔ بالایی بهشت)گه قدر بلند ایتور و هر کیم کبر ایتیب (اوزینی باشقه‌لاردین بلند توتسه) خداوند انی ذلیل و پست و خوار ایتور، حتی اسفل سافلین گه قدر. و هم حدیث قدسی‌ده ابو داوؤد، ابن ماجه، ابن حبان حضرت ابی هریره

رضی الله تعالی عنهدین روایت ایتیب‌دورلار: **قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ** [حدیث ٤٠٩٢ : ابو داوود]، [٤١٧٥ : ابن ماجة]، [٥٦٧١ : صحیح ابن حبان] **یعنی الله تعالی دیب دور:** اولوغ‌لیک و کبریاء منی ردائیم‌دور و عظمت و بزرگ‌لیک منی ازاریم دور (یعنی بولار منگا مخصوص صفتلاردور) الله‌نی بیر آتی متکبر دور و بیر نامی عظیم دور. هر کیم بو ایکّی صفت [عظمت و کبریا]ده منگه منازعه قیلیب اوزینی بو صفت‌لار بیرله توصیف ایتسه انی آتش دوزخگه تشلارمن، کبر مذمتیده سوز کوبدور، لیکن شول‌گینه‌گه اکتفا ایتدوک، محبتینگ نهالی [کوچاتی] بَر [حاصل] بیرسون دیسنگ و قیلگان ریاضتینگ ثمره بیریشلیگینی ایستاسنگ خاص رضای حق‌تعالیٰ اوچون تحصیل علم ایتگیل، اما مناصب عالیه‌گه ییتماغ و عالِم نامی بیرله تانیلماغ و مردم‌نی عزت و احترامیگه ایریشماغ و دنیا تاپماغ کبی اغراض فاسده‌لارنی مدنظرینگده توتماگیل، زیراکه بو نمرسه‌لار الله قولیده‌دور، اگر خواه‌لاسه بیرور، اگر تحصیل یولیده یاغینگده گل ریاسی (نیتینگده اغراض فاسده‌لار) ارالاش بولوب (خالصاً لله بولمسه) علمینگ چراغینی قچان ضیأ و روشنلیگی بولور و اول علم‌دین مردم قچان بهره‌ور بولور، اگر کیمسه‌نینگ حالی و قیلگان اعمالی ریا مرضیدین خالی بولمسه یعنی قیلگان ایشی خالصاًلله بولمسدین ریا آلود بولسه، اول کیشی هنوز شریعت احکامینی بجا قیلمبدور، لهذا مقام حقیقت اول کیشینی حالی و مقامی و صفتی ایرمس [حالی] حاء مهمله بیرله صفت و هیئت معنی‌سیده [خالی] خاء معجمه بیرله بوش و تهی معنی‌سیده‌دور. طلب علم ایتیب اوقوماقچی بولسنگ اوّل نفسینگ کوزیگه اوق اوروب انی کور قیلیب خواهشات نفسانینی آلدینی توسوب نیتینگ‌نی یخشی‌لاب سونگره چین [حقیقت] کوزی بیرله مصحف [قرآن] و باشقه کتاب‌لار یوزیگه قراغیل [اوقور] لفظی اوقوماقدین مأخوذ دور، ایکینچیسی [اوق] تیر [اور] بزن معنی‌سیده مرکب‌دور. ناظم رحمه الله بو ابیات‌لارده طلب علمگه کیرماقدین اوّل نیت‌نی یخشی‌لاماق و بعضی بوزوغ مقاصدلاردین اوزینی ساقلاماغگه ترغیب ایتیب‌دورلار.

محقق عالم اول دور عــادل اولسه	**نه کوب جادل یوگورتوب جــادل اولســه**
جدل‌دین قال‌که قیل اوستیده دور قال	**ییقیتسنگ یا ییقیلسنگ دور زبون حال**
وجودینگ عقبه‌سی ایرمس الاشه	**تل آشه کیلــگان اولتورمس تلاشــه**
اوقوردین دور غرض تنگری رضاسی	**نه اول علمی‌که بولغای خلق اذاســی**
یانیب کیلگانده محنت شمعی ای یار	**یانیب توتمه هــــــوا بادیغه زینهــار**

شرح: عالم محقق اول کیشی‌دور کیم، عدالت صفتی بیرله متصف بولوب حق قیسی طرفده بولسه انگا تابع اولسه نه او کیشی کیم کوب جای و هر طرفگه دلینی یوگورتوروب [حق انی جانب مقابلیده‌لیگینی بیلیب توروب] مجادله و مناظره‌ده بولسه. اوّلگی [جادل] [جا] مخفف جای [دل] قلب معنی‌سیده مرکب‌دور، ایکینچی‌سی جدل دین اسم فاعل مجادله و مباحث معنی‌سیده‌دور. مجادله و مناظره و مباحثه‌دین قال [توخته]که قال [سوز]گا بناء قیلینگان مناظره و مجادله قیل اوستیده تورگان نمرسه‌دیک بی‌ثبات نهایت نازک‌دور، غالب اولوب خصمنی ییقیتسنگ و یا مغلوب اولوب اندین ییقیلسنگ، هر ایکّی حالتده حالینگ زبون و خوار و ناتوان‌سن، زیراکه مناظره و مباحثه‌ده باید نیت حق‌نی تاپماغ بولماغی کیراک، نه مقابل‌نی الزام ایتیب انی شرمنده قیلماق، چون صورت بالاده نیت صحیح ایمس، لهذا هر ایکّی صورتده گنهکارلیک باردور. اوّلگی [قال] لفظی قالماقدین امر توخته [بمان] معنی‌سیده، ایکینچیسی سوز معنی‌سیده‌دور. قیل موی معنی‌سیده‌دور، قیل اوستیده‌دور دیگان‌لاری کوب نازک‌دور دیماغدین کنایه‌دور، وجودینگ‌نی طریقت یولیده‌گی عقبه‌سی الاشه [جغ]نی قمرلاتیب قیل و قال و مجادله و مناظره‌گه وقت عزیزنی صرف ایتماق ایمس، بلکه بو یولده نفس و شیطان و هوی‌گه ایرگشماقدین وجودگه کیلادیگان کوب عقبات و دوان‌لار بارکه، سالک باید الاردین اوتسون، بو کوتل‌لاردین آشیب نفس و هوی‌نی ایاغ آستی قیلیب ایزیب کیلگان کیشی هر کیمسه بیرله مناظره و مجادله قیلیب، تلاشیب، تارتیشیب اولتورمس. عُقبَه کوتل دوان معنی‌سیده، الاشه جَغ سویاگی. تل لفظی عربی تیپه و کوب توپلانگان تفراغ معنی‌سیده‌دور، [آشه] آشماقدین مأخوذ [اوستیدین اوتوب] معنی‌سیده. ایکینچیسی تلاشه تلاشماقدین مأخوذ مجادله معنی‌سیده‌دور. غرض علم اوقوماقدین الله تعالی رضاسینی تاپماق دور، نه اول علم تحصیلی‌که مجادله و مناظره بیرله خلق آَذاسیغه سبب بولسه [ای رفیق!] کوب محنت و مشقتلار بیرله حاصل اولگان علم شمعی یانیب، یاروتوب کیلگانده انگا عمل قیلماقدین یانیب [قیتیب] هوی و هوس بادیغه توتوب انی اوچوروب تویماغیل‌که جهالت قرانغولیغیده قالورسن، اوّلگی یانیب لفظی یانماقدین مأخوذ روشن بولوب معنی‌سیده، ایکینچیسی قَیتیب معنی‌سیده‌دور.

زمانه خلقی اکثر طـــــــالب قدر	**بولای دیب صدر مجلس قان قیلور صدر**
اوقوبدورسن اگر خالص مـعـــــانی	**یوراک قانی بیـــــــلان آثاری قانـــی**
اگر قیلدینگ میســـر علم ایشیدیــن	**ایاغینگ باسمه ایگری کور کیشیدین**
بیلیب اوز دشمنینگنی قیلمادینگ حرب	**کوروب اوتغه اوزین سالماق نچوک ضرب**

موافق علميگه قیلسه ایشیـــــــــی　　دیگیل ارباب علم انـــداغ کیشینی

تورّع شهریده ای مـــــــــــردکاری　　کیراکدور البته قاری و قـــــــاری

شرح: اکثر زمانه‌میز خلقی طالب عزت و قدر و منزلت دورلار، همه‌دین یوقاری اولتوروب صدر مجلس بولای دیب یوراک بغرینی علم اوقوماق بیرله قان قیلیب زحمت چیکورلار. اوّلگی صدر لفظی یوقاری معنی‌سیده، ایکینچیسی یوراک و کوکراک معنی‌سیده‌دور. اگر کتاب‌لار معنی‌سینی یوراکنی قان قیلیب خالصاًلله [باشقه مقصدسیز] اوقوگان بولسنگ و نیتینگ صحیح بولسه انی زهد و تقویٰ تواضع کبی آثاری علایمی قنی؟ اوّلگی قانی لفظی [خونی] معنی‌سیده، ایکینچی‌سی [قنی] نه ییرده معنی‌سیده‌دور. اگر اوقوب علم حاصل ایتسنگ جاهل کور کیشی‌لاردیک اياغینگنی ایگری باسیب شریعت یولیدین تشقاری چیقمه، زیراکه عالم مقتدیٰ‌دور، انی قیلگان ایشیگه همه ایرگاشور، شو اوچون، **زِلَّةُ العَالِمِ زِلَّةُ العَالَمِ** (ملانی تاییلماغی و اداشماغی عالَم اهلینی تایماغی و اداشماغی) دیب دورلار. علم اوقوب نفس و هویٰ و شیطان کبی ایچکی اوز دشمن‌لارینگنی بیلیب و تنیب توروب، الار [خواهشاتیگه مخالفت یولی] بیرله محاربه قیلمادینگ و بو قَوِی دشمن‌لارنی اولدوروب جهاد اکبر ثوابینی آلمادینگ، بو زور دشمن‌لارنی کوروب بیلیب توروب الار مقابلیده مجاهده ایتمسدین انسان اوزینی اوتگه سالماغی قنداغ ایشدور، عالم و عاقل هرگز بو ایشنی قیلمس تا اولگونچه بو دشمن‌لار جهادی‌دین توختامس، حدیث: **رجعنا من الجهاد الأصغر إلى الجهاد الأكبر، قالوا ومالجهاد الاکبر، قال جهادالقلب ذکره فی الاحیاء و نسب [مخرجه] العراقی الی البیهقی من حدیث جابر و قال هذا اسناد فیه ضعف. وقال السیوطی روی الخطیب فی تاریخه من حدیث جابر قال، قدم النبی علیه الصلوة والسلام من غزاة لهم فقال علیه السلام قدمتم خیر مقدمٍ و قدمتم من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر، قالوا ومالجهاد الاکبر، قال مجاهدة العبد هواه. انتهی** [موضوعات ملا علی قاری، ص ٤٠]. هر کیشی کیم عملینی اوقوگان علمیگه موافق و مطابق قیلسه، انداغ کشینی ارباب و اصحاب علم‌دین دیگیل و علماً قطاریده سناگیل (ای مرد عامل) ورع و تقوی و پرهیزگارلیک شهریده و اعمال صالحه و ریاضت بابیده البتّه قاری و عالم‌نی وقاری و ثبات و تمکینی کیراک و لازم دور، یعنی علماءلارگه باشقه صفات محموده‌دین زیاده وقار و تمکین و ثبات و استقامت خصائل‌لاری بیرله متصف بولماغلاری لازم و واجب دور، چونکه پیشوا و مقتدیٰ دورلار، [قاری] لفظی قرائت‌دین اسم فاعل اوقوچی – و حافظ قرآن معنی‌سیده [وقاری] یای نسبت بیرله برداری، سنگینی و تمکین معنی‌سیده‌دور.

ایکّی حدیث ترجمه‌سی

بیتیب دور جامع مشکوة ایچینده	نبی‌دین سوردی بیر ســورغوچی بنده
یمانلارنی یمانی قیـســــی انسان	جوابین بیرمادی انگـا اوشــل آن
اوچ ایغان سونـگ جوابین بیردی آنـی	یمان عالم یمـــانلارنینگ یمانــی
تقی ایدی اوشــل همراز محبــوب	ایرور خوب‌نینگ خوبی هم عالِمِ خــوب
دیدی پیغـــمبر عالم غـــــه هــادی	ایرور دوزخده بیر شدّتــلی وادی
جهنم کونده تورت یوز قتله اندین	پناه ایستار خدای ذوالمــنــ‌دین
اوشل وادینی جُب الحــزن اتــادی	ریالیک قاری‌لار جایـــی او وادی
خداوندا یراق ایتگیل ریـــــادیــن	اَییرمه صدق و اخلاص و ضیادیــن

شرح: کتاب «**مشکوٰة المصابیح**» ایچیده بیتیلیب‌دور، امام دارمی مسندیده احوص بن حکیم آته‌سیدین روایت ایتیب‌دور، پیغمبر علیه السلام‌دین بیر سوراغوچی سورادی‌که، یمانلارنی یمان‌راغی کیم و قیسی کیشی‌دور؟ رسول الله دفعتاً اوشل آنده جوابینی بیرمادیلار، اوچ بار سوراگاندین کیین یمان عالم یمانلارنی یمانی دور دیب، جواب بیردیلار. ینه اول محبوب الهی یخشی‌لارنی یخشی‌راغی هم عالم دیدیلار[1]. امام ترمذی و ابن ماجه ابو هریره رضی الله عنه دین روایت ایتیب‌دورلار، هادی امم و رهبر عالم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ایدیلار، دوزخده بیر یمان وادی و چوقور باردور، دوزخ هر کون تورت یوز قتله (بار، مرته) انی شریدین خدای ذوالمنن‌دین پناه ایستار، اوشل چاه‌نی آتی جُب الحزن یعنی غم قدوغی‌دور، عملی ریالیک قاری و عالم‌لارنی جایی اوشل چاه دور[2].

خدایا بیزلارنی ریادین اوزاق قیلیب صدق و اخلاص و ضیادین اَییرماغیل.

---

[1] عن الأحوص بن حکیم عن أبیه قال: سأل رجل النبي صلى الله علیه و سلم عن الشر فقال لا تسألوني عن الشر واسألوني عن الخیر یقولها ثلاثا ثم قال الا ان شر الشر شرار العلماء وان خیر الخیر خیار العلماء. [حدیث ۳۷۰ : دارمی]، [صـ ٦٠٤، جـ ١، مشکوة]

[2] قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى الله عَلَيْهِ وسَلَّمَ : تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ جُبِّ الْحُزْنِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، وَمَا جُبُّ الْحُزْنِ ؟ قَالَ : وَادٍ فِي جَهَنَّمَ ، تَعَوَّذُ مِنْهُ جَهَنَّمُ كُلَّ يَوْمٍ أَرْبَعَ مِئَةِ مَرَّةٍ ، قِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ، مَنْ يَدْخُلُهُ ؟ قَالَ: أُعِدَّ لِلْقُرَّاءِ الْمُرَائِينَ بِأَعْمَالِهِمْ، وَإِنَّ مِنْ أَبْغَضِ الْقُرَّاءِ إِلَى اللهِ , الَّذِينَ يَزُورُونَ الأُمَرَاءَ. [حدیث ۲۳۸۳ : ترمذی]، [٢٥٦ : ابن ماجة]

رياضت و زهدغه ترغيب و كبر و هوادين ترهيب

كيل اى زاهد قــولــونگدين بيرمه طاعت	زياد ايت طاعتينگ ساعت به‌ساعت

اوياغليغ پيشه قيل خوف ايت طمع‌ديــن	رياضت ايله تــقـــــوى و ورع‌دين

فراغت بيرله هــيچ عاشق ياتارمى	كيشى راحت ايليــن عاشق اتارمــى

اگر قُل خواجه‌سين جوينده بولســه	ياتارمى يولده عـــاشق بنده بولســه

ييگيل كم كيچه تورماغدين ييسنگ غم	بولور ايش كم اگر كوب تولسه اشكم

اريغ جسمينگ اگر بولسون ديسنگ ساغ	سناچ آغزين ســن آچ البتّه كمــراغ

ايگام عهد ايتســه فَاطلُبنِى تَجدنِى	قويارمى بنده‌لار بــو جهد و جدنــى

رياضت ميوه‌ســى دور مثل ينغاغ	اگرچه ظاهرى شـــخ، باطنى يــــاغ

معيشت اوّلى نرم، آخـــــرى قهر	ييلان‌نينگ تاشى يومشاغ دور، ايچى زهر

شرح: كيل اى زاهد طاعت رشته‌سينى قولدين بيرمسدين ساعت به ساعت عبادتنى كوپايتورماغگه كوشش قيل، سحرلارده اويغاغليك‌نى اوزينگه هميشه پيشه و عادت و كسب قيليب، طمع‌دين قورقغيل و تقوى و ورع يوليدين رياضت ايلاغيل، زيراكه بى‌تقوى و ورع رياضت بيهوده‌دور. هيچ عاشق كيشى فارغ البال اوخلاب ياتارمى؟ هيچكيم راحت اهلينى عاشق اتارمى؟ اگر بنده خواجه و مالک حقيقيسينى طلبيده و آختارماقده بولوب عاشق هم بولسه، مراديگه ييتمسدين يولده ياتارمى و كيچه‌لارى اوخلارمى؟ اگر كيچه‌لارى توروب عبادت قيلماق غمينى ييسنگ طعامنى كم ييگيل، زيراكه قارن (شكم) كوب طعام ييب تولسه ايش (عمل) كم و عبادت آزاولور. اوّلگى ايش كم لفظى: ايش [كار] عمل [كم] آز معنى‌سيده مركب دور، ايكينچيسى قارن معنى‌سيده فارسى‌دور، اگر جسم پاكينگ ساغ و سلامت بولسون ديسنگ و مزاجينگ علالتينى ايستماسنگ، البتّه سناچ [قارن] آغزينى سن طعام ييماغ اوچون كمراغ آچگيل [سناچ] مشک معنى‌سيده، قارن‌نى مشک‌گه تشبيه ايتيب سناچ ديب دورلار. ايكينچيسى سن [تو] آچ [باز كن] معنى‌سيده مركب دور.

تنبيه: اهل تصوف‌لار تورت نمرسه‌نى ولايت ركنى ديب‌دورلار:

١. صمت: بیهوده سوزدین آغیزنی ساقلاماق.

٢. عزلت: اهل دنیا و غفلت اهلی صحبتیدین اوزینی بیر چیکّه‌گه آلماق.

٣. جوع: به‌قدر ضرورت ییماغ و ایچماغ.

٤. سَهَر: [اویغاغلیک] به‌قدر ضرورت اوخلاب اکثر اوقات خصوصاً سحر وقتلاریده بیدار اولماغ.

بو تورت رکن‌نی عمده و اساسی آچلیک دیب دورلار، بعضی ذاتلار بو رکن‌لارنی ایکّی بیت ضمنیده بیان ایتیب‌دورلار:

الولاية قسمـــــت اركانه　　ساداتنا فيه مــن الابـــدال

مابين صمت و اعتزال دائما　　والجوع والسهر النزيه العالى

ایگام الله عهد و وعده ایتیب **فَاطْلُبنِي تَجدنِي** (منی ایزله تاپاسن) دیسه، بندۀ خاص‌لار بو جد و جهد و سعی و کوششنی قویارلارمی و ترک ایتارلارمی؟ ایگام لفظی ترکی [صاحبیم] معنی‌سیده‌دور. **فَاطْلُبنِي تَجدنِي لفظی** بیرله حدیث قدسی منی نظریمگه توشمادی، هر کیم تاپسه شو ییرگه کیرگیزسون[1]. ریاضت میوه‌سی و عبادت ثمره‌سی ینغاغ (چهارمغز)گه اوخشایدور، اگرچه ظاهری پوستی شخ (قتیغ) بولسه‌ده باطنی ایچی مغزی لذیذ و یومشاغ یاغلیک‌دور، ریاضت هم ظاهرده نفس‌گه قتیغ کورونسه‌ده عاقبتی محموددور. [معیشت] عیاشلیک، خوش گذران‌لیک، ابتداده نفسگه یاقیم‌لیک و یومشاغ کورونسه‌ده آخری و عاقبتی قتیغ و قهر الهی‌گه باعث‌دور. ییلان‌گه اوخشاش‌که تاشی [اوستی، تشقریسی] یومشاغ، ایچی زهردور.

تنبیه: رسول اکرم صلى الله عليه وسلم اولگون‌لاری‌گچه ریاضت بیرله اوتدی‌لار، اکثر اوقات آچ یورور ایردیلار و ارفه اونی‌نی ایلامسدین نان قیلیب ییر ایردیلار، آی‌لار اویلاریده قزان قویولمس ایردی، بعضی اوقات کمال آچلیک‌دین قارنی‌لاریگه تاش باغلاب یورار ایردیلار، باید مسلمان‌لار اول ذاتگه اتباع ایتیب، بیراز نفسنی ریاضت طرفیگه سوق بیرماقلاری کیراک، خصوصاً بیز مهاجرلارگه الزم و اوجب دورکه عیاش‌لیکغه فرو کیتمای وطنده‌گی باشیمیزدین اوتگن قتیغ‌لیک‌لارنی اونوتمای بیراز نفس جلوینی تارتیب یورماغیمیز کیراک، الله تعالی مهاجرلارگه قرآن کریم‌ده قیلگان وعده‌سیگه کامل وفا قیلیب همه جایده الارگه کوب کینگ‌چیلیک‌لار و یشاماق

---

[1] يَقُول اللَّه تَعَالَى: يَا اِبْن آدَم أُطْلُبْنِي تَجِدْنِي فَإِنْ وَجَدْتنِي وَجَدْت كُلّ شَيْء وَإِنْ فُتُّك فَاتَك كُلّ شَيْء وَأَنَا أَحَبّ إِلَيْك مِنْ كُلّ شَيْء.(صـ ١٩٨، جـ٦، تفسير ابن كثير)، (صـ١٢٦، جـ١، الخلاصة فى شرح حديث الولى، إعداد: علي بن نايف الشحود)، (صـ١٢، جـ٤٠، جامع العلوم والحكم محقق، تأليف: الإمام الحافظ الفقيه زين الدين أبي الفرج عبد الرحمن بن شهاب الدين البغدادي ثم الدمشقي الشهير بابن رجب المتوفى سنة (٧٩٥) هـ).

اوچون وسیع ییرلار و الوان نعمتلارنی بیریب قویدی و همه‌میز نعمت خداوندیگه غرق اولوب قالگنمیز و شاهانه حیات کیچیرماقده‌میز، کاشکی بو نعمت‌لارنی شکرینی مینگدین بیرینی ادا قیلسک ایردی، الله اوزی توفیق عنایت ایتیب راه راستگه هدایت ایتسون، آمین.

بیلینگنی باغلاغیل خدمتگه چون نَی	شکر تولدورسه شاید قلبیگه حی
ریاضت خاکیغه هر کیچه اور باش	یوره‌ک قان باغلاسه لعل آتانور تاش
بیلور عاقل بودون‌نی سجن بدبــوی	بلند اوی ایسته‌سنگ نفسینگ کوزین اوی
توشاب قالین یاپیب طاعت جمالین	قویوب‌سن باشینگا بالیـــن وبالـین
تیله نفسینگ تیله طاعتگه کم-کم	مگر بولغای ایگیلمس گردنـــی خم
کوزینگدین ایله غفلـــت اویقوسین‌دور	ولیکن بولماگیل طاعــتـــگه مغرور
اگرچه بولســــنگ اهل علم زهاد	تکبّر قیلماغیل اصلینگنی قیل یاد
تکبّر ایلاماغ شـیـــطـــان فعالی	ییغی و زاری دور آدم‌نی حـــالـی
ریاضت بیرله هم آچســنگ کوزونگنی	عزازیل‌دیک اولوغ توتمه اوزونگنی
اگر ییرنی یوزیگا ایلاسنگ درس	تکبّر قیلماغیل بولغیل خدا ترس

شرح: نَی‌دیک بیلینگنی خدمت اوچون باغلاغیل؛ شاید پروردگار حی قیوم (قند بوروغ کبی) قلبینگه شکر تولدورسه ریاضت تفراغیغه هر کیچه باشینگنی اوروب عبادت قیلیب خوف الهی‌دین یوراک بغرینگنی قان قیلغیل، تاشنی ایچی قیزاریب یوراکی قان باغلاشی بیرلان [تاش آتینی قویوب] لعل آتینی اوزیگه آلور، عجب ایماس‌که ریاضت کیمیا اثریدین شو کبی وجودونگ تفراغی طلاگه مبدل اولوب مقبول درگاه الهی بولسه، عاقل کیشی بو دنیای دون [پست]نی بدبوی [سسّیغ] محبس [قماقخانه] بیلور، جنت قصر عالی‌لارینی و یخشی منازلینی ایسته‌سنگ نفسینگ کوزینی اویوب همیشه انگا مخالفت قیلیب ریاضتلار چیککگیل. حدیث شریف‌ده امام احمد، مسلم، ترمذی و ابن ماجة ابوهریرة رضی الله عنهدین روایت ایتیب‌دورلار: **الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ** [حدیث ۸۲۷۲ : مسند احمد]، [۷۶۰۶ : مسلم]، [۲۳۲٤ : ترمذی]، [٤۱۱۳ : ابن ماجة] یعنی، دنیا مؤمن کیشی‌نی

قماقخانه‌سی و کافرنی جنتی‌دور. اوّلگی [اوی] خانه و منزل معنی‌سیده، ایکینچیسی اویماقدین امر [کاولا] معنی‌سیده‌دور، استراحت جایینی قالین توشاب [سالیب] وَبال یاستوغینی باشینگه قویوب غفلت اویقوسی بیرله طاعت و عبادت جمالی اوستینی یاپیب‌سن و عبادت‌دین یوز اوگوروب‌سن، نفس سرکش و خیره سر و حَرون‌نی کم-کم طاعت طرفیگه و عبادت جانبیغه تیلاگیل و طلب قیل؛ شایدکه انی ایگیلمس [یوغان] گردنی ایگیلیشگه کیلسه و طاعتگه خم بولسه. اوّلگی [تیله] لفظی [خیره سر] حَرون معنی‌سیده، ایکینچیسی امر تیله‌ماقدین مأخوذ، طلب قیل معنی‌سیده‌دور. غفلت اویقوسینی کوزونگدین اوزاق قیلیب طاعت و عبادتگه مشغول اولسانگده انگا مغرور اولمه و عجب و کبرگا گرفتار اولمه، اگرچه عالم و عامل و زاهد و عابد بولوب همیشه طاعتده بولسنگده کبر ایلاماسدین اصل خلقتینگ‌نی نیمه‌دین‌لیگینی یادینگا آلیب اویلاغیل [اصلینگ بیر قطره آب منی‌دور] کبر ایلاماغ شیطان ملعون ایشی‌دور، آدم خاکی‌نی حالی و صفتی گناهیگه توبه قیلیب ییغلاماق و زاری قیلماق‌دور، اگرچه ریاضت و طاعت بیرله باطنی کوزونگنی آچیب معرفت حاصل قیلسنگده عزازیل [شیطان]دیک اوزونگنی اولوغ توتوب کبر ایلامه، اگر علامه بولوب تمام ییر یوزی مردمیغه درس ایتماقگه قادر بولسنگ‌ده خدادین قورقغیل و تکبر ایلاماغیل.

تذییل: قرآن کریم‌نی کوب سوره‌لاریده شیطان‌نی سجده‌گه امر ایتیلگانده کبر ایتیب اوزینی اولوغ توتوب سجده قیلماگانی؛ و من آدم‌دین یخشی‌راغ‌من، منی اوتدین خلق ایتدینگ و آدم‌نی لای‌دین یراتدینگ، دیگانی مذکور دور. بالعکس حضرت آدم علیه السلام بیر زلة [لغزش] اوچون، **رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ** [الاعراف: ٢٣] دیب کوب ییغلاب زاری قیلیب یالبارگانلاری و آخر دعالاری اجابت اولوب خلافت زمین اول کیشیگه بیریلگانی معلوم‌دور. بیز باله‌لاریگه آته سنتینی قیلیب، گناه‌گه آلوده بولگانده، توبه و استغفار ایتیب ییغلاماق و عذر و زاری قیلماق لایق و مناسب‌دور.

سنی کیرگان یولونگ طــرفه اوزاغ‌دور	**اراده سانی یوق بند و تــوزاغ دور**
عجب یولدور اراده کوب خطــر بار	**کیشی بیلمس چبین ییتگایمو شونقار**
کیشی بیلمس بو عمّان آستیده فــاش	**جواهر پاره قیمت بارمـــی یا تاش**
همیشه بنده‌دین دور زاری قیلماق	**نه حددور باشینی یوقاری قیلماق**
تواضع‌لیک بولوب توتگیل اوزینگ کم	**شجر کیم میــوه‌لیک بولسه بولور خـــم**

تیره‌ک اول کیم کوتاردی یوقاری باش **ثمرسیز بولدی کوردونگ‌می انی فاش**

کیشی‌کیم خاک‌ره دور بیر یا دور **قدم تفراغی کوزگه توتیا دور**

کیتار دمده تولای‌دین پست اوتار کون **صبا چیقسه بولور عالمدین اوستون**

نه بولغای قطره‌دیک قیلسنگ اوزینگ گم **گهر بولسنگ تاقیلسنگ تاج مردم**

اگر فیض ایسته‌سنگ قیلمه تکبر **بویوکغه آقماغای بحر اولسه هم پر**

اگر توتسنگ طریق مصطفی‌نی **یمان کویدور تکبر کویدور آنی**

آغیر توتدی اوزینی سنگ خاره **طلب بازاریده کیرمس شماره**

کیچیک بیلدی اوزینی حالینی دُر **بهاسی دور خریدار آلدیده پر**

ایگرمیش جذب حق اشکسته کس‌نی **ییغار گرداب اکثر خار و خس‌نی**

اگر نفسینگ همیشه توتماسنگ کم **درست اخلاص بیرله بولمغای خم**

شرح: سنی بو کیرگان یولینگ (طریقت یولی) عجب اوزاغ یولدور منزل مقصودغه ییتیش اورته‌سیده حد و حسابی یوق (شیطان و نفس‌نی) بند و توزاغ‌لاری باردور عجب قورقونچلی یولدور، آراده کوب خطرلار باردور هیچ‌کیم بیلمایدورکه منزل مقصودگه چبین کبی ضعیفلار ییتگایمو، یا شونقار کبی قوی‌لار؟ و هم کیشی بیلمایدورکه (بندهٔ سالک قسمتیده) ظاهراً بو دریای عمان قضا و قدر الهی آستیده (سعادت و کامیابلیک‌نی) باارزش و قدر و قیمت گوهر پاره‌لاری بارمی؟ ویا (خدا ناخواسته) (شقاوت و ناکاملیکنی) بی‌ارزش و بی‌قدر و قیمت تاشلاری، خاتمه مستور و قضا و قدر غالب‌دور، لهذا (هر قنچه سالک صاحب عبادت و ریاضت و کرامت بولسه‌ده) عذر و زاری قیلیب درگاه الهی‌گه سیغینماق انی ایشی‌دور، و کبر ایله باشینی یوقاری قیلماقغه انی نیمه حد و قدرتی باردور. [چبین] لفظی ذباب، مگس معنی‌سیده، [شونقار] عقاب [بورگوت]گه اوخشش تیز پراق قوش‌دورکه انی پادشاه‌لار شکار [آو] اوچون ساقلایورلار، نهایت کمیاب دور، هر قنچه فضل و کمال ایگاسی بولسنگ‌ده اوزینگنی کم توتوب متواضع بولگیل، چونکه میوه‌لیک درختنی شاخلاری خم بولوب [ایگیلیب] تورور، اما تیره‌ک درختینی ظاهر و هویدا [فاش] کوره‌سن‌که باشینی یوقاری کوتاریب باشقه درختلاردین بویی اوزایگان سببلی، بی‌حاصل و بی‌ثمر بولوب قالدی. هر کیم متواضع، بی‌ریا، خاکسار بولسه،

انداغ کیشینی باسگان تفراغی کوزگه توتیا [سرمه]دور. آفتابنی کورمایسن‌موکه باتیب کیتار وقتیده همه نمرسه‌دین پست بولوب باتور؛ اما صباح‌گه چیقیشی‌ده همه عالم اوستیده بولور. [توتیا] سرمه معنی‌سیده [صبا] مخفف صباح دور، ای سالک! نه بولغای‌که یامغور قطره‌سی صدف آغزیغه توشوب گم بولوب کیتگان‌دیک سن هم خلق ارا گمنام‌لیک و تواضع و تذلل اختیار ایلاسنگ، شایدکه قطرهٔ ناچیز گوهر بولوب، پادشاه‌لار تاجیغه تاقیلگان‌دیک سن هم خلق اراسیده رفعت و عزت و قدر و منزلت تاپیب باشلارغه کوتاریلسنگ، اگر فیض رحمت الهینی سنی جانینگغه آقیشینی ایسته‌سنگ کبر قیلمه، زیراکه دریا اگرچه پُر [توله] بولسه‌ده یوقاریگه قراب آقمس، باران رحمت هم بلند بییرده توختامس، اگر رسول الله یول‌لارینی و اول ذات سنت‌لارینی اوشلاسنگ، تکبر کویی [یولی] یمان کویدور، انی تواضع و تذلل بیرله کویدورغیل و یوق قیلغیل. [کوی] یول معنی‌سیده [کویدور] امر کویدورماقدین [بسوزان] معنی‌سیده‌دور. سنگ خاره قتیغ و وزمین‌لیگی بیرلان اوزینی آغیر توتوب [فخر و غرور ایتدی] شونینگ اوچون طلب بازاریده و خریدار آلدیده پر قیمت نمرسه‌لار قطاریگه کیرمای، حسابدین تشقاری قالدی، اما بالعکس دُر اوز حالینی کیچیک بیلیب تواضع ایلادی، لهذا خریدار آلدیده بهاسی پُر [توله] و قدر و قیمتی کوبدور، سو گردابی [ایلانمه‌سی] خار و خشک‌نی توپلاگن کبی جذبهٔ الهی دلی سینوق عاجزلارنی اوز حضوریغه توپلار، اگر نفسینگ‌نی همیشه کم توتوب اخلاص درست و صحیح بیرله بولماسنگ، انی گردنی خم بولوب طاعتگه ایگیلماغای.

حکایت

عزیزی کاملی‌نی جـــــاهلِ خام	**قبیحه لفظی بیرله بیــردی دشنام**
توتوب سقالینی اول مرد خوشخوی	**دیر ایردی اوز تنی‌گه ای خُنُــک‌روی**
سنینگ رسوالیغینگنی ایرته و کیچ	**اوزوم آیغانغه باور قیلمــادینــگ هیچ**
بو مؤمن‌دین ایشیتیب کیلتور انصاف	**نکولار اهلی‌من دیب اورمــاغیل لاف**
انــــا انــصـــاف، انــا خُلق، ای برادر	**اوزونگنی عیبینگا ســـن یاپمه چادر**
اگر سن قیلماسنگ نفسینگ شکستی	**بیتار سقالینگا هر کونده دستـــــی**

شرح: بیر جاهل خام بیر معزز کامل ذاتنی یمان الفاظلار بیرلان سوکدی، اول خوش خلق کیشی اوز سقالینی توتوب اوزیگه خطاب قیلیب ایتور ایردی‌که ای یوزی ساووق، سنی رسوالیغینگ‌نی ایرته و کیچ اوزوم اَیغانیمغه هیچ باور قیلمادینگ و ایشانمادینگ، حالا اوز صفتینگنی بو مؤمن‌دین ایشیتیب انصاف قیل و یخشی‌لاردین من دیب لاف اورماغیل (ای برادر) انا انصاف، انا خُلق، بو خیلده بولورسن اوز عیبینگ‌گه پرده یاپماغیل، اگر ریاضت بیرله نفسینگ‌گه شکست بیریب گردنینی ایگماسنگ، هر کون سقالینگا مردم قولی ییتیب بی‌عزت و بی‌وقار ایتار.

توکُّل بیانیده

کیل ای عاشق کونگولنی ایلاگیل بیر — طریق کعبهٔ مقصـــــودینگا کیــر

نچوک بولغای دیبان اندیـشه قیلمه — توکّل ایلا اوزگه پیشـــــه قیـلمه

توکل بنده‌نی یولداشی بـولـسه — عجب ایرمس قراتاش آشی بولسه

اگر همت کیشینی یاری بولســه — عجب یوق جَزرَه‌لار[1] بازاری بولسه

ییتار آخر توکل ایلاگان قُـــــل — توکل قیل، توکل قیل، تــوکـــــل

ایرور بیر اختیارِ جزوی سنــدین — طلب قیلگانینگا یتکورماق اندین

اگر توتسه خدا قُل خاطرین پأس — چیقار هر گوشهٔدین خضر و الیاس

اگر بیتکورسه مولا قُل ایشـیـــنـــی — قیلور مشفق کورونگان هر کیشینی

اگر لطف ایلاسه بوستان بولور چول — الار[2] اورتاسیده پیدا بولور یـــــول

اوتارده اژدر آغزین سورسه پایینگ — زیان ییتمس امان ایتسه خدایــنگ

[1] جَزرَه: جزیره‌نینگ مخففی‌دور، اگرچه شارح رحمه الله جزیره حالیده کیلتورگن ایکن‌لار، اما او حالده شعر وزندن چیقه‌دی؛ شاید ناظم رحمه الله هم مین دیگن‌دیک جزره حالیده، یعنی عامیانه تلفظیده قوللنگن‌دورلار.

[2] بعضی نسخه‌لارده (الاو) دیب کیلگن.

شرح: (کیل ای عاشق) کونگولنی محبوب یگانه (الله)گه متوجه ایتیب کعبۀ مقصودینگ یولیغه کیرغیل (بو اوزاغ یولده) نچوک [قنداغ] بولغای دیب فکر و اندیشه قیلمه و متردد بولمه، خاص اللهنی اوزیگه توکّل‌دین باشقه ایش قیلمه، چونکه بو یولده توکّل بنده‌نی یولداش و رفیقی بولسه عجب ایرمس‌که قرا تاش (خدا امری بیرلان از روی کرامات) انی آشی و ییدیگان طعامی بولسه اگر بو یولده همت کیشینی یاری بولسه عجب ایرمس‌که هیچکیم یوق جزیره‌لار انی بازاری بولوب الوان نعمت انده تاپیلسه، اللهگه توکل ایلاگان قُل مراد و مقصودیگا آخر ییتار، لهذا همیشه توکل بیرله بولگیل (خداوند بنده‌گه بیر اختیار جزوی بیرگاندور) لهذا سندین طلب قیلماق و الله‌دین سوراگان مطلوبینگا ییتکورماق. اگر الله تعالی قُلینی پاس خاطرینی توتوب اول بنده منظور نظر الهی و مشمول نعم لایتناهی بولسه، بو اوزون یول‌لارده انی هدایتی اوچون حضرت خضر و الیاس علیهماالسلام کبی اولیاءالله‌لار هر گوشه و کناردین چیقور، اگر مولایمیز (الله) قُلینی مرادیغه ییتکوروب ایشینی بیتکورماقچی بولسه، بو یولده کورونگان هر کیشی‌نی انگا مشفق و مهربان قیلیب قویور. اگر الله تعالی بنده‌سیغه لطف ایلاسه چول و بیابان‌لار انینگ اوچون بوستان بولوب و الار اوتاسیده یورماق اوچون یول پیدا بولور [بعضی نسخه‌لارده «الاو» کیلگان‌دور، یعنی آتش و اوت اراسیده یول پیدا بولور]. یولدین اوتارده کتّه ایلان آغزیگه سورکانیب تیگیب اوتسه، پروردگارینگ سنی امان-ایسن ایتسه هرگز زیان ییتمس.

ایگم قُم دیدی بول قم‌دین بولوب چست	**محبت قمقمیدین قیل اوزونگ شست**
بوزوغ ییرده یاتیب بولمس ایشینگ بِه	**مَكَانًا طَيِّباً فَاذهَب بِعُونِه**
اگرچه سنده بولسه اهل و فرزند	**یراتیب دور الارنی هم خداوند**
اوزی بیردی الارغه جسم ایله جان	**بیرور البتّه جان بیرگان خدا نان**
عزیز جان چیقماسه قالب‌لاریدین	**کمایمس نعمت حق لب‌لاریدین**
سناغلیغ عمردین تا جان توگانمس	**یقین بیلگیل آغیزدین نان توگانمس**
اگر دریا توبینده بولسه جایینگ	**بهانه بیرله ییتکورگای خداینگ**
غرض هر قَیده ای فرزند آدم	**سناغلیغ روزی هرگز بولمغای کم**
کیشی‌نینگ بولسه موندان اعتقادی	**انگا بوستان ایرور هر قیسی وادی**

شرح: ایگم (الله) قُم [تور] دیب امر ایتدی، بول قم‌دین (بول امر سببیدین) یاتگان غفلت اورنیدین تیزلیک بیرله قوپوب (توروب) محبت قمغانی سویی بیرله اوزینگنی شستشو قیلیب گناه آلوده‌لیگی‌دین پاک ایتغیل. اوّلگی قُم [قیام]دین امر [تیکه تور] معنی‌سیده، قمقم عربی قمغان معنی‌سیده‌دور. ناظم رحمه الله [ایگم قُم دیدی] دیگانلاری، **وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ** [۲۳۸ : البقرة] و **يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ** [۱] **قُمِ اللَّيْلَ** [۲ : المزمل] آیت‌لاریگه اشارت بولسه کیراک، اهلی بوزوغ و فاسد شهرده [عالم و کامل و متقی‌لاردین خالی بیرده] و یا دارالحرب‌لیگی سببی‌دین احکام شریعت جاری ایمس جایده مقیم اولوب دینی ایشینگ یخشی بولمسه، هر ایکّی حالده هم ترک وطن ایتیب الله تعالی کمک و یاری‌سی بیرله کفر و شرک‌دین پاک دارالسلام‌گه هجرت ایتیب بارگیل.

تنبیه: وطن‌دین چیقیب باشقه جای‌لارگه مسافرت ایتماغ نیچه قسم‌دور:

۱. فقهاء کرام ذکر ایتگان شرایط موجود اولماغی بیرلان اوز تورگان مملکتی دارالحرب اولوب شعائر اسلام اظهاری ممنوع اولسه، بو حالده قدرتی ییتکان کیشی‌لارگه اوز مملکتینی ترک ایتیب بیر مملکت اسلامیگه هجرت ایتماغی فرض‌دور.

۲. تورگان جایی دارالاسلام بولسه‌ده اما فرض عین بولگن عقائد و مسائل ضروریه تعلیمی اوچون بیر عالم تاپیلماسه، بو صورتده هم باشقه بیر شهر و یا مملکتگه تعلّم اوچون مسافرت لازم و ضروری دور.

۳. شو کبی اوز وطنیده امراض باطنیه [ریا، عجب، حسد، حب دنیا، کبر، بغض و عداوت]نی علاج ایتیب نفس و شیطان و هویٰ غوائل‌لاریدین انسان‌نی قوتقارگودیک بیر پیر کامل، مکمل و عالم و عامل و متصوف تاپیلماسه بو حالده هم شو اوصاف‌لارگه متصف بیر هادی بار جایگه مسافرت **[من باب مالایتم الواجب الا به فهو واجب]** واجب‌دور.

٤. علوم ضروریه تحصیلی‌دین سونگره باشقه علوم اکتسابی اوچون مسافرت ایتماغ (اوقویدورگان علمیگه قراب) یا مستحب یا مباح یا مکروه یا حرام‌دور، اگرچه سنی اهل و عیال و فرزندینگ بولوب الارنی اِعاشه‌سی گردنینگده بولسه هم فرض عین بولگن هجرت و مسافرتنی ترک ایتمه و باله-چقم نیمه ییب گذاره قیلور دیب فکر ایتمه، زیراکه الارنی هم خداوند رزاق اوزی یراتیب‌دور و الارغه جسم و جان بیریبدور البتّه جان بیرگان پروردگار نان و رزق هم بیرور تاکه عزیز جان‌لاری قالب (جسد)لاریدین چیقماسه حق‌تعالی انواع نعمت‌لاری لب‌لاریدین کمایمس و آزایمس، سناغلیغ و حسابلیک عمر اوتوشی بیرلان جان بدن‌دین چیقیب توگانمسه و خلاص اولمسه یقین بیلگیل‌که بنده‌نی آغزیدین نان توگانمس و تمام اولمس، اگر جایینگ دریا توبیده (آستیده) بولسه الله تعالی رزقینگنی بیر بهانه بیرله ییتکورگای

و سنی ضایع ایتماگای، بو سوزلارنی تاکید بیرله تکراریدین غرض شولکه [ای آدم اوغلی] هر قایده بولسنگ [ازلده یازیلیب قویگان] رزق و روزی هرگز کم بولمغای، آیة: **نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ** [الزخرف : ۳۲] بو سوزلارگه دلیل‌دور، هرکیم‌نینگ اعتقادی شونداغ بولسه هر قیسی وادی [دره و سیل‌خانه] و چول انگا بوستان کبی دور.

وجودونگ خار و خاشاکی قالین دور — یالینسنگ هم هوا اوچمس یالین‌دور

مینیب همت بُراقین چیق قالین‌دین — یالین محکم توتوب ساچرات یالین‌دین

ییتیب‌دور سال عمرونگ ای تبه حال — توکّل سالی مقصد بحرینه سال

کیریب جان بحرینه ای نفس ظالم — دیمه سالم منی ییتگایمو سالم

ییتار-ییتماس‌لیگی‌دور حکم رب‌ده — ایرانلار شرطی‌دور اولماق طلبده

توکّل‌نی قیلیب ای آدمی‌زاد — یوگورگیل کعبهٔ مقصوده چون باد

کیریب یولغه کوروب اعلام و آثار — اوزون بَردیب گمان‌بَر بولمه زینهار

بو بارماقده اگر بارماق سالور شیر — قچان قَیتار توکّل ایلاگان ایر

خطردین اهل همّت خیره بولمس — اگر ایل تیره توتسه تیره بولمس

توکّل‌دین کیشی کیم آلسه بهره — قچان زهره اورار غرق اولسه زهره

ییمه روزی غمین هیچ ییرده ای یار — کیم اسرارینگ بیلور اول یخشی اسرار

خداغه قیلسه هر کیم خوب توکّل — نه ییرده بولسه ضایع بولمس اول قُل

شرح: سنی وجودونگنی خار و خاشاکی (اخلاق ذمیمه و اوصاف ناپسندیده‌لاری) قالین [ضخیم] دور، و انی آستیده باسیلیب قالگان دورسن، هویٰ و هوس اوتی هم هر قنچه انگا یالینیب یالبارگان و ایلنگان بیرله اوچمایدورگان یالین [الانکه] دور، خاموش اولمایدورگان اوت‌دور (اگر بولاردین قوتولماق ایسته‌سنگ) همت و غیرت براقیگه و شجاعت آتیگه مینیب (سنی وجودینگنی بالکل باسیب قاپلاب یاتکان) قالین [سطبر]لیک

صفات و اخلاق ذمیمه‌نی ترک ایتیب چیقغیل و توبه و استغفار ایله صفات ذمیمه‌نی حمیده‌گه ایلانتورغیل و اول براق یالینی [بوینیده‌گی ساچینی] محکم توتوب هوا و هوس یالینی [الانگه‌سی] اوستیدین ساچراتیب [آتلاتیب] اوتوب کیتیب اندین قوتولغیل. اوّلگی یالینسنگ لفظی یالبارسنگ معنی‌سیده، ایکینچی یالیندور لفظیده‌گی یالین اوت الانگه‌سی معنی‌سیده، اوچونچیسی آت بوینیده‌گی یالی و ساچی معنی‌سیده، تورتونچیسی الانگه معنی‌سیده‌دور. ای حالی تباه، عمرونگنی اکثر ماه و سال‌لاری غفلت و معصیت بیرله ییتیب‌دور و ضایع اولوب‌دور، حالا قالگان آزگینه‌سینی غنیمت بیلیب توکّل سالی [کیمه] کشتی‌سینی مقصد دریاسیغه سالیب دُر مطلوب‌نی قولغه کیلتورماقغه اورونغیل و قالگان عمرنی هم عبث اوتکارمغیل، بو توجیه‌ده بیت لفظی ضایع اولدی و یوقالدی معنی‌سیده بولور، چنانچه عرفده فلان نمرسه ییتدی دیرلار، اما [ییتیب]نی یای مماله بیرله اوقوساک معنی [ای تبه حال] سال عمرونگ قری‌لیک ایامیغه ییتیب‌دور و یا سن و سالینگ پخته بولوب بیر جایگه ییتیب‌دور، حالا قالگنینی غنیمت بیل دیب توجیه ایتسه بولور. اوّلگی سال سنه و ییل معنی‌سیده، ایکینچیسی درخت‌لار شاخیدین توقولگان بیر اوی برابریده کشتی دورکه، کیچیک دریالاردین حمل و نقل اوچون استفاده ایتورلار [سال بزبان یونانی کشتی را گویند]غیاث اللغات. اوچونچیسی سالماقدین امردور [تشلا و بیافگن] معنی‌سیده‌دور. (ای بندهٔ نفس ظالمگه گرفتار) وقتیکه جان بحرینه و مطلوب دریاسینه کیرسنگ (مذبذب بولوب) منی بو دریاغه تشلاگان سالم [کیمه‌چم] ساحل مقصودگا سالم و درست ییتگایمو دیب شک و تردیده بولمه [اوّلگی سالم سال لفظیگه میم ضمیر قوشولگن، ایکینچیسی سلامت‌دین اسم فاعل دور] چونکه سالک‌نی مطلوبغه ییتار-ییتمسلیگی پروردگار حکمیده دور، اما ایرانلار و مرد میدان‌لار شرطی طلب یولیده اولماقدور، ای سالک توکّل قیلگان حالینگده کعبهٔ مقصود طرفیغه شمالدیک یوگورگیل یولغه کیریب بعضی آثار و علایم‌لارنی کوروب زینهار اوزون بیابان ایکان دیب گمان‌بر بولوب یولدین قَیتماغیل، بو بارماقده اگر شیر چیقیب بارماق [پنجه] سالسه و انگا حمله ایلاسه الله گا توکّل ایتگان کیشی قچان یولدین قیتار. اوّلگی بَر لفظی عربی [ضد بحر] بیابان معنی‌سیده‌ور، ایکینچیسی [گمان‌بَر] مثل نامه‌بر گمان ایتکوچی معنی‌سیده‌دور. اوّلگی بارماق لفظی مصدر [رواح] معنی‌سیده، ایکینچیسی پنجه معنی‌سیده‌دور. همت و غیرتلیک کیشی بعضی مقصود یولیده پیش کیلگان خطردین خیره [حیران و عاجز] اولمس، ایل و قومی بو یولده تیر ملامتگه توتسه خاطری تیره و مکدر اولمس. اوّلگی تیره لفظی [تیرگه]نی مخففی‌دور، اوقگه معنی‌سیده، ایکینچی‌سی مکدر معنی‌سیده‌دور. توکّل گنجی‌دین بهره آلگن کیشی بلا زهریگه چومولوب قالسه قچان زهره اورار و قورقار. اوّلگی زهره لفظی کیسهٔ زرداب [اوت] تلخه معنی‌سیده. اما بو ییرده قچان زهره اورار دیگانی [قچن قورقار و خوف ایتاردین کنایه‌دور] ایکینچیسی آغو [سم] معنی‌سیده غرق اولسه زهره دیگانی بلا و مصیبتلارگه گرفتار

اولسه دیماغدین کنایه‌دور. ای رفیق هیچ بیرده رزق و روزی غمینی ییمای اوزیگا توکل قیل، اول ذات کیم سنی پنهانی اسرار و رازلارینگ‌نی بیلغوچی دور، اویلامگان جای‌دین رزق ییتکوروب سنی یخشی روشده اسراماق و ساقلاماقنی بیلور. اوّلگی اسرار جمع سر راز نهانی معنی‌سیده، ایکینچیسی ترکی ساقلار معنی‌سیده‌دور. هر کیم اللهغه یخشی روشده توکل تام ایتسه قیسی بیرده بولسه اول قُل ضایع بولمس، **وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ** [۳ : الطلاق] آیتی بو سوزگا دلیل دور.

حکایت عبدالله بن مبارک

مبارک اوغلی بیر کون آزغَشیب راه	**عجائب سوساغانده کـوردی بیر چاه**
کیچوردی کونگلیده تـاپـیـلدی مطلوب	**اگر دلو و رسن بولـســه ایدی خوب**
اوشل دمده بیر آهو کیلدی سوساب	**تاشیب چیقدی قدوقنی آغزیغه آب**
اول ایچکان سونگ اوشل شــه باردی چه‌گه	**بیتاربیتماس‌ده اول ســو توشـــدی ته‌گه**
دیدی یارب بیرورســن آهوگه آب	**منگا بیرماس سن ای سلطــان وهاب**
ندا کیلدی اوشل وجـــــه حسن‌گا	**دلینگ کیتدی سنی دلو و رســن‌گا**
اوشل آهوکه کـــوردونگ چیقدی بَرگا	**توکّل قیلمادی مـــنـــــدین دگـــرگا**
ایشیتدی بو ندانی بولــدی بیهوش	**ایچیــدین قلزم ذوق ایلادی جــوش**
محبت جامی هول قیلدی تماغین	**تیریکــــلیکده اونوتـــدی سوساماغــین**
ایدی اوّلده هم ایـــــــر اتقیــاده	**یوز انچه همتی بولـــدی زیــــاده**

شرح: حضرت عبدالله بن مبارک [شاگرد امام اعظم] بیر کون یول اداشیب قتیغ سوساغانلاریده بیر چاه کوروب کونگول‌لاریدین اوتدی‌که مطلوب [سو] تاپیلدی، لیکن ارغمچی بیلان سطل بولسه یخشی بولور ایدی، اوشل آنده بیر آهو (کییک) چنقاب کیلدی، فی الحال سو قدوق آغزیگه تاشیب چیقدی، اول ایچیب بولگاندین سونگره اول جناب قدوق آغزیغه بیتار-بیتماس سو قدوق آستیغه توشوب کیتدی (بو حال‌نی کوروب متاثر اولوب) دیدیلار،

ای سلطان وهاب پروردگاریم کییک‌غه سو بیرورسن منگا بیرمس‌سن؟ اول حسن وجه‌گه هاتف‌دین ندا کیلدی‌که سنی دلینگ ارغمچی و سطل‌گه کیتدی، اما کورگان کییک دشتگه چیقغانده مندین باشقه‌گه توکل قیلمادی، بول ندانی ایشیتیب بیهوش بولدیلار، ایچلاریدین ذوق دریاسی جوش اوروب محبت جامی تماغلارینی هول‌لادی، تیریک‌لیکده سوساماغنی اونوتدی‌لار، اول ذات اوّلده هم اهل تقویٰ‌لارنی اولوغ‌لاری‌دین ایردیلار، اما بو واقعه‌دین سونگره همت‌لاری یوزلارچه زیاده بولدی.

من مسکین توکل بابیــــــده داغ	توشوبدور همتیم کوندین زبون‌راغ
همیشه نفس زشتیم مبتلاســــــی	منینگ‌دیک بــارمو هیچ مؤمن بلاسی
الهی بحر همـــــت‌دین قیلیب سیر	منِ خنثی‌غه ایــرلار نشئه‌سین بیر
ایرور من عقلی یوق، ادراکی یوق قُل	نه تمکین بار، نــــه همت، نه توکّل
گله باقدیم گله قیلمــم کیشی‌دین	کورارمن برچه اوز نفسیم ایشیدین
بو مؤمن‌لار ایچیده بـــیــر بلامــن	بوزوق یولدین چیقالمای مبتلامــن
بولوب من غرق بحر اضــطــرابـــه	خراب اولمیش توشوب نفس خرابه
ایرور کونگلومده کوب راز نهانــی	یوزوم یوقدور توروب ایتورغه آنی
اوزونگ‌سن عالم الســرّ الخفیّات	معیّن دور سنگا مجموع نــیّـــــات
اگر قیتارمسنگ راییم ورأ دیـــن	قوتولمس‌من مــونینگ‌دیک ماجرادین
اگرچه سانـــــی یوق بو قُل گناهی	گرفتار غضب قیــلـــمـــــه الهــی

شرح: ناظم رحمه الله بو قصه‌دین نکته تارتیب اوز نفس‌لاریگه خطاب قیلیب دیرلارکه، من مسکین توکل بابیده داغ حسرتده کویارمن، چونکه همتیم کوندین کونگه زبون‌راغ و پست‌لاب بارور، همیشه یمان نفسیم مبتلاسی دورمن، مسلمانزاده‌لار ایچیده من‌دیک یمان یوقدور. الهی همت دریاسیدین منی سیراب قیلیب، مندیک (ایر یا خاتونلیگی نامعلوم) خنثیٰ‌گه ایرلار و مردلار نشئه و حیاتینی بیرگیل، من بیر عقل و ادارکی یوق قُل ایرورمن، منده نه تمکین و نه همت و نه توکل بار، گناه لاییغه باتدیم، بو خصوصده هیچ‌کیمدین گله قیلیب اوفکه‌لامس‌من،

بلکه مونی اوز نفسیم ایشیدین کورورمن، بو مؤمن‌لار ایچیده بیر بلامن، بوزوق یرامس یولدین چیقالمای انگا مبتلا و گرفتارمن. اوّلگی [گله] لفظی [گل‌گه]نی مخففی لایگه و بلچیقگه معنی‌سیده، ایکینچیسی اوپکه‌لاماق معنی‌سیده‌دور. دریای اضطراب و ترددگه چومولوب کیتیب‌من و نفس ایشک صفتیم گناه سوییغه توشوب بلچیقی‌غه باتیب حالی خراب اولمیش. اوّلگی خراب لفظی عربی تباه و ویران معنی‌سیده، ایکینچیسی [خر، ایشک] و آبه [آبگه، سوگه] معنی‌سیده مرکب‌دور. ایشک‌نی عادتی سودین قورقوش‌دور. ناظم رحمه الله نفس‌لارینی اعمال صالحه‌دین اوزینی کیینگه تارتیب و تذبذب کورساتماقینی سوگه توشگان ایشک‌گه تشبیه ایتیب دورلار. کونگلومده کوب راز نهانی و اسرار پوشیده‌لار باردور، اما انی سنی حضورینگده توروب ایتماقغه و اظهار ایلاماقغه (گناهیم کوب‌لیگیدین) یوزوم یوقدور و حیا ایتورمن، لیکن اوزونگ عالم السر و الخفیات‌سن رازنی ایتماقگه حاجت یوق‌دور، همه دلده‌گی نیت‌لار و اسرارلار سنی آلدینگده معین و معلوم دور، اگر اوزونگدین باشقه دین راییم‌نی قیتاریب اوز طرفینگه جذب ایتماسنگ مونداغ تردد و تذبذب ماجرالاریدین قوتولمس‌من، اگرچه بو قُلنی گناهی سانی و سناغی یوقدور، الهی غضبینگا گرفتار قیلماغیل و گناه‌لارینی رحمت سویی بیرله یوغیل.

درویش‌لیک بیانیده

کیل ای درویش اگر درویش اتاندیـــــنگ	طریقت اهلی نیک اندیش اتاندینگ
اگر آتینگ خلاف بـــنـده‌لیک دور	قیامت کون نچوک شـرمنــده‌لیک دور
قوروغ آت ایله اوتکان حیــف اوقــات	اویاتغیل بولمه مغرور قــوروغ آت
قوروغ یورمه قوروغ دست اجلده	سالور ناگه گمان ایتمـــس محلده
اوزونگدین کیتمه اخــلاص عوامه	سیوُنمه نامه کیلمای یخــشی‌نامه
کیشی روده کیریب گـــر یورسه روده	قچان واصل بولور دُرّ شـهـــوده
سوانی نفی ایکانـیـــن ایلا اثبات	توکّل بحرینه بات ای کونگول بات
نه بولغای قولغه کیلسه دُرّ مقصود	وگرنه سوده یورگاندین نچوک ســود
کونگول حق فیضیگه بولسون دیسنگ چاک	که اوّل مرتبه حلقینگنی قیل پاک

ییمه ذرّه حرام آغــشــته نان‌دین　　بولور چاهی نجس بیر قطره قاندین

اگر آش منهی بولســه کوز یوموب آش　　وگرنه تانگلا قارنینگدین چــیقار تاش

ایرور خردل‌چه منهی زهـــر قاتل　　قیلور بیر قطره مَی خُم‌ســونی باطل

حرام آز بولسه هم کوبــدور یمانی　　سمانی بولسه هم بیلگیل ســم آنی

بیتیک‌لیک شرعهٔده ای لابس دلق　　فرائض اعظمی‌دور پاکـــیـــی حــلق

قایو طاعتگه اول مــرضای رب‌دور　　یقین بیل قوّت لقمه ســبـــــب‌دور

کفایه شعبیده بول هم بیتیلـــــدی　　رسول الله سوزیدین نقل ایتیــلدی

اریغ‌سیز لقمه بیرله قیلسه طاعت　　قبول ایرمس اوشل قیلغان عبــادت

خدانی منعینی نفس ایســتــگانده　　اگر بیر ذره‌سین ترک ایتــسه بــنده

عبادت‌لارکه بولغای انس و جن‌دین　　بو اَیغان بنده‌لیک افضــل دور اندین

اگر ترک ایتسه ذره شبــهــه ای یار　　دیدی یوز حج‌دین آرتوق ای نکوکار

رسالهٔ ابولیث ایچره مـــــــذکور　　نبی‌دین قیلدی نقل اول معدن نــور

لباسیده حرام آغــشــتـــه بولسه　　اوشل آغشته‌سی بیر رشته بولــسه

اوشل تون بیرله اوتکارگان نمازی　　دیدی مقبول ایمس اول بحــر رازی

صیام ایله اگرچـــه اوتسه کونلار　　قیام ایله کیچــورسه برچه تــونلار

ریاضت بیرلـــه اوتکارسنگ بهر کیف　　اریغ بولماسه لقمنگ محنتینگ حــیف

مناهی رنگیدین آشینگ بویاغلیغ　　بویاغلیغ آش ایله حیفِ او یاغلــیغ

فرایض اعظمین قیلغان کیشی ترک　　محبت بویینی قایدین قیلــور درک

آتینگ چیقدی عبادت اهلی خلقه	ایگردینگ حلقه شبهه سالمه حلقه
کونولسون تن دیسنگ زهد ایله پیشه	آچیلسون ایچ دیسنگ پاک ایچ همیشه
اگر آغزینگده دور بـالی وبـــالی	دیگیل اولدور حمیم ای مـرد حالی
اگر منهی ایمس بولسه بعیدینگ	بولور کوب وعده‌لیک عیدینگ وعیدینگ
اگر قیلسه کـیـشـی لیمۀ ولیمۀ	گرفتار اولماغیل رنـــــج الیمه
طعامی کیم اگر انده خطــــر دور	یقین بیل لخچۀ اوت‌دین بتـــر دور
اگر بولسه حرام اول لقـــمۀ شوم	انی نعمت دیمـــــه، دی زهـر زقوّم
نه دور زقوم ایـرور تعذیب سختی	جحیم آستیده بیتکان بیر درخـتی
جمیع زهر هرگز بولمس انـــــداغ	ییگان‌نی قارنی قینارمس قزان داغ
ایچی‌نینگ باری پاره-پاره بولغای	علاجین تاپماغـــــای بیچاره بولغای
الهی کونگلومیزنی بی‌گـــمان ایت	اوشل شرمنده‌لیک‌لاردین امان ایت

شرح: ای درویش! اگر درویش و اهل طریقت و نیک اندیش ناملاری بیرلان اتاندینگ، بایدکه بو ناملارگه موافق عملینگ هم بولسون، اگر بو آتلارینگ قیلادیگان عملینگ و بنده‌لیگینگ غه خلاف و تیسکاری بولسه یعنی (آتینگ، صوفی، اهل طریقت) یخشی آتلار بولوب عملینگ یمان ایشلار بولسه، قیامت کونی اهل محشر حضوریده بو عملی نفاق ظاهر بولسه قنداغ شرمنده‌لیک‌دور، حیف اوقات‌لار و ایسیز عمرلارکه (بی‌عمل) قوروغ آب بیرله اوتادی، قوروغ آتغه مغرور بولماغلیک‌دین اویاتغیل و حیا قیلگیل. خشک و خالی (بی‌عمل) قوروغ یورمه و حالا یاش‌من قریلیک ایامیده طاعت قیلورمن دیب طول املگه گرفتار اولمه، زیراکه اولوم یاش و قریگه باقمس و اجل قولیده همه وقت قوروغ سیرتماغی تیار و آماده‌دور، اویلاماگان و گمان ایتماگان محلده بیردین ناگهان بوینونگا سالیب قبر طرفیگه آلیب بارور، یاش و قری‌لیکغه قرامایدور. اوّلگی اوچ ییرده‌گی [قوروغ] خشک و خالی معنی‌سیده تورتونچیسی قاچقاق آتلارنی اوشلاماق اوچون بیر یغاچ باشیگه ارقان‌دین سیرتماغ قیلینگان نمرسه‌نی دیرلار. مردم عوام‌نی اخلاص و اعتقاد قیلیب پیریم و ایشانیم دیگانلاریگه اوزونگدین کیتیب

مغرور اولمه تا قيامت كونى آتينگا يخشى نامۀ اعمال كيلمسدين (بو دنياده) سيونمه. اوّلگى نامه [نامگه]نى مخففىدور، آتگه و اسمگه معنىسيده، ايكينچيسى [مكتوب] معنىسيدهدور. كيشى درياگه كيريب انى يوزيده يورسه و آستيغه چوكماسه قچان دُرِ شهودگه ييتيشار، يعنى طريقت بحريغه كيرگان كيشى رياضت ايتماى (يوزلامه) آتيغه صوفى بولوب يوروب جانينى خطرگه سالمسدين قچان مشاهده گوهرينى قولغه كيلتورغاى. اوّلگى [روده] لفظى [رودگه، درياگه] معنىسيده، ايكينچيسى [روىده]نى مخففى يوزيده و اوستيده معنىسيدهدور. رياضت يوليده كلمۀ طيبۀ لَآاِلٰهَ اِلَّااللّٰهُنى ورد ايتيب جميع ماسوىاللهنى نفى (كالعدم) ايكانينى و پروردگاريميز (الله) واجب الوجودگه وجود مطلق مسلمليگينى اثبات ايله و ماسوىٰنى كالعدمليگى معلوم بولگاندين سونگره وجود مطلق ايگاسى الله جلّ جلاله گه اعتماد ايتيب باتراغ توكّل درياسيغه باتغيل و چومگيل، شايدكه در مقصود قولغه كيلسه، ورنه سوده يورگاندين نيمه فايده حاصل اولور. اوّلگى [بات] لفظى امر باتماقدين [چوم] معنىسيده، ايكينچيسى [زود] معنىسيدهدور، سوده لفظى فى الماء معنىسيده و سود لفظى فايده معنىسيدهدور. ناظم رحمه الله، سوىنى نفى... الخ مصرعى بيرله كلمۀ طيبهگه [كه اوّلى نفى، آخرى اثبات دور] اشاره ايتيبدورلار و اهل تصوفلار بو كلمهنى تيل و دل بيرله كوب ايتماقگه ترغيب ايتورلار، چونكه حديث شريفده: أَفْضَلُ الذِّكْرِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ [حديث ٣٣٨٣ : ترمذى]، [٣٨٠٠ : ابن ماجة]، [١٨٣٤ : المستدرك على الصحيحين للحاكم] وارد بولگاندور، دلنى فيض و فتوح و واردات و مواهب الهيهگه آچيلسون ديسنگ همه ايشدين اوّل حلقينگنى پاک قيليب، بير ذرهچه حرام قوشولگن طعامدين ييمهغيل! چونكه قدوق (هر قنچه سويى كوب بولسهده) بير قطره قان انى ايچيگه توشماغى بيرله سويى نجس (پليد) بولوب بولغانور، شونگا اوخشش انسان وجودى هم حرام نمرسه ييماقدين بولغانيب دلگه قراليک پيدا اولور. اگر ييماق اوچون كيلتورولگان آش و طعام شريعت طرفيدين نهى ايتيلگن و شبههليک بولسه انگا نظر سالماى كوزينگنى يوموب آشگين و آتلانگين، اگر شونداغ قيلمسدين (اندين ييسنگ) تانگلا قيامت كونى الله قدرتى بيرله بول ييگان آشينگ قارنينگدين تاش بولوب چيقيب باعث ازدياد عذاب اولور، آية: وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ [٢٤ : البقرة – ٦ : التحريم] بو سوزگه دليلدور. اوّلگى آش لفظى مطلق طعام معنىسيده، ايكينچيسى آشماقدين امردور، [آتلا] و اوستيدين اوت معنىسيده. خردل دانهسيچه كيچكينه شريعتده نهى ايتيلگان نمرسه زهر قاتلدور، اندين اجتناب ايتماق لازمدور، اگرچه آزگينه بولسهده انى تاثير بدى كوبدور، چنانچه بير قطره مَى [شراب] عرق بر خُم توله سوگه توشسه انى حرام و نجس ايتيب استفادهدين چيقاريب باطل ايتور، حرام نمرسه اوزى كمگينه بولسهده انى تاثيرى كوبدور، اگر ييديگان طعامينگ سمانى [بودَنه] بولسه، اما حرام يولدين قولگه كيلسه، انى زهر قاتل بيل. سمانى عربى

بودنه معنی‌سیده، سم عربی زهر معنی‌سیده [آنی] اشاره‌دور. ای صوفی‌لار لباسینی کییگان کیشی شرعةالاسلام کتابیده بیتیک‌لیک‌دورکه تمام فرضلارنی اولوغ‌راغی انسان حلقینی حرام‌دین ساقلاماغدور، قیسی بیر طاعتگه مرضای الهی‌نی تاپیب مقبول درگاه اولوبدور، یقین بیل‌که انی مقبولیتی‌گه لقمهٔ حلال قوتی سبب‌دور. امام شعبی‌نی کفایه آتلیغ کتابلاریده رسول الله سوزلاریدین نقل ایتیب بیتیلگاندورکه، ناپاک لقمه ییب انی قوّتی بیرله طاعت قیلسه اول قیلغان عبادتی مقبول درگاه الهی بولمایدور (و هم شول کتاب‌ده دور) الله منع ایتگان نمرسه‌نی نفسی ایستاسه (انی قیلماقغه قدرتی ییتیب توروب) اگرچه ذره‌چه آز گناه‌نی ترک ایتسه و ارتکاب ایتمسه، بو قیلغان ایشی و بنده‌لیگی همه انس و جن‌دین صادر بولگن عبادت‌لاردین افضل و ثوابی کوب‌راغ‌دور. (و هم شول کتابده دور) خدادین قورقوب بیر کیمسه ذره‌چه شبهه‌لیک نمرسه‌نی ترک ایتسه بو ایشی‌نینگ ثوابی حج ثوابیدین آرتوغراق‌دور. رسالهٔ امام ابولیث سمرقندی‌ده حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم‌دین نقل ایتیب‌دورکه، هر کیم‌نی لباسیده اگرچه بیر ایپ مقداریچه حرام ارالاش بولسه [اول اسرار الهی‌نی دریاسی دیب‌دورلارکه] اوشل تون بیرله اوقوگان نمازی درگاه الهی‌ده مقبول اولمس، کیمسه‌نی کونلاری روزه بیرله و تونلاری نمازده قیام بیرله اوتسه، به‌هر حال عمرینی ریاضت بیرله اوتکارسه، لیکن طعامی حلال پاک بولمسه، انینگ تمام قیلگان محنتی حیف و ایسیز دور، شریعتده نهی ایتیلگان رنگ‌لار بیرله ییدیگان طعامینگ بویاغلیغ و ارالاش بولسه، یعنی طعامینگ حرام و شبهه بیرله آلوده بولسه، بویاغلیغ [سیر روغن] آش ایله‌که [آلوده دور] حیف اویغاغلیغ و ایسیز قیلگان عبادت و یا بو یاغیلیغ [بویانگلیغ] بو خیلده حرام آش قوتی بیرله حیف اویغاغ بولوب قیلگان عبادت، و یا بو یاغلیغ [بو طرف‌لیک] بو دنیالیک حرام ارالاش آش بیرله حیف او یاغلیغ [او طرفلیک] او دنیا [آخرت] ایشینی قیلماغلیک دیسه هم بولور، اوّلگی بویاغلیغ لفظی رنگ‌لانگان و مصبوغ معنی‌سیده، ایکینچیسی نیچه توجیه کوتارور:

۱. [بو] اشارت [یاغلیغ] سیر روغن معنی‌سیده مرکب دور.
۲. [بو] اشارت [یاغلیغ] اصلاً [یانگلیغ] جناس و تخفیف اوچون نون‌نی گافگه قوشوب غین تلفظ ایتیلگن، [بو خیلده بو قسم] معنی‌سیده‌دور.
۳. بو یاغلیغ [بو طرفلیغ] معنی‌سیده.

اویاغلیغ لفظی ایکّی توجیه‌نی کوتارور:

۱. مخفف اویغاغلیغ [بیدارلیک] معنی‌سیده.
۲. او یاغلیغ [او طرف‌لیک] معنی‌سیده.

فرض‌لارنی اولوغی بولگان حلقی پاک‌لیک‌نی ترک ایتگان و حلال و حرام‌نی فرق ایتماگان کیشی محبت بویینی [ایسینی] قایدین درک قیلور و احساس ایتور!؟ (ای درویش) خلق ارا آتینگ اهل عبادت و صوفی دیب چیقدی و مشهور اولدی و حلقهٔ ذکر توزاب مردمنی اطرافینگا جمع‌لادینگ، بایدکه پرهیز ایتیب شبهه‌لیک نمرسه‌لارنی حلقینگه سالماسنگ. اوّلگی حلقه حاء مهمله بیرله ذکر اوچون (حلقه کبی) مردمنی گرد اولتورماقلارینی ایتیلور. ایکینچیسی حاء مهمله بیرله [حلق‌گه]نی مخففی‌دور، [بوغوزگه] معنی‌سیده. تنینگ طاعت و عبادتگه کونولسون و عادتلانسون و ایگیلسون دیسنگ محبتِ دنیانی دلینگدین چیقاریب زهدنی اوزینگا پیشه و کسب ایلاغیل، ایچیم و قلبیم و ارادات الهیه‌گه آچیلسون دیسنگ همیشه حلال پاک‌دین ییگیل و ایچگیل. اوّلگی ایچ لفظی ضد [تش] درون معنی سیده، ایکینچی‌سی ایچماقدین امر [اِشرَب] معنی‌سیده‌دور.

تنبیه: حلقهٔ ذکر سنت‌دور، بو خصوصده کوب حدیث‌لار کیلگان‌دور، چنانچه امام مسلم و ترمذی و نسائی حضرت معاویه [رضی الله عنه]دین روایت ایتیب‌دورلار: رسول الله [صلی الله علیه وسلم] [بیر کون] اصحاب‌لارینی حلقه‌لاری اوستیغه چیقیب بو بیرده سیزلارنی نیمه اوتقوزدی؟ دیگانلاریده، [جواباً] بیزلارنی الله اسلام‌گه هدایت و انی بیزلارگه عطا قیلگانی اوچون ذکر و حمدین ایتیب اولتوروب‌میز دیدیلار، رسول الله قسم بیریب سورادیلارکه، سیزلارنی شوندین باشقه نمرسه اوتقوزگانی یوق دیدیلار. رسول الله دیدیلار، من سیزلارگه البتّه تهمت یوزیدین قسم بیرگانیم یوق، بلکه حضرت جبرئیل علیه السلام کیلیب خبر بیردی‌که، هر آئینه الله عزّ و جلّ سیزلارنی بو حلقه‌لارینگیز بیرلان فرشته‌لارگه مباهات قیلادی[1]. و امام بزار حضرت انس [رضی الله عنه]دین روایت ایتیب‌دور، هر آئینه الله تعالی‌نی [بیر یوزیده] کیزیب یورادیگان فرشته‌لاری بار، الار حلقهٔ ذکر آختاریب یورورلار، الحدیث[2].
و بعضی حدیث‌لارده مجالس الذکر لفظی کیلگاندور.

---

[1] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِى شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِى نَعَامَةَ السَّعْدِىِّ عَنْ أَبِى عُثْمَانَ عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ قَالَ خَرَجَ مُعَاوِيَةُ عَلَى حَلْقَةٍ فِى الْمَسْجِدِ فَقَالَ مَا أَجْلَسَكُمْ قَالُوا جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ. قَالَ آللَّهِ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلاَّ ذَاكَ قَالُوا وَاللَّهِ مَا أَجْلَسَنَا إِلاَّ ذَاكَ. قَالَ أَمَا إِنِّى لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ وَمَا كَانَ أَحَدٌ بِمَنْزِلَتِى مِنْ رَسُولِ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– أَقَلَّ عَنْهُ حَدِيثًا مِنِّى وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– خَرَجَ عَلَى حَلْقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ «مَا أَجْلَسَكُمْ». قَالُوا جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ وَنَحْمَدُهُ عَلَى مَا هَدَانَا لِلإِسْلاَمِ وَمَنَّ بِهِ عَلَيْنَا. قَالَ «آللَّهِ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلاَّ ذَاكَ». قَالُوا وَاللَّهِ مَا أَجْلَسَنَا إِلاَّ ذَاكَ. قَالَ «أَمَا إِنِّى لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ وَلَكِنَّهُ أَتَانِى جِبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِى أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُبَاهِى بِكُمُ الْمَلاَئِكَةَ». [حديث ٧٠٣٢ : مسلم]، [٣٣٧٩ : ترمذی]، [٥٤٢٦ : نسائی]

[2] قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إن لله ملائكة سياحين في الأرض ، فإذا وجدوا قوما يذكرون الله نادوا هلموا إلى بغيتكم. [٩١٤٦ : مسند بزار]

قیسقه‌چه سوز شول‌که حلقهٔ ذکر همه‌سی مشروع دور، برابر دورکه انده قرآن کریم اوقولسون ویا ذکر ایتیلسون و یا تعلیم و تعلّم ایتیلسون، بعضی عالم‌لارنی حلقه بدعت دیب منع ایتیشلاری اوزی بدعت دور.

اگر آغزینگ‌ده وبال و عذاب الهی‌گه سبب حرام یولدین قولگه کیلگن عسل بولسه و انی ایچسنگ، اگرچه ظاهراً اول تاتلی و شیرین‌دور، (ای مرد شیرین) سن انی دوزخ حمیمی و قیناغ و اچّیغ سویی دیب بیلگیل، چون آخر حرام ییماق و ایچماق دوزخگه آلیب بارور. [بال] عسل شهد معنی‌سیده، وبال عذاب معنی‌سیده، حالی حلودین اسم فاعل شیرین معنی‌سیده‌دور؛ ویا حال لفظی‌که یای نسبت گیرگان‌دور، یعنی [ای صاحب حال کیشی] اگر منهیات شرعیه سندین اوزاغ بولمسه و اوزونگنی یمان ایشلاردین ساقلاماسنگ، انی باره‌سیده و خصوصیده کوب وعده‌لار کیلگان عید کبی خوش‌لیک کونلارینگ سنی حقینگده وعیدگه ایلانیب و خوشلیکلارینگ خفه‌لیکغه مبدل اولور، اگر کیمسه [لیمه] نوع ملامتگه باعث ولیمه [توی] قیلسه مثلا انده ساز و سرود بولسه و یا شراب و باشقه منهیات بولسه و یا خاص معتبر و بای کیشی‌لارنی خبر قیلگان بولسه، او خیلده تویگه باریب رنج و عذاب الیمگه گرفتار اولماغیل. لیمه لفظی عربی اصلی [لِومَة] و اونی یاگه قلب ایتیلگن [لیمه] بولگن، [لَامَ : یَلُوم]دین نوع‌نی افاده ایتوچی مصدر دور، ولیمه ضیافت توی معنی‌سیده‌دور. بیر طعامی‌که حرام و شبهه‌لیک بولوشیدین انده خطر بولسه یقین بیل‌که الاونی لخچه‌سیدین یمان‌راقدور، قنداغ‌که اوتدین اوزونگنی ساقلایسن، انداغ طعام‌دین هم اوزونگنی ساقلاگیل. اگر اول لقمهٔ شوم و منحوس حراملیگی معلوم اولسه، انی نعمت الهی دیمه‌گیل، بلکه زهر و زقوم دیگیل، زقوم نیمه‌دور؟ دوزخ آستیده بیتگان و کوکارگان بیر درخت‌دورکه دوزخی‌لارگه قتیغ عذاب آله‌سی‌دور و نهایت اچّیغ دور، دنیاده‌گی همه زهرنی اچّیغلیگی انی اچّیغلیگی‌دیک بولا آلمس، اندین ییگان دوزخینی قارنی مس قازان‌دیک قینار، انی ایسیغلیگی‌دین ییگان کیشی‌نینگ ایچیده‌گی اعضالاری پاره-پاره بولغای، انی علاجینی تاپمسدین بیچاره و عاجز بولغای.

الهی عقیده‌میزنی شک و تذبذب‌دین ساقلاب دلیمیزنی بی‌گمان ایتیب یقین‌گه یقین‌لاشتور؛ اوشل قیامت صحراسیده شرمنده‌لیک‌لاردین امان و ایسان ایت! آیة: **إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ** [٤٣] **طَعَامُ الْأَثِيمِ** [٤٤] **كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ** [٤٥] **كَغَلْيِ الْحَمِيمِ** [٤٦ : الدخان] دلیل‌دور.

تنبیه: توی و ولیمه‌گه اغنیأ و معتبرلارنی خاص ایتیب فقرأ و مساکین‌نی بالکل قویماسلیک و توق کیشی‌لارنی چاقیریب آچلارنی منع ایتیشدین احادیثده نهی کیلگان‌دور، چنانچه امام ابو هریره رضی الله عنه‌دین روایت ایتیب‌دورلار، رسول الله ایدیلار، طعام‌لارنی یمانی ولیمه طعامی‌دورکه انگا کیلگان کیشی‌نی منع ایتیلور و کیلماگان و ابا ایتگان کیشی‌لارنی انگا چقیریلور... الحدیث. و طبرانی و دیلمی ابن عباس رضی الله عنهما‌دین

روایت ایتیب‌دور، یمان طعام ولیمه طعامی‌دورکه انگا توقلار چقیریلور و آچلارنی اندین منع ایتیلور[1]. بو یمان عادت بیز مهاجرلارده باردور، الله اوزی اصلاح ایتسون، آمین!

حکایت امام احمد حنبل و بیر بیوه زن

ایشیتگیل احمد حنبل‌گه بیر یوم — دیدی بیر بیوه زن ای هادی قوم

چراغیم یوقدور اصلا ای اولوغ نرخ — اوگورور ایردیم آینی باریده چرخ

فرو کیتدی جهان ایوانیدین ماه — خلیفه اوتدی مشعل بیرله ناگاه

انینگ روشن‌لیگیده چست و چالاک — اوگوردوم بیر-ایکی یول چرخیم ای پاک

منگا اول رشتم ای قطب زمانه — جواب ایغیل حلال اولغایمو یا نه؟

امام ایدی بو غفلت عالمینده — نچوک زن‌سن مونینگ‌دیک دین غمینده

ضعیفه ایدی ای مقبول وافی — منی همزادیم ایردی بِشر حافی

ایشیتدی بشر آتین کوزدین توکوب آب — **دیدی سیزگه روا یوق ای دُرِ ناب**

انینگ‌دیک مَرأۀنی تفراغی ای مِه — بیزینگ‌دیک یوزمینگ ایرنی قانیدین بِه

دریغا ایر آتین بولغاب یوروب‌میز — عمامه بیر عبث چولغاب یوروب‌میز

لچک آرتوق بیزینگ دستاریمیزدین — ایرانلار عار ایتور کرداریمیزدین

هوس بازاریده ای میلی کوب نفس — ییمک بیرله قیلیب‌سن گردنینگ غفس

سنگا سود ایلامس بو جسم ورمینگ — قیلیب شر مینگ بیرار کیلمس‌مو شرمینگ

بولوب شرمنده‌لیک دریاسیده غرق — یمان و یخشینی فرق ایتماگان فرق

[1] عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ:"بِئْسَ الطَّعَامُ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَا إِلَيْهَا الأَغْنِيَاءُ، وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ، وَمَنْ دُعِيَ إِلَى وَلِيمَةٍ فَلَمْ يُجِبْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ"، مَا أَنَا قُلْتُهُ. [٦٢٥ : طبرانی].

شرح: بو قصه‌نی ایشیتگیل‌که امام احمد حنبل آلدی‌لاریگه بیر بیوه خاتون کیلیب (ای هادی قوم) ای اولوغ ذات اصلاً اویده چراغیم یوقدور، آیدین‌ده چرخ اوگورار ایردیم، جهان ایوانیدین آی باتیب پستگه توشوب کیتدی، شول اثناده ناگاه خلیفه چراغ مشعلی بیرله اوتوب قالدی انی یاروغیده تیزلیک بیرلان بیر-ایکّی یول چرخیم‌نی ایلانتوروب ایپ اوگوروب آلدیم (ای زمانه‌میز اولوغی) اول اوگورگان ایپ منگا حلال بولورمی یا یوق؟ جواب بیرینگ دیدی. جوابیده حضرت امام بو غفلت عالمیده قنداغ خاتون‌سن‌که مونچه دین‌نی غمیده قالیب‌سن دیگان‌لاریده، اول ضعیفه جواباً (ای مقبول همه) بشر حافی منی بیر آنه‌دین توغمه برادریم ایردی، دیدی. امام بشر حافی آتلارینی ایشیتیب کوزلاریدین یاش توکوب، ای دُرّ خالص مونداغ بولسه سیزگه روا ایرمس، دیدیلار. یعنی پرهیزگارلیکده سیزنی مرتبه و منزلتینگیز بلند، شو اوچون اول ایپ سیزگه حلال ایمس!. ای اولوغلیک دعوی قیلوچی! انداغ خاتون‌نی چوریگان تفراغی بیزلاردیک یوزمینگ ایرککنی بدنیده یوروب تورگان قانیدین یخشی‌دور، یعنی انداغ خاتونلارنی اولوگی بیزلارنی تیریکیمیزدین یخشی‌دور. [مِه] اولوغ معنی‌سیده، [بِه] یخشی معنی‌سیده‌دور. افسوس‌که ایرکک‌لیک آتینی بولغاب یوروب‌میز، باشیمیزگه بیهوده و عبث عمامه [دستار] سلّه [چولغاب] اوراب یوروبمیز، بیزنی بو سلّه‌میزدین خاتونلارنی رومالی آرتوق‌دور؛ و قیلار ایشیمیزدین ایرانلار و مردلار عار و ننگ ایتورلار [لچک] رومال، قِیقچَه، لاکی، هر بیرنی اصطلاحی باشقه‌دور. ای هوی و هوس‌لیک جایلارگه بارورغه میل و رغبتی کوب کیشی کوب طعام ییماک و کوب شراب ایچماک و کوب عیش و عشرت قیلماک بیرله گردنینگنی یوغان قیلیب‌سن، اما مونی یخشی بیلگیل‌که، آخرتده بو سیمیریب شیشگان جسمینگ‌نی سنگا فائده‌سی تیکمس، بلکه اندین ضرر متحقق‌دور، مینگلارچه گناه و یمانلیکلارنی قیلیب یوروب بیرار بار حیا و شرمینگ کیلمایدی‌می؟ شرمنده و خجالت‌لیک دریاسیغه چومولوب و گناه‌گه باتیب هنوز یخشی و یمان یولنی فرق ایتیب اجراتمه‌گان باش قنداغ بی‌مغز باش‌دور. غفس یوغان معنی‌سیده، وَرَم شیش معنی‌سیده نظمده سکون را بیرلان دور سجع اوچون، اوّلگی [شر مینگ] لفظی [شر] یمان و [مینگ] هزار معنی‌سیده مرکب‌دور، ایکینچیسی شرم و حیا معنی‌سیده و [نگ] خطاب بیرله مرکب‌دور. اوّلگی [فرق] مصدر جدا قیلماق و ایرماق معنی‌سیده، ایکینچیسی [فرقِ سر] باش اورته‌سی معنی‌سیده‌دور.

موعظه

کیل ای عابد اوزونگنی ایلاغیل خــاک حرام و شبهه‌دین حلقینگنی قیل پاک

آچوق قول‌لیک، کشاده یولی بولغیل مروت‌لیک، ملایم ســـوزلی بولغیل

بو خصلت‌لار موافق بولـــسه سنــده امید اول‌دور خداییم دیـــسه بنده

مسلمان اوغلیده بولسه سچوک تیل آلیب کیلسه بولور بیر قیل ایله فیل

سچوک لفظی بیلان مرد خـــردمند سالور زور اژدهانی آغزیغه بـــنـــد

سچوک تیل بولسه قیسی محترمغــه ســـــــالور کوک‌داغینی زیر قدمغه

سچوک لفظی بیـــلان بی‌حرب و بی‌ضرب بیراونی کیلتورورلار شرق‌دین غرب

بو ایرلار آلمایـــن بیر ایگــنه قولغه سالورلار نیـــچــه گمره‌لارنی یولغــه

سچوک تیل‌دور عجــب گنج معظــم عطا قیلغان بیلان هیچ بولمغای کــم

شرح: ای عابد، نفسینگنی اولدوروب اوزونگنی خاکسار ایلاغیل و متواضع بولغیل و شبهه و حرام‌دین حلقینگنی پاک ایلاغیل، قولی آچوق (سخاوتمند) یوزی و پیشانه‌سی باز، خوش خلق، مروتلیک و ملایم سوزلی بولغیل، بو خصال حمیده‌لار همه‌سی برابر سنده تاپیلسه امید شول‌که الله سنی بنده‌م دیسه و قُل‌لیکغه قبول ایتسه، اگر بیر مسلمان‌زاده‌نی سچوک [تاتلی] تیلی بولسه، بیر قیل [موی] کبی اینگیچکه و نازک نمرسه بیرله فیل‌دیک کتّه بیر حیوان وحشی‌نی تارتیب زیر کنترول غه آلیب کیلسه بولور، ویا بیر قیل [بیر سوز] بیرله فیل کبی اولوغ حیوان‌نی زیر تاثیرگه آلیب کیلسه بولور، مرد خردمند [عاقل] کیشی افسون و دعا اوقوب دَم سالیب زور کتّه اژدهانی آغزیغه بند سالیب اوزیغه مطیع و رام قیلور، چنانچه بو همه‌گه معلوم و مشاهددور، ایلان‌بازلار ایلان‌نی تحت تاثیرگه آلیب و اسیر ایتیب مردمگه کورساتیب یورارلار، بیر محترم معزز عالم‌نی سچوک تیلی بولسه و ادعیه و عزایم‌دین باخبر بولسه آسمانده‌گی (هواده‌گی) جن و شو کبی نمرسه‌لارنی ایاغ آستیغه توشوروب تحت تسخیرگه آلسه بولور، و اوروشمسدین و اورمسدین تنها شیرین تیل بیرلان بیراولارنی شرق‌دین غربگه (اوزاق ییرلاردین) کیلتورور، بو سچوک تیل‌لیک ذاتلار بیر ایگنه کبی اسباب قولگه آلمسدین [کوب زحمت و مشقت

چیکمای] تنها توجه بیرله کوب یولدین اداشگان گمراه‌لارنی یولگه سالورلار، خلص کلام شول‌که، سچوک تیل اولوغ گنج و توگامس خزانه‌دور، هر قنچه صرف ایتگان و بیرگان بیرله توگاماگای و کم بولماغای.

دیمه حرفی‌که بولـــــه بی‌معانی   **اگر تیل هرزه بــولسه سن تیل آنی**

کلید گنــــــج معنی کیم زبان‌دور   **انگا بیر نقطه کوب اولســه زیان‌دور**

اگر سوز جانه پیدا قیلمـــسه سوز   **انی سوز دیمه‌گیل ای مجلس افروز**

قیلور قتیغ تکلّم اون ایشینگ چپ   **سوزونگ تیکلاب کونگول بوزغونچه تیکلب**

اگر سویســنگ اولوغلارنی ایشینی   **نبات ایت تیــل نه بات آغریت کیشینی**

ساوق اَیـغــونـچــه ای خلق زمانه   **زبانه خوفیدین مهـــــــر ایت زبانه**

چو نعمان مهریده بول ایردی مکتوب   **قُلِ الخَیرَ وَ اِلَّا فَاسـکُــــت ای خوب**

ساوق سوزدین بولور ایمان قرانــغو   **ضرردین اوزگا یوق دور نفع بــیر مو**

بهر جایی تیلینگنی ســاقلا زینهار   **کیشی تیلنی یمانیدین بولور خــوار**

یمان تیل گاهی سرغایتور یوزونگنی   **توبان باشینگنی تیلمورتور کوزونگنی**

یمان تیل ایکی عالمده ضـــرر دور   **گهی عصیان گهی خوف و خطر دور**

یمان تیل شوملیغیگه جان‌غـــه اورغای   **گهی جاندین اوتوب ایمانغه اورغای**

مسلمان اوغلیغه یخشی قیلیق قیل   **تیلنگنی خوش چراینگنی ییلیق قــیل**

آغوزدین ساچ ییرینده دُر مـــعنی   **اگر بولماســه خاموش ایله یعــــــنی**

اگر بولماسه سنده ســـوزگه یتماک   **نه دولت‌دور سکوت ایتماک، ایشیتــماک**

ایشیت اما قایو سوز بولسه به‌راق   **قولاقینگغه انی حلقه قیلیب تــــاق**

قولاق سالمه ولی بی‌معنی سوزگه   **ایشیتسنگ قوب او ییردین اوزگه ییرگه**

قولاق، کوزدین، قولونگدین، پالارینگدین　　سورار تینگلا تمام اعضالارینگـــدین

ایشیتسنگ نفعی یوق ســوز ای نکو ذات　　انی هیچ گوشه آلمه گوشه چیق بات

کیشی سنچیق سوز ایتسه سن چیق اندین　　یماندین قاچ، یماندین قاچ، یماندین

شرح: بی‌معنی، بیهوده سوزنی سوزلاماغیل، اگر تیلینگ هرزه‌گوی، یاوه‌سرای بیهوده بولسه، انی تیلیب بولک-بولک قیلغیل و شریدین قوتولغیل. اوّلگی تیل لفظی زبان [لسان] معنی‌سیده، ایکینچیسی تیلماقدین امردور، بولک-بولک قیل معنی‌سیده‌دور. معانی گنجی‌نی کلیدی [آچقوچی] زبان‌دور، بی‌زبان دلده‌گی سوزنی اظهار ایتماک محال‌دور، اما انگا بیر نقطه‌چه کیراک‌لیکدین آشوقچه سوز کیریب قالسه زیان و خسرانگه سبب‌دور، ویا خود زبان لفظیگه بیر نقطه قوشولسه زیان بولوب قالور. اگر کیشی‌نی سوزی و سخنی مردمگه تاثیر ایتیب جانلاریگه سوز و گداز [کویوش] پیدا قیلماسه، ای مجلس افروز انی سوز دیمه‌گیل. اوّلگی سوز لفظی سخن و گپ معنی‌سیده، ایکینچیسی کویوش معنی‌سیده‌دور. قتیغ سوزلاماک اونگ ایشینگنی چپ و بولادیگان‌نی بولمس قیلور، تیک و درشت سوزلاب بیراولارنی کونگلینی بوزوب خفه قیلگونچه لبینگ‌نی تیکیب سوزلامغیل. اوّلگی تیکلاب لفظی [یاتوق‌نی ضدی] تونگ درشت ایتیب معنی‌سیده مرکب دور، ایکینچیسی [تیک] تیکماقدین امردور [لب] شفة معنی‌سیده مرکب‌دور. و تیک لب! سوزلامه دیگاندین کنایه‌دور. اگر اولوغ ذاتلارنی توتگان یول و قیلگان ایشلارینی سویسنگ و یخشی کورسنگ، تیلینگنی نبات قندی‌دیک تاتلی و شیرین ایت و هیچ‌کیم‌نی تونگ سوزلاب تیز آغریتیب کونگلینی آزرده قیلیب قویمه. اوّلگی نبات شکردین قیلینگان مشهور شیرینی‌دور، ایکینچیسی [نه] نهی [بات] تیز معنی‌سیده مرکب دور. ای بو زمانه خلقی! [ای انسانلار] ساوق سوزلاگونچه و مردمنی دلینی آزرده قیلگونچه دوزخ اوتی الانگه‌سیدین قورقوب تیل‌لارینگه مهر سکوت اوروب بیهوده سوزلاردین اوزلارینگنی ساقلاسنگ‌لار یخشی‌دور. اوّلگی زبانه اوت شعله‌سی و الانگه‌سی معنی‌سیده، ایکینچیسی [زبانگه] مخففی تیلگه و لسانگه معنی‌سیده‌دور. مقتدیٰ و امامیمیز حضرت امام ابوحنیفه نعمان رحمه الله مهرلاریده **قُلِ الخَيرَ وَإلَّا فَاسكُت** یازوغ ایردی، یعنی (یخشی سوزله ورنه سوزلامه) باید اول ذاتگه اقتدا قیلیب یخشی سوزلاب بی‌فایده یمان سوزدین اوزیمیزنی ساقلاساک – زیراکه ساوق و یمان سوزدین دل قرا بولوب ایمان قرانغولاشور، ضرردین اوزگه بیر موی قدریچه منفعتی یوق‌دور، هر جای و هر مقامده تیلینگنی ساقلاب زینهار یمان سوزلامه. چونکه انسان تیلینی هرزه و یمانلیگیدین خوار و ذلیل اولور، تیل یمانلیغی گاهی قوم و قبیل آلدیده یوزونگنی سرغایتوروب، الارگه احتیاج و خجالت قیلور و گاهی باشینگنی

قویی و کوزینگنی الار قولیغه تیلمورتورور، قیسقچه سوز شول‌که یمان سوز ایکّی عالمده ضرردور، گاهی سبب عصیان و گاهی باعث خوف و خطردور، و انی شوملیغی گاهی انسان‌نی جانیغه اوروب عمریدین برکت تاپمسدین تمام عمری غم و اندوه بیرله اوتگای و گاهی جانیدین تجاوز قیلیب ایمانیغه اورغای و آغزیدین چیقغان یمان کلمه‌لار و کفر سوزلار ایمانینی خطرغه سالغای. شونینگ اوچون مسلمانلار مقابلیده یخشی قیلیق قیل و سچوک و یخشی تیل بیرله سوزلاب و چیراییننگ و یوزونگنی الارگه خلق خوش بیرله ایلیق و ایسیق کورساتگیل، موقع و جاییده آغوزدین دُر معنینی ساچیب مردمگه پند و نصحیت قیل، اما اگر سوزنی موقعی بولمسه خاموشلیک اختیار ایتیب سکوت ایتگیل، چونکه عالم و عاقل شول‌دورکه، موقع شناس بولسه جاییگه قراب سوزلاسه و جاییده سکوت ایتسه، اگر [بی‌علم و فضل‌لیک سببی‌دین] سنی مردمگه وعظ و نصیحت ایتیب سوزلاشگه ییتمک‌گه لیاقتینگ بولمسه عالم‌لارنی سوزینی قولاق سالیب ایشیتیب و سکوت ایتماق قنداغ یخشی دولت دور، سوزلارنی ایشیتیب اما یخشی‌راق و ضروری‌راق سوزنی قولاقینگه ایسیرغه بلداغ قیلیب تاقیب آلغیل، یعنی اول سوزنی خوب قولاغینگده ساقلاب یادینگدین چیقرماغیل، اما بی‌معنی و بیهوده سوزگه قولاق سالمسدین قیسی ییرده و هر مجلسده لایعنی بیهوده سوز ایشیتسنگ فوری او ییردین قوپوب [توروب] اوزگه ییرگه کیتگیل، چونکه تانگلا قیامت کونی الله تعالی قولاق، کوز قول، ایاغ بلکه تمام اعضالارینگدین قیلگان ایشلاریدین سورار و الار شهادت بیرورلار، چنانچه آیت‌لارده کیلگاندور، لهذا هر ییرده بی‌فایده سوز ایشیتسنگ انی قولاقغه آلمسدین انداغ مجلس‌لاریدین تیزلیک بیرلان اوزونگنی بیر گوشه گه آلغیل و بیر چیکّه‌گه چیقغیل. اوّلگی [گوشه] لفظی [گوش‌گه]نی مخففی قولاقگه معنی‌سیده، ایکینچیسی چیت و چیکّه معنی‌سیده‌دور. اگر کیمسه سنگا قتیغ تیگادیگان سنچیق سوز ایتسه انی صحبتیده تورمسدین سن چیق‌غیل و مجلسنی ترک ایتغیل، سنگا تکرار تاکیدکه یمان آدم صحبتیدین قاچغیل. اوّلگی [سنچیق] لفظی سنچیلادیگان و قتیغ تیگادیگان معنی‌سیده، سنچیلماقدین مأخوذدور، ایکینچیسی [تو برای] و [اُخرُج اَنتَ] معنی‌سیده مرکب‌دور.

نصیحت قیلدی فـــرزندیغه لقمان	سنگا جاهل کیشی بحث ایتسه ای جان
جواب اَیغیل انگا شیرین و یومشاغ	مگر بولغای جهالت خمریدین ساغ
اگر نفع ایتماسه قیلمـــــه اعاده	بولور اَیغان سری جهـــلی زیاده
انگا سود ایتمس ایماغ صـــــوابی	سکوت ایتمک‌دور اندین سونگ جوابی

شرح: حضرت لقمان حکیم فرزندلاریغه نصیحت قیلدیلارکه، ای جان بلام جاهل کیشی سنی بیرله مباحثه و مناظره ایتسه انگا شیرین و یومشاغ جواب بیرغیل، شایدکه جهالت خمرینی مست‌لیگیدین ساغاییب یولگه کیلسه، اگر سوزینگ نفع ایتمای اول کیشی جهلیدین یانماسه، انگا قَیتیب سوزلامه و مباحثه‌گه ادامه بیرمه، چونکه تکرار اَیغان سری جهلی زیاده بولور، توغری و صواب سوزنی ایتماق انگا فائده قیلماسه و اوز خطاسیغه اصرار ایتسه اول کیشی جاهل و احمق دور، انی جوابی سکوت‌دور.

ایکّی مؤمن بیر–بیریغه خیر قیلماق بیانیده

کیل ای مؤمـــن همیشه خوش عنان بول
مسلمان بولسه هر کیم مهربان بول

آچیلغای سن انی کورگانده گل‌دیک
تواضع ایله خـــــــدمتگار قُل‌دیک

سریغ یاغ‌دیک انگا بولـغـیل ملایم
سچوک‌لیکنی عسل‌دیک ایلا دائم

توت اول دوستونگنی سوت اوستیده قیماق
عزیز جانینگ‌چه کورغیل بلکه بهراق

خدانینگ بویروغیدین تایسه ناگـاه
برادرلیغ اوشل‌دور قیلـسنگ آگاه

برادر جسمیگا جان‌دیک یوگورسنـگ
تلطف بیرله اول یولدین اوگورسـنگ

اگر چندی‌که قیلسنگ مهـــربانلیغ
سنی اَیغان سوزونگ بیلسه یمانلـیغ

تلطف بیرله اول کیم بولمـــه توز
سچوک‌لیک رشته‌سـینی ایلگیدین اوز

تیلینگ زخمی بیلان قـیـلغیل جراحـت
اویالیب شاید ایتگای اســتماعت

اگر تیل زخمی انگا قیلمـــه کار
قولونگدین کیلسه قیلغیل ضرب ناچـار

بولارنینگ برچه‌ســـی دور مهربانلیـغ
ترحم دور انگا ایرمـــس یمانلیـغ

بو سعی ایتگان بیله هیچ بولمسه تـوز
کورارده آشنالیغ رشـتـه‌سـین اوز

ولی باطنده بول شاغـــل دعاغـه
انی احوالینی سالغیل خـــــداغـه

کیشی کیم بولسه مؤمن‌لیکده موصوف ... ایرور واجب او قُل‌غه امر معـــروف

کوزی یوق مؤمنی بارور ایدی راه ... نظر قیلدینگ انینگ آلدیده دور چـاه

خبردار ایتماسنگ اول‌دور خیانت ... قایو انصـــاف ایرور قیسی دیانت

فغان و داد اوشـــل بینا قولیـدین ... اگر قَیتارماســـــه دوزخ یولیدین

کیشی یاپسه قدوغ اوستیغه چـادر ... نچوک دیرسن انینگ‌دیک نی برادر

ولیکن امر مـعـــروف ایلاغان مرد ... اوزی بولغای عمل‌لیک صاحب درد

اگر آمر ایمـــــس راسخ ایشـیگا ... قچان تاثیر ایتـار اوزگا کیشیــگا

بیزینگ‌دیک شرمی یوق انصافی یوق جسم ... باشیده مغز معنی یوق قوروق اسم

ایشیمیزدور ریـــا و حیله تـزویر ... قیلور اَیغان سوزیمیز کیمگه تاثیر

شرح: ای مؤمن، همیشه خوش جلو بولغیل، سرکش بولماغیل و هر کیم مسلمان بولسه انگا رؤف و مهربان بولغیل، انی کورگانده آچوق یوز بیرله استقبال ایتیب گل‌دیک آچیلیب قُل و خادم‌دیک انگا تواضع بیرله پیش کیلغیل، انگا ملایم‌لیکده سریغ یاغدیک و همیشه سچوک و شیرینلیکده عسل کبی بولغیل، اول مؤمن دوست و برادرینگنی سوت اوستیده‌گی قیماق‌دیک محترم توتوب انی عزیز جانینگچه بلکه اندین یخشی‌راق کورغیل، ناگاه اول برادرینگ خداوند بویروغیدین تاییب نافرمانلیک قیلسه دوست و برادرلیک وظیفه‌سی شول‌که انی قیلگان سهو و خطاسیگا ملتفت و آگاه ایتیب اول برادر جسمیگه جان‌دیک یوگوروب یخشی سوز و تلطف و مهربانلیک بیرله انی یمان یولدین قیتارسنگ، اما اگرچه مهربانلیغ بیرله نصیحت قیلیب اَیغان سوزونگنی [کمال جهالت‌دین] یمانلیغ دیب بیلسه و مهربانلیک بیرلان یخشی یولگه کیلیب توزوک بولمسه سچوک تیل‌لیک و شیرین سوزلیک رشته‌سینی و ایپی‌نی انی قولیدین اوزوب قتیغ سوزلاب تیلینگ زخمی بیرلان دلینی مجروح ایتگیل، شاید اویالیب سوزینگ‌گه قولاق سالسه [استماعت لفظی افتعال بابیدین مصدر اولوب تای ضمیر خطاب فارسی قوشولگاندور، قولاق سالماق معنی‌سیده‌دور] اگر تیل بیرله قیلگان زخم انگا کارگر واقع بولوب خطاسیدین قیتماسه، ناچار اگر قولونگدین کیلسه انی اورغیل! بو ایشلار همه‌سی (اگر بیلسه) انگا مهربانلیغ دور و ترحم و شفقت‌دور، انگا یمانلیغ ایمس‌دور، بو قدر سعی و کوشش ایتگان و نصیحت و امر معروف قیلگان

بیرله احوالی توزالیب یخشی بولمسه کوچه-کوی‌ده کورگانده و مجالس‌لارده ملاقی بولگانده آشنالیک رشته‌سینی اوزوب **حُبٌّ فی الله و بُغضٌ فی الله** گه عمل قیلگیل، ولیکن ایچینگده انی حقیده دعای خیرگه مشغول اولوب انی قالگان احوالینی الله‌نی اوزیغه سالیب بالکل انگا تفویض ایلاگیل، شایدکه خداوند اوزی راه راستگه یول‌لاسه، چونکه هدایت الله قولیده دور، هر کیم مسلمان آتی بیرله مسمّٰی و مؤمن‌لیک بیرله موصوف بولسه اول کیشیگه امر معروف و نهی منکر ایتماق واجب و لازم دور، یعنی امر معروف و نهی منکر تنها عالم‌لارگه واجب ایمسدور، بلکه همه مؤمن‌لارگه (علی قدر حال) بیلگانیچه لازم‌دور، چنانچه حدیث شریفده، **مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الإِيمَانِ** [حدیث ۱۸٦ : مسلم]، [۱۱٤۷۸ : مسند احمد] امام احمد و مسلم و غیرهما عن ابی سعید روایت‌لاری بیرله کیلگان‌دور و آیات قرآنی‌ده امر معروف و نهی منکرگه امر و ترغیب کوب جایده کیلگان دور و حدیث، **كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ** [حدیث ۲٤۰۹ : بخاری]، [٤٨٢٨ : مسلم]، [۲۹۳۰ : ابی داوود]، [۱۷۰۵ : ترمذی]، [٤٤٩٥ : مسند احمد]، [٤٤٨٩ : صحیح ابن حبان] وارد دور، لهذا همه مسلمان‌لارنی اوز مقام و منزلت و علم و کمال‌لاریگه قراب اوز اویلاریده و قیشلاق و شهرلاریده مسئولیت‌لاری باردورکه اوز باله-چقه‌لارینی و خویش و قوم‌لارینی و اهل محله و شهرلارینی یخشی ایشلارگه ترغیب و یمان ایشلاردین ترهیب ایتسه‌لار و قوم‌نی اعتلاسی بو ایشگه باغلوغ‌دور. ناظم رحمه الله بیر نیچه امثله بیرله اوز سوزلارینی توضیح و روشن ایتیب دیرلار: بیر اعمیٰ [کور] کیشی یولده بارور ایردی، کوردینگ‌که انی آلدیده چاه باردور و اگر بی‌خبر انگا توشسه مجروح و یا هلاک اولور، بیلیب توروب انی خبردار ایتماسنگ خیانت بزرگ اولدور، بو ایش قیسی انصاف و قنداغ دیانت دور، شونگه اوخشش جاهل و عامی‌لار کور کبی دور و عالم‌لار کوزلیک [بینا]لارگه اوخشار، داد و فغان و آه و افغان اول بینا [عالم] قولیدین، اگر مردمنی امر معروف و نهی منکر ایتیب دوزخ یولیدین قیتارمسه، اما بیر کیشی قُدوغ‌نی آغزیغه چادر یاپیب مقصد و نیتی انگا بیرار کیشی بیلمسدین توشوب کیتسون و انی ایچیگا ییقیلسون بولسه انداغ کیشی‌نی قنداغ برادر مسلمان دیرسن، چونکه حدیثده، **الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ** [حدیث ٦٤٨٤ : بخاری]، [۱۷۱ : مسلم]، [۱۸۱ : صحیح ابن حبان]، [۲٤۸۳ : ابی داوود]، [۲٦۲۷ : ترمذی]، [۸۹٤۱ : مسند بزار] کیلگاندور، لیکن امر معروف و نهی منکر ایلای دیگان کیشی اوزی اوشل ایشگا عامل و انده ثابت و راسخ بولمسه قیلگان امر معروفی باشقه‌لارگه قچان تأثیر ایتار، بیزگه اوخشش بی‌شرم و بی‌حیا و بی‌انصاف جسم‌لار و باشیده مغز معنی یوق قوروق عالم و ملا اسمیگه قانع کیشیلارکه (همه‌میزنی ایشیمیز ریا و حیله و تزویر دور) قیلگان امر معروف و اَیغان سوزیمیز کیمگه تاثیر قیلور.

كوزنی حرام‌دین یومماق بیانیده

کیل ای بنده اگر ترسنده بولسنگ	کوزونگنی ساقلاغیل هر قنده بولسنگ
قویی بولسون همیشه نقطۀ چشم	مبادا بولمغای بالا توشــوب خشــم
نظر قیلغونچه بد ای نفــس معیوب	توشوب کوز نقطه‌سی کور بولغانی خوب
سعادتلی نظر بولـــــــــه قدمده	تجـــــــاوز ایلاغاچ بولسه ندمــده
اگر قان چشمه بولـــسه چشمه ای مِه	خطرلیک ییرگا توشـــگاندین ایرور بِه
نه خوش‌دور دیدۀ ترسنده بولسه	وگرنه کاسه‌سیدین کنـــده بولســه
خطردین یوم کــوزونگ اعلان و خیفه	نچوک کیم یومــدی قورقوب بوحنیــفه
یوراکیم صاف ایرور دیب اورماغیل لاف	الارچه بولمغای سن کیلتور انصــاف
قرارینگ قویماسنگ ایلتیب قرارینگ	آلور شیــطان زمـــام اختیارینــگ
بقاســـیـــز معصیت‌لارگه بقاسیز	نچوک اوز جانینگیزگه اوت یقاسیز
بناگه توشـــســه نامحرم بو کوزگه	ایکینچی باقماغیل زینهار او یوزگه
ایکینچی چونکه شهوتدین خطردور	«نهایه» کیم کتـــــاب معتبردور
دیدی کیم باقسه نامــحرم یوزیگا	قویارلار تانگلا قورغاشــیم کوزیگا
بیتیب‌دور شرعه‌ده اول صاحب بذل	کیشی کیم قیلسه نامحرم بیله هزل
انینگ هر بیر سوزیگا ای خردمنــد	بولور دوزخده تامینگ ییلغه‌چه بند
اگر اول التزام ایتسه حـــــرامه	ینه اول نسخه‌ده تارتیلدی خــامه
قیامت کون‌که دار و گیر ایتــارلار	انی شیطان بیله زنجیر ایتـــارلار
لعین شیطان‌که بولغای دشمن شخ	انینگ بیرله بولور مدخــول دوزخ

«خلاصه» و «خزانه»، «شرح اوراد» بیتیب‌دور بلکه چندین نسخه‌ده یاد

جوان خاتون که نامحرم ایمیش‌دور سلام ایتمک انگا مانع دیمیش‌دور

بیریب بولمس جواب ایتسه سلامی ایرور عورت انی صـــوت و کلامی

جوان خاتون‌که عورت بولسه آواز قباحت دور کیشـــی کیم بولسه دمساز

غرض ای آدمی ســاقلا اوزونگ‌نی که نامحرم سری سالمه کوزونگنی

که نامحرم ساری باقغونچه بی‌قیل بِه اول کیم کوزلارینگغه تارتسه‌لار میل

بو دنیا میلی اوتگای بیر زمـــانده قیامت میلـــی‌دیــن توتغای امانده

قیامت کون عجب شدّتلی کوندور گنهکار آدم اوغـــلـــی سرنگون دور

قیزار کوب فرقِ سر ایسیغده چون طاس بولور سرگشته چون پــروانه دیک ناس

تیگار اوت‌دیک اایاغ آستیده تفراغ بولور یون‌دیک زمین اوســتیده‌گی تاغ

بولور کوب خلق اوزینی جـانیدین سیر بو غم‌دین تاکه کودک‌لار بولور پیر

یاشورماق بولسه قیسی روسیاه‌لیک ایلیک سوزلاب اایاغ بیرگای گواه‌لیک

تمام اعضالارینگ دعوی قیلورلار خلایق آــلدیده رســـــوا قیلورلار

او کون دعوی‌سینی هیچ دفعی بولمس پشیمان بولـــغای اما نفعی بولمس

انینگ‌دیک واقعه‌لاردین بورون‌راغ اوزونگنی ایلا غفلــت خمریدین ساغ

پشیمان بولسنگ اول قیلمیش‌لارینگدین دل و جـــان بیرله تانســـنگ ایشلارینگدین

نه بولغای کیم قبول ایتسه خداییم قیامت شـــــــدتیــن قیلسه ملایم

قایو قلنـــی خداییم قیلسه ممنون بولور یول‌باشچی‌سی پــیغمبر اول کون

باشیغه سایه بولغای عرش اعظـم — **فرشته‌لار کونگول بیــرگای دمادم**

عنایت نامــــه‌سین قولغه آلــورلار — **او کون‌نینگ اوتکانین بیلــمای قالورلار**

الهی ایلا مخـــلـــص‌لار بیله یاد — **بو قُلنی ایلاغیل اول کوندین آزاد**

شرح: ای بنده! اگر خدادین قورقسنگ، هر قیده انگا قراماغ نامشروع نمرسه‌لارگه باقماغدین کوزونگنی ساقلاگیل، همیشه کوزونگنی نقطۀ نظری قویی بولسون، مبادا یوقاری توشوب قراماغی نمرسه‌لارگه قراب باعث خشم و غضب الهی بولماسون، (جنبۀ ادبی‌سی شول‌که) چشم‌نی آستیده‌گی نقطه‌سینی آلیب یوقاریغه قویولسه خشم بولور، بیر آز اوزگاریش بیرله چشم جاییني خشم اشغال ایتور، ای عیبی کوب انسان یمان کوز بیرله نامشروع نمرسه‌لارگه قراغونچه کوزنی نقطۀ دیده‌سی یعنی نینیگی و مردمکی آقیب توشوب کور بولغانی یخشی‌دور (جنبۀ ادبیه‌سی) کوز لفظیده‌گی زا نقطه‌سی توشسه کور لفظی ظاهر بولور بیر نقطه بدل بولوشی شونچه تغییرگه سبب اولور، نظر با سعادت همیشه قدمغه قراغان بولور، اگر ناخواست قدم‌دین تجاوز ایتیب باشقه نمرسه‌گه قراب قویسه، ندامت و پشیمان‌لیکده بولور، خواجه‌گان طریۀ نقشبندیه قدّس الله ارواحهم دین بعضی کلمات موجز و جامع منقول‌دور: «نظر بر قدم، هوش در دم، سفر در وطن، خلوت در انجمن» هر بیری کوب معنینی افاده قیلور، (ای اولوغ ذات) اگر قان چشمه کبی کوزگه تولوب انی بینالیکدین محروم ایتسه، کوز ساغ بولوب خطرلیک [شرعاً ممنوع] بیرلارگه توشگانیدین و قراگانیدین یخشی‌راق‌دور. اوّلگی چشمه لفظی بولاغ معنی‌سیده، ایکینچیسی [چشمگه]نی مخففی کوزگه معنی‌سیده‌دور، یا بالعکس بولسه هم صحیح دور. سنده [دیدۀ تر] [هول کوز] بولسه قنداغ یخشی دور، یعنی الله خوفیدین ییغلاب هول بولگان کوز سنده بولسه قنداغ یخشی بولور، ویا سنی دیدۀ ترسنده‌نگ [قورقادیگان کوزینگ] بولسه قنداغ یخشی‌دور، یعنی خداوند متعال عذابیدین قورقار کوزینگ بولوب، بو خوف سببیدین راه راست‌گه یورسنگ قنداغ یخشی‌دور، اوّلگی توجیه‌گه قراگانده ترسنده لفظی [تر] هول [سنده] در تو [فِیکَ] معنی‌سیده مرکب‌دور، ایکینچی توجیه‌گه قراگانده [ترسنده] قورقادیگان معنی‌سیده‌دور، و اگر کوزینگ مونداغ بولمسه (یعنی الله خوفیدین ییغلاب هول بولمسه) ویا الله عذابیدین قورقادیگان بولمسه] کاسه‌سیدین اوزولوب ییرگه آقیب توشکانی یخشی‌دور] خطرلیک ناروا نمرسه‌لارگه قرماق‌دین کوزونگنی آشکار اوقوب یومغیل، چنانچه حضرت امام ابو حنیفه رحمه الله قورقوب کوزلارینی یومدیلار، نقل ایتورلارکه، امام‌نی بیر شاگردلاری امرد چیرایلیک ایردی، درسگه کیلگانده

انی یوزیگه قرامای تدریس ایتور ایردیلار. اعلان لفظی آچماق و اظهار ایتماق و بیر نمرسه‌نی آشکارا قیلماق معنی‌سیده‌دور، خیفة لفظی خَافَ یَخَاف دین مصدر قورقماق معنی‌سیده‌دور. منهی نمرسه‌لارگه نظر سالماقده شهوت بیرله قرامسمن یوراکیم صاف و پاک دیب لاف اورمغیل اوزینگ انصاف قیلغیل که کوزلارینی ساقلاب اوتگان حضرت امامگه اوخشش ذات‌لارچه بولالمس‌سن، پس بیهوده نظردین اوزونگنی ساقلاغیل، سن اگر قرارینگ و آرامینگ ایلتیب نامحرم‌لارگه قرارینگ و نظر سالماغینگ‌نی قویماسنگ، شیطان زمام اختیارینگ و جلوینگ‌نی قولیغه آلیب سنی فواحش طرفیغه سوق بیرور، اوّلگی قرارینگ لفظی قراماغدین مأخوذ نظر سالماغینگ معنی‌سیده گاف خطاب بیرله مرکب‌دور، ایکینچیسی عربی قرّ یقرّ دین مصدر گاف خطاب بیرله مرکب آرامینگ معنی‌سیده‌دور، لذتی بی‌بقا، زودگذر گناه و معصیت‌لارگه باقه‌سیز و قرایسیز، بو تیزدین توگایدیگان لذت فانیه‌نی اختیار ایتیب قنداغ اوز جانینگیزگه اوت یاقیب عذاب دائمی‌نی تیلاب آلورسیز، چونکه عاقل کیشی بو ایشنی قیلمس. شاعری ایتور: «**لاخیر فی لذة من بعدها سقر**[1]» اوّلگی بقاسیز آلورسیز، بی‌دوام و بی بقا معنی‌سیده، ایکینچیسی نظر ساله‌سیز و قرایسیز معنی‌سیده‌دور، نامحرم خاتون و یا امرد خوشروی دفعتاً ناگاه کوزگه توشسه و کورونسه فوراً کوزونگنی اندین قیتارغیل، ایکینچی انی یوزیگه باقماغیل، چونکه ایکینچی باقماقده خطر شهوت باردور، لهذا ممنوع‌دور. کتاب نهایه شرح هدایه کیم معتبر کتاب‌لاردین دور، انده ایتیب‌دور: نامحرم‌نی یوزیگه [شهوت بیرلان] نظر سالسه قیامت کونی کوزیگه قورغاشیم‌نی ایریتیب قویورلار. صاحب بذل و کرم شرعة الاسلام کتابینی ایگاسی بیتیب‌دورلارکه: هر کیم نامحرم خاتون بیرله هزل و مزاح قیلسه هر بیر سوز و کلمه‌سیغه دوزخده مینگ ییل بندی و محبوس قالور، اگر اول کیشی حرام‌نی التزام ایتسه، یعنی زنا قیلسه (ینه اول «**شرعة الاسلام**» نسخه‌سیده یازیلمیش‌که) قیامت کونیده پروردگار امری بیرلان فرشته‌لار دار و گیر [توختات و اوشلا] فرمانیغه عمل قیلیب انی مجرم‌لار قطاریده اوشلاب شیطانگه قوشوب زنجیر بیرله باغلاب اول دشمن سخت بیرله دوزخگه کیرگوزورلار، «**خلاصة الفتاوی**» و «**خزانةالفتاوی**» و «**شرح اوراد**» بلکه باشقه نیچه کتاب‌لار نسخه‌سیده یازیب‌دورلارکه، نامحرم جوان (یاش) خاتونگه سلام قیلماق ممنوع‌دور، اگر اول سلام بیرسه انگا جواب بیریب بولمس، چونکه خاتون کیشی سوزی و آوازی عورت‌دور، لهذا انینگ بیرله یات کیشی‌نی دمساز و هم‌کلام بولوب سوزلاشماغی درست ایمسدور. (ای انسان عاقل!) بو قدر بو خصوصده سوزنی چوزوب تاکید ایتماقدین غرض شول‌که، باید اوزونگنی و کوزونگنی نامحرم طرفیغه

[1] **ترجمه:** لذت‌نینگ کیینیده سقر بولسه، او لذتده خیر یوق.

نظر قیلماقدین و انینگ بیرله همنوا بولماقدین ساقلاغیل، چونکه نامحرمگه قراگونچه کوزلارینگه میل تارتیب کور قیلسه‌لار یخشی‌راغدور، بو دنیا میلی‌نی عذابی بیر ساعتده اوتار، الله قیامت میلی عذابیدین ساقلاسون‌که، ابدی‌دور. [میل] بیر تیمور سیخ‌دور که انی لخچه اوت قیلیب (قدیم‌ده) مجرم‌لارنی کوزی مقابلیده یقین توتوب تورار ایردیلار، تاکه کوزنی نورینی آلیب کور قیلور ایردی، قیامت کونی عجب قتیغ کوندور مجرم و گنهکار انسان باشی قویی و شرمنده‌دور، آفتاب یقین کیلیب ایسیغده انسان باشی طاس‌دیک قیزار، آدم‌لار پروانه [کفلک]دیک سرگشته و سرسان بولورلار و حیران و سرگردان یوررولار. [طاس و تاس] مس کاسه معنی‌سیده‌دور، ایاغ آستیده‌گی تفراغ کمال ایسیغدین اوتدیک تیگار بیر یوزیده تاغلار جون‌دیک تیتیلیب توزوب کیتار، آیة: **يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ** [٤] **وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ** [٥ : القارعة] بو سوزگه دلیل دور، کمال عذاب قتیغلیغیدین کوب گنهکار انسان‌لار اوز شیرین جانلاریدین تویوب بیزار اولوب یاش باله‌لار او کون غمیدین قری بولورلار، آیة: **يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا** [١٧ : المزمل] بو سوزگه دلیل‌دور، قیسی بیر کیشی اوزینی یوزی قرالیگی [گنهکارلیگی]نی یاشورماقچی و بیکیتماقچی بولسه قول و ایاغی سوزلاب انی خلافیگه گواهلیک بیرورلار، بلکه تمام اعضالاری انی اوستیغه دعوی قیلیب خلایق حضوریده انی رسوا و شرمنده قیلورلار، او کون‌نی دعواسی بو دنیا دعواسیگه اوخشامس و انی دفعی هم بولمس، اول‌کون قیلگان لاریدین پشیمان بولور، اما بو پشیمانلیکنی نفعی بولمس، آیات: **يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** [٢٤ : النور]؛ **حَتَّى إِذَا مَا جَاؤُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** [٢٠] **وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ** [٢١ : : فصلت] بو سوزگه دلیل‌دور. اولوب مونداغ واقعه‌لار باشغه کیلمسدین ایلگاری اوزونگنی غفلت شرابی مستلیغیدین ساغایتوروب اوتکان قیلمیش‌لارینگدین پشیمان بولسنگ و قیلگان یمان ایشلارینگدین قیتیب توبه قیلسنگ (عجب ایمس) و شایدکه پروردگار مهربانیم توبه‌نگنی قبول ایتسه و آخرتده قیامت قتیغ‌لیگینی سنگا ملایم قیلسه، الله تعالی قیسی قُلینی فضل و احسانی بیرله ممنون ایتسه اول کون یولباشچیسی و شفیع و هادیسی حضرت پیغمبریمیز رسول الله بولورلار، عرش اعظم انی باشیغه سایه‌بان بولور دمبدم هر نفس فرشته‌لار انگا دلدارلیک بیریب کونگلینی کوتارورلار، عنایت نامهٔ الهی (نامهٔ اعمال)نی قولغه آلیب او کون‌نی نیمه بولوب اوتکانینی بیلمای قالورلار، الهی بیزدیک عاصی‌لارنی قیامت کونی مخلص و متقی بنده‌لارینگ بیرله و الار قطاریده حشر ایتیب الار بیرله یادلاگیل، خصوصاً بو غریب قُلنی اول کوننی شدتیدین آزاد ایتغیل.

حکایت بایزید بسطامی علیه الرحمه

قریغان پلّه‌سیده شیخ بســــــــطام	اوزیدین ساعتی کیتتی بیـــر آقشام
اوزیگه کیلدی ایرسه اَیـــدی اصحاب	نغو بولدونگ مونینگ‌دیک ای دُر ناب
دیدی بالغ بولور حـــــــالتده بیر راه	کوزومگه بیر جمیـــلـه توشدی ناگاه
یانیب بار دگر سالدیم نـــگـاهـیـــم	چیقیب ایردی ایسیم‌دین اول گناهیم
ایسیمگا توشدی حـــــالا اول نظاره	یوراکیم بولدی قـــورقوب پاره-پاره
مبارک آغزیدین کوب تامـــدی قانی	اوشل خوف ایله آخر چیقـــدی جانی
مونینگ‌دیک ییغلاســه انداغ نکو رای	بیزینگ‌دیک روسیـــه‌نی حالیغه وای
همیشه ذوقیـــمیز عیش و کولوشگا	ییتوشماس ایرته قیلغان توبه توشگا
اوتار دنیـــــا ایشین توتدوک مقدم	گنه اَینوقسه کوب قورقونچی‌میز کم
خداونـــدا، اوزونگ سن عالم غیب	منِ مسکینده دور هیچ سانی یوق عیـب
گناهی بی‌نهایت بـنــــــده‌دور من	بوکوب شر منده چون شرمنده دورمــن
عبث بیرله قولومـــدین کیتتی وقتیم	عمل مهرین یاشــوردی ابر مقتیـم
جریمم بی‌عدد بولســـه اگر چــند	حجاب مغفــرت یاپ ای خـداونـد
یووب رحمت بیلان وجهـیم قراســـین	نصیب ایت بـرچه نعمتلار سراسین

شرح: حضرت شیخ بایزید بسطامی رحمةالله علیه بیر آقشام قریغان پله‌لاریده بی‌هوش بولوب اوزلاریدین کیتدیلار، هوشلاریگه کیلگاندین سونگره اصحابلاری نچوک مونداغ بیهوش بولدینگیز، ای دُرِ خالص و پاک دیب سوراگانلاریده جواباً بلاغتگه ییتار وقتیمده بیر یولی ناگاه کوزومگه بیر چیرایلیک خاتون توشدی، قیتیب ینه انگا قرادیم، اول گناه ایسیمدین چیقیب ایرکان حالا اول ایسیمگه توشوب قورقونچیدین یوراکیم پاره-پاره بولدی، دیدیلار. مبارک آغزیلاریدین کوب قان کیلیب اوشل قورقونچ بیرلان آخر جانلاری چیقدی، انداغ نکو رای یخشی

ذات موندٰاغ ییغلاسه‌لار، بیزلاردیک گناه بیرله یوزی قرالارنی حالیغه وای دور، بیزلارنی ذوقیمیز همیشه عیش و عشرت و مزاح و کولوشگه دور، ایرته بیرلان قیلغان توبه‌میز توش وقتیگه ییتمای سینور، تورت کونلیک اوتار دنیا ایشینی آخرت ایشیدین مقدم توتدوک، اَینوقسه گناه کوب و قورقونچیمیز آزدور. [اَینوقسه] خصوصاً معنی‌سیده‌دور. خداوندا اوزونگ عالم غیب و دانای اسرارسن! من بیچاره‌ده حد و حسابی یوق عیب‌لار باردور، گناهینی انتهاسی یوق بنده‌نگ من بوکوب یمانلیک‌لار منده بارلیگی اوچون شرمنده و خجالت‌دورمن، اوّلگی شرمنده مرکب اولوب [شر] یمان [بد] معنی‌سیده [منده] در من و [فِیَّ] معنی‌سیده‌دور، بیهوده و عبث یورماق بیرله عمروم اوتوب وقت عزیز قولوم‌دین کیتدی، عمل آفتابی ضیاسینی گناهیم بولوتی قارانغولیگی یاپدی و یاشوردی [مقت] قتیغ یمان کورماق معنی‌سیده، اما بو ییرده گناه معنی‌سیده‌دور، چونکه گناه سبب مقت الهی‌دور. ای خداوند مهربان، اگرچه گناهیم بی‌عدد و بی‌حساب بولسه‌ده الار اوستیغه حجاب مغفرت یاپیب ستر ایتغیل و رحمت سوییی بیرلان یوزیم قراسینی یووب برچه نعمت‌لارینگ سره و یخشی‌سینی منگا نصیب ایتگیل. [سره] یخشی و خالص و پاکیزه معنی‌سیده‌دور. ناظم رحمه الله اشباع ایتیب [سرا] دیب‌دورلار ویا [سرا] اوی و یا کتّه اوی معنی‌سیده، مراد جنت اویی بولوب معنی‌سی (همه ناز و نعمتلار انده تاپیلادیگان جنت سراینی و اوینی منگا نصیب ایتگیل، دیب توجیه ایتسه بولور).

خدانی نعمت‌لاری‌غه فکر ایلاماق بیانیده

کیل ای آزاده واقف بول کونـــــگولغـه	**کونگول یول باشچی دور قربتلی یولغه**
تفکرنینگ قوشین هیچ قیلمه غافل	**پلغده بولمغای تـــا بیضـــــــــهٔ دل**
تفکر مرغی دائم بولسه دمســـــاز	**امید اولدورکه اندین اوچسه شـــهباز**
انینگ‌دیک باز ایلینگغه ایلاسنگ قید	**کونگول قوشلارینی قیلسه بولور صـــــید**
کونگول هرگه صلاحیت‌ده بولسه	**تاپار بنده قایـــو نیت‌ده بولســـــــــه**
همه اعضا رعیت‌دور کونگول شاه	**امانلیغ بولغوسی شاه عدلی‌دیـــن راه**
اگر سلطان اوزی قیلسه یمان‌لیغ	**قچان بولغای رعیت‌ده امان‌لیـــــــغ**
کونگول جوش ایتمسه کوز بولمغای نم	**چیقارمو سو قُروقغه تاشماسه یـــــم**

ایشیتگان‌سن انی دل دور نظرگاه	**نظرگاه دور کونگول بیر بولسه هرگـــــاه**
یوگورسه اول کونگول کیم هر طرفغـه	**قچان لایق بولور انداغ شرفـــــغه**
کونگول درسینی دیرلار خوش سبــق‌دور	**تمامی معرفت‌دور گنج حــــق دور**
کونگول درسین سوال ایتدیم بیر ایردین	**تلطف‌دین دیدی سورمه بو ییردیــن**
بیله آلمنگ بو شربت تاتمه‌گونچه	**اوزونگنی یخشی‌لارگه قاتمه‌گونچـــه**
اگر آنی اونوتسه بنـــــــده آنــی	**تیریک ایرمس اگرچه بولسه جانــی**
کونگول برچیده غفلت عــلتی پُر	**دوام اولدور دوام ایتسام تــــذکـر**
اوشل دمنی ندم دیر اهل مــعنی	**آغیزدین چیقسه غفلت بیرله یعنی**
کونگول انده همیشه قیل همیشه	**قچان بولغای مونینگ‌دیک یخشی پیشه**

شرح: ای دنیا محبتی‌دین آزاده دلینگغه واقف و آگاه بول، چونکه دل اللهٌگا یقین قیلادیگان یولگه باشلاغوچی و راهبر دور. تفکر و مراقبه قوشینی هیچ وقت دل حضانتی‌دین غافل و بیخبر قیلمه مبادا اول یومورته‌سی (تخمی) پلغده بولوب خراب اولماسون. (پلغده) گندیده (فاسد) معنی‌سیده فارسی‌دور. تفکر تاووغی دل اوستیده همیشه دمساز، همدم، مراقب بولسه امید شول‌که اوشل تخمدین شهباز قوشی وجودگه کیلیب اوچماقغه باشلاسه. ناظم رحمه الله دلنی بیر تخمگه تشبیه ایتیب و تفکر و مراقبه‌نی انی حضانت و تربیه‌سیگه اوخشاتیب دورلار و حضانتی‌دین غفلت بیرله انی فاسد بولماغینی تاووغ بی‌پروالیگی بیرله تخم‌نی پلغده بولوشیگه، و اگر تامدت معینه یخشی مراقبت و حضانت ایتیلسه، دل بالکل زنده بولماغینی تاووغ تخم‌نی یخشی باسکانده اندین چوچه تیریلیب چیقماقیغه تشبیه ایتیب‌دورلار. انینگ‌دیک شهبازنی صید ایتیب قولغه کیلتورسنگ و باغلاسنگ اول قوش بیرله دل قوشلارینی شکار قیلسه بولور و مردم اهلینی اوزیغه جذب ایتیب تارتسه بولور. انسان‌نی دلی وقتیکه صلاح یولیده و همیشه یاد خداده بولسه اول بنده قیسی نیتده بولسه انگا ییتور و تاپور، چونکه باشقه همه اعضأ بمنزله رعیت و دل بمنزلۀ پادشاه‌دور، پادشاه عدالتیدین یول‌لار امانلیک و تینچ بولور، شو کبی

دل یخشی یولده صلاحیتده بولسه، باشقه اعضالار انگا قراب یخشی یولده و صلاحده بولورلار، اما اگر پادشاه اوزی اوغری باشی بولوب یمانلیغ قیله باشلاسه رعیت بیچارەده قچان امانلیغ و تینچلیک‌دین اثر تاپیلور، شونگه اوخشش دل هم یمان وادی‌ده بولسه باشقه اعضالار هم انگا تابع بولوب همەسی گناه قیلماقغه باشلار، و صلاح اورتەدین کیتار. دل جوش اوروب قیناماسه کوز نم بولمغای و ییغی کیلماغای، دریا تاشماسه قروق دشتلار که سو چیقماغای، دلنی نظرگاه حقلیگینی اوتکان عزیزلار سوزلاریدین ایشیتگان سن، اما دل هرگاه نقطۂ نظری بیر بولسه و خاص الله یادیده و ذکریده غرق بولسه نظرگاه حق‌دور، ولی اول دلی‌که هر طرفگه یوگوروب تشتت نظرگه گرفتار اولسه انداغ اولوغ شرفگه قچان لایق‌دور و نظرگاه حق بولماق، اندین کوب اوزاق‌دور. ناظم رحمه الله طریقت و تصوف یولیده دلنی خاص الله گه متوجه بولماغینی حصولی یولینی و انی خاص اهل اللەلار بیرله هم‌صحبت بولماق و ذکرگه دوام ایتماغ بیرله قولغه کیلماغینی بو ابیاتلارده ذکر ایتیب‌دورلار، دل درسینی عارفلار کوب یخشی سبق و اینگ اعلیٰ درس بیریب دورلار، چونکه معرفت الله و ذکر اللەگه متعلق‌دور، لهذا اشرف دروس دور، همەسی بەتمامه معرفت‌گه متعلق بولوب گنج و خزانۂ حق‌تعالی دور. بیر مرد حق‌دین دل درسی‌دین سوال ایتدیم، از روی لطف و مهربانی بو بیردین سورامه، دیدی (چونکه سوز بیرله تعریف ایتیب بیلدیرماق ممتنع‌دور). بو شربتنی مزەسی تاتماگونچه و اوزونگنی یخشی‌لار و اهل‌اللەلارگه قاتماگونچه و قوشماگونچه بیله آلمایسن، خلص کلام شول‌که، اگر بنده آنی و لحظەیی اللەنی اونوتوب یادیدین چیقارسه و غافل بولسه، اگرچه جانی تنیده بولوب تیریک بولسەده اولوک‌لار قطاریده دور. اوّلگی آنی لفظی اندک زمان و لحظه و وقت معنی‌سیده، ایکینچیسی اللەتعالی‌گه اشارت‌دور، اصلی آنی‌دور، اشباع ایتیب آنی ایتیلگان‌دور، دل برجی و قلعەسیده غفلت علتی پُر و توله‌دور، بو علت‌دین توزالماق اوچون منی دوا و داروییم شول‌که همیشه اللەنی (اگرچه تکلّف بیرله بولسەده) ذکر و یاد ایتسم اهل معنی و متصوفلار اوشل‌دم و نفس‌نی باعث ندامت و پشیمانی دیرلارکه، آغوزدین غفلت بیرله چیقسه. اوّلگی دوام مخفف (دواییم، دارووییم) معنی‌سیده، ایکینچیسی دایم و همیشه معنی‌سیده‌دور. دم نفس معنی‌سیده، ندم پشیمانی معنی‌سیده‌دور. ای شه دلنی همیشه الله یادیده قیلماق قصدیده بولغیل، ذکر اللەگه اوخشش یخشی ایش و کسب قچان موجود بولغای. اوّلگی همیشه لفظی دایما و همه وقت معنی‌سیده، ایکینچیسی (هم) قصد معنی‌سیده (ای شه) بیرله مرکب‌دور، ویا (هم) غم معنی‌سیده یعنی دلنی همیشه الله یادیده قیلماق غمیده بولغیل دیب توجیه ایتسه بولور.

بندۀ مؤمن عشقده حریص بولماغی کیراک

کیل ای صادق حریص عشق حق بول
کونگول یارانی بیرله هم‌سبق بـــول

اگر کیزسنگ طریق معرفت‌نـــی
میسر ایلاسنگ تورلوک صفتنـــــی

مقامات حقیقت ایلاسنگ طـــی
کونگولده بولماسه جز خَلّت حــــی

بورونغی‌دین زیاده در طلب بول
اگر دریالار ایچسنگ خشک‌لب بـــول

بو یول‌نینگ چونکه هیچ پایانـی یـوق‌دور
اگر ییتدیم دیسنگ امکانی یـــوق‌دور

دیگیل هر لحظه اَللهُمَّ زِدنِــــی
دیدی حق چونکه فَاطلُبنِی تَجِدنِـــــی

طلب امرین ایشیتسه بنده رب‌دیـن
اوزین بیلگان قچان قالغای طلب‌دیـــن

نبی‌دین یوق کیشینی قربی بـالا
انی اَیدی حبیبیم حق‌تعالـــــــی

انگا هم ایدی حق قُل رَّبِّ زِدنِـی
قویارمی اوزگالار بو جهد و جدنـــی

سچوک جان شربتی تا بولسه لــب‌ده
کیراک کیم بنده‌سی بولسه طلــــب‌ده

بیلینگنی قوتی بارده آلیب بیـــل
کونگول باغین سوغار اوتمای توروب سیل

ییتار یول یورگانی حالاکه حالینــــگ
یوروی کور بیر کونی کیتگای مجالینـــگ

یوروگا بولمسه وقتی‌که درمـــان
ایمَکله قالماسون تا ایچده ارمــــان

ایمَکلار قوتی هم کیتسه قولدیـن
اوزونگنی سودره هرگز قالمه یولدین

ییتوشمس سودره یورگا هم مجالینـگ
کوزونگ تیک یولغه تا ییتگونچه حالینگ

کوزونگ هم اوتماسه بولسون کونگـولده
بو مطلب بیرله جان چیقسون بو یولده

اگر مونداغ طلبده چیقسه جانینگ
اولانسه باقی اویگه جسم فانینـــگ

امید اول‌دور خداییم دیسه بنــده   تیلاگان مقصدینگنی بیرســه انــــده

شرح: ای طالب صادق حق‌تعالی عشقی و محبتیده حریص بول! اهل دل اهل طریقت متصوف‌لار بیرله هم‌درس و هم‌سبق بول! اگر راه معرفت‌نی تماماً کیزیب و تورلوک صفت و رقم-رقم احوال‌لارنی حاصل قیلسنگ و مقام حقیقت‌نی تمام یوروب طی ایتیب دلینگده خدای حی قیوم محبتیدین باشقه نمرسه بولمسه هم ایلگاریگیدین کوب‌راق طلبده بول، اگر بحر محبت سوییدین دریالار ایچسنگ‌ده قوروغ لب بول و طالب زیاده، چونکه بو یولنی هیچ آخری و ایتاکی و پایانی یوقدور، اگر مقصودغه ییتدیم دیسنگ، انی امکانی یوق‌دور، کیشی تا اولمسه ییتمس، شونینگ اوچون هر آن، **اللّهُمَّ زِدنِی** دیب طالب زیاده بولغیل! چونکه حق تعالی، **فَاطلُبنِی تَجِدنِی**، یعنی منی طلب قیل و آختار تاپارسن دیدی. بندهٔ طالب پروردگاریدین طلب امرینی یعنی **اُطلُبنِی** ایشیتسه اوزینی بیلگان کیشی قچان طلبدین قالغای، هیچ‌کیم‌نی الله‌گه قربی پیغمبردین زیاده و بلند ایرمس، الله تعالی اول ذاتنی حبیبیم دیدی. الله تعالی قرآن کریم‌ده اول ذاتگه خطاب قیلیب، **وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا** [طه : ١١٤] یعنی ای محمد، اَیغیل، خدایا علمیم‌نی زیاده قیل، دیدی. شو اوچون باشقه افراد امت‌لار معرفت حصولیده بو جد و جهد و کوشش‌نی قویارلارمی؟ البتّه قویمسه‌لار کیراک، تاکه جان تنده و انی شیرین شربتی لبده بولسه بنده‌سیغه لازم‌که طلب یولیده بولسه، اما یاشلیک وقتی و جوانلیک ایامیده‌گی خداجوی‌لیک‌نی کوب فضیلتی اولوغ دور، لهذا بیلینگنی قوتی بارلیک وقتیده همت بیلینی قولغه آلیب باران رحمت سیلی بیرله کیلگان سو اوتوب کیتمای توروب دل باغینی سوغاریب آل و دلینگنی یاد خداغه مشغول ایلا. حالاکه یول یورگالی حالینگ و درمانینگ ییتادور، یوراکورغیل و طلب آرقه‌سیده بولغیل! آخر قرّیب بیر کون مجالینگ و قوتینگ کیتیب وقتی‌که طلب یولیده یورماقگه درمان و قوّت بولمسه تورت ایاغلاب (ایمَکلاب) یور، تا ایچینگده ارمان قالماسون، اگر ایمَکلار قوتی هم قولدین کیتیب یاتیب قالسنگ، اوزونگنی ییرگه سودراب مطلبگه بارماقغه کوشش قیل و هرگز یولدین قالمه. اگر سودرالماقغه هم قوت و مجالینگ ییتماسه تا حالینگ ییتگونچه کوزونگنی یولغه تیکیب شوق‌ده بولغیل، اگر کوزونگ بی‌نور اولوب اوتمای کورمای قالسه، باید اول طلب شوقی دلده بولسون، تاکه شو مطلب یولیده جان چیقسون، **لاَ يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا** [البقرة : ٢٨٦] اگر بو یوقاریده ایتیلگان طریقه بیرله طلب یولیده جانینگ چیقسه و جسم فنا پذیرینگ آخرت‌نی باقی اوییگا اولانسه و ییتوشسه، امید شول‌که خداوند کریم بنده‌م دیب آخرتده تیلاگان مقصدینگنی بیرسه و دیدارینی کورساتسه.

تنبیه: أُطلُبنِی تَجِدنِی لفظیده حدیث قدسی منی نظریمدین اوتمادی[1]، لاکن شیخ عبدالقادر جیلانی‌گه منسوب بیر قصیده‌ده **[أَنَا الدَّیَّان فَاطلُبنِی تَجِدنِی***أَنَا السُّبحان فَاطلُبنِی تَجِدنِی]** وباشقه مصرع‌لاریده هم تکرار فَاطلُبنِی کیلگان کوردوم، لاکن سندینی کورمادیم، هر کیم تاپسه بو ییرگه الحاق ایتسون.

مؤمن بنده کیراک کیم دایم خوف و رجأ ده بولسه

کیل ای خائف اولومنی یادین ایتگیل — کیتار منزلنی استعدادین ایتگیـــــل

لَبِن تیرمای توروب مرقد لبین خلق — قویارسن‌مو تفکر بابینی غلـــــــق

ییغیب هیمه وهیمه قیلمای انـــــده — یاتیب‌سن اوستیده غفلتلی بنــــــده

اولومنی اوقی تورغان‌دور سویانیــب — اویانیب اورتمای قاچغیــل اویانیــــب

اویانمسدین برون اورتانسنگ ای قُل — مبادا بولماغای کل ایشـلارینگ کـل

بورونغه بار غم ایسمای بورونــراغ — اوزونگنی قیل هوس سکرانیدین ساغ

یاپوشمسدین برون سونگاکینگه پوست — اولوم بیرله اوزونگنی ایلاغیل دوسـت

یقین بیل کیم‌نی کوبراق ایلاسنگ یاد — بولور دوستونگ سنی ای آدمیــــزاد

بیلور هر آدم اوغلی بولسه اویــغاغ — وطن‌نینگ اصلی‌دور بیزلارگه تفــراغ

یقین بیلغیل جهان پر خطر غــــــه — کیلیب‌میز نیچه کون سودا ایتارغــه

ییتوشگاچ اوشبو شهر محترف‌گــا — یاییلدی کاروانی هر طـــرفــــگـــا

اوزین بیلگان‌لاری کیم یولگه سالدی — حَیَل‌سیز نقد عمرین قولغه آلـــدی

---

[1] اگرچه اونگده هم کورساتدیک، ینه‌ده مناسب کیلتوریشنی مناسب کوردیک، **یَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْن آدَم أُطْلُبْنِي تَجِدْنِي فَإِنْ وَجَدْتَنِي وَجَدْت كُلّ شَيْء وَإِنْ فُتُّك فَاتَك كُلّ شَيْء وَأَنَا أَحَبّ إِلَيْك مِنْ كُلّ شَيْء. [صـ ١٩٨، جـ٦، تفسير ابن كثير]، [صـ١٢٦، جـ١، الخلاصة فى شرح حديث الولى، إعداد: علي بن نايف الشحود]، [صـ١٢، جـ٤٠، جامع العلوم والحكم] محقق، تأليف: الإمام الحافظ الفقيه زين الدين أبي الفرج عبد الرحمن بن شهاب الدين البغدادي ثم الدمشقي الشهير بابن رجب المتوفى سنة [٧٩٥ هـ]**

اوروب يخشی دکانلار اوزره باشین میسّر قیلدیلار طاعت قماشـــــین

قیلیب سودالارینی چابک و چست سفر رختینی باغلاب قیلدیلار رست

قچان یوک قوی دیسه تیّار ایرور زاد کیرارلار یول‌لاریغه خرم و شـــــاد

ولیکن کارواندین بعضی انســـان کورار بول فانی اوینی باغ خنـــدان

کوروب یخشی انی نقش و نگارین اونوتقای‌لار اوشل کیلگان دیـاریـن

قولاق سالغای تغنّی و نواگـــــــه کونگول بیرگای هوس بیرله هوی‌گه

عجب مکاره‌دور دنیای فانــــــی مینگ الوان جلوه بیرلان آلدار آنــی

اوشل مکاره کیم سالسه قویونغـه سیونگاندین کیرار شیطان اویونغـه

کیرار انسان انی یلغان سوزیـــگا یوگورتور سرمهٔ غفلت کوزیـــغـه

گهی اویغانیب اوینی ایلاسه یـاد تلطف بیرله دیر ای آدمـــــــی‌زاد

آشوقمه بیر کونی سودا قیلورسن بو کون گر بولمسه تنگلا قیلورســن

بو آل ایله اوشل مکّارهٔ دیــــن ادا قیلغای جمیع نقد عمـــــرین

ادا قیلغاچ بساط عمرینی پـــاک بیرور رخصت قاشیدین چست و چالاک

اورار سیلی و دیر کیتگیل بو ییردین دیگای بیزار ایرورمن ســن‌دیک ایردین

نظر قیلمس فغان و ناله‌سیـــغـه اورار شتّه انی دنـــباله‌سیـــغـه

امیر کاروان اول دمده ییتـــغای انگا اصل وطن‌نی حکمین ایتگــای

فغان ایلار کیتارنی بیلگانیم یوق کیتارغه توشه پیدا قیلغانیم یــوق

فغان سود ایلامس اما او کس‌گــه قچان مهلت قویارلار بیر نفــس‌گه

قویولمای ایرکیغه ســودراب بقادین	**چیقارورلار جهان بی‌بقـــادیـــــن**
کیین قیتای دیسه بولمس مجالی	**کیتار اصلی وطنگه دست خالـــی**
بو دور ای آدم اوغلی حسب حالیــنگ	**باشینگدین آنچه اوتکان ماه و سالینگ**
قولاقغه تیقمه غفلت لتّه‌سینـــــی	**ییمه شیطان ملعون شتّه‌سینـــــی**
سیونمه گر سنی دنیا سویوبــدور	**سویوب‌من دیب کوزونگا قم قویوبــدور**
کیمه کورساتدی بول فانی وفــانی	**ازلدین دشمن جان بیلگیل آنـــی**

شرح: ای قورقوچی بنده! اولومنی یادلاب و آخرت‌نی ایسگا آلیب کیتار منزلنی استعدادین ایتیب انگا تیارلیک کورگیل (سن اولوب) مرقدینگ و قبرینگ لبیگا مردم خشت تیرمای توروب تفکر و تذکر ایشیگینی بیرکیتیب قویارسن‌مو؟ اوّلگی لَبِن لفظی خشت معنی‌سیده، ایکینچیسی کناره معنی‌سیده‌دور، گناه اوتونینی ییغیب‌سن، غفلتلی بنده انی یانیب کویدوروشیدین قورقمای و وهیمه قیلمای انی اوستیده یاتیب‌سن. هیمه اوتون، هیزم معنی‌سیده، وهیمه لفظی لغت عامیانه‌دور، صحیحی واهمه دور، معنی‌سی بو ییرده قورقوش (خوف) معنی‌سیده‌دور، اولومنی اوقی کمانیغه سویانیب سنی طرفینگا آتماق اوچون تیار و آماده تورگاندور، اول سنی طرفینگا قراب آتیلیب یانیب کویدورمسدین برون غفلت اویقوسیدین اویغانیب قاچغیل و توشۀ آخرت‌نی تهیه قیلغیل، غفلت اویقوسیدین اویغانمسدین توروب و زاد آخرتنی تهیه قیلماسدین ایلگاری اجل دامیغه گرفتار و انی اوتیغه یانسنگ، مبادا همه قیلگان ایشلارینگ و طاعت و عبادت‌لارینگ (نعوذ بالله بی‌ایمان اولماق سببی‌له) کل‌دیک توزوب **هَبَاء مَّنثُورًا** [الفرقان : ٢٣] بولماسون. اوّلگی اویانیب لفظی (او) اشارت (یانیب) یاناقدین آلینگان دور، آتش گرفته معنی‌سیده، ایکینچیسی اویغاناق‌نی مخففی بیداری معنی‌سیده‌دور، اوّلگی کل لفظی عربی (همه) معنی‌سیده، ایکینچیسی ترکی (رماد) خاکستر معنی‌سیده‌دور، قریب (پیر اولوب) اولومغه یقین‌لاشیب بورونغه غم شالی ایسی کیرمای توروب هوی و هوس مستلیگی‌دین اوزونگنی ساغ ایتگیل و غمینگنی ییگیل. اوّلگی بورون لفظی بینی (انف) معنی‌سیده، ایکینچیسی ایلگاری (مقدم) معنی‌سیده‌دور. اولوب پوست بدنینگ سونگاکینگه یاپوشمسدین ایلگاری اولومنی کوب یاد ایتماق و عمل صالح قیلماق بیرله اوزونگنی اولوم بیرله دوست ایلاغیل، چون یقینی و واقعی بیر امر مشاهددورکه انسان کیمنی کوبراق یاد ایلاب انی ذکر و فکریده بولسه، بالآخره انگا تاثیر ایتیب اول هم دوستلیک رشته‌سی بیرله باغلانور و هم عاقل کوزی

آچوق بیدار کیشی بیزلارگه وطن اصلی تفراغلیگینی آخر اولوب بیر آستیغه کومولوشیمیزنی بیلور، آیة: مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى [٥٥ : طه] بو سوزگه اشارت دور. ناظم رحمه الله قوییده‌گی ابیات‌لارده انسان‌لارنی بو دنیاگه کیلیب کیتیشی‌نی بیر جماعه سوداگرلار بیر شهرگه سودا-ساتوغ اوچون مؤقتی باریب سوداسینی قیلیب ینه اوز وطنیگه قیتماغیگه تشبیه و تمثیل ایتیب دیرلار: مونی یقین بیل‌که، بو پر خطر و اندوه دنیاگه دائمی تورماق اوچون کیلگانیمیز یوق، بلکه بیر نیچه کون آخرت سوداسینی ایتماققه سونگره انگا قیتماقغه کیلیب‌میز، کاروان اهلی بو کسب و کار شهریگه بیتوشگاچ هر طرفگه یاییلیب ایکّیگه بولوندی، بیر طائفه‌سی کیم الارنی الله اوز فضل و احسانی بیرله راه راست‌گه هدایت ایتیب و الار اوزلارینی عبودیت و بنده‌لیک بیرله تانیب و بیلیب‌دورلار. حَیَل‌سیز (بی‌توختاو) عمر اقچه‌سینی قولگه آلیب آخرت متاعینی ساتادیگان یخشی ذاتلار (انبیاء، علماء، اولیالار) دکانلاریغه باشینی اوروب طاعت قماشی و متاعینی میسر ایتیب قولگه کیلتیریب تیزدین چابک‌لیک بیرله سودالارینی قیلیب سفر رختی و اسبابینی محکم باغلاب درست قیلیب قویدیلار، قچان‌که قافله باشی یوکونگنی اولاغ اوستیغه آرت و یوکله و قوی دیسه زادلاری تیار و توشه‌لاری آماده دور، یوک‌لارینی آرتیب یول‌لاریغه شاد و خرم کیرورلار. (محترف لفظی فتح رأ ایله کسب و کار جایی و محلی معنی‌سیده، بعضی نسخه‌ده مقترف بول هم عین معنی‌نی افاده قیلور، و رُست محکم معنی‌سیده‌دور) اما ایکینچی طائفه و کاروانی‌لاردین بعضی کیشی بول دنیای فانی‌نی باغ خندان و انی نقش و نگارینی یخشی کوروب و انگا فریفته بولوب (آلدانیب) اصل کیلگان وطن لارینی و نیمه اوچون یراتیلگان‌لارینی اونوتگای‌لار و ایسیدین چیقارگای‌لار و دنیاده‌گی نغمه و عاشوله و یخشی آوازلارگه قولاق سالیب و هوی و هوس‌گه کونگول بیریب نفس شیطان دامیغه گرفتار اولغای‌لار، بو دنیای مکاره عجب فریب گر دور، مینگ خیل جلوه بیرله و رقم-رقم کورونوش ایله الارنی آلدار، اول مکاره بیرار کیشینی آلداب اوزیغه نایل ایتیب و ازدواجیغه طالب و راغب قیلیب قوینیغه سالیب و انی بالکل دامیغه ایلنتورسه شیطان لعین سُیونگانیدین اویونغه کیرار و انسان انی یلغان سوزیغه (آلدانیب]) کیرار و غفلت سرمه‌سینی انی کوزیغه یوگورتوروب بالکل اویقوغه سالار، گاهی اگر اویغانیب آخرت اوییینی یاد ایلاسه، انگا تلطف و مهربانلیک بیرلان دیر ای آدمیزاد کوب آشوقمه و شاشولمه حالا وقت‌دور آخر بیر کون سوداییںگنی قیلورسن، بو کون بولمسه ایرته‌گه قیلورسن! بو خیلده سرابگه اوخشش تگی یوق سوزلار و بی اساس وعده‌لار بیرله انی آلداب یوروب آخر اول مکاره انی عمه سرمایهٔ عمرینی ادا قیلیب و بساط زنده‌گانی‌سینی پاک-پاکیزه (بالکل توگاتیب سونگره تیزلیک بیرله آلدیدین رخصت بیریب قاولار و شفالاق بیرله اوروب بو بییردین کیتگیل و سندیک ایردین بیزار ایرورمن دیر؛ و انی ناله و افغانیغه نظر قیلمسدین انی آرقه‌سیغه شته‌لاب تیپار. (شتّه) تَشَدِّی-لَه ایاغ بیرله تیپماغ معنی‌سیده‌دور. اوشل دمده امیر

کاروان (عزرائیل علیه السلام) ییتیب کیلیب انگا اصل وطنگه قیتماق حکمینی ایتگای اول بیچاره من کیتیشیم‌نی بیلگانیم یوق و کیتماق اوچون زاد و راحله پیدا قیلغانیم یوق دیب آه و فغان و زاری ایلار، اما اول کیشی‌گه فغان و ناله فائده قیلمس و قچان انگا بیر نفس تاخیرگه مهلت قویارلار، و انی یقاسیدین سودراب، اوز اختیاریگه قویمای جهان بی‌بقادین انی بزور چیقارورلار، اگر کیین قایتای دیسه مجال و قوتی بولمسلیک سببی‌دین ناچار وطن اصلیگه دست خالی (بی‌توشه) کیتار. (ای بنی آدم) سنی حسب حالینگ بو دنیاده شو کبی دور و باشینگدین آنچه اوتکان آی و ییل‌لارینگ شونگا مطابق‌دور، لهذا باشینگه بو ایشلار کیلمسدین ایلگاری قولاقغه غفلت لته‌سینی تیقمسدین نصیحت ایشیتیب عمل صالح قیل و شیطان ملعونگه آلدانیب آخرده انی شته‌سینی ییمه‌غیل، اگر دنیوی ایشینگ بر اوج اولوب و دنیا سنگا یوز کیلتورسه، زینهار منی دنیا سویوبدور و یخشی کوروبدور دیب سویونمه و خوشحال بولمه. سنی اول مکاره سویوب من دیب آلداب کوزونگا غفلت قمینی قویوب کوزونگنی ایشدین چیقاریب کورالمایدورگان قیلیب‌دور. (ای برادر) بول دنیای فانی کیمگه وفا قیلدی‌که سن و من‌گه قیلسه، انی باید سن دشمن جانی ازلی بیلماغینگ کیراک. اوّلگی سویوبدور یخشی کوروبدور معنی‌سیده، ایکینچیسی هم شول معنی‌ده دور.

عمرنینگ فانی‌لیگی بیانیده

کیل ای مؤمن یقین بیلدینگ کیتارنی	حساب عمر بی‌سامان اوتارنـــــــــی
اوتار دنیا اوچون بولمه گرفتـــــــار	اولومسه ییغماغیل مانــند کفتـــــار
اگر دنیاگه حرصینگ بولسه فج‌سن	نجاست‌نی ییغارغه کالهمج ســـــــن
ایسیز عمرینگ نجس ییغماغ رهینده	قالورسن بیر کونی آخر تهینــــــــده
اورامچی‌دیک همیشه تار ایتارسن	قناعت‌سیزلیگینگ اظهار ایتارســن
قیلورسن رشتۀ جانینگ بیله قید	مگس‌دیک، موردیک قیلماق اوچون صید
سپورسه صاحب خانه به یکبـــار	اورامچی هم کیتار هم صید و هم تار
قالیب سن تنگه دیب احوال تنگه	مشقتلار باشینگه رنــگه رنــــگه

یوگورمه جیفه کوب ییغماقغه ییل، آی بولای دیب بای بساطینگ بیرماگیل بای

یقین بیلگیل مونی ای صاحب حال حریص ایرمس زیاد ایتگان بیله مال

حریص اول‌دور اگر دنیای فانی ییغای دیسه محبت بیرله آنی

اگر بولسه کیشیده مال سهلی کونگول بیرسه ایرور دنیانینگ اهلی

بساطیده بیر اریه قرصی بولسه ایرور دنیا ایلی گر حرصی بولسه

کیشی‌نینگ کونگلیده بو فانی بولسه ایرور دنیا ایلی بیر دانی بولسه

اگر بیر قلده یوز خروار زر دور اگر بولماسه مهری بی‌ضرر دور

اگر مینگ کوزه طلا توشسه کوزه قچان دولت بیلور اهل دل اوزه

قایو دور مهری یوق ایرنینگ نشانی بویورغان جاییغه صرف ایتسه آنی

دیسه مهریم یوق اما توتسه محکم ایرور یلغانچی اول فرزند آدم

کیشی مالی‌که بی‌احسان ایمسدور خدانینگ فضلی‌دور دنیا ایمسدور

دیمه دنیا چراغ آخرت دور خدایم‌دین نشان مغفرت‌دور

بضاعت بولسه هم کم ایله انفاق اوزوم دور برگی کم زردین سچوک‌راق

کیراک اهل کرم خلق ایتکالی جمع اوزیدین دمبدم کم ایتسه چون شمع

کیشینی اعتقادی بولسه سالم دیمس گور و کفن‌لیک دور بو مالیم

نی غم ایمانلی قُلنی اولگانیده تنیده بولمسه اوچ گز تنیده

سلامت اولسه ایمانی بیلان کس اگر عاری کومولسه عاری بولمس

کرملیک بنده‌سی گر بولسه چولده ایچار سو بولمسه بیر ذره قولده

قوپوب اولتورغالی قالمای مجالـــی	هلاکت پلّه‌سیغه ییتسه حالـــــی
اگر کوز یاشیچه سو تاپسه انــــده	قیلور یرمینی صرف اوزگا بنــــده
تاپیلسه لقمۀ جان و جگردیـــــن	دریغ ایتمس انی یار دگـــردیـــــن
کرم‌لیک بنده‌گا یلغوز ییگان آش	بولور خاک آغزیده بلکه بولور تــاش
شکر نوش ایتسه یلغوز تابماغای بهر	بولور قان آغزیده بلکه بولور زهــر
قرا سو ایچسه‌لار ایکّی بــــــرادر	کورار شربت‌چه بلکه آب کـــوثـر
ایکّی همدل ییسه بیر لقمه نان‌دیـن	سچوک بیلگای عسل‌دین بلکه جاندین
کیشی نان‌دیک قیلور احسانده خوییـن	آلور تنور ایچینده آب روییــــــن
قزیل یوزلیک بولوب چیققان زمانی	توشار خلق آغزیغه احسانی آنــــی
کولوب مهمان قاشیغه چیقغین ای قُـل	شجر میوه‌دین آلدین کورساتور گــل
اگر احسان ایتار بولسنگ ایشیت حرف	انی هم جاییغه قیلماق کیراک صرف
بیلیب بیر جاییغه کد یمــین نـــی	زراعت ایلامه شوره زمیــن‌نـــــی
یمان ییرگه انی صرف ایتمــه باری	بورینی ییرتاریغه بیرمــه یـــــاری

شرح: ای مؤمن یقین بیلورسن‌که بو دنیاده هیچکیم باقی قالمسدین آخر اجلی ییتکانده آخرت طرفیغه سفر قیلیب کیتار و بی‌سر و سامانلیک بیرلان اوتادیگان نیچه کونلیک خواب و خیال کبی عمر حسابینی هم بیلدینگ؛ لهذا بو دنیای فانی و اوتارگه دل باغلاب گرفتار اولوب محبت قیلمه! و کفتار کبی اولومتوک ییغماقغه عمر عزیزینگنی صرف ایتمه. (اولومسه لفظی اولومتوک کبی حرام اولوب قالگن حیوان‌لار جثه‌سیغه استعمال اولور) و کتفار عربیده ضَبع، ترکیده دولته دییلور، بوری کبی ییرتقوچ حیوانلاردین دور. اگر دنیا توپلاماقغه حرصینگ کوب بولسه فج (دنی و پست) سن، نجاست و پلیدینی ییغماغده همج قونغوزیغه اوخشای‌سن، ایسیز عمرینگ و حیف حیاتینگ که پلیدی و چتل ییغماغ یولیده اوتار، آخر بیر کونی اول نجاست آستیده قالیب اولورسن. (هَمَج) لفظی عربی پشه و پست کیشی و احمق نی ایتورلار، لاکن اصطلاح ماوراءالنهرده تیزک توپلای دیگان

قاره قونغوزنی ایتورلار، انی عادتی تیزکنی یومالاتیب اوییگه آلیب بارور اویینی آغزی تارلیگی سببی‌دین ایچیگه آلیب کیرالمسدین اول بیرگه توپلار، اکثر انی تگیده باسیلیب قالیب هلاک اولار. ناظم رحمه الله اهل دنیانی جمعلاگان مالینی اولگانده اوزی بیرله آلیب کتالمسلیگی و اول مال حرصی آخر سبب هلاکی بولوشینی اولومتوک ییغادیگان کفتار و نجاست توپلای‌دیگان قاره قونغوز حالیگه تشبیه ایتیب‌دورلار، بو ایکّیسی کمال حرص بیرله نجاستنی اویی آلدیگه توپلاب و انی ییماقگه (کوییپنچه) موفق اولمای رنج و مشقت تارتیب اولوب کیتار. اهل دنیا هم شولار کبی جیفۀ دنیانی حلال، حرام‌دین توپلاب و فرض بولگان زکوٰتینی بیرمای وصلۀ رحم قیلمای بیر کون فجاةً اولوب حسرت بیرله قبرگه کیتار و مالی قالار و حضورینی ورثه‌لاری کورار و حساب و عذابینی اول بیچاره تارتار، نعوذبالله من ذالک. ای برادر! همیشه اورگامچی دیک (دنیا قولغه کیلتورماق اوچون) شکار یولیغه تار دام ایتورسن و توزاق قویورسن و بی‌قناعتلیکینگنی آشکارا قیلورسن، رشتۀ جانینگ بیله قید و بند توزاتورسن و توزاق قویورسن، تاکه مگس (چبین) و مور (چَمِلی) دیک عاجز بی‌قوت حشرات‌لارنی صید ایتسنگ و الارنی دامینگ‌گه سالسنگ، اما (بیردین بیری) یکی یکباره صاحبخانه اویینی سپورسه همه قیلگان محنت ضائع اولوب اورگامچی و هم شکار و همده تار اورتادین کیتار. شو کبی شونچه حرص بیرلان مردمنی فریب بیریب آلداب توپلاگان دنیادین همیشه تمتع ایتیب قالمای‌سن، اجل ییتگاج صاحبخانه (الله جلّ شانه) دنیا اویینی سپوروب (سنی وجودینگدین پاک ایتیب) ظلم بیرله جمعلاگان مال و متاع‌لارینگنی هر کیم‌لارگه نصیب ایتگای و حساب و کتابی سنگا باقی قالغای، تنگه و طلا تاپامن و دنیا جمع قیلامن دیب تنگ و تار احوالگه قالیب‌سن بو یولده رنگ-برنگ مشقتلار و تورلوک زحمتلار باشینگ‌گه کیلماقده (ای بی‌خرد!) دنیا جیفه‌سینی ییغماقغه آی و ییل‌لار و هفته و کونلار یوگوروب بای بولای دیب بار بساط و سرمایه‌نگنی بای بیریب یوتقوزوب قویمه. اولگی تنگه لفظی درهم معنی‌سیده، ایکینچیسی (تار) و (ضیق‌لیک‌گه) معنی‌سیده‌دور، اوّلگی بای غنی معنی‌سیده، ایکینچیسی یوتقوزماق و قولدین بیرماق معنی‌سیده‌دور. بساط بو ییرده سرمایه معنی‌سیده‌دور، سرمایه عمردین کنایه‌دور، یعنی بای بولامن دیب قولونگده‌گی عمر عزیزینگنی (ضائع قیلیب) بای بیریب قویمه، قوییده‌گی ابیات‌لارده ناظم رحمه الله کیمنی اهل دنیا و حریص دیب ایتیلادی و او قنداغ کیشی دور، بیان ایتورلار. (ای صاحب حال) مونی یقین بیلگیل‌که بیر کیشینی مالی کوب بولسه انی حریص و اهل دنیا دییلمایدی، هرکیم دنیای فانینی محبت و حرص بیرله جمع‌لاسه و ییغسه اول کیشی حریص و اهل دنیادور، اگر بیر کیشینی آزگینه مالی بولوب انگا دل بیریب محبتی بولسه اول اهل دنیادور. (سهل آسان معنی‌سیده، اما بو ییرده کم و آزدین کنایه دور) بیراونی بساطیده بیر ارفه نانی بولوب، اگر انگا حرصی و محبتی بولسه اهل دنیادور، خلّص کلام شول‌که هر کیم‌نینگ کونگلیده بو دنیای فانی محبتی و حرصی جای آلگن بولسه، اگرچه دنیالیک وجهیدین بیر

دانی بولسه (ویا بولمسه‌ده) اهل دنیادور، اگر بیر قُل‌نینگ یوز خروار (ویا زیاده) زر و آلتونی بولسه، اما دلیده انی مهری بولمسه بی‌ضرر دور و اول کیشی اهل دنیا ایمسدور و یا بیر اهل دل (اهل‌الله) کوزیگه مینگ کوزه طلا توشوب انگا مالک اولسه انی قچان دولت بیلور و انگا قچان مهر قویور، بلکه انی جای جاییگه خرج قیلور. اوّلگی کوزه سو ایدیشی مشهور دور، ایکینچیسی (کوزگه)نی مخففی چشمگه معنیسیده دور. دنیانینگ مهر و محبتی یوق کیشی‌نینگ نشانه و علامتی قیسی دور؟ مالی نینگ شریعت بویورغان جاییگه صرف ایتسه و زکات و صدقاتینی پوره بیرسه (مهری یوقلیگیغه علامه‌دور) بیر کیشی دنیا مهری و محبتی منده یوق دیسه، اما جاییگه صرف ایتمسدین محکم توتسه اول کیشی یلغانچی‌دور، هر کیم‌نینگ مالی کیم احسان‌دین خالی بولمسه (و صدقات واجبه و نافله‌سی ادا ایتیلسه) اول مال دنیای مذموم ایمسدور، بلکه خدانی فضل و احسانی دور، انداغ مالنی دنیا دیمه! اول چراغ آخرت و الله طرفیدین نشانهٔ رحمت و علامهٔ مغفرت دور.

تنبیه: ناظم [رحمه الله] تقریرلاریدین معلوم بولدی‌که دنیا بالذات یمان ایمسدور، بلکه انگا حرص قویماق و محبت ایتماق و نامشروع ییرلاردین جمعلاماق و خدا و رسول بویورگان جایلارگه صرف ایتمای باسیب اولتورماق یماندور، اگر انسان‌نی نیتی برکسب حلال قیلیب اهل و اولادینی نفقه‌سینی تاپماق و سوال‌دین سقلانماق بولوب و زکوٰة و خیراتینی مستحق کیشیلارگه بیرسه و انی محبتی و حرصی دلیده بولمسه بو خیلده دنیا مذموم ایمسدور، بلکه، **نِعْمَ المال الصالح مع الرجل الصالح** [۳۲۱۰ : صحیح ابن حبان]، [۱۷۷۹۸ : مسند احمد] تحتیگه داخل دور، بضاعت و مالینگ کم بولسه هم الله یولیده قدرتینگ ییتکانیچه انفاق ایله و توگاب قالور دیب غم ییمه (چونکه خدای متعال بیرینگه ییتّی یوز بلکه مضاعف عوض بیرور، آیة: **مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّئَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاء** [۲۶۱ : البقرة] بو سوزگه اشارت دور) زیراکه برگی کم رز (تاک) نی اوزومی سچوک‌راق و شیرین‌راق دور، شو کبی مال کم‌دین خدا یولیده بیرماقنی ثوابی کوب‌راق‌دور. اهل کرم کیشی‌لار مردمنی اطرافیغه توپلاماق اوچون شمع کبی اوزیدین دمبدم کم قیلماغی کیراک و احسانی الارغه جاری بولماغی لازم. انسان‌نی اعتقادی خدانی رزاقلیکیغه صحیح و درست بولسه، قورقمسدین مالینی خدا یولیده بیرور، منی بو مالیم گور و کفن‌لیگیم دور دیمس، چونکه مؤمن و مسلمان بنده‌نی اولگانیده انی تنیده اوچ گز تنیده (بوز) بولمسه نیمه غم‌دور. اوّلگی تنیده بدنیده معنی‌سیده، ایکینچیسی توقولگان نمرسه معنی‌سیده، اما بو ییرده بوز مراددور، چونکه کفن‌نی آق نمرسه‌دین قیلورلار. بیر کیشی ایمانی بیرله سلامت اولسه اگر انی قبرگه یلانغاچ کومولسه انی اوچون هیچ عار و ننگ ایرمس، بلکه انی عاری و گناهی تیریکلارغه متوجه دور. کرملیک کیشی چول و بیاباندە بولوب قولیده بیر قطره ایچماق

اوچون سو موجود بولمسه توروب اولتورماقغه و حرکت قیلماقغه مجالی و قوتی قالمای حالی هلاک بولوشی پلّه‌سیغه و وقتیغه ییتسه شو حالده اگر کوز یاشیچه (آزگینه) سو تاپسه یرمینی باشقه بیر چوللاگان کیشیگه صرف قیلور و یا بیر لقمه نان جگر و جاندین عزیز کوب مشقتلار بیرله قولگه کیلسه انی ینه باشقه رفیقی‌دین دریغ ایتمس و مضایقه قیلمس، خلص کلام شولکه، کرم‌لیک کیشیگه یلغوز ییگان آش و نانی انگا لذت بیرمایدور و آغزیده تفراغنی چیناگاندیک بلکه تاشنی ییگاندیک بولور و یلغوز شکردیک شیرین نمرسه نی ییسه، اندین بهره‌ور بولمسدین آغزیده قان بلکه زهر اولور، ایکّی برادر و رفیق (باشقه طعام یوقلیگی‌دین)(قرا سو [خالص سو) ایچسه‌لار انی شربت شیرین بلکه آب کوثرچه کورارلار ویا الار بیر لقمه نان ییسه‌لار انی عسلدین بلکه جاندین کوره شیرین‌راق بیلورلار. باید انسان خلق و خوییني احسان و کرم بابیده نان دیک قیلسه و صاحب ایثار اولسه، چونکه نان تنورده محبوس و اوت قیزیغی بیرله معذب بولسه‌ده اوز آبروییني آلور و ساقلار و تنوردین قیزیل یوزلیک بولوب چیقغان زمان احسانی خلق آغزیغه توشار. عادتده تنورده نان یوزیغه سو سپورلار نان چیرایلیک بولسون و یوزی قیزارسون دیب. ناظم شونگه اشارت قیلیب دورلار. (ای برادر) مهمان قاشیغه کولوب چیقغیل درخت کبی که میوه‌دین ایلگاری گل کورساتور، احسان و کرم قیلماق بولسنگ منی سوزوم و حرفیم‌نی ایشیت و نصیحتیم‌نی قولاقغه آل مشقتلار بیلان تاپگان پول و مالنی جاییگه صرف قیلماق کیراک و مستحق کیشی‌لارنی تاپیب بیرماق لازم، عرق جبین و کدّیمین بیرله تاپگن پولنی جاییگه بیلیب بیرگیل و ناجایه خرج ایتیب و غیر مستحق کیشی‌لارگه صرف ایتیب شوره‌زار ییرنی زراعت ایلاب اندین حاصل آلالمگان کیشی‌دیک قیلگان احسانینگ اجریدین محروم قالمه، مالینگنی بهرحال یمان ییرگه و یمان کیشیگه صرف ایتمه و بوری کبی ییرتقوچ یمانلارنی ییرتاریغه و مردمنی اذیت قیلاریگه یاری بیرمه. کدیمین دست رنج (قول زحمتی) و باری لفظی بهر حال، القصه معنی‌سیده کلمۀ تقلیل دور.

نفس شوم بیانیده

کیل ای کس بولمه اکنون تـــابع نفس　　سولور اخشام صبا بو گردن غفــــس

همه طاعتلارینگ خوبــی و صافـــی　　یقین بیلسنگ ایرور نفسینگ خلافی

قویار کج‌لیکغه دائم نفــس بد یـــوز　　قچان او توز یانار یالبارسنگ اوتـــوز

ایرور نفسینگ دماغی طــرفه ییل‌لیک　　قچان ایل‌لیک قیلور یالبارسنگ ایللیک

اوزونگ پست ایلاسـنگ نفسینگ زبردست	باشینگ چیناب سالور چون اشتر مست

**برونغه باد کبر ایسمای برون‌دیـــــن	برونذوق سال انگا قوپمای اوروندیــن**

**ریاضت بندیغه برگیـــــت ایاغـــین	کوتارمه باشیدین تقوی تیــاغـــــین**

**ییقیلیب قالماغودیک بیر ییمیش‌نی	زیاده ایلا کم-کم قتیغ ایــــش‌نـــی**

**قویوب اندازۀ حالیـــــچه یوکنــــــی	عبادت یولیغه کونـــــدور بو لــوکنی**

**بو محنت بیــــرله اول امّـــــارۀ دون	نه بولغای مطمئنه بولســـــــه بیــر کون**

سیمیز کوب قیلمه بــو تیشلاک ایتینگنی	**قوتوروب یارمغای ناگه بیتیــنگ‌نـــی**

**ایلان‌نینگ اسرادینگ نیچه ییل آنی	اولوغ بولغان ساری اوستــی زیانـــــی**

**اوتوب دور قول بیلان بوینین توتاردین	خطردور کوچ قیلیب باشینــگ یوتاردین**

**ییتیب دور قویغالی کوکسین یوزونگا	کیمه دیرسن اوزونگ قیلدینــگ اوزونگا**

**دلا قوب حالی هم توتمه اوزونگ سست	بیلینگ‌گه باغله همت فوطه‌ســین رست**

توکّل سیفی‌نی صدق ایلگینـــــه آل	قیل ایچنی خالص اندین سونگ قیلیچ سال

**تعجب بیلمه فضـــــــل بــی‌بهــــادین	خلاص ایتسه مونینگ‌دیک اژدهــادین**

**غرض مونداغ عــدونی قیلمــــه فــربه	اگر کیلسه قولونگدین قطع ســـر بــه**

**سیمورسه نفس اگر ایچماک ییمک‌دین	یوز آنچه ایت آلور یخشی دیمک‌دین**

**ینه یوقاری اوتمکدین بیرور بــــــهر	بو نفس جاهله دنیای بد قـــــــــــهر**

**اوتور من دیب اوتارده بولماغیل شاد	اوتونگ دیدی اوتونگ آلغای بو جلّاد**

**کیشی بیلسه رضا شهدینی ذوقیــن	بیلور بیردیک مجالس تحت و فوقین**

تورار اوز حالیده بسیار و کـــــمده　　　یوروشین بوزمغای هیچ شاد و غمده

کیشی کورسه خدادین جز و کـل‌نی　　　بیلور خیریت اول عزت و ذل‌نـــــی

ایرور حالاکه باب توبــــــه مفتـوح　　　یمان نفسینگنی قیلغیل تابــع روح

اگر نفسینگ سنی ییتمیش باشینگدین　　　نه بولغای فائده ییتمیش یاشینگدین

اگر نفسینگ مرادین ایستامک سن　　　اگر سکسان‌گه عمرینگ ییتسه سک‌سن

ازل کوندین اگرچه خوفی یوق ســن　　　اگر توقسان گه ییتسنگ کونگلی توق‌سن

ازل‌دین قیلسه کیمنی کونگلینی ریش　　　دیگای اون بیش یاشین کوب بلکه اون بیــش

شرح: ای برادر حالاکه یاشینگ بیر جایگه باردی نفسگه پیرو بولمسدین انی تبعیتی‌دین اوزونگنی ساقلا، ایرته و کیچ اولوم پیکی یتوشسه بول یوغان گردن‌لار سولوب قیزیل یوزلار سارغایور، همه طاعت‌لارنی یخشی و صفاسی یقین بیلسنگ نفسینگ خلافیده ایرور، چونکه نفس هیچ یخشی یولگه باشلامس، اگر ظاهری یخشی بولسه باطنیده یمانلیک مرکوز اولور، لهذا همه وقت نفسگه مخالفت ده بولماق جهاد اکبردور، امام بوصیری رحمةالله علیه قصیدهٔ برده‌ده ایتورلار:

وخالف النفس والشیطان واعصــهما　　　وان هما محضـــاک النصــح فاتّهم

یمان نفسینگ همیشه ایگریلیکغه یوز قویوب و کجرولیکغه منهمک‌دور، اگر اوتوز بار یالینیب یالبارسنگ و اصرار ایتسنگ هم قچان او توزوک یولغه یانار و قایتار. اوّلگی اوتوز لفظی (او) ضمیر غائب نفسگه راجع (توز) توزوک یخشی و درست معنی‌سیده‌دور، ایکینچیسی عدد ثلاثون (سی) معنی‌سیده، یانار قیتار معنی‌سیده دور، نفسینگ دیماغی عجب ییللیک‌دور و باد کبر ایله تولوب دور، انگا ایلیک بار یالینیب یالبارسنگ هم قچان سنگا ایل‌لیک قیلور و مطیع اولور، بلکه سرکش‌لیکغه ادامه بیرور (ییل) لفظی باد شمال معنی‌سیده. اوّلگی ایل‌لیک لفظی (ایل) اهل (اوز) معنی‌سیده و (لیک) لفظی ترکیده نسبت اوچون مستعمل دور، ایکینچیسی عدد خمسون (پنجاه) معنی‌سیده‌دور. نفسینگ نی بویروغینی همه‌سینی قیلیب انی آمر و زبردست و اوزونگنی مأمور و زیردست و مطیع و فرمانبردار ایلاسنگ آخرالامر مست تیوه کبی باشینگنی چیناب سالیب سنی هلاک ایتور، شونینگ اوچون نفس تیوه مزاجینگ بورنیغه کبر شمالی ییتمای و مست و غرور اولمسدین ایلگاری انی

بورنیغه (اورنیدین قوپمای و تورمای توروب) بوروندوق یغاچینی سالیب اوزینگه مطیع ایلاماقغه کوشش قیل (بُروندوق) تیوەنی بورنینی تیشیب انگا اوتگازیلادیگان یغاچ دور، انگا ایپ باغلاب تیوەنی تارتورلار. و ریاضت بندی بیرله بو نفس سرکشنی ایاغینی محکم باغلاب و تقوی تیاغینی باشیدین کوتارمه و انگا ییمیشینی ییقیلیب قالماغودیک و اولماگودیک بیریب انی اوستیگه قتیغ ایشنی و ریاضت و عبادت شاقەنی کم-کم زیاده ایتیب کوتارگانیچه و اندازۀ حالیچه یوک قویوب بو تیوۀ قوی هیکل کبی نفسینگ نی طاعت و عبادت یولیغه سالیب انی ریاضتگه کوندورگیل! اول نفس امّاره بالسّوء بو خیلده کوشش و محنتلار بیرله شایدکه بیر کون نفس مطمأنّه لیکغه ایلانسه [لوک فارسی تیوۀ قوی هیکلنی ایتیلور.] خواهلاگان طعامینی بیریب بو تیشلاگوچ ایتینگنی سیمیرتورمه، مبادا قوتوروب بیتینگنی یارمغای و هلاکینگا سبب بولمغای (ناظم رحمه الله نفسنی اوّل قوّتلیک مست تیوەگه سونگره قوتورگان ایتگا و قوییدەگی ابیاتلارده ییلان و اژدهاگه تشبیه ایتیب دورلار) ییلان کبی ضررلیک نفسینگنی نیچه ییللار باقیب اسرادینگ و ساقلادینگ، اولوغ و کتّه بولغان ساری انی ضرری اوسوب کوپاییب باردی و قول بیرلان بوینینی توتوب نظر آستیده ساقلاش وقتیدین اوتوب باره باره زوراییب و کوچاییب کتّه بولوب باشینگنی یوتوب هلاک ایتماغیدین خطر بار، بو دشمننی عاجز کوروب بیپروا بولماغینگ اثریده کوکسینی یوزونگه قویماق درجەسیغه ییتیبدور و زهر سالماق خطری قویدور، بو حسرتنی کیمگه دیرسن و کیمدین شکایت قیلەسن اوزونگا اوزونگ قیلدینگ، ایشنی وقتیدین اوتکاردینگ. [ییلان] حیّه [مار] معنیسیده، (ییل) سنه معنیسیدەدور، (آنی) فارسیده (اورا) معنیسیدەدور. ای صاحبدل! حالا هم وقتی دور اوزونگنی سست توتمسدین غیرت قیلیب اورنینگدین قوبغیل و تورغیل و همت ییل باغی بیرله بیلینگنی محکم باغلاغیل و توکّل قیلیچینی صدق (راستی) قولیغه آل و ایچینگنی (دلینگنی) غل و غش، حسد و کینه و شولار کبی اخلاق ذمیمەدین صاف قیلیب اندین سونگره نفس کافرگه قیلیچ سالیب جهاد اکبرنی شروع قیل. اوّلگی قیلیچ لفظی (قیل) بکن معنیسیده قیلماقدین امردور و (ایچ) درون (باطن) معنیسیده مرکب دور. ایکینچیسی سیف (شمشیر) معنیسیدەدور. فضل و مرحمت بیبها (بیحساب) بیقیمت الهیدین مونینگدیک اژدهادین خلاص ایتماغینی تعجب بیلمه و اوزاغ کورمه، بو قدر سوزنی چوزوب تاکید ایتماغدین غرض شولکه مونداغ دشمننی فربه قیلمه (سیمیرتورمه) اگر قولونگدین کیلسه باشینی اوزوب اولدورگانینگ و انی شریدین بالکل قوتولگانینگ یخشیراغدور، اگرچه نفس یخشی ایچمک، یخشی کییمک، یخشی ییمکدین سیمورسەده آدملارنی بو کیشی کوب یخشی آدم عالم فاضل و غیره سوزلاریدین انگا یوز برابر سیمورور، روایت آلور و هم دنیای بدقهر بو نفس جاهلگه مجلسلارنی یوقاریسیگه اوتماک بیرله بهره بیرور و نفس موندین لذت آلور مجلسنی توریگه و یوقاریسیگه اوتورمن دیب بو اوتماغده شاد و خرسند بولماگیل،

سنی یوقاری اوتونگ و مجلس توری سیزنی جاییگیز دیب خوب شیشیریب توروب کبر و هوی گه مغرور ایتیب آخر هلاک ایتیب قارنینگنی یاریب اوتونگنی آلغای و مقصودیغه ییتگای. اوّلگی اوتونگ لفظی بگذرید معنی‌سیده امردور، ایکینچیسی (اوت) تلخه (حراره) معنی‌سیده (نگ) خطاب بیرله مرکب‌دور. هرکیم‌که مقام رضانی حاصل قیلیب انی عسلی‌دین تاتگن بولسه اول کیشی مجلس‌لارنی قویی و یوقاری و آستی و اوستینی بیر دیک بیلور. سنت رسول الله گه مطابق قیسی ییرده جای تاپیلسه اولتورور و مالی کوب بولوب حالت غنا روی بیرسه و یا حالت فقرگه دچار اولوب دنیاسی کم بولسه بیر حالده تورور، و شادلیک و غم یوز کیلتورگانده متانت کورساتیب هیچ یوروشینی بوزمغای و سبک سرلیک و یینگیل‌لیک قیلماغای چونکه هر کیم آز و کوب جزء و کل‌نی بلکه همه ایشنی الله‌دین کورسه، اول کیشی قضاء و قدر الهی اثریده باشیگه کیلگان عزت و ذلت همه‌سین خیر دیب بیلور، (ای برادر!) حالاکه آفتاب غرب‌دین طلوع ایتمای و جانینگ حلقومگه کیلیب غرغره حالتیگه ییتمای توبه ایشیگی آچوقلیگینی غنیمت بیلیب یمان نفسینگ‌نی روحگه تابع ایتیب، انی مطمأنة ایتماقغه اورونغیل، اگر نفسینگ هوا و هوس و یمان یوللرگه باشلب و خواهشاتیگه سنی تابع ایتیب، باشینگ‌گه ییتیب هلاکت‌گه یقین‌لاشتورگان بولسه سنی موسفیدلیکغه ییتیب ییتمیش یاشینگدین نیمه فایده. اوّلگی ییتمیش لفظی هلاک ایتمیش معنی‌سیده عرف‌ده فلانی فلانی‌نی باشیگه ییتدی دییلور، یعنی انی هلاک ایتدی، ایکینچیسی سبعون (هفتاد) معنی‌سیده عدددور. اگر تمام عمرینگده خواهشات نفس آرقه‌سیده و هوی و هوس کیتیده یوروب همیشه نفس مرادینی ایستماقده بولسنگ اگر موی سفید اولوب قریب عمرینگ سکسان‌گه ییتسه‌ده مثل سگ (ایت)سن، چونکه ایت هم نفسی آرقه‌سیده سرگردان دور، هر ایکی‌لارینگنی اراالارینگده قرق یوقدور. اولگی سکسن ثمانون (هشتاد) معنی‌سیده، ایکینچیسی (سک) ایت یا کلب معنی‌سیده و (سن) تو معنی‌سیده مرکب دور. اگر ازلده لوح المحفوظ گه یازیلگان سرنوشتینگدین خوفی یوق بیغم سن و خاتمه نیمه بولوری دین قورقمای بی‌پروا یورورسن، اگر توقسان یاشگه ییتسنگ و اواخر حیاتگه یقینلاشسنگ، لاکن دلینگده خاتمه خوفی و حضور الهی‌گه بارماق و پیش بولماق غمی یوقلیگی سببیدین کونگلی توق مغرورسن. اولگی توقسان (تسعون، نود) معنی‌سیده‌دور، ایکینچیسی (توق) شبعان (سیر) معنی‌سیده و (سن) تو معنی‌سیده مرکب دور. الله جلّ شانه هر کیمنی کونگلینی ازلدین ریش و مجروح ایتیب و خوف خاتمه و سرنوشت همیشه دلیده بولسه دنیاگه چندان علاقه‌سی بولمسدین انگا دل باغلامغای، اون بیش یاشینی کوب دیگای، بلکه اون یاشینی بیش و زیاده بیلگای. اولگی اون بیش پانزده، خمسةعشر معنی‌سیده عدد دور، ایکینچیسی (اون) ده، عشر معنی‌سیده عدد و (بیش) زیاده، کوب معنی‌سیده‌دور.

بنده عهدیده تورماقی بیانیده

کیل ای صادق‌که قیلدینگ صدق لافین	اولانچه قیلماغیل وعده خالفیـــــــن
خلاف ایتکان زبون‌لاردین زبون‌دور	بو دنیا و او دنیــــا سرنـــــــگون دور
خلایق آلدیده کـــــوتـــه زبان‌دور	خدا درگاهیده اندین یمـــــــان‌دور
خلاف ایتسنگ اگر ایغان سوزونگدین	کوتار ایرککلیگ آتینی اوزونگـدین
دادک قیغاچی دستارینگدین آرتوق	سنی یوق بولگانینگ بارینگدین آرتوق
چیقارمغیل آغوزدین قیلمس ایشنی	قیلورمن دیمه قولدین کیلمس ایشنی
آغوزدین چیقسه سوز قیتارمغیل قاش	اگرچه کیتسه هم اول سوز اوچون باش
کیراک ایرمن دیگان نی وعده سی توز	اگر توز بولمسه اندین کونگـــول اوز
یقین بیلگیل‌که توزلیکدین عـصانی	ایرانلار آلدیلار اونگ قولغـــه آنـــی
خصوصاً توز کیراک ایر اعتـــــقادی	بولورمی ایگری هیچ مسجد عــمادی
سوزین بوزغان کیشینی یخشی ایرلار	قوسوب قیته انی ایچگانچه دیــــرلار
قایو طیّب کیشی ایچگای قَیی‌دیــن	تیریک سن قالمغیل عهدینگ پَیی‌دین
مبادا اوزسنگ اقوال عقودینــــــگ	توکولوب قالمغای یقغان نقودینـــگ

شرح: ای بندهٔ صادق وقتیگه راست‌گویلیک و درست عهدلیک دعوی‌سینی قیلیب لاف اوردینگ، بایدکه اولگونچه بو قیلگان عهدینگ و وعده‌نگ‌گه خلاف قیلمه. چونکه وعده خلافلیک ایتکان کیشی زبون‌لارنی زبونی و پست‌لارنی پستی‌دور، بو دنیاده وعده قیلگان کیشی آلدیده و آخرتده محشرگاه‌ده الله حضوریده سرنگون و شرمنده دور، مردم آلدیده تیلی کلته و الله درگاهیده حالی موندین یمان‌راق‌دور، ای برادر اگر ایغان و وعده قیلگان سوزونگدین و عهدینگ‌دین یانیب انگا خلاف ایتسنگ و عهدینگ ده تورماسنگ اوزونگ‌دین ایرککلیک و مردلیک آتینی کوتار، و مسلمان کامل‌لار قطاریدین چیق و منافق‌لار صفیگه کیر [حدیث شریف‌ده کیلگاندور،

منافق‌نی علامتی اوچ دور: وقتیکه سوزلاسه یلغان ایتور، و وعده قیلسه خلاف ایتار و امانت قویولسه خیانت قیلور[1] وقتیکه عهدینگ و قولینگ‌ده تورمسنگ باشینگغه شرف دستاری و سلّه‌سین اوراب یورمه! بیر قری قُلنی باغلاگان قِیبغ بیلباغی سنی بو دستار و سلّنگدین آرتوق دور و بو بی‌قَول و بی‌عهدلیک بیرله دنیاده تیریک یورگانینگ‌دین و بارلیگینگدین اولوب صفحۂ دنیادین یوق بولگانینگ یخشی‌راغ‌دور (دادُک) (قری قُل معنی‌سیده (قِیغاچ) رومال و بیلباغ معنی‌سیده و قِیغ هم دییلور، چونکه انی ایکّی برجیدین اوشلاب قیغاچ قیلیب بیلگه باغلانور. قیلمس ایشنی قیلورمن دیب آغوزدین چیقاریب وعده قیلمه و قولونگدین کیلمس ایشنی قیلورمن دیمه، هرگاه بیر ایشنی قیلامن دیب آغزینگدین چیقسه و وعده قیلسنگ اندین قاش قیتارمغیل و سوزونگدین قیتماغیل، اگرچه اول سوز و وعده‌گه وفا قیلیش اوچون باشینگ کیتسه هم، ایر من دیب مردلیک لافینی اورگان کیشینی وعده‌سی توزوک و درست بولماغی کیراک، اگر هر کیمنی وعده و قولی راست و صحیح بولمسه انداغ کیشی‌نی دوستلیگیدن کونگول اوزغیل، مونی هم یقین بیل عصا چوب‌نی راستلیگیدین ایرانلار و مردخدالار انی اونگ قول‌لاریگه آلیب یورورلار و عزیز ساقلایورلار، خصوصاً انسان‌نی اعتقادی صحیح و اهل سنت اعتقادلاریگه برابر و راست بولماغی لازم، زیراکه مسلمانلیکنی اساسی و تهدابی اعتقاد درست و صحیح دور، هیچ مسجدنی عمادی (ستونی) ایگری بولمس، لهذا مسلمان‌نینگ اعتقادی هم توغری بولماغی لازم، یخشی ذات‌لار سوزین و عهدین بوزوب قیتگان کیشی‌نی اوزی قَی قیلیب قوسوب ینه قیته‌دین انی ایچکان کیشی‌گه اوخشاتورلار، قیسی پاک و طیب کیشی اوز قَیی‌دین ایچار، هرگز ایچمس، لهذا تا تیریک بارسن، عهدینگ‌نی بوزمسلیک پَیی‌دین و آرقه‌سیدین قالمغیل و هرگز سوزونگنی بوزمغیل، مبادا عهدینگ و سوزونگ‌دین یانیب دُر کبی سوزلارینگ گردن بندینی ایپینی اوزوب قویسنگ یقغان نقود و جواهراتینگ توکولوب یوقالیب قالمغای و بدعهدلیک سببی‌دین قیلگان اعمال صالحه‌لارینگ ثوابی حبطه اولوب کیتمغای. عقود عِقد جمعی گردن بند معنی‌سیده‌دور، نقود نقد جمعی اقچه و پول معنی‌سیده‌دور، بو ییرده ثواب‌دین کنایه‌دور.

حکایت اسماعیل علیه السلام

خلیل اوغلی‌که اسماعیل دور ای سعد	انی یاد ایتدی تنگریم صادق الوعــد
انینگ صادقلیغین ای آدمیــــــزاد	قیلیب دور بیر حکایت قیلغوچی یاد

[1] آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلاَثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ (حدیث ۲۲۰ : صحیح مسلم)

بارور ایردی اوشل شه بیر طرفــــگه   یولوقتی مؤمنی اول باشرف‌گــــــه

دیدی تورسنگ بو ییرده ای نکو کار   اویومده یعنی بعضی ایشلاریم بـــار

باریب کیلسم قوشولسـم سیزگه مِن بعد   تورای دیب وعده قیلدی صادق الوعـد

کیلورمن دیب قاشیدین کیتگان اول کس   اونوتدی وعده‌سینی بولدی کیلـمس

قیلیب‌من وعده دیب اول صاحب راز   او ییرده آلتی ییل اولتوردی قیـش، یاز

اوشل وعده اونوتگان‌نی گــــذاری   ییتوشدی آلتی ییلدین سونگره بـاری

اوشل وعده اوچون تورغاننی بیلدی   اویات بادی بیلان توتدیک توکولدی

آغوزدین دفتر اعذارین آچـــــدی   دُر اشکین اياغ آستیغه ساچـــــدی

ذبیح الله انگا لطف ایتدی چنـــدان   ایدی چون غنچه گل‌دیک بولدی خندان

سچوک تیلنی انگا صرف ایتدی چون بال   انا وعده انا عفـــو و انـــا حـــال!

کیشینی وعده‌سی چون بولمسه راست   محبت عهدین اندین قیلمه در خواست

ایشانمه ایغانیـــــغه ای خردمـــند   اگر چندی‌که اول یاد ایتسه سوگنـد

سوزین بوزغان کیشی بوزمس‌مو ایمان   او کیمسه بیرله قیلمه عهد و پیـمان

اگر توزلوک بیلان برپا بولورســـــن   الف‌دیک جان ایچینده جا بولورسـن

اگر کج بولسه افعالینگ بودون‌دیک   قالورسن بلکه قان آستیده نون‌دیک

قیلیچ باشینگه کیلسه آیمه یلغـــان   اولومدین دور بتر چونکـه اویالــغان

اگر یلغانچی‌لیکده اوتسه آتینـــگ   قیامت کون نچوک بولغای اویاتیـنگ

نجس مردار ایمس یلغانچی‌لیغدیـــن   مسلمان‌لیغده شرم ایت بو قیلیغدین

شریعت حکمی بیرله ای نکـــــو رای گهی چین سوزنی هم کونگلونگده قیـل جای

نمیمه‌نی یمان ایـدی شـــــهِ دیــــن سخن چین بولسه هم بولمه سخن چین

شرح: حضرت اسماعیل علیه السلام که حضرت ابراهیم خلیل الله اوغلی‌لاری دورلار، الله اول ذات‌نی قرآن کریم‌ده صادق الوعد دیب یاد ایتدی: **وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولاً نَّبِيًّا** [٥٤ : مریم] اول جانبنی عهد و سوزلاریده صادق و راستلیک‌لارینی بیر حکایت ایتغوچی ذکر ایتیب‌دور، اول کیشی بیر طرفگه باریب تورگان‌لاریده بیر مؤمن یولوقوب دیدی‌که بو ییرده بیر آز توختاب تورسنگیز اویومده بعضی ایشلاریم بار باریب اول ایشنی قیلیب کیلیب سونگره سیزگه قوشولوب بیرگه بارساک، اول صادق الوعد من تورای دیب وعده قیلدیلار، اول کیشی قیلگان وعده‌سینی اونوتوب کیلمادی، اول صاحب راز (اسماعیل علیه السلام) وعده قیلیب من دیب او ییرده آلتی ییل قیش و یاز اولتوردیلار، اول وعده‌سینی اونوتگان کیشینی آلتی ییلدین سونگره اول طرفگه یولی توشدی اول ذاتنی اوشل وعده اوچون تورگانلارینی بیلیب اویات و حیا شمالی بیرله توت‌دیک توکولدی (کوب خجالت بولدی) آغزی‌دین معذرت دفترینی آچیب، من اونوتدوم، فراموش قیلدیم، منی بغشلای‌سیز دیب عذر ایتماقغه شروع قیلدی و ییغلاب دُر دیک کوز یاشینی ایاغ آستیغه ساچیب توردی اول ذبیح الله انگا بو قدر التفات و مهربان‌لیک کورساتدیلارکه، غنچه‌دیک سیقیلیب تورگان کیشی گل‌دیک آچیلیب انگا انبساط و یازیلیش حاصل اولدی، اول ذات عسل‌دیک سچوک تیللارینی انی خوش و خرم ایتماقگه صرف ایتدی‌لار، تاکه اول خرسندلیک بیرله آلدی‌لاریدین مرخص اولدی. انا وعده‌گه وفا، انا خطا و سهو و غفلت‌دین گذشت و عفو، انا حال نیک‌مآل مونداغ بولور. هرکیم‌نی قیلگان وعده‌سی صحیح و راست بولمسه عهد مودت و محبت و اخوت‌نی اندین در خواست و طلب قیلمه و انی ایغان سوزیغه اگرچه قسم یاد قیلسه‌ده ایشانمغیل، چونکه سوزینی و عهدینی بوزگان کیشی قسمینی بوزمس‌مو؟ البتّه بوزار، انداغ بدعهد و بدقول کیشی بیرله عهد و مودت باغلامه و انی قولیگه باور قیلمه! اگر توزلوک و راستلیک بیرلان ثابت و استوار و برپا بولسنگ الف‌دیک جان ایچیگه جا بولورسن و همه‌گه محبوب و مقبول اولورسن، اما بالعکس افعال و کردارینگ بو دنیای دون کجرفتاردیک ایگری بولسه نون کبی قان آستیده قالیب پست و خوار بولورسن، لفظ نون کتابتیده کجلیک بار و قان لفظیده آخرِ حروف‌دور، جان ایچینده جا بولورسن دیگانی همه‌گه محبوب اولورسن‌دین کنایه‌دور، و قان آستیده نون‌دیک قالورسن دیگانی پست و خوار و ذلیل بولورسن دین کنایه‌دور، باشینگه قیلیچ کیلسه‌ده یلغان ایَماغیل، چونکه یلغان سوزلاب سونگره مردم آلدیده اویالغان و شرمنده بولغان اولومدین بدتر و یمان‌دور. یلغان کذب (دروغ) معنی‌سیده (اویالغان) لفظی شرم قیلگان اویاتگان معنی‌سیده‌دور، ویا (او) ضمیر راجع یلغانگه (یلغان) کذب معنی‌سیده، بو توجیه‌ده (چونکه او ایتیلگان یلغان مردم آلدیده باعث شرمنده‌لیک بولگان اوچون اولومدین بدتردور) لاکن اوّلگی توجیه یخشی‌راق‌دور. اگر بو دنیاده مردم ارا

یلغانچی‌لیک بیرله آتینگ چیقیب عمرینگ اوتسه قیامت کونی همه مردم محشرگه ییغیلغانده فرشته‌لار سنی یلغانچی‌لار قطاریگه تارتسه‌لار، الار حضوریده سنی اویاتینگ و خجالتینگ قنداغ بولسه کیراک، دنیاده یلغانچی‌لیک‌دین نجس و پلید و مرداراق هیچ بیر خُلق موجود ایمس، مسلمان بولوب توروب بو قیلیغ‌دین شرم ایت و حیا قیل، شریعت بویروغی و حکمی بیرله بعضی اوقات چین و راست سوزنی سوزلامسدین انی دلینگده ساقلاب و کونگلونگغه جای قیلیب بیراوگه ایتمه، چونکه هر بیر راست سوزنی سوزلاماق و بیراولارگه ایماق گاها درست ایمسدور، چنانچه (نمیمه) چاقیمچی‌لیک‌نی رسول الله یمان دیدیلار، اگر اول سوز راست بولسه هم سن سخن‌چین بولمه و چاقیمچی‌لیک قیلمه و یا بیراونی حقیده بار نمرسه‌نی بطریق غیبت سولاماق ممنوع‌دور، اگرچه راست بولسه‌ده دل‌ده ساقلاماق کیراک.

تنبیه: حضرت اسماعیل [علیه السلام]نی صادق الوعدلیک‌لاری قرآن خبری‌دور، و انده هیچ شک و شبهه یوقدور، لیکن ناظم [رحمه الله] کیلتورگان قصه‌نی اساسی بارلیگی معلوم ایمسدور، خصوصاً آلتی ییل قیش و یاز بیر جایده توردیلار دیگانلاری مبالغه کورونور.

یخشی همراه بیانیده

کیل ای عازم اگر بولسنگ سفــــرده	**رفیقی تاپ طریق پر خطـــــــرده**
کیراک‌دور ایر کونگول‌لیک یخشی همراه	**رفاقت‌غه یرامس هر قایـــــــو داه**
نچوک کیم مغزنی جانده توتار پوســت	**محبت یولیده انداغ کیراک دوســت**
اوزین قُل یارینی سلطانی بیلــــسه	**اوزینی تن رفیقین جانی بیلســــه**
ایاغیگه اگر تیکسه تیـــــکانــــی	**قدلغانچه کوزیگا کورسه آنـــــــی**
ساوق ییل تیکسه یولداشین یوزیگا	**اگر قولدین کیلور آلسه اوزیـــــگـا**
انگا کیلدی دیگان تیر بـــــلاغــــه	**قیلیب جانین سپر توتســه اراغـــه**
یمان یولداش ایرور چون مـــار افعــی	**ضرردین اوزگا یوقدور ذرّه نـــفعــی**
توتوب دایم ییلان‌نی قویروغـــینـــی	**نچوک دل جمع ایتارسن بویروغینـی**
یمان بولمای ولیکن بولسه نامـــــرد	**قوروغ صورت ایرور قیلغیل کونگول سرد**
اولوکدور بولمسه هر کیمده گـــرده	**تیریلمسدور کوتارگان بیرله مـــرده**
ایمس ایرنی نشانی ریش و آلـــــت	**نشانی همت و غیـرت و حـــالــت**

شرح: ای آخرت سفریگه عزم ایتگان بو خطری کوب یولده بیر رفیق شفیق تاپ، سونگره قدم قوی **[الرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ]** ضرب المثل‌دور، اما باید رفیق ایر کونگول‌لیک مردانه یخشی کیشی بولماغی کیراک، هر قیسی کنیز

صفت هیزەلک کیشی رفاقتگه یرامس. (داه) کنیزک معنی‌سیده‌دور. باید رفیق قنداغ‌که پوست ایچیده‌گی مغز و گوشت‌نی جانی بیرله اسراب ساقلار (یعنی پوست اوزینی بلاگه سپر قیلیب ایچیده‌گی اجزالارنی ساقلار، تاکه پوستگه آسیب بیتماسه، ایچیده‌گی گوشت و مغزگه ضرر بیتمس) محبت یولیده‌گی رفیق هم شونداغ بولماغی کیراک، باید اوزینی بمنزلهٔ قُل و رفیقینی مثل پادشاه ویا اوزینی تن و رفیقینی جان بیلماغی کیراک. و رفیقی ایاغیگه تیکن کیرسه انی باید اوزینی کوزیگه قدلغانچه کوروب متأثر بولسه قیش ایامیده یولداشینی یوزیگه ساوق شمال تیکسه، اگر قولیدین کیلسه تنینی اراگه سالیب اوزیگه آلسه، انگا کیلگان تیر بلا و قضاغه جانینی سپر قیلیب اراغه توتسه، خلص کلام شول‌که دوست و رفیق و محب فی الله رفیقینی مقابلیده اوزینی قُل کبی بیلیب و تمام یخشی‌لیک‌لارنی یاریگه روا کوروب، تمام زحمت و مشقت‌لارنی اوزیگه آلیب همه وقت انی خوشنودلیگینی ایستاماغی کیراک و اول رفیق هم مونی مقابلیده شونداغ بولماغی لازم، تاکه عدالت قائم و رفاقت اساسی محکم اولوب دوست‌لیک رشته‌سی اوزولمس‌لیگیغه باعث اولسه، اما یمان یولداش یمان افعی (ییلان) کبی خطرلیک دور، ضرردین اوزگه بیر ذره‌چه نفعی و فایده‌سی یوق‌دور. افعِی بکسر عین، اما عربیده بفتح عین کیلیب دور. گردنی اینگیچکه و باشی یلپایگان کتّه یمان ایلان دورکه، چول و صحرا و تاش‌لیک جایلارده بولور، مار کفچه هم دیرلار، اما شارح‌نی افعی خصوصیده کیلتورگان قصه‌سی کاملاً بی اساس دور. یمان رفیق یمان ییلان کبی بولسه انی صحبتینی ترک ایتمای ایلان‌نی قویروغینی همیشه توتوب و انی بویروغ و امرینی خاطر جمع قنداغ ایتیب یوروب‌سن، خلص کلام شولکه، یمان رفیق بیرله یورماق ضرردین خالی ایرمس، لهذا انی دوست‌لیگینی ترک ایتماق و صحبتیدین اوزاق بولماق لازم. مَثَل بارکه: (قازانگه یقین یورسنگ قراسی یوقار، یمانگه یقین یورسنگ بلاسی یوقار) مولانا مثنوی‌ده: «یار بد بدتر بود از مار بد» دیب‌دورلار، اگر یارینگ یمان بولسه، اما نامرد اولوب آدمگرچی‌لیک انده بولمسه قوروغ صورت و ساولات ایگاسی دور، انده اخلاق حسنه و انسانیت‌دین ذره‌چه یوق‌دور، انداغ کیشی‌نی محبتی‌دین دلینگنی ساووت، چونکه دنیاده فائده‌سی بیتماگان کیشی‌نی آخرتده نیمه یخشی‌لیگی بیتور؟ هر کیمده گرده، همت، غیرت، شجاعت بولمسه اولوک قطاریده دور، هرقنچه انگا سوزلاگان بیرله غیرتگه کیلمس، چنانچه اولوکنی کوتاریب یورگان بیرله تیریلمس، ایرکک‌لیکنی نشانه و علامتی ریش (سقال) و آلت (ذکر) ایمس، بلکه غیرت و همت و یخشی حالت‌دور. (آلت) اسباب و ابزار معنی‌سیده، اما بو ییرده آلت تناسلی (ذکر) مراد دور.

حکایت

سعید و سعد قیلدی عهـــد یاری	**سفر بولدی الارنـــی اختیـــاری**
دل و جان دیک ایدی اول ایکّی آگه	**قضادین آقدیلار دریاگه نـــاگـــه**
بیریسین توتتی ملاحی اوشـل حال	**دیدی قویغیل منی یاریم قولین آل**

مونی قویدی انی چون توتتــی مضبوط بو هم ایدی منی قویغیل انی تــوت
تماشا قیل الاردین عهــد یــــاری انا قولی درست ایرلارنی حــــالی

شرح: حکایتده کیلیب‌دورکه سعید و سعد آتلیغ ایکّی کیشی اورته‌لاریده دوست و رفیقلیک عهدینی توزدیلار و سفر اختیار ایتیب چیقدیلار، اول ایکّی دل آگاه بیر-بیرلاریگه شفقت و مهربانلیکده دل و جان‌دیک ایردیلار، قضا و قدر الهی‌دین ناگاه دریاگه آقدیلار، اوشل آنده بیرلارین کیمه‌چی توتگانده منی قوی رفیقیمنی اوشله دیدی، اول ملاح مونی قویوب رفیقینی اوشلاغانده اول هم منی قویوب رفیقیمنی توتغیل دیدی. الاردین ایثار و فتوت و رفاقت و عهدیده ثابت‌لیکنی کوروب اورگانیب آلغیل، قولی درست مردلارنی حالی انا مونداغ بولور.

خوف و رجأ خصوصیده

کیل ای تن بول همیشه التــــجاده دوام العمر بول خوف و رجــــأده
کوتارمه هیچ رجأ و خوف‌دین رأس یقین بیل کفردور هم امن و هم یـأس
سنینگ آلدینگده پیدا دور ایکــی یول بیری اونگ قول ساری بارغای بیری ســول
کیشی بیلمس قیامت دشتــیده آه کیتار بنده ایکی یولدین قایــو راه
اگر سان‌سیز عطا قیلسه خدایینگ بهشت عدن ایشیکین سورسه پایینــگ
قَرِیش یول قالسه جنت ایتگالی طـوف برونغیدین زیاده ایلاگیل خـــــوف
نعوذ بالله اول بارگان یولونگدیـــن اگر قیتارسه نی کیلگای قولونگدین
اگر دوزخ لبینده بولسه پایینـــگ امید اوزمه که غافردور خدایینـــگ
عجب ایرمس اگر قیتارسه آندیــن نصیب ایتسه بهشت جاودان‌دیـــن
اگر اوستونگده‌گی بیتّی طبق‌نـــی کیزیب درس ایلاسنگ بیتمیش سبق‌نی
ملائک‌دیک اگر پرنده دور ســـن یقین بیلگیل‌که آخر بنده دور ســن
سنی آتینگ و ذاتینگ بنده بولسه نچوک خوف ایتماسنگ جان تنده بولسه
ایرور قُل‌نینگ ایشی قورقونچ و زاری قبول ایتماک ایگامــنی اختــیـاری
اگر عفو ایتماسه بیچـــاره دور سن قایو یول دیسه انده بـــاره دور سن

شرح: ای تن همیشه بارگاه الهی‌گه التجا و تضرعده بولوب (دائما) عمرینگنی باریچه خوف و رجا اراسیده بول، و هیچ خوف و رجا (الله عذابیدین قورقماق و انی رحمت و مغفرتیدین امیدوار بولماق)دین باش کوتارمه و یقین بیل‌که عذاب الهی‌دین ایمن بولوب قورقمسلیک و انی رحمتیدین ناامید بولماق‌لیک هر ایکیسی کفردور.

علماءلار قول‌لاری‌دور: **الإيمان بين الخوف والرجاء**[۱] یعنی ایمان خوف و رجأ اورته‌سیده‌دور، آیة: **فَلاَ يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ** [۹۹ : الاعراف]، **لا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ** [۵۳ : الزمر]، **وَلاَ تَيْأَسُواْ مِن رَّوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لاَ يَيْأَسُ مِن رَّوْحِ اللَّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ** [۸۷ : یوسف] بو سوزگه دلیل‌دور. علمای کرام خوف و رجانی ایکّی بال و قناتگه تشبیه ایتیب‌دورلار، هیچ پرنده و طائر بیر قنات بیرله اوچوب بیلمس، شو کبی مسلمان هم خوف و رجا (ایکّی قناتی)سیز ایمانی مکمل بولمس و حضیرة قدس‌گه اوچوب بیلمس. ای مومن سنی آلدینگده ایکّی یول کورونوب تورگاندور، بیری اونگ قولگه بارور، بیری سونگ قولگه، اما هیچکیم قیامت دشتیده عاجز بنده بو ایکّی یولدین قیسی بیریگه بارورینی بیلمایدور، چونکه خاتمه مستوردور، و انسان قیسی حالده عالمدین اوتوشیدین بی‌خبردور، آیة: **إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا** [۳ : الانسان] و آیة: **وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ** [۱۰ : بلد] بو سوزگه دلیل‌دور، حالا ناظم رحمه الله خوف و رجانی تمثیل ایتیب کورستماقچی‌لار، اگر الله تعالی سنگا دنیاده و محشرگاه‌ده سانسیز (بی‌حساب) بخشش و عطالار قیلیب جنةالعدن ایشیکیگه ایاغینگ سورکالیب انگا کیرماقگه بیر قریش یول قالسه قورقماغینگنی اوّلگی‌دین زیاده قیلگیل [نعوذبالله من ذٰلک] خدا قیلماسون، اگر اول بارگان یولونگدین قیتاریب دوزخگه سالسه [ای ناتوان بنده] قولونگدین نیمه کیلگای و اگر دنیاده کوب گناه‌لار قیلیب و شرارت‌لار ایتیب ایاغینگ دوزخ لبیده بولسه الله‌نی رحمت و مغفرتیدین امید اوزمه و مأیوس بولمه، چونکه پروردگارینگ غافردور، **إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا** [۵۳ : الزمر]، **إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء** [۴۸ : النساء] بو سوزگه دلیل‌دور. الله فضلی‌دین عجب ایرمس‌که اندین قیتاریب بهشت جاودان‌دین نصیب ایتسه اگر اوستونگده‌گی ییتّی طبقه آسمان‌نی کیزیب ییتمیش خیل درس‌نی ملائکه‌لارگه سبق ایتیب و فرشته کبی اوچوب یورسنگ مونی یقین بیل‌که آخر بندهٔ عاجز و ناتوان دورسن، وقتی‌که آتینگ و ذاتینگ بنده بولسه و جانینگ هنوز تنده بولوب خاتمه نامعلوم بولسه قنداغ قورقمای یوروب بیلاسن، قُل و بندهٔ بیچاره‌نی ایشی خوف و زاری و بارگاه الهی‌گه تضرع قیلماقدور و قُل‌لیک‌غه قبول ایتماق ایگام (الله) اختیاری، اگر الله جلّ شانه گناه‌لارینگنی عفو ایتمسه، بندهٔ بیچاره‌دورسن. قیسی یولگه بار دیسه اوشل یولگه بارادورسن (یا جنت یولی یا دوزخ یولی).

---

[۱] [سورة یس، تفسیر مظهری]، [ج ۲، ص ۳۳۵ جامع لطائف التفسیر]، [ج۷۱، ص ۱۷، الحاوی فی تفسیر القرآن الکریم کاملا]، [ج ۱، ص ۱۴٦، جهود علماء الحنفیة فی ابطال عقائد]و باشقه هم کوپ کتابلرده کیلگن.

حکایت

محمد کیم شۀ دنیـــا و دیــن دور	صفاتی رحمۀ للعالمیـــــــن دور
زمین و آسمان‌نی خلق و خیـــلی	یراتیلدی اوشل ایرنینگ طفیـلی
اوقورده بیر کونی تنگری کتــابین	اوقودی انده دوزخنی عذابیـــن
اول آیت وهمیدین کیتدی اوزیدین	ییقیلدی ییرگه اول‌دمده یوزیـدین
صحابه هر قایو بیر حاله بولـــدی	زمین و آسمان در ناله بولـــدی
زمان‌دین سونگ کوزینی ایلادی باز	صحابه اَیدیـــلار ای محـــرم راز
سنی خلق افضلی قیلدی خداییینگ	مهیا بولدی جنت ایچره جاییینگ
صفاتینگ رحمۀ للعالمیــــن دور	خدادین مونچه قورقونچینگ نه دین دور
دیدی گرچه رسول جز و کُل مــن	نچوک خوف ایلامای زیراکه قُل من
اگر یوز مینگ بشارت بیرسه بـاریپ	کیراک قُل‌دین اوشنچه خـوف و زاری
کیشی‌نی اسم ذاتی بولسه بنـده	بولورمو فارغیّت قُل دیگـانـــده

شرح: حضرت محمد علیه الصلوة والسلام پیغمبریمیز دنیا و دین‌نی اولوغی‌دورلار، اول ذات‌نینگ صفات‌لاریدین بیری رحمة للعالمین دور، آیة: وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلاَّ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ [الانبياء : ١٠٧] نص صریح دور، یعنی یبارگنیم یوق سیزنی، مگر رحمت قیلیب تمام عالم اهلیگه. ییر و کوکنی، همه مخلوق و طوائف‌لاری اول ذات با برکات طفیل‌لاریدین یراتیلدی، شول ذات بیر کونی قرآن کریم‌نی اوقورده بیر آیت عذاب دوزخ‌نی اوقودیلار، انی قورقونچی‌دین اوزلاریدین کیتیب بیهوش بولوب یوزلاری بیرله ییرگه ییقیلدی‌لار، بو حالنی کوروب صحابۀ کرام هر قیسی‌لاری بیر حالگه توشدیلار و مشوش اولدیلار و گویا نظرلاریده ییر و کوک ناله‌ده بولگاندیک بولدی، بیر زماندین سونگ مبارک کوزلارینی آچدی‌لار، صحابۀ کرام ایدیلار: ای محرم راز الهی! خداوند سیزنی تمام مخلوقات افضلی قیلدی و جنتده جاییینگیز مهیا و تیار دور، و صفاتینگیز رحمةللعالمین دور، عذاب الهی‌دین مونچه قورقماغینگیز نیمه سببدین‌دور؟ جواباً رسول الله دیدیلارکه: اگرچه جز و کل، انس و جن همه‌گه عام مبعوث بولگن پیغمبر بولسم‌ده نچوک قورقمای، زیراکه بندۀ عاجز و قُل بیچاره‌من. ناظم رحمه الله بو سوزدین نکته تارتیب دیرلار: اگر باری تعالی بیر کیشیگه یوزمینگ بشارت بیریب وعده‌لار قیلسه قُل‌دین اوشنچه خوف و زارینی زیاده قیلماق کیراک‌دور. چونکه او حضرت حضرت اطلاق‌دور، چون و چراسیغمای‌دور، هر کیم‌نی‌که اسم ذاتی بنده و قُل بولسه دائماً خوفده بولماغی کیراک، زیراکه قُل دیگان کیشیده فارغیت و خاطر جمع‌لیک بولمس.

تنبیه: رسول اللەنی شو حکایتدەگی بیهوش بولگانلاری اساسی بار یا یوق منگا معلوم بولمادی، هر کیم سندینی تاپسه بو ییرگه درج ایتسون.

خدانی رحمتیدین امیدوار بولماق بیانیده

کیل ای تن بیرماگیل وقتینگنی قولدین　　یوگور دریای رحمتگه بو چولدیـــــن

گناهیم کوب ایرور دیب بولمه مأیوس　　عجب ایرمس اگر عفو ایتسه قــدوس

دل و جان بیرله توبه قیلسنگ ای یار　　مگر لطف ایلاگای دانـای اســـــرار

عبثدین ایمدی ییغلب تیتره ییــغلب　　تیله جان و دلینگــدین رحمــت رب

هوانی پست ایتار اشکینگ نجـــومی　　کواکبدور شیاطینـنـینگ رجومــی

اگر لطف ایلاسه ستــــّار عـــالـــم　　بیتار بیر لحظەده کــــار دو عــــالم

یوراک یاغین کیتار بولسون دیسنگ باز　　قیلور کوز یاغینی ایـچ یاغیـــنی آز

نه دولت دور کیلیب عیبینگه شرمینگ　　دل گرمینگ سنی اَیریلسه گــرمینگ

خدانی خوفیدین بیر قطرۀ اشـــک　　عزازیل آلدیده چندان بولور رشـــک

سعادتلیک کیشی بیب دائـما غـــم　　کوزین حق خوفی بیرله قیلسه شب نـم

غرض اوزمه امید ای طالـــــب راه　　دیدی لا تَقْنَطُوا مِـن رَّحْـــمَـةِ اللَّهِ

اوتولمس چرک شرک ای مرد سالک　　اوتار لطف ایلاســـــه مَا دُونَ ذَلِـــک

شرح: ای بیر تن، بیر بدن مؤمن برادر! وقت عزیزینگنی بیهوده تلف قیلیب مفت قولدین بیرماغیل، بو عصیان (گناه) چولیدین دریای رحمت الهی طرفیگه یوگورغیل، گناهیم کوب دیب نومید بولمه، خداوند پاک اگر عفو ایلاسه نه عجبدور. ای رفیق اگر دل و جان بیرله توبه قیلسنگ شایدکه اسرارلاریمیزنی بیلگوچی الله لطف و مهربانلیک ایلاب (تمام گناەلارنی عفو ایلاسه) بیهوده و عبث سوزلاردین ایمدی (حالا) لبینگنی ییغیب الله خوفیدین تیتراگان و قالتراگان حالینگده ییغلاب کوز یاشینگنی جاری قیل و دل و جانینگ بیرله پروردگار رحمتینی و مغفرتینی تیلەگیل، اوّلگی ییغلب لفظی (ییغ) امر ییغماقدین (لب) شَفَة معنیسیدەدور، ایکینچیسی ییغلاماق (گریه)دین مأخوذ دور. (عبث) بیفایده و بیهوده معنیسیدەدور. خوف الهیدین کوزونگدین آقغان یولدوز کبی یاشینگ نفسینگ هواسینی پست قیلور، یولدوزلار شیطانلارنینگ اوروب هیدایدیگان فرشتەلارنی تاشیدور، فرشتەلار یولدوز بیرله شیاطیننی قولاگاندیک یولدوز کبی یاشینگ هوا و هوس اوتینی پست ایتسه و خاموش ایلاسه عجب ایرمس، اگر ستار عالم پادشاه با کرم لطف و مهربانلیک ایلاسه (بیر آه و نالۀ سحری مقبول درگاه

الهی بولسه) ایکّی دنیا ایشی بیر لحظه‌ده بیتسه نه عجب، تن پرورلیک و بیغم‌لیک اثریده یوراکده ییغیلگان یاغلار و زنگ گناه‌لار کیتسون و دلیم منور بولسون دیسنگ علاجی آسان‌دور، بیر آز ریاضت بیرله کیچه‌لاری خوف الهی‌دین بولگان کوز یاغینی و بارانی (و غم آخرت)ایچ یاغینی آز قیلیب درگاه الهی‌گه یقین قیلور و زنگ دلنی تازه‌لاب مصفا قیلور، اوّلگی یاغین و اوچونچی یاغینی مایع و روغن معنی‌سیده و یا گناه زنگیدین عبارت دور، ایکینچیسی بارش معنی‌سیده یاغماقدین مأخوذ دور، اگر اوز قیلگان گناهینگ و عیبینگا شرمینگ (اویاتینگ) کیلیب ایسّیغ دلینگ خوف الهی‌دین مینگ بولونسه سنگا نه دولت‌دور. اوّلگی (گرمینگ) ایسّیغینگ معنی‌سیده، ایکینچیسی (گر) مخفف اگر و (مینگ) هزار و الف معنی‌سیده مرکب دور. الله خوفیدین توکولگان بیر قطره یاش شیطان آلدیده کوب رشک (حسد)گه سبب بولور، چونکه ریادین اوزاغ‌لیگی سببی‌دین درگاه الهی‌ده قدر و قیمتی کوب‌دور و باعث رحمت و مغفرت الهی‌دور. نیک بخت کیشی همیشه عاقبت و آخرت غمینی ییب بایدکه حق‌تعالی خوفیدین کیچه‌لاری ییغلاب کوزینی هول قیلیب چیقسه و یا کوز یاشینی شبنم کبی توکوب چیقسه ای سعادت یولینی ایستاگان برادر بو سوزلاردین غرض و مقصود شول‌که [هر قنچه گناهینگ کوب بولسه‌ده] رحمت و مغفرت الهی‌دین امیدینگ‌نی اوزمه، چونکه اول ذات قرآن کریم‌ده: **لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا** [الزمر: ٥٣] دیدی، یعنی الله رحمتیدین نومید بولمنگ‌لار، به‌تحقیق الله همه گناه‌لارنی مغفرت ایتور، لاکن ای سالک مونی بیلماق کیراک کیم، شرک گناهی اوتولمس، شرک‌دین کیچیک گناه‌لارنی الله لطف ایلاسه خواه‌لاگان کیشی‌لارگه اوتار، آیة: **إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء** [النساء: ٤٨] دلیل واضح‌دور. شبنم فارسی، شُلدورنگ اوزبکی‌دور.

حکایت

ایشیتگیل فاسقی یاندی گنه‌دین	**پشیمان بولدی احوال تبه‌دین**
قیلور ایردی یمان نفسین ملامت	**گنه‌دین مدتی ایردی سلامت**
یمان نفسی تقاضا قیلدی یانه	**یمانلیغ آرقه‌سیدین کیتدی یانه**
سحرگاهی اویاندی اول گنه ساز	**پشیمان اولدی قیلگان فعلیدین باز**
بولور ایردی دل و جانی بیلان نرم	**ولیکن قیلدی بوزغان عهدیدین شرم**
یوق ایردی زهره‌سی توبه قیلورغه	**یقین بیتدی یوراکی یاریلورغه**
ندایی کیلدی هاتفدین اوشل حال	**کیین باقمه اوزونگنی ایلگری سال**
همیشه مغفرت دریاسی دور جوش	**دمی آبی اوشل دریادین ایت نوش**

اگر چندی‌که بوزدونگ عهد بسته **نیچه توبه ایتیب قیلدینگ شکستــه**
دل و جانینگ بیلان چون ایلادینگ آه **ایرور توبه‌نگ سنی مقبول درگــاه**
ایشیتدی بول ندای مرحمت‌نـــاک **اوروب نعره یقاسین ایلادی چــاک**
اوزیدین کیچدی و عجب و ریادین **خدایم قیلدی آخر اولــــیادیـــن**
ترحم بنده‌گه کوبدور خـــــدادین **امید اوزمک روا ایرمس گـــدادین**
یقین بیل گرچه غافر دور خــداوند **انگا هم بولمه مغرور ای خردمـــند**
اوتار دیب یاتماغیل قانغه بویانیــب **اویانیب لطفیگه اولتور سویانیـــب**
اگرچه لطفی کوبدور قهری هم بــار **باشینگ گر کوکگه یتسه قُل‌سن ای یار**
سنینگ آلدینگده چندان دور خطردین **نچوک غافل ایرور سن خوف ایتاردین**
عنایت قیلسه حق اولگان زمانینگ **اوزولسه نور ایمان بیرله جانینـــگ**
جواب قبرنی بیرسنگ چو بِـــه‌راق **قیامت کونگا قوپسنگ یوزلارینگ آق**
ترازوغه آغیر کیلسه ثوابینـــــگ **اگر اونگ ایلگینگا کیلسه کتابینگ**
جهنم اوستیدین اوتسانگ سلامت **بهشت جاودان قیلـــسه کرامـــت**
بولاردین اوتمایـــین ای آدمـــیزاد **نچوک فارغ یورارسن خرم و شــاد**
جهان کولگو ییری ایرمسدور ای قُل **مگر بو کل خطردین آتلاسنگ کول**

شرح: ای برادر بو حکایتنی ایشیتگیل‌که فاسقی قیلگان گناه‌لاریدین یانیب (قیتیب) یمان احوال‌لاریدین پشیمان بولدی، یمان نفسینی ملامت قیلیب بیر نیچه وقت گناه‌دین سلامت ایردی، اما یمان نفسی ینه گناه‌گه آلوده بولماق تقاضاسینی ایتدی، اول فاسق توبه‌سیدین یانگان (قیتگان) حالده یمانلیغ آرقه‌سیدین کیتیب مرتکب گناه اولدی. اول گناه کار بیر کیچه سحر وقتیده اویقودین اویغاندی، ینه قیلگان ایشیدین پشیمان بولوب دل و جانی بیرله ملایم بولگان ایردی، لیکن توبه و عهد قیلیب انی سیندورگانیدین و بوزغانیدین اویاتور ایردی، ینه قیته باشدین توبه قیلماقغه زهره‌سی (قدرتی) یوق ایردی، بو حالت‌دین سیقیلیب یوراکی یاریلورغه یقین‌لاشدی، شول حالده هاتفدین ندا کیلدی‌که آرقه‌گه قراماسدین (کیین‌گه قیتمسدین) اوزونگنی ایلگری سال و قیته‌دین توبه قیل، چونکه همیشه دریای مغفرت الهی قَینماغده‌دور، اول اولوغ دریادین بیر هوپلام سو ایچگیل، اگر چندی‌که باغلاگان عهدینگنی بوزوب پنجاه مرتبه توبه قیلیب سیندوردونگ، اما چون دل و جانینگ بیلان آه اوروب پشیمان بولدونگ، شو سبب سنی بو توبه‌نگ مقبول درگاه الهی‌دور، بول ندای مرحمتناک‌نی ایشیتگان زمان نعره اوروب یقاسینی چاک ایلاب اوز نفس و هواسیدین و عجب و ریاسیدین کیچدی، آخرالامر توبۀ نصوح و

استقامت اثریدین خداوند متعال انی اولیاءاللهلاردین قیلدی، ترحم و شفقت الله طرفیدین بندهلارگه نهایت کوبدور، لهذا بیز گدا صفت قُللاردین انی رحمت و مغفرتیدین امید اوزوب مأیوس اولماک ناروا دور، و همیشه دروازهٔ رحمتنی قاقماق کیراک، مونی هم یقین بیلماق کیراککه، اگرچه خداوند متعال گناهلارنی مغفرت قیلگوچیدور، لاکن (ای خردمند) انگا مغرور اولوب گناهگه آلوده بولماق عقلدین ایمسدور و گناهیمنی اوتار و لغزشلاریمنی کیچار دیب گناه قانیگه بویالیب یاتمغیل، غفلت اویقوسیدین اویغانیب عمل صالح قیلیب سونگره انی لطفیگه و فضل و مرحمتیگه سویانیب اولتورغیل و قیلگان یخشی عملینگگه اتکا قیلمای، انی فضلیگه تکیه قیل؛ اگرچه اللهنی لطف و مرحمتی کوب بولسهده قهر و غضبی هم باردور. (ای رفیق!) اگر باشینگ آسمانغه ییتسهده باز هم قُلدورسن.

وجودگه کیلیب دنیاده حیات کیچیریب اولگونچه و آخرت حشر و نشر حساب و کتابیدین قوتولوب جنتگه کیرگونچه سنی آلدینگده کوب خطرلار بار دور، همیشه خوفده بولماغینگ کیراک، قنداغ (قولیگه خط برائت آلگان کیشیدیک)قورقمسدین غافل یوروسن، الله عنایت ایتیب اولار وقتینگده جانینگ نور ایمان بیرله اوزولسه و منکر و نکیرنی سوالLاریگه جواب باصواب بیرسنگ قیامت کونی قبردین یوزینگ آق تورسنگ ترازوی اعمالده ثواب پلّهسی آغیر کیلسه نامهٔ اعمال اونگ قولدین کیلیب تیکسه صراط کوپروگیدین سلامت اوتسنگ الله جنت جاودانﻨی کرامت ایتسه و جنتگه کیریب خاطر جمع بولگاندین سونگره خوشحاللیک قیل و کولوب یور (ای آدم ساده) بو قدر خطرلار یولونگده توروب اندین اوتماییین قنداغ شاد و خندان فارغ بیغم یورارسن (ای بنده) بو دنیا کولگو و عیش و عشرت ییری ایرمسدور، بو همه ایتیلگان خطرلاردین آتلاب اوتوب کیتسنگ، سونگره کولغیل، اوّلگی کُل لفظی عربی همه معنیسیده، ایکینچیسی کولماقدین امر (اضحک) و بخند معنیسیده ترکی دور.

قضاغه راضی و بلاغه صابر بولماق بیانیده

کیل ای بنده اوزونگنی سال خداغه	قضاغه راضی بول صبر ایت بـــلاغه
یقین بیل بنده بولسه اصل اسمینگ	خدانینگ ملکی بولسه جان و جسمینگ
انینگ دور مال و ملکونگ هر نه بـاری	نچوک قیلسه اوزینـــی اختـــیاری
بویون سونغیل نچوک کیم قیلسه فرمـان	بولورمی بندهده حـجت و برهـــان
کیشی کیم بولمسه راضی قضـــاغه	اگر صبر ایتمسه کیلگـان بلاغـــه
اگر شکر ایتمسه حق نعمتـــیغه	قچان لایق بولور بنـده آتیـــــغه

خداغه هر ایشینگ قیلسنگ حواله — بولور جنت بو اولتـورغان قوالـــه[1]
کونگولده قالمغای دنیا غمیدیـــن — آلورسن بهره هر اوتـگان دمیدیـن
قایو قُلغه میسر بولسه بول حـال — اگر آغو ایچر بیلگای انی بـــال
خدانی گنجیدین بول بولسه بخشی — رضا جو قُل انی کـورمسمو یخشـی

شرح: (ای بنده) اوزینگنی بالکل خداغه سالیب همه ایشلارینگنی انگا تفویض ایتگیل، قضا و قدرغه راضی بولوب، بلاغه صبر ایتگیل و نعمتگه شکر قیلغیل و مونی هم یقین بیل‌که اصلی آتینگ بنده و قُل‌دور، و جسم و جانینگ و مال و ملکینگ هر نه باری الله نینگ ملکی‌دور، خواهلاسه آلور، خواهلاسه بیرور، قنداغ قیلسه اوزینی اختیاری دور، چون و چراگه بنده‌ده حق یوقدور، زیراکه قُل دیگانده حجت و دلیل و برهانگه اورون بارمی؟ اطاعتدین باشقه چاره یوق، سوز شو بولسه هر نه که فرمان الهی بولسه بویون سونغیل و اطاعت قیلگیل، هر کیم قضا و قدر الهی‌گه راضی بولمسه و باشیغه کیلگان بلالارگه صبر ایتمسه و حق تعالی نعمتلاریگه شکر ایتمسه، بو خیل انسان قُل‌لیک آتیغه قچان لایق و سزاوار دور. امام طبرانی کبیرده بو حدیث قدسینی ابی هندال داری‌دین روایت ایتیب‌دور: **مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي وَ لَم يَصْبِرْ عَلَى بَلائِي فَلْيَلْتَمِسْ رَبًّا سِوَايَ** [حدیث ١٨٢٥٤ : المعجم الکبیر للطبرانی] یعنی هر کیم منی قضا (و قدریم)گه راضی بولمسه و بلایمگه صبر ایتمسه مندین باشقه پروردگار آختاریب تاپیب آلسون. بو حدیثده تامل ایتگان کیشیگه قتیغ تهدید باردور، اگر همه ایشینگنی خداغه تفویض و حواله قیلسنگ، شو دنیاده‌گی اولتورگان جایینگ جنت کبی بولور و کونگلونگده دنیا غمیدین هیچ قالمغای و عمرینگنی هر اوتگان نفسی‌دین بهره آلیب لذتلانورسن، هر قیسی بنده‌گه بو حال میسر اولوب (قضاغه راضی، بلاغه صابر، نعمتغه شاکر بولسه) اگر بالفرض آغو (زهر) ایچسه انی بال (عسل) بیلغای و نارضائیت‌لیک اظهار ایتمگای، چونکه خدای متعال خزانه‌سیدین اول کیشی‌نی بخشی (حصه و نصیبی) شول بولسه بنده رضاجو انی یخشی کوز بیرله کورمسمو؟

حکایت

غلامی آلدی عبدالله انصـــــــار — دیدی ای قُل آتینگنی ایلا اظـــهار
دیدی ای خواجه سن قویسنگ قایو آت — منینگ آتیم اوشل‌دور ای نکـو ذات
دیدی ای قُل سیورسن قیسی خوراک — دیدی سن‌دین نه تیکسه به‌دور ای پــاک
دیدی قیسی کییم کونگلونگده مرغـوب — دیدی سن قیسینی بیرسنگ اوشل خوب

[1] قواله لفظی‌نی شارح فقیرلار دریا بوییگه بنا قیلگان کیچیک‌راق اوی دیب‌دور، اما لغتلارده کورولمادی، مطلق جای معنی‌سیده بولسه بو بیرده مناسبراغ دور. شارح

دیدی ای قُل نه‌دور کسبینگ و کارینگ دیدی هر قیسی بولسه اختیارینـــگ

دیدی باری قیلورسن قای هنردیـــن آقوزدی اشکین اول قُل چشم‌تردین

دیدی ای یخشی‌لارنی شهریـــاری بولورمی قُل دیگان‌نینگ اختیــــاری

اگر امر ایلاسنگ هر قیسی یـــوزگه نی‌دور چاره‌م بویون سونماقدین اوزگه

ایشیتدی خواجــه اول قُل‌نینگ سوزینی ییقیلدی ییرگه و اوردی اوزینـــــی

یقاسین چاک ایتیب دیر ایردی انده ای عبدالله کوردونگ فعل بنـــــده

اوزونگنی سال خداغه جز و کل‌دین طریق بنده‌لیـــک اورگان بو قُل‌دیـــن

شرح: شیخ عبدالله انصار رحمه الله بیر قُل ساتیب آلدیلار، انگا آتینگنی ایتغیل نیمه دیدیلار، جواب‌لاریگه، ای خواجم سیز قیسی آتنی قویسنگیز منی آتیم شول دیدی. ینه قیسی ییمیشنی سیورسن دیگانلاریده، سیزدین نیمه خوارک منگه تیکسه اول یخشی دور دیدی. ینه قیسی کییم سنی دلینگده مقبول و مرغوب دور دیگانلاریده، سیز قیسی لباسنی بیرسنگیز اوشل منی آلدیمده یخشی و مرغوب دور دیدی. ینه سنی کسب و کارینگ نیمه دیب سوراگانلاریده، هر قیسی ایش سیزنی اختیارینگیز بولسه منی ایشیم اوشل‌دور دیدی. ینه قیسی هنرنی یخشی بیلیب انی قیلورسن دیگانلاریده، نملیک کوزیدین یاشینی آقوزوب دیدی، ای یخشی‌لارنی اولوغی، قُل دیگاننی اختیاری بولورمی؟ خواجه‌سی هرنه دیسه انی قیلور، هر قیسی طرفگه و هر قیسی ایشگه امر ایلاسنگ بویون سونوب اطاعت ایتماقدین باشقه نیمه چاره‌م بار دیدی. اول غلام سوزینی خواجه عبدالله ایشیتیب ییرگه ییقیلدی، اوزینی اوروب یقاسینی چاک ایتگان حالده دیر ایردی، ای عبدالله بنده‌نی ایشی قنداغ بولور ایرکان کوردونگ‌می؟ (سن هم بنده من دیب یوروب سن)ایمدی جز و کل، کتّه و کیچیک ایشلارینگنی و تمام امورینگنی خداغه سالیب بنده‌لیک یولینی بو قُل‌دین اورگانگیل.

کیل ای ناظر مسلمان بولسه هر یار نظر قیلــمه حقارت بیرله زیـــــهار

فقیرنی بیلمه کم دنیا ایلیــــــدین حدیثی کیلدی پیغمبر تیلـــیدین

دیدی الفقر فخری یعنـــی اول شاه نچوک آرتوق کورارسن حشمت و جاه

عملدور یخشی قُل‌لارنینگ کمالی ورع‌دور حشمت و جاه و جـــــلالی

ایمس دنیاسی بولغان بیرله محبـــوب حساب آخرت کم بولغانی خـــــوب

اگر به بولسه بولغان بیرله مــــالـی که قارون بولغای ایردی اهل حــالی

قواندی نیچه کون دنیا اویــــیغه یباردی مالی بیرلان ییر قوییـــــغه

اگر دنیاسی یوق‌دین بولسه ایر خوار محمدغه بلال ایرمس ایدی یــــار

محمد کیم نبی‌لارغه ایدی تـــاج — **عطا قیلـدی خدا اول کیچه معـراج**
مقام سدره‌غه ییتدی او بنــــده — **بلال نعلینی صوتی کیلدی انـــده**
بلای فاقه‌گه صبر ایتگان انســان — **دیانت ملـکیده دور مرد میــــدان**
اگر چندی که بولسنگ بی‌بضاعت — **سلیمان‌ســن اگر قیلسنگ قنـاعت**
قناعت‌دور کونگول‌لارنینگ صفاسی — **قناعت برچـه علت‌نی شفاســـی**
قناعت کیم طبیب هر کســل‌دور — **قناعت اهلیـغه آغو عســـل‌دور**
بیراونینگ حکمی ییتسه شرق‌دین غرب — **بیراونیــنگ باشیغه موری قیلور حرب**
اجل جلّادی کوکسین ایلاغاچ چاک — **قیلور هر ایکّی‌سین بیردیک قرا خاک**
بیراونینگ نقره و طلاسی مولـمول — **بیراو کورگانی یوق عمریده بیر پول**
مونی مفلس دیمس، تنگلا انی بای — **بولور هر ایکّی‌غه زیر لحد جـــای**
بیراو اوتکاردی عمرین عیش ایله فاش — **بیراو تاتقانی یوق آغـزی تـوله آش**
اجل جان اچّیغین کورساتگاج اندک — **بولور هر ایکّلاسی کورمگانـــدک**
بیراوده بولسه دایم محنـت و درد — **بیراونی کلفتی بولماسه بیـر گـــرد**
الار بولسه اولومنی مبتلاســـــی — **بولور هیچ کورمگاندیک ایکلاســی**
غرض بول سوزدین ای فرزند آدم — **ییمه هرگز اوتار دنیـا اوچون غــم**

شرح: ای سالغوچی هر رفیق و برادر مسلمانگه زینهار حقارت نظری بیرله قرامه، فقیر و بیچاره‌لارنی اهل دنیا [بای]لاردین کم بیلمه و پست کورمه! بو خصوصده پیغمبر [علیه السلام]دین حدیثی کیلگاندور، اول ذات **الْفَقْرُ فَخْرِي** دیدیلار، یعنی فقیر و بیچاره‌لیک منی باعث افتخاریم‌دور، بو سوزدین اول ذات مقصدلاری شول‌دورکه قنداغ پول و مال و حشمت و جاه‌نی فقر و بیچاره‌لیکدین آرتوغ کورورسیزلار، حال آنکه، (منی آلدیمده و الله نزدیده) یخشی قُل‌لارنینگ کمالی عمل صالح‌دور و الارنینگ حشمت و جاه و جلالی ورع و تقوی‌دور، هیچ کیم دنیادار و بای بولگان بیرلان محبوب درگاه الهی بولمس، بلکه متاع دنیوی آز بولوب حساب آخرت کم بولگانی بنده‌گه یخشی‌راق‌دور.

تنبیه: الْفَقْرُ فَخْرِي وَبِهِ أَفْتَخِرُ[1]**. قَالَ العَسقَلانی هو باطل موضوع و قال ابن تیمیة کذب. انتهی** [موضوعات ملا علی قاری]

[1] حَدِيثُ : الْفَقْرُ فَخْرِي وَبِهِ أَفْتَخِرُ. فَبَاطِلٌ لَا أَصْلَ لَهُ عَلَى مَا صَرَّحَ بِهِ مِنْ الْحُفَّاظِ الْعَسْقَلَانِيُّ وَغَيْرُهُ. [ج ٦، ص ١٣٩، تحفة الاحوذی]

اگر انسان‌نی مالی کوب بولگانی بیرله یخشی بولوشی لازم بولسه قارون‌نی اهل حال و یخشی آدم بولماغی کیراک ایردی، چونکه اول کوب دنیادار اولوب و گنج‌لارگه صاحب ایردی، اما اول (کم‌بخت) نیچه کون دنیا اوییغه و مال و متاعیغه قوانیب یوردی، آخر الامر انی الله غضبیگه گرفتار ایلاب مال و منالی بیرلان بییرنی توبیغه بیاردی. اگر دنیاسی یوق‌لیگی سببی‌دین کیشی خوار بولماغی لازم کیلسه، بلال حبشی (فقیرلیک‌لاری بیرله) حضرت محمد [علیه السلام]گه یار و رفیق بولمسه‌لار ایدی، حضرت محمد [علیه السلام] که پیغمبرلارنی تاج سری و همه‌لارینی سروری ایردیلار، اول کیچه کیم خداوند معراج مقامینی اول ذاتغه عطا قیلیب مقام سدرةالمنتهی‌گه ییتگان‌لاریده حضرت بلال کفش‌لارینی آوازی او بییرده قولاق‌لاریغه کیلدی، چنانچه احادیثده کیلیب‌دور: **قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– لِبِلاَلٍ عِنْدَ صَلاَةِ الْغَدَاةِ «يَا بِلاَلُ حَدِّثْنِى بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِى الإِسْلاَمِ، فَإِنِّى سَمِعْتُ دف نَعْلَيْك بَيْنَ يَدَى فِى الْجَنَّةِ». قَالَ بِلاَلٌ مَا عَمِلْتُ عَمَلاً أَرْجَى عِنْدِى أَنِّى لم أَتَطَهَّر طُهُورًا فِى سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ وَلاَ نَهَارٍ إِلاَّ صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كَتَبَ اللَّهُ لِى أَنْ أُصَلِّىَ.**

[حديث ١١٤٠ : بخارى]، [٦٤٧٨ : مسلم] یعنی، نماز بامداد دین کیین رسول الله حضرت بلال‌گه ایدیلار: ای بلال اسلامده (سنی اوچون) امیدوارلیک‌راق قیلگان عملینگدین خبر بیر، پس به تحقیق من کفشینگنی آوازینی جنتده آلدیمده ایشیتدیم، حضرت بلال ایدیلار، هر آئینه تون و کون‌نی قیسی بیر ساعتیده طهارت ایتگانیم یوق، مگر اوشل طهارت بیرله منگا تقدیر ایتیب یازیلگان نفل نمازنی اوقودوم و شوندین باشقه امیدگه یقین‌راق اوز نزدیمده عمل قیلگانیم یوق. (امام بخاری و مسلم روایت ایتیب‌دورلار) فقر و فاقه و یوقچیلیک‌غه صبر ایتگان کیشی دیانت ملکیده مرد میدان دور، اگرچه بی‌بضاعت و کمبغل بولسنگ، اما قناعت قیلسنگ سلیمان وقتینگ‌سن و پادشاه‌لار کبی روزگار اوتکارورسن، چونکه قناعت دل‌لارنینگ صفاسیغه باعث‌دور، و همه علت‌لارنی شفاسیگه سبب‌دور، و قناعت هر قسم کسل و مرض طبیبی‌دور، قناعتلیک کیشی‌لارگه آغو (زهر) عسل‌دور، ناظم [رحمه الله] غنی و اهل تنعم‌لار و فقیر و اهل غم‌لارنی کیتار وقتده‌گی حال‌لارینی بیان ایتیب دیرلار: بیراونی الله پادشاه و حاکم قیلیب‌دور، انی حکمی شرق‌دین غربگه ییتار، و بیراونینگ (کمال عاجزلیگیدین) مورچه (چملی) کبی ناتوان نمرسه باشیغه سلاح تارتیب انینگ بیرله حرب ایتار، وقتیکه اجل جلادی کوکراگینی آچیب الارنی جانلارینی آلماقغه کیلسه، هر ایکّیسینی قرا تفراغ آستیغه کیرگوزوب بیر خیلده قیلیب قویور، بای و فقیر، امیر و اسیر اورته‌سیده فرق قالمس، بیراونینگ کموش و آلتونی مول و کول‌دور، بیراو عمریده بیر پول کورگانی یوق‌دور، ایرته‌گه اولوم ییتیشگانده مونی مفلس و بی‌پول دیمس و انی بای پولدار، بلکه هر ایکّیسیغه لحد آستی جای اولور، بیراو تمام عمرین عیش و عشرت بیرله اوتکاردی، بیراو عمریده آغزی توله آش تاتمادی، وقتیکه اجل جان اچّیغینی الارگه اندک کورساتسه و تاتورسه هر ایکیسی دنیاده هیچ نیمه‌نی کورمگاندیک بولوب قالور. بیراوده همیشه محنت و کلفت و الم و درد بولوب، اما ینه بیراوده بو کلفت و درد و مصیبت‌لاردین بیر گردچه

هم بولمسه وقتیکه الار اولوم پنجه‌سیغه مبتلا بولسه‌لار، هر ایکی‌سی دنیاده هیچ نمرسه‌نی کورمگان‌دیک بولوب قالور. (ای آدم اوغلی)بو سوزلاردین غرض شول‌که، باید اوتکان‌لاردین عبرت آلیب قناعت پیشه بولوب، بو نیچه کونلیک اوتار دنیا اوچون کوب غم ییمه‌گیل و الله‌گه توکّل ایلاگیل.

خیانت‌دین یراق بولماق بیانیده

کیل ای کامل کمال ایتسنگ دیانـت	کیشیگه قیلماگیل هرگز خیانـــت
خیانت کیم کیلور قولدین و کوزدین	ایاغ‌دین، عضو پنهان‌دین و سوزدین
مونی بیلـــگای جمیع آدمـــی‌زاد	ایمس حاجت‌که بیر-بیر ایلاسم یـاد
خیانت کیم ایرور پیدا کونگول‌دیـن	مونی انگلا دیانت بیرمه قول‌دیـــن
نه کیم توشسه کونگولگه یا کوزونگه	روا کورماسنگ اول ایشنی اوزونگـه
روا کورسنگ مسلمانیغه آنـــــی	مونی دیرلار خیانت‌نینگ یمانـــــی
قایو ایشگا رضا بولسنگ کونگولده	اگرچه قیلماسنگ بولدونگ او یولـده
ایرور عصیان رضاسی چونکه عصیان	رضای کفردور کفر ای مسلـــــمان
مسلمان اوغلینی کورسنگ اوزونگ‌دیک	ضررده، نفع‌ده بیلسنگ اوزونگ‌دیـک
قایو قُل‌نی مونینگ‌دیک بولسه حالی	بو دور بی‌شک مسلمانلیغ کمـــالی
اگر چندی‌که بولسه شبـــهۀ کـــم	روا کورسنگ اگر اوز نفسیـنگه هم
روا کورمه مسلمانیـــغه زینـــــهار	اگر کورسنگ بناگه ایـــلا اظـــــهار
خصوصاً بیرماگیل تقوی‌لیک ایـرگـا	مغیلان سیپماگیل ریـــحانلی ییرگا
تقی‌نینگ کونگلی‌دور دارالصّیـانت	صیانت خانه‌گه قیـــلمه خیانـــت
اگر تاپیلسه نعمت آلـــدیغه ســـاچ	وگر بولماسه آغزینگ عذر ایلـه آچ
اگر مینگ خلطه بیرسنگ خلطه کوب زر	سنگا اندین نچوک سود ای بـــرادر
اگر بیرسنگ اریغ‌دین قطـــرۀ آب	ایرور چندان ثواب ای گوهـــر نـاب
کیشیگه بیرسه کیم مال حـــرامی	امید ایتسه ثواب اول مـرد عـــامی
بولور کافر امید ایتگان اول انـسان	بیلیب آلیب دعا قیلگان هم اول آن
خیانت‌نینگ بیری کیم بولدی موصوف	بیلیب قیلماسه هر کیم امر معـروف

وگر نهی ایتماسه منکر ایشیــــنی خیانت‌لیک دیگیل انداغ کیشی‌نــی

بیراو یول بیلماییین یوزلانسه چولگه بیلیب‌سن سالماسنگ گر یخشی یولــگه

نچوک انصاف ایرور، قیسی دیانــت ایرور انداغ اولوغ بخل و خیانـــــت

اگر آلدینگده طفلی بولسه ناگـــاه یانر اوتغه توشارین بیلسنگ آگـــاه

اوزاتمس بولسنگ انگا دست الطاف نچوک بولغای مسلمانلیکده انصــاف

جمیع بندهٔ مؤمن ســــــراســـر ایرورمیز بیر-بیریمیزگه بــــــرادر

بیراو چیقسه طریق آخرت‌دیـــــن اوگورسه یوز مقام مغفرت‌دیـــــن

اگر کورساتمسه یول کورگان انسان بخیل‌لیک موندین اوتمس ای مسلمان

سن اَیغان سونگره توز بولماســه حالی اوزی‌نینگ بوینیغه بولغای وبالـــــی

آچیب‌دورسن برادرلیکنی بابیـــــن تاپیب‌سن امر معروف‌نینگ ثوابــین

اگر کیلماسه قولدین یاکه تیلدیــن یمان کور اول ایشینی جان و دل‌دیــن

شرح: ای مرد کامل دیانتنی کمالینی ایستاسنگ، هرگز کیشگه خیانت قیلماغیل، خیانت قولدین، کوزدین، ایاغدین، عضو پنهان (ذکر و فرج)دین و سوزدین وجودگه کیلور، مونی همه آدملار بیلور، حاجتی یوق‌که همه‌سینی بیر-بیر یاد ایلاسم و ذکر ایتسم، دلدین ظهورگه کیلادیگان خیانت‌نی انگلاب (بیلیب) قویغیل و دیانتنی قولدین بیرماغیل، هرنه ایشی‌که کونگولگه کیلسه و یا کوزگا توشسه و اول ایشنی اوز نفسینگا روا کورماسنگ، لیکن انی بیر مسلمانیغه روا کورسنگ، مونی خیانت‌نی یمانی دیرلار. قیسقه‌چه سوز شول‌که، باید انسان هر عضوینی خدا و رسول طرفیدین امر ایتیلگن یولده ایشلاتماغی کیراک، کم از کم مباح‌گه استعمال ایتسون، اما خدا و رسول نهی ایتگان و قیتارگان یولگه ایشلاتماغی حرام یا مکروه‌دور. مثلا قول بیرله نامحرم خاتوننی و یا امرد باله‌نی و یا شونگه اوخشش اوشلاماغی منهی نمرسه‌لارنی اوشلاسه و یا قولی بیرله ظالمگه کمک قیلسه و یا ایاغی بیرله حرام و یا مکروه ایش یولیده یوروب بارسه و یا کوزی بیرله قراماغی حرام نمرسه‌لارگه نظر سالسه و فرجینی حرام‌دین ساقلاماسه و آغزینی غیبت و شکایت چقیمچی‌لیک و یمان سوزلاردین پاک ایتماسه و دلینی هر خیل عقاید زائغه و خیالات فاسده‌لاردین توختاتماسه، بولار یا اوز نفسیگه ویا بیر برادر مسلمانیگه خیانت دور.

بو حدیث شریف‌نی امام بخاری ادب المفردده و ابویعلی و طبرانی کبیرده و حاکم و بیهقی یزید بن اسیددین روایت ایتیب‌دورلار، **أَحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ** [حدیث ۱۸۰۸۳ : طبرانی][1] و طبرانی روایتی **اَحِبَّ**

---

[1] **[حدیث ١٠٦١٧ : شعب الایمان]، [١٦٧٠٤ : مسند احمد] و باشقه هم کوب کتابلارده کیلگن.**

لِأَخِيكَ دور، و بیهقی رجال طبرانی‌نی ثقات دیب دور، یعنی اوز نفسینگا دوست توتگان نمرسه‌نی مردمگه دوست توتگیل و امام بخاری و مسلم و احمد و ترمذی و نسائی و ابن ماجة حضرت انس رضی الله عنهدین روایت ایتیب‌دورلار: **لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه** [حدیث ۱۳ : بخاری]، [۱۷۹ : مسلم]، [۲٥۱٥ : ترمذی]، [٥۰۱٦ : سنن نسائی]، [۱۲۸۲٤ : مسند احمد]، [٦٦ : ابن ماجة] یعنی هیچ بیرینگیزنی ایمانی کامل بولمایدی تاکه بیر برادر مسلمانیگه اوز نفسیگه دوست توتگان نمرسه‌نی دوست توتماسه، دلده قیسی ایشگا راضی بولسنگ، اگرچه اول ایشنی قیلماسنگده اول یولده محسوب اولورسن، چونکه گناه‌گه راضی‌لیک گناه‌دور و کفر رضاسی کفردور، کمال اسلام شول‌که مسلمان زاده‌نی کوزونگدیک عزیز کورسنگ فایده و ضررده اوزونگ دیک بیلسنگ، قیسی کیشینی حالی و فعل اطواری مونینگ‌دیک بولسه (اول کیشی مؤمن کامل‌دور) و بی‌شک مسلمانلیکنی کمالی شول‌دور، بیر آزگینه شبهه‌لیک نمرسه‌نی اوز نفسینگا روا کورسنگده انی باشقه بیر برادر مسلمانینگغه روا کورمه، اگر اول شبهه‌لیک نمرسه‌نی سهواً انگه روا کورسنگ شبهه‌ناک‌لیگینی اظهار اَیله، خصوصاً (اینوقسه) شبهه‌لیک نمرسه‌نی تقوی‌لیک کیشیگه بیرماگیل و ریحانلی بییرگه مغیلان اوروغینی سیپماغیل و ایکماغیل، مغیلان بضم میم و کسر غین تیکن‌لیک بیر گیاه دور، عربیده ام غیلان دیرلار. ناظم رحمه الله پرهیزگار کیشی‌لار وجودینی ریحان‌زار بییرگه تشبیه ایتیب و الارگه شبهه‌لیک نمرسه‌لارنی بیرماغنی اول ریحانلی بییرگه تیکن‌لیک اوت ایکماقغه تشبیه ایتیب‌دورلار، متقی‌لارنی دلی دارالصیانت دور، صیانت خانه‌گه خیانت قیلماغیل و شبهه‌لیک نمرسه‌نی الارگه روا کورمگیل، اگر نعمت حلال تاپیلسه اول ذاتلار آلدیلاریغه ساچغیل و اگر حلال موجود بولمسه آغزینگنی عذر اوچون آچغیل. اگر مینگ خلطه حرام و شبهه کوب ارالاش طلادین مردمگه بیرسنگ سنگه اندین نیمه فایده، چونکه مال حلال‌دین خیرات و صدقات بیرسه مقبول اولور، اما شبهه‌لیک و حرام مخلوط مالدین صدقات او قدر فایده‌سی یوق‌دور. اما بالکل حرام مالدین صدقه بیریب امید ثواب قیلماق قریب کفرگه آلیب بارور، اوّلگی خلطه لفظی اصلی خریطه عربی‌دور، اما فارسی و اوزبکی‌ده خلطه استعمال اولور، چرم و تکه باب نمرسه‌لاردین پول و باشقه نمرسه‌لار سالماق اوچون یسالور، ایکینچیسی عربی ارالاش معنی‌سیده‌دور، اگر اریغدین (مال‌پاک و حلال‌دین) بیراوگه بیر قطره سو کبی آزگینه نمرسه بیرسنگ (ای گوهر خالص) کوب ثوابی باردور، بو توجیه‌ده اریغ لفظی‌ده توریه باردور، چونکه اریغ جوی معنی‌سیده مشهوردور، و سو لفظی هم فکرنی انگا آلیب بارور، لاکن ناظم رحمه الله معنی بعیدی پاک‌نی اراده ایتیب‌دورلار، چونکه یوقاریده شبهه‌لیک ناپاک مالدین صدقه ذکر اولدی، اگر اریغدین جوی مراد دیسک توریه بولمس معنی ظاهردور، مال حرامنی بیر کیشیگه بیریب امید ثواب ایتسه اول کیشی کافر بولور، اول مالنی حرامیگینی بیلیب توروب آلیب دعا قیلگان کیشی هم اوشل آن کافر بولور. ینه خیانت انواعیدین دیب وصف ایتیلگان نمرسه‌لاردین بیری بیلیب توروب امر معروف قیلمس‌لیک و نهی منکر ایتمسلیک دور، عالم بولوب توروب امر معروف و نهی منکر ایتمسه انداغ کیشینی خاین دیگیل، بیراو یول بیلمسلیگدین چول و صحراگه

يولّلانسه (و هلاک بولماغی خوفی بولسه) سن بیلیب توروب انی یخشی یولگه سالماسنگ بو قنداغ انصاف و قیسی دیانت‌دور، انداغ ایش کتّه بخل و اولوغ خیانت‌دور. اگر آلدینگده یاش باله بولسه بیردین انی یانگان اوتغه توشارینی بیلیب آگاه اولسنگ، انی خلاصیگه لطف و مرحمت قولینی اوزاتمس بولسنگ بو قیلگان بی‌شفقت‌لیگینگ مسلمانلیکده قنداغ انصاف‌دین بولور، سراسر عالمده‌گی همه مؤمن‌لار بیر-بیریمیزگه برادر دینی دورمیز. شو اوچون بیراو آخرت یولیدین چیقسه (و توبه قیلمای) مقام مغفرت‌دین یوز اوگورسه یول کورگان عالم کیشی انی هدایت قیلیب یول کورساتمسه کوب یمان‌دور. حدیث شریف: **مَنْ كَتَمَ عِلْمًا أَلْجَمَهُ اللَّهُ بِلِجَامٍ مِنَ النَّارِ** [حدیث ٢٦٥ : ابن ماجة]، [١٠٦٠٥ : مسند احمد]، [٩٦ : صحیح ابن حبان] تحتیگه داخل اولور و بخیل‌لار قطاریگه کیرور، اگر نصیحت و هدایت قیلگان بیرله انی حالی یخشی بولمسه و گمراه‌لیکدین قیتماسه، گناهی اوزی‌نینگ بوینیغه‌دور، سن برادرلیک ایشیگینی آچیب دورسن و وظیفۀ ایمانینی ادا قیلیب امر معروف ثوابینی تاپیب‌دورسن، اگر امر معروف و نهی منکر تیلینگدین ویا قولونگدین کیلمسه باید اول منکر ایشنی جان و دل‌دین یمان کورگیل، امام احمد و مسلم و ابو داوود و ترمذی و باشقه‌لار ابو سعید رضی الله عنه‌دین روایت ایتیب‌دورلار، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ایدیلار: سیزلاردین هر کیم منکر و یمان ایشنی کورسه، پس انی قولی بیرله تغییر بیرسون و اوزگارتورسون، و اگر انگا قدرتی بیتماسه تیلی بیرله اوزگارتورسون، اگر انگا هم قدرتی بیتماسه دلی بیرله انکار ایتسون و دلی بیرله انکار ایتماق ایمانی‌نی ضعیف‌راغی دور.

جوانمردلیک نشانی

کیل ای انسان اگر بولسنگ چین ایردیک	**آغیرلیک پیشه قیل دنیاده ییردیک**
اگر تیپسه سنی هر قیسی موجـود	**زیان قیلمه تقی ییتکور انگا ســود**
یوراکینگ قیلسه‌لار آهن بیله چاک	**چیقار آلدیغه تورلوک نعمت پــاک**
اگرچه عالمه سندین تیگار نفــــع	**اوزونگدین قیلماغیل تفراغ آتین رفع**
آتینگ[1] ییر دور سنم ییردیک قیلیق قیل	**یمانلیغ ایلاگن‌گه یخشی‌لیق قیــل**
کیشی تاش اورسه باشه ای خجسته	**کولوب باقغیل یوزیگه مثل پســته**
بوسیندورماقغه دلتنگ اولمه زینهار	**امید اولدورکه خوش کورگای خریدار**
ایاغ آستیده قالدیم دیب دیمــه وای	**بولور چین کاسه کوب تیپکو ییسه لای**
کیراک دشمنغه دوستلوغ قیلسنگ اظهار	**باشینگ یارگان کیشی‌لارنی دیسنگ یار**

[1] بیران نسخه‌لارده ممکن آتنگ هم کیلگان بولسه کیراک، چونکه شارح بیت‌نینگ آتنگ شکلینی هم کورستگنلار.

رضا ملکیده تمکین ایلاگان نـــــاس	**جفا الماسی تیکسه قتیغ المـــــاس**
دیمس آسیب انی خلق اورسه آسیـب	**ویا محنت جبالی یاتـسه باسیــــب**
جهالت اهلی قیلمس کینه ترکیــــن	**قچان در کین بولور گـر بولسه درکیــن**
اگر راضی ییسه مینگ ضربۀ یـــــد	**دعانی هرگز انگا قیلمغای بـــــــــد**
ضررگه راضی بولمس هرگز اکــمل	**هدایت بیرله توفیقین تیلار بـــــــل**
سولور کین گردیدین طاعت جمالی	**کیتور گردین کیراک گر دین کمالــی**

شرح: ای برادر، اگر حقیقی و چین ایرلار و مردخدالاردیک بولسنگ ییر کبی آغیرلیک و وزمین‌لیکنی اوزونگ‌گه پیشه و کسب قیل، اگر هر کیم سنی ایاغی بیلان تیپیب اذا یتکورسه انگا زیان و ضرر تیگورمسدین بلکه انگه فایده یتکورگین، چنانچه تفراغنی کلال‌لار لای قیلیب قنچه کیراک تیپیب ایشلاسه‌لار و انی ایاغ آستیده ایزسه‌لار اوشنچه یخشی ایدیشلار وجودگه کیلیب همه منفعت آلور، یوراکینگنی اگر تیمور بیرلان یارسه‌لار زمین‌دیک الار آلدیگه تورلوک (رقم-رقم) میوۀ پاک‌نی چیقارغیل، یعنی دلینگه آزار نشترینی اوروب اذیت و تکلیف بیرسه‌لار مقابلیده الارگه یخشی‌لیک قیلغیل، اگرچه عالم اهلیگه سندین منفعت ییتیب تورسه‌ده اوزونگدین تفراغ آتینی کوتارمغیل و متواضع و سینوغ بولغیل، اسمینگ و آتینگ آدم خاکی دور ویا آتنگ و پدرینگ تفراغدین یراتیلگان آدم علیه‌السلام‌دورلار، چون اصلینگ ییر تفراغ دور، لهذا سن هم ییردیک قیلیق قیلیب یمانلیک قیلگان کیشی‌لارگه یخشی‌لیک قیل، ای خجسته صفات، اگر کیشی باشینگا تاش بیرله اورسه پسته‌دیک انی یوزیگه کولوب باقغیل (خجسته: خانینگ ضمه‌سی-له و جیم و تانینگ فتحه‌سی-له مبارک و میمون معنی‌سیده‌دور) بو تاش بیرله اوروب باشینگنی یارماغیغه زینهار دلتنگ بولماغیل و سیقیلماغیل، امید شول‌که دل سنوغ‌لارنی خریداری (الله) آلدیده مقبول اولوب و یخشی کورونگایسن، چونکه پسته‌نی هم تاش بیرله باشیغه اورسه‌لار آغزی آچیلیب قیمتی آشیب و خریدار آلدیده مرغوب و مطلوب اولور، دنیاده خوار بولوب ایاغ آستیده قالدیم دیب وای دیمه و شکایت قیلمه، زیراکه عاقبتی محمود دور، چنانچه لای قنچه کیراک کوب تیپکی ییسه و ایاغ آستیده ایزیلسه اوشنچه قدری آشور، و کاسۀ چینی اولور، دشمنگه دوستلوغ اظهار قیلماغینگ و باشینگنی یارغان کیشی‌لارنی یار و رفیق دیماغینگ کیراک، **احسن الی من اساء الیک**[1] غه عمل قیلماق مردلارنی و نفسینی اولدورگان ذاتلارنی ایشی‌دور، چنانچه شیخ سعدی علیه الرحمة دیب دورلار:

بدی را بدی سهل باشـــــد جـــــزا	اگر مردی **اَحسِنِ اِلٰی مَن اَسَـــاء**[2]

[1] [ج ۱۲، ص ۲٦۹، تفسیر روح المعانی].

[2] باب دوم در باره احسان، بوستان، سعدی.

رضا ملکیده متمکن و بو مقامده جای آلگان کیشی‌لار آلماس جفا تیگیب مجروح ایتسه، انگا جزع و فزع قیلیب شکایت قیلمسلار و انی قتیغ آلمسلار، بلکه صبر بیرله مقابله قیلورلار، اوّلگی الماس لفظی بفتح همزه مشهور قیمت بیع معدنی تاشلاردین بولوب کوب قتیغ دور، هند، برازیل، ترانسوال و باشقه بعضی ممالک معدنیده تاپیلور، هر رنگ بولور. ایکینچیسی آلماقدین نفی‌دور، نمی‌گیرد و لایأخذ معنی‌سیده‌دور. و هم راضی کیشی خلق انی بیر نمرسه‌گه آسیب اورسه‌لار و کلتک‌لاسه‌لار و یا محنت و مشقت تاغلاری باسیب یاتسه بولارنی آسیب و مصیبت و زحمت دیمس، اوّلگی آسیب لفظی فارسی آزار و ضرر معنی‌سیده و ایکینچیسی ترکی آسماقدین مأخوذ آویزان کرده معنی‌سیده‌دور. جاهل کیشی‌لار کینه و عداوتنی ترک ایتمس‌لار، هر کیمنی عقل و ادراکی بولسه کینه‌نی یمانلیگینی بیلسه قچان کینه‌لیک بولور، اوّلگی در کین لفظی (در) و (کین)دین مرکب کینه‌لیک معنی‌سیده، ایکینچیسی هم (درک) عربی و (این) فارسی بیرله مرکب و الف تخفیفاً حذف ایتیلیب (درکین) بولگن، مونی بیلگن و توشونگن معنی‌سیده‌دور، اگر رضا مقامیده‌گی کیشی بیر کیشی قولیدین مینگ کلتک ییسه انی حقیغه هرگز دعای بد قیلمغای و کامل کیشی بیر مسلمان ضرریغه راضی بولمغای، بلکه انی توفیق و هدایتینی الله‌دین تیلاغای طاعت و عبادت جمالی کینه و عداوت ساقلاماق گردیدین و انی تاثیریدین سولوب پژمرده اولور و ثوابی کیتور، اگر دین‌نینگ کمالی سنگه کیراک بولوب (کامل‌لاردین بولماقنی ایستاسنگ) کینه‌نی ترک ایتیب طاعت اوستیغه توشگن گرد و تفراغنی کیتگورغیل و همه‌گه قلب مصفا بیرله رو برو بولغیل، اوّلگی گردین لفظی غبار و توزیگان تفراغ معنی‌سیده ایکینچیسی (گر) مخفف اگر و (دین) آئین معنی‌سیده مرکب دور.

تنبیه: ناظم رحمه الله‌نی بو بابده‌گی یمان‌لیک قیلگانگه یخشی‌لیک قیل، سنی تیپسه انگا فائده یتکور، باشینگگه تاش اورسه کولوب قره و دشمنگه دوست‌لیک قیل و شو کبی سوزلاری همه‌سی مسلمانلار مقابلیده دور، اما (خدا او کوننی باشگه کیلتورماسون) کافر و دهری‌لار مقابلیده شدت و غلظت‌گه مأمورمیز، چنانچه قرآن کریم‌ده سورۀ فتح آخریده حضرت محمد عليه السلام و اصحاب‌لاری تعریف‌لاریده: **مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاء عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاء بَيْنَهُمْ** [۲۹ : فتح] یعنی محمد(ص) خدانینگ رسولی‌دور (اول ذات) و الارکه اول کیشی بیرله‌دورلار (صحابه‌لار) کافرلارگه قتیغ‌لیک بیرله پیش کیلورلار، و اوز اورته‌لاریده رحم و شفقت بیرله.

لهذا مسلمانلارگه جهاد فرض کفایه دور، بیر یوزیده بیر طائفه جهاد قیلسه همه‌دین ساقط بولور وَ اِلّا همه گنهکار اولور. اما بیر مملکت اسلامیگه کافرلار هجوم ایتیب باسیب کیلسه، اول مملکت آدم‌لاریگه جهاد و مدافعه فرض عین بولور، اگر الارنی مدافعه‌گه قوت‌لاری بیتماسه، یانلاریده‌گی باشقه مسلمان‌لارگه هم الارگه معاونت فرض اولور، ثم و ثم همه مسلمان‌لارگه فرض اولور، بیز مسلمانلار شو فریضۀ دینی‌نی ادا قیلماگان‌لیک اوچون همه ییرده خوار اولوب یوروبمیز. الله هدایت ایتسون.

احد تاغیده بولگان محاربه

احد تاغیده پیغمبر تیشیـــــنی	شهید ایتدی ینه ییتمیش کیشینی
عجب کون توشدی مؤمن‌لار باشـیغه	عمر کیلدی پیمبرنی قاشیـــغه
دیدی ییغلاب ایا سلطان ابـــرار	دعا قیلغیل قِریلسون برچـه کفار
ولیکن قیلمادی اول دعوت بـــد	هدایتگه دعا قیلدی محمـــــد(ص)
اوشل روزی‌که انبوه ایردی کفـار	ابو سفیان و خالد ایردی ســالار
اجابت بولدی پیغمبر دعاســـــی	مسلمان بولدیلار هر ایکّلاســـــی
او ایکّی ایر بیلان کوب اهل طغیـان	احد کافرلاری بولدی مسلمـــــان
چو خالد آلدی دین‌نینگ شهدیدین بهـر	مسلمان بولدیلار ایلگینده مینگ شـــهر
عراق ایله دمشق و خطهٔ شـــام	ابو سفیان قولیده تاپتی اســـلام
محمد[ص] آلدی عالم خُلق خوش‌دین	میسر قیلمادی آلتون، کموشدیـــن
اگر سن مرد صاحب همتی ســـن	رسول الله نینگ خاص امتی ســن
توتارسن جان ایله فعل نبی‌نــــی	قیلورسن هر محلده پیروی‌نـــــی

شرح: احد تاغیده مشرکین قریش بیرلان بولگن اوروشده پیغمبر علیه السلام تیشلارینی و اصحاب کرام‌دین ییتمیش کیشی‌نی کافرلار شهید ایتیب مؤمن‌لارنی باشلاریغه عجب قتیغ کون توشدی، حضرت عمر رضی الله عنه پیغمبر علیه السلام قاشلاریغه کیلیب ییغلاگان حالده، ای سلطان ابرار، دعا قیلینگ همه کافرلار قیریلسون دیدی. لیکن رسول الله دعای بد قیلیش اورنیگه الار هدایتیگه دعا قیلدیلار: **اللهم اهدي قومي فانهم لا يعلمون** [ص ۲۱۱۷، ج ۱، تفسیر العلی القدیر لاختصار ابن‌کثیر] یعنی، خدایا قومیم‌نی هدایت قیل، پس البتّه بیلمایدورلار (نادان ایرورلار). احد تاغی مدینهٔ منوره‌نی شمال طرفیده بولوب مشهور اُحُد غزوه‌سی شول ییرده وقوع‌گه کیلگاندور، بو تاغ حقیده رسول الله، **أحد جبل یحبنا ونحبه** [۱٤۸۲ : بخاری] یعنی احد تاغی بیزنی دوست توتار و بیز انی دوست توتارمیز، دیدیلار. اوشل احد اوروشی کونی مشرکلار جماعه‌سی کوب توپلانیب کیلیب ایردی، الار طرفیدین ابوسفیان بن حرب و خالد بن ولید لشکر باشی ایردیلار، رسول الله دعالاری مقبول درگاه الهی اولوب هر ایکّی‌لاری فتح مکه‌ده مسلمان بولدیلار، اول ایکّی ایرنی مسلمان بولوشلاری بیلان احد کافرلاریدین کوب طاغی‌لار مسلمان بولدی، وقتیکه خالد بن ولید رضی الله عنه دین مبین اسلام‌دین بهره آلیب انی عسلیدین تاتدیلار، اول ذات قیادت و باشلوغ‌لاری آستیده‌گی لشکر قولیده تقریباً مینگ شهر فتح بولوب و آدم‌لاری اکثر مسلمان بولدیلار، حضرت خالد رضی الله عنه جناب‌لاریگه رسول الله (سیف الله) لقبی‌نی بیردیلار، تا آخر عمرلاریگچه مینگ‌لارچه محاربه‌گه

شامل اولوب آخر اوز اوی‌لاریده وفات ایتدیلار، کسل‌لیک ایام‌لاریده بعضی کورگانی کیلگان کیشیلارگه ایتور ایدیلار، من بسا اوروشلارگه شامل اولوب محاربه ایتدیم، بدنیم‌ده زخم و جراحت ییتماگان ییری کم قالدی، افسوس‌که (شهادت درجه‌سیگه ییتمسدین) بستریمده اولورمن، **لانامت عین الجبان**، یعنی قورقاق‌نی کوزی اویقوگه بارماسون. بو سوزدین مقصدلاری مردمنی جهادگه ترغیب ایتیب، الارگه دیماقچی‌لارکه انسان هر قنچه مهلکه‌لارگه توشوب محاربه‌لارده بولسه‌ده، تاکه اجلی ییتماسه اولمایدور، اولومدین قورقوب جهادنی ترک ایتمنگ‌لار و هم شهادت جامیدین نوش ایتماگانلاریگه و اوی‌لاریده اولوش‌لاریگه تأسف‌لاری ظاهر اولور، اما ابو سفیان قولیده عراق، دمشق، شام خطه‌لاری فتح اولوب، خلقی اسلام‌گه مشرف بولدی.

تنبیه: عراق حضرت سعد قول‌لاریده و شام حضرت خالد.

حضرت محمد علیه‌السلام عالم‌نی آلتون کموش خرج ایتیب آلگان‌لاری یوق، بلکه خُلق خوش و رویهٔ نیک اثریده مردم اوزیچه مسلمان بولدیلار، ای برادر، اگر سن هم مرد صاحب همت بولوب و رسول الله‌نینگ خاص امت‌لاری‌لیک دعوی‌سینی قیلسنگ، بایدکه، جان و دل بیرله رسول الله‌نی قیلگان ایشلارینی قیلیب و قیلماگان‌لاریدین اجتناب ایتیب هر ایشده و هر محلده اول ذات پیرولیک‌لارینی قیلورسن و یمانلیک قیلگان‌لارگه یخشی‌لیک قیلیب الار حقیگه یخشی دعا قیلورسن.

مناقب خواجه بهاؤالدین نقشبند علیه الرحمه

بهاءالحق والدین طاب مثـــــواه	**عوانیغه یولوقدیلار بـــناگـــاه**
عوان بیر سوز دیدی اول بنده بیر سوز	**عوان قویدی یمانلیغ بابینه یـــوز**
یوزیغه سالدی قمچین مرد خـــالی	**قیزیل قان بولدی سنبل‌دیک سقالی**
اوشل قان‌لیک سقالین آلدی قــولگه	**دیدی یارب مونی سال یخشی یولگه**
غضب قیلمه انـــگا قیلغیل هــدایت	**مهم اخروی‌سین قیل کفایــــت**
بو سوزنی انگلادی اول مرد بی‌باک	**اوروب نعره یقاسین ایلادی چـــاک**
یوزینی ییرگه سورتوب ناله قیلدی	**کوزینی یاشینی چون ژاله قیلـــدی**
آلیب همت عصاسین کیردی یولغه	**قولین تابشوردی اول همتلی قُلگه**
انا خُلق و انا علم و انــــا حـــال	**انا دولت انا نصرت و اقبــــــال**
انا همت انا خُلّت انـــا کـــار	**انا تبعیت سلطـــــان ابــــرار**
یمان‌لارنی ایشیدور کینــه توتماق	**مسلمانلیغ یمانلیغنی اونـــوتماق**

اوزینی نفسینی کم ایلاگان قُــــل　　　قیلور قنچه جفا کیلسه تحــــــمل

ولیکن بو تحمل ایلاگان نــــــاس　　　حمیّتده کیراک چون قتیغ الماس

حمیت بابینی اوتــــکارمگای مــــرد　　　اگر چندی‌که اول ایش بولسه بیر گرد

حمیت قیسی‌دور بیلســـــنگ به‌تعیین　　　نظر ایله کـــــــتاب مجتهدیــــن

شرح: جناب حضرت خواجه بهاءالدین نقشبند علیه الرحمة (که سلسلهٔ طریقهٔ نقشبندیه اوشل ذاتگه منسوب‌دور) خداوند جایلارینی جنت‌نی یخشی قصرلاریدین قیلسون! ناگاه بیر عملدار [حکومت کیشی‌سیغه یولوقدیلار و دچار کیلدیلار، اول کیشی بیر سوز دیدی، مقابلیده خواجه بیر سوز دیدیلار، اول عملدار یمانلیغ کوییغه یوز قویدی، اول اوز حدیدین تجاوز قیلگان عملدار اول جناب یوزلاریغه بیر قمچین سالدی، اول ذات‌نینگ سنبل کبی سقاللاری قانگه بویالدی، اول جناب قانلیک سقاللارینی قولغه آلیب یارب بو بنده‌نگنی یخشی یولگه سالگین و انگا غضب قیلمای عنایت و مهربانلیک قیل و اخروی مهماتینی اوزونگ کفایت قیل دیب دعا قیلدیلار. اول بی‌باک و بی‌پروا کیشی بو سوزلارنی و قیلگان دعالارنی انگلاب اول ذات نَفَس‌لاری انگا تاثیر ایتیب، نعره اوروب یقاسینی چاک ایلاب یوزینی ییرگه سورتوب، ناله قیلیب، کوز یاشینی ژاله‌دیک قیلیب آقوزدی و همت عصاسین قولغه آلیب طریقت یولیغه کیریب اول ذاتغه (حضرت بهاءالدین‌گه) قولینی تابشوروب مرید اولدی، انا خُلق، انا حلم، انا حال، انا دولت، انا نصرت، انا اقبال، انا همت، انا خلت، انا ایش، انا سلطان ابرار (رسول الله)‌گه پیرولیک، مونداغ بولور، سن هم موندین اورنَک آلیب، بو اخلاقلارگه متصف بولغیل و یمانلیک قیلغانلارگه یخشیلیک قیلغیل، کینه توتماق و دلده ساقلاماق یمان‌لارنی ایشی‌دور، اما یمان‌لیک‌نی اونوتوب انی دلدین چیقارماق مسلمانلارنی و یخشی ذاتلارنی ایشی‌دور، ریاضت و طاعت اثریده اوز نفسینی ایزیب انی هوی‌سیدین قیتاریب باشقه‌لارنی اوزیدین زیاده و نفسینی همه‌دین کم کورگان کیشی هر قنچه اولار طرفیدین جور و جفا کیلسه، انگا صبر و تحمل قیلور، لیکن بو صبر و تحمل قیلگان کیشی حمیت بابیده و ناموس توغریسیده الماس کبی قتیغ و تیز بولوب سهل انگار و سست‌لیک‌دین اوزاغ توروب غیرت و حمیت‌نی اوز وقتیدین اوتکارمسدین تیکشیریب مقصرلارگه سزا بیرغای، اول بی‌پروالیک اگرچه بیر گردچه (آزگینه) بولسه‌ده اندین اوتمغای، حمیت شرعی قیسی‌لیگینی انیغ بیلماقچی بولسنگ، فقهای کرام و مجتهدین عظام کتابلارینی مطالعه ایتگیل و الارگه نظر سالغیل و یا علمای کرام‌دین سورگیل.

(عوَّان) به فتح عین و تشدید واو ظالم و حکومت دربارینی عسکری منصبداری معنی‌سیده، لیکن ناظم ضرورت شعری اوچون به تخفیف واو استعمال قیلیب‌دورلار.

ایشان صوفی یاران‌لاریگه وداع قیلگان‌لاری

برادرلارکه بیزگه قیلدینگیز عهـد | آلورمیز دیب محبت جامیدین شهد
تاپیلمس بنده‌ده سیز ایستاگان حال | آچیلمس عاصیدین سیز اَیغان اشکال
طلب قیلمنگ بو ناقص‌دین کرامات | کشوفات و علامـــات و مقامـــات
بیله آلمم نهانی تربیت دیــــــن | آلیب ایردیم ایلیک نفسانیت‌دیـــن
پشیمان‌من، پریشان اوتکان ایشدین | بهار و تیره ماه و یاز و قیش‌دیـــن
پشیمان‌من ایلیک آلغان‌لاریمــغه | طمع نانیغه قول سالغان‌لاریمغــــه
بارینگ ایمدی یارانلار هر قیانـــه | یورونگلار بیر مکمل ایرته‌یـــانـــه
قوروغ قـــول آلغانیمدین در اذامـــن | عزیزی ایستنگیز سیزدین رضامـــن
منی دیب قالمنگیز اوز کارینگیزدین | اویاتلیغ‌من سیزینگ رخسارینگیزدیـن
بحل ایلانگ کیلیب کیتگانینگیزدین | ییلیب یوگوروب امید ایتکانینگیزدین
کیچورمــس بولسنگیز من قُل‌دین ای قوم | منینگ حالیمغه مشکل‌دور صبا یوم
تانیب مندین تانیب اورع کیشینــی | توتونگ محکم انینگ قوتلوغ ایشینی
کیراک مرشد دیگان چون بحر عمان | مبارک باطنی چون درّ و مرجـــان
جهالت دشتیدین کیم کیلسه سوساب | انینگ ظاهر سوییدین بولسه سیـراب
اگر بولــسه کیشی کیم طالـــب دُر | چوموب باطنغه جیبین ایلاسـه پـُـر
دیمنگ تاپیلماغای بو نشــئه‌لیک کس | جهان ایوانی کینگ‌دور خالی ایرمـس
تاپیلغانده مونینگ‌دیک لجۀ خــاص | قنی اخلاصی کوب همتلی غـــواص
چوموب آلغای ایلیغه دُرّ مقصـــود | وگرنه قول سالیب قاچماق نچوک سود
اگر سیز تاپسنگیز بیر یخشی شه‌نی | خبردار ایلانگیز من روســـیه‌نـــی
قیلای من هم یوزین کونگلوم ضیاسی | قدم تفراغینی کوز تــــوتیاســــی
نه بولغای سیز برادرلار پَـــیی‌دین | منگا هم بیرسه‌لار وحدت مَیــی‌دین

شرح: ای برادرلارکه محبت جامیدین شهد آلیب ایچورمیز و طریقت و تصوف یولیگه کیریب بهره‌ور بولورمیز دیب، بیز بیرله عهد ایتیب قول بیریب بیعت قیلیب مرید بولگانلار، من بندۀ عاجزده سیز ایسته‌گان حال تاپیلمس و بو بنده عاصی و گنهکاردین سیز اَیغان طریقت اشکال و چیگل‌لاری آچیلمس و ییشیلمس، لهذا بو بنده ناقص‌دین کرامات و کشوفات و علامات و مقامات(لارکه اولیاءاللهلاردین ظهورگه کیلور) طلب قیلمنگ،

نهانی سری تربیت‌نی بیلمای من، مریدلار قول‌لارینی نفسانیت‌دین و هوی و هوسدین آلیب ایردیم، شونینگ اوچون بو اوتکان پریشان ایشلاردین و شو خیل بی‌ثمر اوتکان آی و ییللار و بهار و کوز و یاز و قیش‌لاردین پشیمان من و هم خلق‌نی قولینی آلیب مرید قیلیب طمع نانیغه قول سالغان‌لاریمغه نادم و خجالت من، ای رفیق و برادرلار، هر طرف و هر قیانه بارینگ‌لار و بیر پیر کامل و مکمل ذاتیگه تَیانیب و سویانیب انی صحبتیده یورونگلار، علم حالدین قوروغ بولوب توروب خلقنی مریدلیکغه قبول قیلیب قول‌لارینی آلغانیمدین خیلی آزرده من، حالا بیر عزیز کاملینی ایستنگیز و اول کیشیگا انابت قیلیب قول بیرینگیز، سیزلاردین راضی من، منی مرشدیم دیب یوروب اوز ایشلارینگیزدین قالمنگ‌لار و سیزنی یوزینگیزدین اویاتلیغ من، منی آلدیمگه کیلیب کیتگانینگیزدین و تیز یوگوروب مندین فیض و فتوح امید ایتکانینگیزدین اوتونگ و کیچیرینگ و بغیشلانگ و حلال ایتینگ، اگر ای گروه، بو نمرسه‌لارنی مندین کیچورمس و اوتمس بولسنگیز، ایرته‌گه قیامت کونی منی حالیمغه مشکل و قیین بولور. (بَحَلّ) لفظی بای فارسی و حَلِّ عربی بیرله مرکب بخشش و عفو و حلال ایتیش معنی‌سیده‌دور، و (صبا) لفظی مخفف صباح ایرته‌سیده بو ییرده قیامت کونینی اراده ایتیب دورلار. مندین تانیب و انکار ایتیب بیر متقی و پرهیزگارراق ذاتنی یخشی تانیب اول کیشینی قوتلوغ (مبارک) و یخشی ایشینی محکم توتوب اول جنابغه پیرولیک قیلینگ‌لار. اوّلگی تانیب لفظی تانماقدین مأخوذ انکار و قیتماق معنی‌سیده، ایکینچیسی تانیماقدین مأخوذ معرفت معنی‌سیده‌دور. مرشد و پیر دیگان کیشی علوم ظاهریده بحر عمان و دریای بیکران‌دیک و علوم باطنی‌ده انینگ مبارک ایچی دُرّ و مرجان بحر عمان کبی بولماغی کیراک، هر کیم جهالت چولیدین سوساب علوم ظاهر سوییدین ایچکالی و علم تاپگالی کیلسه انینگ علوم ظاهری‌سیدین سیراب اولسه و اگر کیمسه طالب دُرّ حقیقت و مرجان طریقت بولسه، اول ذات باطنیغه چوموب چونتاک و قوینینی اول در و گوهرلاردین تولغازسه یعنی مرشه و پیر کامل اول ذات بولوب بیلورکه علوم شریعتده کامل و علوم طریقت و حقیقتدین هم حظ وافری بولوب علم و عمل و تقوی‌نی جمع‌لاگان کیشی بولسه، مونداغ کامل و مکمل عالم و عامل نشأةلیک کیشی تاپیلماغای دیمنگ‌لار، جهان‌نینگ ایوانی و دنیانی اطرافی کینگ‌دور، مونداغ ذاتلاردین خالی ایرمسدور (نشأة) خلقت معنی‌سیده‌دور. مونینگ‌دیک عالم، عامل و مرشد کامل (که علم قال و حالده لجۀ خاص دریا کبی پُر) ذات تاپیلغانده اخلاصی کوب همتلیک غواص و مرید خاص قنی‌که اول لجۀ خاص الهی و دریای پر دُر و مروارید نامتناهی‌گه چوموب قولیگه دُر مقصودنی آلسه و اول ذاتنی علوم ظاهری و باطنی‌سیدین بهره‌ور بولسه، و الّا تنها بیر قول بیریب مرید بولوب اول جناب‌نی خذمتیده تورمای و استفاده ایتمای (دریاگه بیر قول اوروب قاچقان کیشی‌دیک) یورگان‌دین نیمه فایده، اگر شونداغ بیر یخشی ذاتنی تاپسنگیز، مندیک یوزی قرا (گنهکار) نی هم خبردار قیلینگ، تاکه من هم اول ذاتنی پرنور یوزینی کورماقنی و او کیشی صحبتیده بولماقنی قرا کونگلوم ضیاسی و دلیمنی نوری قیلای و باسقان ایاغ تفراغینی کوز توتیاسی

ایلای، اگر سیزلارنی آرقه‌لارینگیزدین منگه هم وحدت مَیی‌دین بیرسه‌لار کرم الهی و نعم نامتناهی‌سیدین نیمه کم بولغای.

ایشان صوفی فرزندلاریغه نصیحت قیلغانلاری

تَوَلّام اولدور ای فرزانه فرزنـــــــد نگهدارینگ سنی بولسون خداوند
کوزومنی روشنی صادق محمـــــد یراق بولسون کوزونگدین دیـدهٔ بد
ایشیت من خسته‌دین بیر نیچه قولی ییگیت‌لیکغه سنی ییتکورسه مـــولی
یمان یورمه یمان اندیشه قیلمـــه آتنگ‌دیک روسیه‌لیک پـیشه قـیلمه
یراتغان تنگریغه قیلغیل توکـــــل طمع قیلمه کیشی‌دیـن بیرگینه پـول
طمع بیر پرچه بولسه قیلماغیل رای بولور بیر برچه‌دین یـوز پرچه بی‌جای
یوزونگدین پرده کم‌کم بولماسون پست حیادین عاری یوزنی عـاری بولمس
طمع بیرله کیچورگان نفس غمـاز اگر آغزین تیلار بولســنگ تیلار باز
نقاب شرم آچیلمسدین بورونـراغ انی بیرک ایله هر یاقدین تاـقیب باغ
قناعت قیل ملامت ملکی بولمـــه اتانگ‌دیک خلق و ایلگه کولگی بولمـــــه
پیمبرلار فعالی دور قناعــــــت انگا وابسته دور مجموع طاعــــــت
بیلینگنی باغلا محکم بولمه مفلـوج کوزونگ آچ کاروانی قیلدیلار کـــوچ
بیلینگنی باغلا محکم بنده‌لیک گـه اتانگ‌دیک قویمه یوز شرمنده‌لیک‌گه
شرارت اهلینی پیونـــدی بولمـــه هوی بیرله هوس‌نی بندی بولـــــمه
کیچیک‌لیکدین عبادتگه بویون قوی قیامتنی اویون قیلسنگ اویون قـوی
عجب خوشدور کیچیک‌لیکدین بولوب ساغ بو کولماغنی قویوب غمدین بوکولماغ
شبابی توکسه کوزدین هر شـب آبـی انی عینین دیگیل رحمت سحابــــی
ریا گردینی یوقتورمه ایتــــک‌گـه آتنگ‌دیک بولمه تابع نفس‌سـک‌گـه
تواضع‌دین کوتارمه یوقاری بـــاش تکبر قیلماغیل مانند خشخــــاش
تکبر خاطرینگغه کیلسه فی الحـال عزازیل قصه‌سینی یادینگـــــه آل
کونگول‌نینگ منزلین قیل گوشهٔ فقر قیامت زادی قیلغیل توشــــهٔ فقـــر
جهان‌نینگ حرصیدین قیلغیل اوزینــگ دور آتنگ‌دیک بولماغیل دنیاگه مـــغرور

امید ایتگان کوزومنی نوری بالـــــم	آتنگ‌دیک بولماغیل رسوای عالـــم
اگر چنـــدی‌که بولسنگ قول قنات‌لیک	خدا درگاهیده بول مسکنت‌لیـــــک
اوروغ‌لیغ من دیمه تانگلا اوروغ بـار	حساب و نامه و وزن و سوروغ بـــار
اوزونگنی ایلا کوب بولغان سری خوب	نیچه من کوب دیگانلار بولدی منکوب
بولوب خویش و تبارینگ بیرله مغـرور	دیمه من زور اگر دین بولسه منظـور
بو دنیادین اگر اوتسنگ قوروغ لـب	کونگولگه سالمه هرگز یاد مــنصـــب
اوتار دنیـــاده هر کیم بولسه دین‌لیـک	بیلور منصبدین آرتوق خوشه‌چین‌لیک
عجب آفت ایرور جاه و ظـــرافـــت	شرافتنی بیله کورمه شـــرافـــــت
بیلیب دنیا مقامین غیـــر معـــمور	بولور زیرک وزیرک آتیـــدیــــن دور
کوتارســنگ باشغه ارتوغ بولمه آرتوغ	بولور معلوم صبا اورسه مــلک بـــوغ
خدادین هر نه کیلسه ایلاغیل صبر	آتنگ‌دیک قیلماغیل اوز نفـسینگا جبر
خدانینگ امریغه قیلغیل اطاعـــت	زیاد ایت طاعتینگ ساعت بـه‌ساعت
محبت فوطه‌سینی باغلا بیلــــــگا	آتنگ‌دیک عمرینگی اوتکارمه ییلگه
هوس دنیاده قیلمه محترم‌لیـــــک	ولی بول حالینگه لایق کرم‌لیــــــک
اگر اوچ کونده تاپسنگ پرچهٔ نـان	ییمه یلغوز انی یرمین قیل احـــسان
اگر بیر ییلده پیدا بولسه بیر پـول	ییمس یلغوز خدانی ایستگان قـــل
کیتارنی بیلسه هر کیم جای تنگه	ییمس تنگه غمین بو نفس لنـــــگه
جهان مهرین کونگولدین ایلا زایل	آتنگ‌دیک بولماغیل دنیاغه مایـــل
ایشیـــنگنی ایلاغیل کون کوندین اقوی	خدانی سویگانی دور اهل تقــــوی
اگر تقوی ایشین قیلسنگ به اخلاص	دیگای شاید سنی حق بندهٔ خـــاص
اگر بولسون دیســنگ جان و دلینگ جمع	ورع آئین بولوب علم آئین ایت شمـع
اگر علم و عمل بیر بولسه رنگـــی	هر آیینه کیتار آئیـــنه زنگــــــــی
اگر تاپسنگ خدا درگــاهیده قرب	محبت کاسه‌سیدین بیرسه‌لار شرب
سحرلار قوب کوتار دست دعـــانی	تیله مونگلوغ اتا بیرلـه انانــــــــی

شرح: ای فرزند زیرک و باهوشیم (الله جلّ شأنه‌دین) تولّام تیلاگیم و امید شول‌که سنی ساقلاغوچی خداوندنی اوزی بولسون، ای کوزومنی نوری اوغلوم صادق محمد عائن و حاسد یمان کوزلیک کیشی‌لارنی دیدهٔ بدی سنی

کوزونگدین یراق و اوزاق بولسون (تولام) (تَوَلَّا)گه میم متکلم قوشولگان اصلی تَوَلّی عربی، اما فارسی و ترکیده تَوَلّا و تمنا دیب الف بیرله استعمال ایتورلار، امید معنی‌سیده‌دور. من پیر خسته آتنگدین بیر نیچه نصیحت و وصیت سوزینی ایشیتیب قولاغینگه ایسیرغه قیلیب تاقغیل، مولی‌میز الله سنی یگیتلیک و جوانلیکغه ییتکورسه، یمان یورمه، یمان تورمه و یمان اویلامه، آتنگ‌دیک یوزی قرالیکنی کسب و پیشه قیلمه، یراتگان الله‌گه توکل قیلیب هیچ کیشی‌دین بیر پول‌گینه طمع و توقع قیلمه، طمع اگرچه بیر (پر)مقداریچه آز اولسه‌ده انی طرفیگه رأی اوروب تمایل قیلماگیل و اوزونگنی آلوده ایتماگیل، چونکه بیر بار پردۀ حیا کوتاریلیشی تاثیریدین یوزلار پرده بیجا اولوب بی‌حیالیک عادت اولوب قالور [پرچه] لفظی پَر اوچادیگان جانورلارنی بدنیده‌گی موی معنی‌سیده، و (چه) کلمۀ تصغیر بیرله مرکب دور، ویا پردۀ حیا توشیشی بیرله یوزنی پرده‌سی بی‌جای اولوب سیرغیلیب توشماقغه باشلار، شو خیلده سنی یوزونگدین پردۀ حیا کم-کم قویبی توشماسون و بی شرملیک عادت بولماسون، چونکه حیادین عاری (برهنه) یوزنی (عاری) ننگ و شرمی بولمس، اوّلگی عاری اسم فاعل لُچ و برهنه و یلانغاچ معنی‌سیده، ایکینچی‌سی ننگ، شرم معنی‌سیده عار لفظیگه یای نسبت قوشولگن، عمرینی طمع بیرله کیچورگان یمان عیبجو نفسینگ اگر انی آغزینی قناعت پچاغی بیرله تیلسنگ و کیسسنگ هم ینه عادتیچه بیراولاردین تیلار و طلب قیلار، چونکه ترک عادت امر محال‌دور، اوّلگی تیلار لفظی تیلماقدین آلینگان، بولک قیلماق و کیسماق معنی‌سیده، ایکینچیسی تیلاماقدین آلینیب، طلب ایتماق و سوراماق و گدالیک قیلماق معنی‌سیده‌دور، نقاب و پردۀ شرم و حیا آچیلیب بی‌حیالیک عادت بولمسدین ایلگری‌راغ اول نقاب و پرده‌نی هر طرف‌دین باغلایدیگان ایپ تاقیب باغلاب محکم قیل و قناعتنی پیشه قیل، بی‌قناعتلیک قیلیب مبادا ملامت قبضه‌سیگه اسیر اولمه و آتنگ‌دیک ایل و خلقگه کولگی و مسخره اولمه، باغ لفظی ترکی شو ییرده باغلایدیگان ایپ معنی‌سیده، مثل بیل‌باغ، ایشتان‌باغ و غیرهما. قناعت پیغمبرلارنی خوی و خصلتلاریدین دور، همه طاعتلار انگا وابسته و باغلوغ دور و بیلینگنی بارگاه الهی‌گه بنده‌لیک غه محکم باغلاب آتنگ‌دیک شرمنده‌لیکغه یوز قویمه، شرارت اهلینی یولداشی بولمه و الارگه ینداشمه و هوی و هوس‌نی اسیری بولمه، یاشلیکدین عبادتگه بویون سونوب گردنینگنی ایگغیل، قیامت و آخرتنی یادینگغه آلیب اویلاسنگ اویون و کولگینی قویوب توشۀ آخرتنی تهیه قیل، اولگی اویون لفظی اوی یاد و ایس معنی‌سیده و (ن) مفعول بیرله مرکب یادینی معنی‌سیده‌دور، ایکینچیسی لعب و بازی معنی‌سیده‌دور، کیچیک‌لیک دوری، و یاشلیک ایامی‌دین طاعت و عبادتگه بویون سونوب و لهو و لعب و یمان ایشلاردین ساغ و سلامت بولوب بو خیلده اویناماغ و کولماغنی قویوب و ترک ایتیب آخرت و قیامت و عاقبت غمیدین بوکولماغ و ایگیلماغ قنداغ یخشی‌دور، اوّلگی بوکولماغ لفظی (بو) اشارت و (کولماغ) ضحک و خندیدن معنی‌سیده مرکب دور، ایکینچیسی ایگیلماغ و خم شدن معنی‌سیده‌دور. اگر یاش ییگیتلار الله خوفیدین هر کیچه سحرلار توروب کوزلاریدین یاش و اشک سوینی توکوب بارگاه الهی‌گه سیغینسه‌لار، الارنی ایکّی کوزینی رحمت بولوتی

دیگیل. اوّلگی شباب لفظی عربی شاب‌نی جمعی‌دور، ییگیت‌لار معنی‌سیده، آخریده‌گی یای تنکیر دور. ایکینچیسی (شب) کیچه و لیل معنی‌سیده و (آبی) سویی معنی‌سیده مرکب‌دور، لیکن بو پرده کوز سویی (یاشی) مراددور، طاعت و عبادتده بااخلاص بولوب ریا (اوزی توگول) انی گردینی دامن و ایتاکینگ‌گه یوقتورمه و آتنگ‌دیک نفس ایت صفت‌گه ایرگاشمه و انی آرقه‌سیده بولمه، همیشه اوزونگنی همه‌دین کم توتوب متواضع بولوب هرگز اندین باشینگنی یوقاری کوتاریب خشخاش (کوکنار) بوته‌سی کبی قدینگنی بلند، بالالیگیگه مغرور اولوب تکبّر قیلمه، اگر کبر و غرور دلینگ‌گه کیلسه، فی الحال شیطان‌نی (سجده‌گه امر قیلگانده کبر و غرور ایتیب سجده‌دین بویون تابلاگان) قصه‌سینی یادینگا آلیب کبردین اوزونگنی ساقله، فقر و بی‌نوالیک کنج و کنارینی کونگلونگغه منزل و جای قیل، یعنی همیشه دلینگده فقر محبتی جاگزین بولسون، فقر توشه‌سی که فقیرلیک و بینوالیک دور، انی قیامت زادی و آخرت توشه‌سی قیلغیل، حرص دنیادین اوزونگنی اوزاق قیل، آتنگدیک دنیاغه مغرور و فریفته بولماغیل، ای کوزومنی نوری یخشیلیک‌نی امید ایتکان بالم آتنگ‌دیک سن هم رسوای عالم بولماغیل، اگرچه قول قناتلیک (آغا-اینی‌لیک، خویش و تبارلیک) بولسنگ‌ده کبر و غرور قیلمسدین درگاه الهی‌ده عجز و فقر و مسکنت بیرله متصف بول و شکسته‌لیک اختیار قیل، اوروغلیغ من، قوم و قریندانشیم کوب دیب، قُوَانمه و کبر ایلامه، چونکه ایرته‌گه اجل ییتسه، انی اوروغی و دَرَو قیلیب، قوم و قبیلنگ بیرله قبرگه یوبارماغی بار دور، اندین سونگ قیامتنی حساب و کتابی و نامۀ اعمال کیلماغی و ترازوده عمل‌لارنی اولچاماغی و قیلگان ایشلارنی سورماغی باردور. اوّلگی اوروغ لفظی قوم و خویش و تبار معنی‌سیده، ایکینچیسی حَصاد و دَرَو معنی‌سیده‌دور. سوروغ سوال و پرسیدن معنی‌سیده‌دور، اوزونگنی (قوم و قریندانشینگ کوب بولغان سری انگا شکر ایتیب) یخشی قیلماقغه کوشش ایلا، چونکه اوتگن اقوام‌لاردین قنچه منی قومیم کوب دیب فخر و غرور ایلاگان‌لار آخر منکوب اولوب فلاکت و مصیبت‌لارگه گرفتار اولدیلار، اوّلگی من کوب لفظی من (انا) معنی‌سیده متکلم دور، و کوب (بسیار) معنی‌سیده مرکب‌دور، ایکینچیسی نکبت‌دین اسم مفعول نکبت و فلاکت زده معنی‌سیده‌دور، اگر منظور نظرینگ دین و دیانت بولسه خویش و تبارینگ بیرله مغرور اولوب من زورمن دیمه، اگر بو دنیادین (فقر و فاقه سببی بیرله) قوروغ لب اوتسنگ و انی ناز و نعمت‌لاری‌دین بهره‌ور بولماسنگ‌ده هرگز منصب‌دارلیک یادینی و عملدارلیک هوسی‌نی کونگولگه سالمه. بو اوتار دنیای فانیده هر کیم دین و دیانت‌لیک بولسه، خوشه‌چین‌لیک و بوشاقچی‌لیک‌نی منصب‌دارلیکدین آرتوق بیلور، جاه و عزت و خوش طبعی و ظرافت عجب آفت‌دور، بو دنیا جاه و جلالی و خوش‌طبعی و ظرافتی کبی شر و آفت‌نی شرافت و علو مقام بیله کورمه. اوّلگی شرافت (شر) بد و یمان معنی‌سیده و (آفت) آسیب و زیان معنی‌سیده مرکب‌دور، ایکینچیسی شرف بابیدین مصدر بزرگواری و علو مرتبه معنی‌سیده‌دور، بو دنیا مقام و منزلینی ناآبادلیگینی و ناپایدار ایکانلیگینی زیرک و هوشیار کیشی بیلیب و زیرک آتیدین اوزاق بولور. زیرک هوشیار معنی‌سیده وزیرک وزیر لفظیگه کاف تصغیر کیرگاندور. اگرچه وزارت کتّه منصب بولسه‌ده ناظم رحمه الله انی

بی‌ارزش و حقیرلیگیگه اشارت اوچون کاف تصغیر کیلتوروب دورلار، اگر باشینگه توغ و بیرق کوتاریب کتّه منصب‌گه ایگه بولسنگ‌ده باشقه‌لاردین آرتوغ بولمه و اوزونگنی زیاده کورمه، هر کیم‌نی مرتبه و مقامی آرتوغ و عالی‌لیگی ایرته‌گه فرشته (حضرت اسرافیل) بوغ (صور]لارینی اورسه‌لار و چالسه‌لار و قیامت قایم بولسه معلوم بولور، اوّلگی (ارتوغ) لفظی (ار) مخفف اگر (توغ) علم و بیرق معنی‌سیده مرکب‌دور، ایکینچیسی آرتوغ زیاده معنی‌سیده ترکی دور. (بوغ) صور معنی‌سیده، حیوانات شاخیدین یسالگان نمرسه‌دورکه تیگیرمن‌لار بیکار قالسه چالورلار، بو ییرده اسرافیل علیه السلام چالادیگان صورلاریگه ایشلاتیلیب دور. الله طرفیدین باشینگ‌گه هر نه مشقت و مصیبت کیلسه، صبر ایلاغیل. آتنگ‌دیک بی‌صبر و بی‌تحمل‌لیک قیلیب اوز نفسینگگه جبر قیلماغیل، الله امریغه اطاعت قیلیب و بویون سونوب طاعت و عبادتینگنی ساعت به‌ساعت کوپایتور. (فوطه) بیلباغ محبت‌نی بیلینگا محکم باغلا، آتنگ‌دیک عمرینگنی غفلت و بطالت بیرله (ییل) شمالگه ساوروب مفت و رایگان قولدین بیرمه، دنیاده مردم اورته‌سیده محترم و محتشم‌لیکنی هوس و آرزو قیلمه، چونکه عزت و ذلت الله قولیده‌دور، خواه‌لاسه عزت و احترام بیرور، و خواه‌لاسه ذلت و خواری و ناپایدارلیگی اوچون بولار هوس و آرزوگه لایق و سزاوار ایمس، لیکن حالینگ‌گه لایق و مناسب کرم‌لیک و سخاوت پیشه بول، اگر بیر پرچه نان‌نی اوچ کونده تاپسنگ انی یلغوز ییمسدین باید یرمینی احسان قیلسنگ، اگر بیر ییلده بیر پول پیدا بولسه الله رضاسینی ایستاگان کیشی انی یلغوز ییمس، هر کیم جای تنگ (قبر) گه کیتارینی بیلسه و طول امل و حب دنیاگه مبتلا بولمسه، بو نفس لنگ (چولاق) گه تنگه و طلا تاپیب انی سیمیرتوروش غمینی ییمایدور. اوّلگی تنگه لفظی (تنگ) ضیق، تار و (گه) ادغام ایتیلگان‌دور، ایکینچیسی درهم معنی‌سیده دور. جهان مهری و دنیا محبتینی دلینگدین زایل ایلاب بالکل چیقارگیل، آتنگ‌دیک دنیاگه مایل و محب بولمه، اخروی ایشینگنی و طاعت و عبادتینگنی کوندین کونگه قوی‌راق و زیاده‌راق ایلاغیل، اهل تقوی پرهیزگارلار خدانی سویگان قُل‌لاری دورلار، **إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ** [١٣ : الحجرات]، **إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ** [٤ : التوبة] آیت‌لاری دلیل‌دور، اگر اخلاص بیرله تقوی و پرهیزگارلیک ایشینی قیلسنگ شاید حق‌تعالی سنی بندۀ خاص دیسه، آیة: **إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَواْ وَّالَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ** [١٢٨ : النحل] بو سوزگه دلالت قیلور، اگر جان و دلینگ جمع بولوب وسواس شیطانی و خیالات نفسانی دین قوتولای دیسنگ ورع و تقوی‌نی اوزونگا آیین و عادت قیلیب و علم دینی آیینی شمع و چراغ ایتیب انی یاروغیده یول یورگیل. اوّلگی آیین لفظی فارسی کیش و عادت معنی‌سیده، ایکینچیسی ماه قمر معنی‌سیده نون مفعول بیرله مرکب‌دور. اگر علم و عمل‌نی رنگی بیر بولوب ایکلاسی جمع بولسه هر آیینه به‌تحقیق دل آیینه و کوزگوسینی زنگی و غباری کیتار و جلا تاپار. اولگی هر آیینه لفظی به‌تحقیق معنی‌سیده ایکینچیسی آیینه لفظی مرآة و کوزگو معنی‌سیده‌دور، اگر خداوند کریم درگاهیده تقرب تاپیب و محبت جامیدین شرابی بیرسه‌لار سحرلارده قوبگیل و اورنینگدین تورگیل و دعا قولینی کوتاریب مونگلوغ اتا بیرله انانی مغفرت و رحمتینی تیلاگیل.

خاتمة الكتاب

کیـل الله یار سوز کوتاه قیلغـــــیل بیلینگنی باغلا عزم راه قیلـــــــیل

قراسنگ دور سنی اصلینگ قراسنگ بیریب‌دورسن ریا قانی بیله رنـــــگ

اولوم طوفانی بو سرنی قیلیب فـــاش اگر ایچ بولمسه سود ایلامس تــــاش

قریب جسمینگ قریب بولدونگ هـوس‌گه نچوک شرمنده‌لیک‌سن توسلی کس‌گـــه

آقردی ساچ ندامت اشکینی ســـاچ یقانگ اوشله دهان معــــــذرت آچ

یالینگ آقی اثر قیلمادی حــــاله اویاله یور باقیب هر دم او یــــــاله

هوی بیرلان توزوک ایش قیلمادینگ هیچ بولوبدور کیچ هوس بازاریدین کیـــچ

سنگا ایدی اوشل پیر کهن‌ســــال اگر قال اهلیده تاپیلماسه حــــــال

عمل کم ایلاغای اوز قالی بیـــــرلان قالور عزت و حـرمت آلی بیـــــرلان

بولور آرتوق هوس بیرلان هواســـی ایرور حال اوشبـو علت‌نینگ دواســـی

قلم قیلدینگ قرا کونگلونگنی قـیل آق اوشل ایرنینگ سـوزین حلقه قیلیب تـاق

اوزونگ قیلمای کونگول بازارینی طی کیشیگه سوزلامـک تا چند و تاکـــی

اگر بولسه کونگول‌نینگ اختیـــاری نه بولغای قالسه مـندین یادگـــاری

بیتیب‌سن فارسی تیـلده کتــــابی تمام انده مسـایل‌نیــــنگ جـــوابی

همه فتوی و تقوی‌نینـــگ بیـــانی اون ایکی مینگ‌دین آرتوق بَیتی آنـی

دیدینگ شیئِ قلیلی ترکی تیلدیـــن کیچ ایمدی البتّه بو قال و قیلدیـــن

اگرچه یخشی سوز قند و شکـــردور خطاسیدین ولی خوف و خطـــر دور

خطاسی بولمغای اَیغان سـوزونگـنی تضرّع خاکیغه سورغیل یوزونگنـــی

خداغه زاری قیلغیل ایرته و شـــام ایشینگنی پخته قیلغیل قالمغای خـام

حجاب مـغفرت یاپغای خـــطاغه سزاوار ایلاغای تورلوک عـــطاغـه

شرح: ای الله یار! سوزنی قیسقه قیلیب بیلینگنی توکل بیلباغی بیرله محکم باغلاب آخرت یولیغه عزیمت قیلغیل، اگر نظر بصیرت بیرله قراسنگ و باقسنگ سنی وجودینگ و جسمینگ اصلی و رئیسی و الله نزدیده معتبر اعضاسی دلینگ‌دورکه معاصی قاره‌لیگی زنگی‌دین بالکل قاره‌بیب و غلظت و قساوت کسب ایتیب قرا تاش کبی بولگاندورسن انی اوستیگه ریا قانی بیرله رنگ بیریب دلینگنی قرا و قتیغ‌لیگینی مردم‌دین بیکیتیب یوروب‌دورسن، ناگهان اولوم طوفانی بو سرنی فاش و آشکارا قیلیب قویدی و دلینگنی قاره و قتیغ‌لیگی همه‌گه

معلوم اولدی و سیرتینگنی ریا (و خواجه کورسون) اوچون خوش مقوّی قیلیب یورگانینگ هم ظاهر اولدی، شونینگ بیلان (اگر ایچ و قلب یخشی بولمسه تاش و سیرت و ظاهرنی کورار کوزده یخشی‌لیگی سود ایلامس و فایده قیلمس) دیگان سوزنی حقیقت‌لیگی هویدا بولدی، آیة: **ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً** [البقرة : ٧٤] بو سوزگه اشاره‌دور، و حدیث: **أَلاَ وَإِنَّ فِى الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلاَ وَهِىَ الْقَلْبُ** [مسلم : حديث ٤١٧٨] و حدیث رواه ابن جریر و الترمذی والنسائی و ابن ماجة **عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى الله عَلَيْهِ وسَلَّمَ ، قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ كَانَتْ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فِي قَلْبِهِ ، فَإِنْ تَابَ وَنَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ ، صُقِلَ قَلْبُهُ ، فَإِنْ زَادَ ، زَادَتْ ، فَذَلِكَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ : {كَلاَّ بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ}**. [ابن ماجة : ٤٢٤٤] **و قال الترمذی حسن صحیح**، دل صلاحیتده بولسه تمام اعضا صلاحیتده بولماغی وقتیکه فاسد اولسه همه جسدنی فاسد و خراب اولوشی و گناه بیرلان دلنی قاره بولوب توبه بیرلان صیقل تاپیب تازه بولماغی یوقاریده‌گی حدیث‌لاردین معلوم اولور، و هم دلنی تمام اعضاگه رئیس‌لیگی بیلینور، جسمینگنی قوت و طراوتی کیتیب قریب موی سفید اولوب آخرت سفری یقین‌لاگان سری هوی و هوس‌گه یقین‌لاشیب و حرص و طول امل‌گه اوچرادینگ، سن کبی قری کیشیگه بو ایشلار قنداغ اویات و نچوک شرمنده‌لیک‌دور. اوّلگی قریب لفظی قرّیماقدین آلینگان شیخ و پیر بولوب معنی‌سیده ترکی‌دور، ایکینچیسی نزدیک و یقین معنی‌سیده عربی‌دور. ساچ و سقال آقاریب قری‌لیک دَوری و پیرلیک ایامی کیلیب و اول دنیا سفری یقین بیتوشدی، باید غفلت و بطالت و گناه و عطالت بیرله اوتگان عمرینگا پشیمان اولوب ندامت اشکینی یوزونگدین ساچغیل و توبه قیلیب یقانگنی اوشلاب پیشگاه الهی‌ده معذرت آغزینی آچیب عفو تقصیراتینگنی سوراگیل. اوّلگی ساچ لفظی باشنی جونینی ایتیلور، ایکینچیسی ساچماقدین امر بپاش معنی‌سیده‌دور، یقانی اوشلاماغ توبه قیلماقدین کنایه‌دور، عرف‌ده گنهکارلار کتّه‌لار آلدیده توبه قیلماقچی بولسه‌لار یقالارینی توتوب توبه قیلدیم دیرلار. یالینگ (سقالینگ) آقی و قری‌لیک نشانی سنی حالینگ‌گه هیچ اثر قیلمادی (هنوز هم غرور جوانی و اوامر شرعیه‌گه نافرمانی سنده موجود دور) هر دم و هر نفس باید او آق سقالینگه باقیب و قراب و اوز اعمالینگه نظر سالیب اویالیب و حیا قیلیب یورگیل، یالینگ لفظی (یال) آتنی بوینیده‌گی ساچی معنی‌سیده و (نگ) خطاب بیرله مرکب‌دور، اما بو بیرده سقال مراد دور. اوّلگی (اویاله) لفظی اویاتیب حیا قیلیب و شرم ایتیب معنی‌سیده، ایکینچیسی (او) اشاره (یاله) مخفف یال‌گه سقال‌گه معنی‌سیده‌دور، ناظم رحمه الله اوزلاریگه یالینگ دیب هضماً لنفسه خطاب ایتیب‌دورلار، ورنه یال حیوان‌گه استعمال اولور، هر کیم قریب هم خدا طرفیگه یانماسه انی حالی حیوان‌دین بدتر دور، ایام جوانیده هویٰ و خواهشات نفسانی آرقه‌سیده یوروب هیچ توزوک ایش و یخشی عمل قیلمادینگ، حالا وقت کیچ بولوب ایام پیری بیتیب‌دور و کیتار پیت یقین‌لاشیب دور، لهذا هویٰ و هوس‌دین کیچیب بیر نیچه کون قالگن عمرینگده

طاعت و عبادتگه مشغول بول. اوّلگی کیچ لفظی ناوقت و آقشام معنی‌سیده ایرته‌نی مقابلی‌دور، ایکینچیسی کیچماقدین امر [اوت] معنی‌سیده‌دور، (ای الله یار) اوشل کیکسه (قری) کیشی سنگا ایدی‌که علم قال اهلیده علم حال تاپیلماسه یعنی علم ظاهرگه علم باطن توأم بولمسه اول عالم اوز علم قالیگه کم عمل قیلغای و عزت و حرمت اهلی و بای و معتبر و منصب‌دارلار بیرله گرفتار اولوب قالغای و انینگ هوی و هوسی و خواهشات نفسانی‌سی آرتوق و زیاده بولغای، شو علت و مرض‌نینگ دواسی علم حال و تصوف دور (ای الله یار) اوشل مرد خدانینگ سوزینی قولاغینگه حلقه (ایسیرغه) بلداغ قیلیب تاقیب انگا عمل قیلگیل و تا حال علم قال‌گه اشتغال ایتیب قلم بیرله صفحات یوزینی قرا قیلدینگ، حالا علم حال‌گه اورونوب کثرت ذکر بیرله کونگلونگنی آق قیلگیل، اوزونگ کونگول بازارینی و طریقت مقاماتینی طی قیلمای و تصوف یولیده‌گی مهالک و مخاوف و شدایدلاردین اوتمای و کمالغه بیتمای باشقه کیشی‌لارگه علم قال و حال‌دین سوزلامک قنچه و قنچغه‌چه، اگر دلینگنی اختیار و آرزوسی شونده بولسه‌که مندین بیر اثر و یادگار باقی قالسه نیمه بولغای، بو ایش سابقاً جامۀ عمل کییب وقوعگه کیلگان، چنانچه **«مسلک‌المتقین»** آتلیک فارسی تیلده بیر کتاب یازیب‌سن، انده تمام مسائل ضروریه‌نینگ جوابی باردور، و همه‌سی فتوی و تقوی‌نینگ بیانی‌دور، و ابیاتی اون ایکّی مینگ‌دین آرتوق‌دور، ترکی تیلده هم بیر آز نمرسه دیدینگ (ثبات العاجزین‌گه اشارت دور). ایمدی بو قال و قیل‌دین کیچیب حال ایشیگه مشغول بول اگرچه یخشی سوز (خصوصاً علوم شرعیه‌ده) قند و شکردیک شیرین و سچوک بولسه‌ده، لیکن سهو، خطاسیدین خوف و خطر باردور، (مبادا) اَیغان سوزلارینگنی خطاسی بولمغای (شونینگ اوچون) یوزینگنی زاری و تضرع بیرله خاک مذلت‌غه سوروب ایرته کیچ بارگاه خداوندی‌گه یالباریب خطالارگه پردۀ عفو یاپماغینی سوراب ایشینگنی خام قالدیرمس‌دین خوب پیشیتیب کیتغیل، تاکه خداوند ستار و غفور خطالارغه حجاب مغفرت یاپیب صواب‌لاری ثوابیگه آخرتده تورلوک عطالارگه لایق و سزاوار ایلاغای، و بول کتابنی اوقوغوچی و مدارسه ایتگوچی و انگا عمل قیلگوچی‌لارنی خاتمه‌سینی مؤمن و مسلمان‌لیک عقیده‌سی بیرله توگاتغای. آمین!

قد تم تبییض هذه الرسالة یوم السبت قبیل العصر التاسع والعشرین من جمادی الثانی من شهور سنة ثمان و ثمانین بعد الالف و ثلثمأة (۱۳۸۸) من هجرة النبی صلّی الله علیه وسلم **المطابق لثلاثین من برج سنبلة سنة سبع و اربعین (۱۳٤۷) بعد الالف و ثلثماة هجریة شمسیة فی بلدة کابل عاصمة افغانستان عصمهاالله الرحمن من شرور آخر الزمان بید احقر العباد حبیب الله بن السید یحیی خان بن السید فیض خان بن السید اُلُوغ خان النمنگانی ثم الکابلی العلوی النقشبندی الحنفی، اوصله الله الی جمیع مقاصده الدینیة، و حماه الله من الرذایل الدینیة، و علمه من العلوم اللدنیة، و جعل اولاده و احفاده مهتدین بهدی**

الرسول الاكرم و اصحابه ذوی الهمم و آله هداة الامم الی الطریق الامم صلی الله تعالی علیه و علی آله و صحبه و سلم و شرف و کرم و الحمد لله اوّلا و آخراً و ظاهراً و باطناً.

لقد تم سواد هذا الکتاب بعون الملک الوهاب بید افقر العباد الی رحمة ربه، هارون القندزی فی یوم الجمعة المبارکة الموافق لست من ذی القعدة سنة ١٣٨٨ قمریة المطابق لرابع دلو من بروج سنة ١٣٤٧ شمسیة و ابتهل الی الله الکریم ان یجعله خالصاً لوجهه و ذخراً لیوم لاظل فیه الا ظله و صلی الله علی نبیه و علی آله و صحبه.